90-3
L967

ARNOLDS APSE

KLOSTERKALNS

ROMĀNS

ARNOLDS APSE • KLOSTERKALNS

ZIEMEĻDAZMA

L 90-3
967

90-30.654

ARNOLDS APSE—KLOSTERĶKALNS

B, L

L 90-3
967

810p

ARNOLDS APSE

KLOSTERĶALNS

ROMĀNS — PAŠPORTRETS

ZIEMEĻBLĀZMA
JĀNIS ABUČS

1943

Copyright, 1964,
by
Arnolds Apse

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA
20.654
0 320611 9802

Printed in Sweden
Västerås
Västmanlads Folkblads Tryckeri

Sirds pateiks, kad būsi atradis
mājas un pats sevi.

Jūlija Apse, mana māte.

PĒC TRIM GADIEM

Derīgs cilvēks ir tikai tas, kam ir eža kažoks.
Pirmais Klosteŗkalna likums.

Klosteŗkalnieši mani bieži sarūgtina.
Vēl biežāk es sarūgtinu pats sevi. Tas notiek, tiklīdz sāku sev jautāt, kāda neprāta dēļ esmu šeit atnācis, un kādēļ vēl neesmu aizgājis? Tad gatavojos aiziet, par to rakstu pat uz Ameriku, bet sarūgtinājums pāriet, un es palieku. Kur ir ceļš uz paradīzi?

Klosteŗkalnu neesmu izdomājis.
Varat mani apciemot un pārliecināties. Ja esat tāls cieminš un braucat no Parīzes vai Strasburgas, līdz Vogēzu kalniem varat braukt vilcienā. Varat skaitīt bankas kontu vai gulēt. Ja esat laikmeta retums, lasat grāmatu. Gaŗām neaizbrauksit,

jo šeit ir gala stacija. Bet jums būs jāiet vēl tālāk un jākāpj kalnā, jo es dzīvoju aiz gala stacijas.

Ja jums kāda vajadzība tirgotavā, tad pēdējā iespēja Svētā Leona ciemā. Tāda ciema nekur citur nav, tādēļ vispirms apskataties apkārt, un ja tirgotava aizmirsīsies, tā nebūs nekāda nelaime. Vai esat bijis alā, kur pavisam nemodernos laikos dzīvojuši cilvēki? Tiem nebija bankas kontu un auto, nebija pat krekla mugurā, bet es domāju, ka viņu sirdis bija īstākas un prāts skaidrāks. Šādu alu Vogēzu kalnos ir daudz, bet Svētā Leona ciemā ir vislielākā, tiešām — milzīga. Aiz ciema, šķautnainām klintīm uz kupra tup bruņinieku Dirrenšteinu pils drupas. Šajā pilī jau gandrīz pasakaini senos laikos — 1002. gadā — piedzimis zēns, kas vēlāk kļuvis par pāvestu Leonu devīto. Tādēļ Svētā Leona ciemā ir arī viņa piemineklis. Un ja jums ir tikai mazliet, mazliet laika, tad varat aiziet un apskatīt arī Pagānu templi. Uz šī templa drupu sienām redzēsit dīvainus rakstus un zīmējumus. Gudri lasīt pratēji izlasījuši, ka templī dzīvojuši ķeltu priesteŗi — druīdi.

Bet es nedzīvoju Svētā Leona ciemā.
Es dzīvoju Klosteŗkalna virsotnē, Vējuciemā, un ja jums neizdodas sameklēt džīpu, tad atliek tikai kāpt. Cita padoma es nezinu. Ūdeni un sveces līdzi neņemat. Vējuciemā ir kalnu avots un elektrība, tikai veikalu nav. Reizi nedēļā atbrauc ūniversālveikals—autobuss, gan tikai vasarā. Ziemā šaurais, akmeņainais ceļš ir aizputināts, tad cilvēki brien uz ieleju ciemiem un visu vajadzīgo velk kalnā ragaviņās vai nes mugursomās. Vēl nav radies pārdrošnieks, kas uzdrīkstētos kļūt par Vējuciema tirgotāju, jo šeit ir ķeceŗu nopostīta klosteŗa drupas, tikai sešas apdzīvotas mājas, un divas pamestas. Viena no tām jau pamazām sabrūk. Ciema vecākais nekad netiek vēlēts. Viņš ir Dieva izredzēts un iecelts uz visiem laikiem. Neviens nezin, kur viņš dzīvo, viņam nav ne lidmašīnas, ne džīpa, bet gandrīz ik dienu viņš ir klāt un skarbs un valdonīgs brāzmo pa ciemu.

Vējš.

Nekad līdz Vējuciemam neuzkāpj migla vai ieleju tveice. Naktīs mežainās kalnu virsotnes top melnas, nē — raibas, jo klintis viz baltas, augstu pret zvaigznēm kā milži, kas pamostas naktīs. Kādēļ naktīs? Varbūt, ka dienu tos traucē cilvēku nemiers . . . Atveņu logu un bijīgi klausos tālu šalku. Tā ir vislabākā dzeja, visskaistākā mūzika.

Pasaules elpa.

Ziemu nedēļām ilgi bazūnē un ērģelē vētra. Pie logiem un durvīm klauvē sniegputenis — skarbs kā liktenis. Bet tad kādu nakti mani pamodina klusums. Prāts saprot, ka apklusušas tikai vētras ērģeles, bet sirdij nav miera: liekas, kaut kas noticis. Jā, tiešām, jo pie manis viesos atnākusi vientulība, savā klusajā varenībā tik liela, ka es jūtos puteklis. Šīs naktis ir saltas un zvaigžņainas. Kalnu pieres apsnigušas. Vējuciems aizsnidzis. Debesu kalnā, kas augstāks par visiem kalniem, stāv mēness, arī vientuļš, jo zeme ir tālu, zvaigznes vēl tālāk. Arī mēness ir tikai puteklis — uz paklāja Mūžības katedrālē. Ziemas klusajās dienās sniegs tā mirdz, ka sāp acis. Gaiss vizuļo un san, saulei labs prāts, viņa smaida, un cilvēki kļūst brūni kā jūlija svelmē.

Arī cilvēkus neesmu izdomājis.
Mirušie dzīvoja. Kur viņi tagad? Daudzi saplūduši ar nakti, bet ir arī tādi, kas palikušies pie mums. Klosteŗkalna Trakais vikārs stāv Svētā Leona ciema klintīs, vietā, kur bija vecā kapella, skatas lejup uz draudzes centru un saka:

— Vēl ir daudz smadzeņu, kas apaugušas piepēm. —

Vēl arvien pienāk vikāra Georga vēstules:

— Nevijiet karātavu valgus. Jo ir tikai viens taisnīgs Soģis: tas, kuŗš ir ārpus laba un ļauna, tas, kuŗš stāv pāri naidam un mīlestībai. —

Klosteŗa priekšniece vēl ik nakti apslēpj naudas lādi:

— Vāku lai paceļ tas, kas sēj, bet negaida pļauju, kas ceļ namu, bet tajā nedzīvo. —

Dzīvie mirs.

Tiešām? Tikai ēnas mirst un saplūst ar nakti, kad noriet saule. Kas ir vairāk nekā ēnas, tie paliks pie dzīvajiem un teiks:

— Celsim Svētā Leona ciemā templi! —

Nešaubos, ka Vējuciema Selestīnei ir taisnība:

— Tu tici, gaidi un cel atkal, jo nāves stundā neesi miris, bet pārdzimis. Tikai tu to nezini, tu nekā neatceries. Un tā ir labi. Citādi tu vairs neuzdrīkstētos. —

Neesmu izdomājis arī Klosteŗkalna likumus, tikai uzrakstījis tādā kā likumu formā. Ja šo likumu nebūtu, Klosteŗkalnā nebūtu tik daudz dīvainu cilvēku, un dzīve nebūtu tik skarba. Bet tad šī grāmata nebūtu radusies.

PIRMAIS LIKUMS

Derīgs cilvēks ir tikai tas, kam ir eža kažoks.

Kā es iepazinos ar šo likumu?

Pirms trim gadiem abats Bartelemejs man teica:

— Jūs Klosteŗkalnā ilgi neizturēsit. Ja jūs būtu miesnieks, maiznieks vai vismaz malkascirtējs, jūs, varbūt, šeit varētu nodzīvot mūžu. Bet arī tad jums bieži, pārāk bieži būtu jāstrebj svešinieka sālītais virums. —

Pēc trim gadiem es teicu abatam:

— Ja man būtu eža kažoks, es Vējuciemā varētu nodzīvot mūžu, nemaz nebūdams miesnieks, maiznieks vai malkascirtējs. Sākumā nesapratu, kādēļ tik bieži esmu sadurstīts. Vēlāk ievēroju, ka esmu kails, bet citiem ir eža kažoki. Tad aptvēru, ka šeit ir tāds likums. Bieži naktīs nevaru iemigt, jo dūrieni skaudri sāp, un dzīst gaužam lēni. Tad gudroju, kā varētu tikt pie eža kažoka, bet nevaru izgudrot. —

— Ar laiku jūs varētu eža kažoku uzaudzināt. Aizdomas, tenkas, slepens izsmiekls un atklāta nicināšana jūsu dvēseli nesadurstītu, bet tad jūs vairs nekā nerakstītu. —

— Tad labāk palikšu kails! —

OTRAIS LIKUMS

Tā Kunga kalpa balss ir Tā Kunga balss.

Lai jūs nešaubītos par šī likuma pastāvēšanu, man jāstāsta par gleznotāju Pjēru Kluso. Viņš atbrauc no pilsētas, atved audeklus un dažas nedēļas kāpļā pa Klosteŗkalnu. Kad viņš gatavojas aizbraukt, audeklu vairs nav. Ir ciemu vecās mājas. Romas imperijas laika cietokšņu drupas. Alas, kur dzīvoja cilvēki, kad viņi namus ne cēla, ne nopostīja. Klintis, akmeņi un veci koki, kuŗus laiks, kam fantazijas gana, izveidojis par retiem īpatņiem. Pjērs Klusais kautrīgi atļauj gleznas kādu brīdi apskatīt vispirms Klosteŗkalnā, vēlāk Parīzes gleznu galērijās tās var skatīt stundām, un

skatītājam vēl nav gana. Bet klosteŗkalnieši gleznas nepērk, pat par velti neņem.

Viņi plāta rokas un murmina:

— Kur lai liekam? Bēniņos krāmu gana. Istabā pie sienām kārt nav nekādas jēgas: kad atnāks mācītājs, liks noņemt. Ja jūs gleznotu svēto bildes, tā būtu cita lieta! —

TREŠAIS LIKUMS

Ja aklais neredz savu māju, tad vainīgs namdaris.

Ka klosteŗkalniešiem ir arī tāds likums, atklāja kāds Svētā Leona ciema zemnieks. Viņš mani reiz notvēra nākdams no kroga, bija runīgs un gaužam sašutis par to pašu pilsētas gleznotāju.

— Gribēju, lai viņš glezno manu māju. Teicu, ka ar mācītāju esmu draugos, viņš taču arī redzēs, ka uz bildes nav nekāda apgrēcība, bet mana — baznīcas padomes locekļa — māja. Teicu, un nemaz nemeloju, ka esmu ciema bagātākais saimnieks, tādēļ varu samaksāt — cik viņš grib.

Nē, nevarot gleznot: mana māja esot par jaunu. Dīvains cilvēks! Kāda māja gan var būt par vecu, bet nekad par jaunu! Centos to ieskaidrot, bet viņš tikai smaidīja un gribēja iet projām. Lūdzāmies visi: es, sieva, dēls, visas trīs meitas — velti! Bet tad piekliboja vecā māte, un viņš bija ar mieru. Kad otrā rītā piecēlos, glezna jau bija gatava. Viņš arvien ceļoties agri. Vēlāk, kad pamostoties ciema puikas, tie viņu traucējot. Puikas paliek puikas, bet uzgleznoto māju nevarēju pazīt. Logu un durvju skaits bija pareizs, tomēr tā nebija mana māja. Izskatījās vecāka, it kā saaugusi ar kalnu, un tas man gaužām nepatika. Tādu viņš to redzot, gleznotājs nosmējās, ielika svešo māju vecajai mātei klēpī un aizgāja.

Šovasar viņš ir atkal atbraucis, bet es nezinu — maksāt vai nē? Ja labi apdomā, par ko lai maksāju? Manu māju viņš nav uzgleznojis, un to bildi nevienam nevaru rādīt.

Vai es vainīgs, ka viņš nepareizi redz? Kādēļ neiet pie acu ārsta? Varbūt ir skopulis un negrib izdot naudu par brillēm. Nu, tad lai neglezno! Dīvains, pavisam dīvains cilvēks! —

CETURTAIS LIKUMS

Ja tu, savu maizi ēzdams, nes manu maizi, tu esi labs kaimiņš.

Maizes cepjamās krāsnis Vējuciemā jau sen nojauktas, un maize visu gadu, trīs reizes nedēļā, jānes no Svētā Leona ciema. Nav gan tālu: divi kilometri turp, divi atpakaļ — kopā četri. Bet maizes nesēju pātago ziemas vētras, sniegs brienams gaŗiem gumijas zābakiem, lietus mērcē, vasaras svelme sviedrē. Divi kilometri turp, divi atpakaļ — kopā četri. Gadā seši simti divdesmit četri . . .

Kaut kā tas sākās, kaut kā tas iegājās, un nu jau radusies gandrīz vai tradīcija, ka es nesu maizi visam ciemam, man pa retam tikai izbijušais mūziķis Alberts Vijolnieks un viņa sieva Marija. Pāris reizes mani ceļā fotografēja amerikāņu tūristi. Dievs zina, kur viņi tagad, bet es domāju, ka bildes tiem vēl ilgi sagādās jautrus brīžus: vīrs — gaŗš un vājš kā Don-Kichots, tikai kājām, bez šķēpa un bruņām, apkrāvies somām un iepirkumu tīkliem, kur nav ne kārbu, ne pudeļu, tikai maize, maize, maize.

Protams, maizi nesu arī tuvākajiem kaimiņiem — ciema „burvei" Selestīnei un viņas brālim Lisjēnam. Selestīne ir leģendāra ar savām iedomu slimībām, leģendāra un milzīga ir arī viņas medikamentu kolekcija, jo viņa tos nekad nelieto. Lisjēns jau ilgus gadus ir ciema muļķis, bet es no viņa esmu dzirdējis daudz īpatnēju gudrību. Jeb tās ir muļķības, un man tikai liekas kā gudrības? Ja tā, tad īstais ciema muļķis . . . Par šiem kaimiņiem vēl stāstīšu. Selestīnes balss sapnī — jeb tas nemaz nebija sapnis? — mani pave-

dināja meklēt apslēptās klosteŗa bagātības. Bet šoreiz par maizi.

Reiz, kad atkal biju atnesis maizi, Lisjēns sēdēja kā parasti: ādas cepure galvā, meta pārkurinātā krāsnī malku un mīlētāja acīm skatījās uz tikko iesāktu vīna pudeli. Tad notika kaut kas neparasts. Lisjēns bailīgi paskatījās apkārt, bet Selestīne bija izgājusi, un viņš kļuva drošs. Viņš skatījās man cieši acīs un ļoti nopietni teica:

— Ja tu, savu maizi ēzdams, nes manu maizi — tu esi muļķis. —

PIEKTAIS LIKUMS

Ja esi bagāts, izliecies par nabagu.

Personas: Selestīne,
Marija
Skatuve: Vējuciema iela
Dekorācijas: Selestīnes māja un klosteŗa drupas
Laiks: 1962.

Selestīne: . Kur iesi?

Marija: Uz Svētā Leona ciemu pēc maizes.

Selestīne: . Vai mana kaimiņa maizi arī nesīsi?

Marija: . . Taču, taču! Viņš jau nes arī manu.

Selestīne: Klausies! Atstāj viņa maizi, atnes manu.

Marija: Kāpēc tā?

Selestīne: Klausies! Savu, viņa un manu maizi tu nevari atnest. Ja mana paliks, kas to nesīs? Tu taču zini, Lisjēns pēc maizes neiet, bet es esmu slima. Man būs atkal jāiet pie kaimiņa, tā svešā vīra. Viņš gan nekad neatsakas, ies arī šoreiz, bet par atsevišķu gājienu man taču būs viņam pieklājības dēļ jādod glāze vīna.

Marija: Selestīne, vai tev par četru kilometru gājienu žēl vīna lāse?

Selestīne: Man nav mājās vīna.

Marija: Tad iedod kaimiņam naudu, viņš nopirks pudeli un atnesīs. Ko viņš nodzers? Glāzi, varbūt divas, pārējais paliks tev.

Selestīne: Man nav naudas!

Marija: Visa draudze zin, ka tev nauda bankā, un arī mājās gana.

Seletstīne: Klausies, klausies! Ar nabadzību es kuļos!

Beigas.

Īsdrāmu bija noskatījusies īpatnēja sabiedrība: piecas pīles un ciema vecākais — vējš. Pīles nespēja tik drīz attapties, tās stāvēja un pārdomāja, bet vējš vienā lēcienā ielēca pa atvērto logu otrā stāvā pie manis un visu atstāstīja. Marija atnesa manu maizi, es gāju pēc Selestīnes maizes, un — viņai mājās bija vīns.

SESTAIS LIKUMS

Tavs nams ir tava valstība, un ienācējs tavs kalps.

Irēne Lauva visu mūžu cenšas paaugstināties par Vējciema vecāko, bet viņa nav Dieva iecelta, un ir teikts:

— Kas pats sevi paaugstina, tiks pazemināts. —

Dievs noteikti zina arī vējciemiešu bailes no vecākā maiņas un dzird viņu lūgšanas, tādēļ par ciema vecāko joprojām atstāj vēju, jo Irēne Lauva ir vēl skarbāka un valdonīgāka. Tikai viesi, ja tiem laimējas laikā aiziet, saka, ka viņa esot sirsnīga sieviete, pat pārāk sirsnīga un jūtīga. Kad ir laiks aiziet? Pirms nāk kāds Irēnes dusmu izverdums. Tie nāk pēkšņi, bez cilvēka prātam aptveŗama iemesla. Bet arī vulkānu dusmas nāk pēkšņi.

Ciemiņi Irēnei ir vai katru dienu. Tad viņa uz virtuves galda samet kaudzē nemazgātos traukus un salauzītos maizes klaipus, izmazgā kafijas tases vai vīna glāzes un — aizmirst, ka laiks nekad neapstājas. Tikai vienu viņa neaizmirst: steidzīgi norīkot mājas darbos savu vīru Eiženu Vergu, kad tas

pievakarē pārnāk no darba mežā. Jo Irēne māju mantojusi, bet Eižens ir ienācējs. Vīram jāapkopj lopi, jāapstrādā lauki un sakņu dārzi. Gadam ir četri gada laiki, tie katrs nāk ar darbu sarakstu. Eižens Vergs jau izpildījis simts sarakstus.

Ja nerodas viesi, Irēne nespēj izturēt. Viņa iet uz Svētā Leona ciemu vai Vālšeidu: Vējuciemā neesot dzīvu cilvēku. Kad vīrs pārnāk no meža, viņš pakasa galvu, noņem mugursomu un iet mājas darbos. Bet reti kad padarīts gana. Īsi pirms pusnakts Eižens sēd pie galda, gaidīdams vakariņas, un klausas priekšlasījumu. Runā Irēne. Tēmats: Slinkums kā ceļš uz postu. Protams, Eižena slinkums. Ja viņš mēģina ko iebilst, priekšlasījums ieilgst, beidzas ar pēkšņu vulkāna izverdumu, un tas ir vakariņu vietā. Piecos rītā Eiženam Vergam atkal sākas darba diena.

SEPTĪTAIS LIKUMS

Drīkst ieslēgties, un var tikt ieslēgts.

Klosteŗkalna centrā Vālšeidā dzīvo jauna rakstniece Ivete Millere, un jau par pirmo romānu viņa saņēma Lotringijas literātūras prēmiju. Bet tās bija nemierīgas dienas! Uz ielām bērni plosīja pa logiem izmestus laikrakstus ar Ivetes fotografiju, virtuvēs sievas sameta grēdās nemazgātus traukus un aizskrēja pie kaimiņienēm, krogi bija pārpildīti, vīri kliedza visi reizē un sapratās:

— Ko, prēmija, tā lielā nauda Milleru meitenei, kas tepat mūsu acu priekšā nupat izkāpusi no bērnu ratiņiem? To romānu viņa norakstījusi no kādas citas grāmatas, tas viss! —

Ivete smējās un sāka rakstīt jaunu romānu, bet vālšeidieši ar viņu vairs nerunāja, un man bija jādomā par bojā gājušiem.

Pirms gadiem kāds zēns sācis rakstīt stāstus un dzejas, bet mācītājs teicis, ka viņš savos rakstu darbos par maz, par maz pieminot Tā Kunga vārdu. Ja tā, tad tēvs zēnam no-

liedzis rakstīt un spiedis mācīties par miesnieku. Nekas neiznācis. Tad par mūrnieku. Arī nekas neiznācis. Tāpat veltīgi tēvs un citi vīri nopūlējušies zēnu izdīdīt par malkascirtēju. Reiz, jau jaunekļa gados, rakstītājs mēģinājis no mājas aizbēgt, bet tēvs to notvēris un pārmācījis vai veselu stundu. Kopš šīs sišanas jauneklim trīcējušas rokas un raustījusies valoda. Viņš sācis vairīties no cilvēkiem. Vēlāk piedzērušies ciema vīri viņu nosituši, jo viņš tos nosaucis par mežoņiem.

Nav atrodama ne rinda, ko jauneklis rakstījis, jo tēvs pēc bērēm visu sadedzinājis, lai ģimenes kauns būtu pilnīgi izdeldēts. Bet esmu izlasījis kaudzīti nodzeltējušu burtnīcu, ko ar zoss spalvu pierakstījusi Terēze. Domāju, ka romāns Malu mednieks un sapņotāja būtu kļuvis par tā laika meistardarbu, un reiz tik daudz lasītais stāsts par Genovēvu būtu palicis manuskriptā. Kādas alkas, kādas atziņas un prasības kopš tām dienām dzimušas un mirušas cilvēku sirdīs un domās! Kas var apzināt visas sarakstītās un aizmirstās grāmatas? Bet Terēzes burtnīcās ir lapas, kuŗas rakstītas arī mums. Palasīsim:

— Jūlija sarāvās. Viņa zināja, ka šāvējs ir Volfgangs. Šāviena daudzkārtīgā atbalss vēl skanēja kalnos, kad viņš jau nāca. Strautā krītošo akmeņu plunkšieni vēstīja viņa tuvošanos. Vai diena, vai nakts, atļautas vai aizliegtas gaitas — Volfgangs spēra nost no ceļa katru akmeni, kas bija pa kājām. Vai tik pārgalvīgs drīkstēja būt malu mednieks? Volfgangs tāds bija! Un te jau viņš nāca, nometa pie būdas stirnu un skaļi priecājās:

„Jūlīt, kas par varenu cepeti!"

Jūlija vairs nespēja priecāties. Vai Volfgangs tāds būs arvien, visu mūžu? Kādēļ viņš nepriecājas par dzīvu radību? Kādēļ viņš redz stirnu tikai kā nošaujamu radījumu, kuŗš iegūst vērtību vienīgi tad, kad tiek likts galdā kā ēšanai sagatavota gaļa? —

LATVIJAS VALSTS
BIBLIOTEKA
90— 30.654

Reiz pie Terēzes atbraukuši divi kungi no pilsētas un gribējuši stāstu kalendāram. Bet Terēzes vecāki domājuši, ka sievietes mūža uzdevums ir dievbijīgi apprecēties un godīgi radīt bērnus. Stāstus lai rakstot augsti mācīti vīrieši. Kungi aizbraukuši bez stāsta, bet Terēze nav ne apprecējusies, ne radījusi bērnus. Visu mūžu viņa bijusi labsirdīga un skumja kā Sāpju Māte. Dzīves novakarē bieži ieslēgusies un raudājusi. Pie viņas kapa stāv balts akmens eņģelis, noliektu galvu un sakļautiem spārniem, bet burtnīcas ģints turpinātāji glabā kā „atmiņu no Terēzes, kam Dievs bija lēmis bērna prātu."

ASTOTAIS LIKUMS

Tava sirds un tavs nams nav klaidoņu mītne.

Kādu jaunu vējciemieti tēvs gan ilgi un bargi pēris, bet nav spējis izpērt iedomu precēt meiteni, kas atnākusi no Vāczemes. Dēls aizbēdzis, apprecējis „to prūsieti", un atgriezies mājās tikai pēc tēva bērēm. Vāczemes meitene jau kļuvusi vecmāmiņa, bet viņa vēl joprojām ir „tā prūsiete, kas reiz šeit uzklīda un jāpacieš tikai tādēļ, ka vēl nemirst un neiet arī projām".

Vēl augstāk par Vējuciemu, jau citā kalnā, bet vēl Klosteŗkalna draudzē, ir Harberga un Augstā Vālšeida. Šos ciemus reiz gribēju apskatīt, bet piedzīvoju kauna pilnu neveiksmi. Sievietes bija paslēpušās, arī bērnus neredzēju. No mājām iznāca skarbi, mazrunīgi vīri, īsi pateica, ka esmu apmaldījies un parādīja ceļu atpakaļ. Vīru sejas bija nekustīgas, redzēju, ka viņi necietīs iebildumus. Pat vējciemieši par šiem ļaudīm labprāt nerunā. Tur precoties tuvi radinieki, slepus dzīvojot kopā pat brāļi un māsas, bieži dzimstot kropli un vājprātīgi bērni . . .

DEVĪTAIS LIKUMS

Mirušie Dievam stāsta par mums.

Jūs teiksit:

— Rakstījis tā, it kā klosteŗkalnieši dzīvotu pēc Lucifera likumiem, it kā visiem būtu melnas dvēseles, tikai viņam balta! —

Nē! Esmu dzīvojis lauku sētās, pilsētās un ciemos, bet nekur neesmu bijis labākais cilvēks, arī Vējuciemā nē. Neesmu arī melno-balto dvēseļu teorijas piekritējs. Āda var būt melna, balta vai citā krāsā, bet dvēseles mums visiem ir raibas. Tādēļ baltie laukumi — labās īpašības — ir arī klosteŗkalniešiem. Viena no tām man ir sevišķi simpatiska. Kad kāds nomirst, — kaut vai tāds, ko draudze visu mūžu nicinājusi, klosteŗkalnieši viņu pēdējā ceļā izvada ar apliecinājumu:

— Viņš bija lāga velns. —

☆

Šī grāmata sāka veidoties no Vējuciema vēstulēm, kas publicētas 1960. gadā. (Latvija Amerikā, Nr. 40, 50, 68, 94.) Vēstules esmu gan saīsinājis, gan papildinājis, bet centos viņas pārveidot tā, lai tās nezaudētu savu tā laika „seju". Nedomāju, ka tie četri dzejoļi, ko tolaik nosaucu par Fantastu manifestu, ir labākais, ko esmu uzrakstījis, un arī nosaukums man tagad liekas par skaļu, bet grāmatu bez šiem dzejoļiem nevarēju iedomāties, jo viņu pārsteidzīgā nolasīšana ir apzīmogojusi manu dzīvi, kopš esmu Klosteļkalnā.

Bija nepieciešami dažus cilvēkus saukt izdomātos uzvārdos, kas piemēroti viņu raksturiem, dzīves veidam vai nodarbībām. Domāju, ka sevi saskatīs arī tie, ko esmu atstājis bez vārdiem. Ka viņiem dokumentos rakstīts katram savs atsevišķs vārds, tas ir pārpratums. Tie ir daudzskaitlinieki, pūlis. Pārējos saucu īstajos vārdos un uzvārdos.

Man nav eža kažoka, starp derīgiem cilvēkiem man nav vietas, tādēļ nav arī baiļu šo vietu zaudēt. Šī iemesla dēļ man nemaz nevajadzēja drosmi, lai teiktu patiesību. Arī par sevi. Teikt patiesību — nenozīmē tiesāt. Neesmu cilvēkus tiesājis, jo neviens nav mani iecēlis viņiem par soģi, bet neviens arī nevar mani piespiest būt viņiem par skaistuma kopēju. Ar to tomēr negribu teikt, ka esmu bijis objektīvs. Es cilvēkus redzēju ar savām acīm, viņu vārdi un rīcība izsauca rezonansi *manā* dvēselē. Šī grāmata ir manas dvēseles rezonanse, izteikta vārdos, un viņa ir subjektīva. Arī pats sevi neesmu tiesājis. Spēju sevi apsūdzēt, bet nespēju būt tiesnesis. Kad apsūdzība jāizlemj, kļūstu dedzīgs aizstāvis.

Esmu pārliecināts, ka lasītāji dažus manus piedzīvojumus uzskatīs par izdomātiem, bet tieši šī pārliecība man palīdzēja savus piedzīvojumus vaļsirdīgi atstāstīt. Atstāstot dvēseles pārdzīvojumus, esmu skopojies ar vārdiem, sevišķi, kad stāstu par neveiksmēm un nedienām. Jo jūtos lielā mērā šo nedienu vaininieks: nekad neesmu mācējis atrast savu

īsto vietu. Jeb taisnība tiem, kas visu izskaidro ar vārdu — liktenis? Nekur neesmu sastapis pusdievus, tikai cilvēkus, tomēr Klosteŗkalnā nodzīvotie gadi ir manas dzīves visgrūtākais laiks. Šeit pirmo reizi tik skaudri izjutu vientulību, to vientulību, kas nevis tikai atnāk pie mums, bet ienāk mūsos, ienāk tieši sirdī, ja mūsu atklātība tiek izsmīnēta un uzticībā sniegtā roka piespļauta. Tādēļ esmu tik bieži sarūgtināts.

Lai nekļūtu netaisnīgs, grāmatu rakstīju vēlu naktīs, kad dienas sarūgtinājumi norimuši. Bija stundas, kad ilgi domāju par savu māti. Ja kāds sāka runāt par bezcerību, viņa teica:

— Ko skaties kaktā? Skaties logā! —

Tad vairs neskumu par savu neapdāvinātību, par to, ka man vajadzēja trīs gadus, lai iemācītos Klosteŗkalna likumus. Jo neesmu veltīgi mācījies. Pēc izmisuma, pēc neziņas un šaubām redzu, ka cilvēks netop sīkāks, bet aug — par spīti soģiem un likumu devējiem, kuŗi grib, lai cilvēks skatītos kaktā, līdz kļūtu akls. Ja to redzu, vai tad neesmu paaudzies arī pats? Kā varēju augt? Skatījos logā.

☆

Ir gājputnu laiks. Dzērves lido uz austrumiem. Skaļi saukt nedrīkstu, tad vējciemieši mani uzskatītu par prātā jukušu, bet varbūt, ka dzērves dzird manas domas un aiznesīs sveicienus Latvijas bērziem. Grāmatai beigas nevaru uzrakstīt, un beigu viņai nemaz nevar būt, jo vēl arvien esmu Klosteŗkalnā. Beigu vēl nav arī tai grāmatai, ko raksta skarbais patēvs — laikmets. Viņš raksta stāstu par cilvēkiem, kas svešumā veltīgi meklē dzimtenes dvēseli.

Lieldienās, 1963.

PIRMĀ DAĻA

VĪRS AR ĶERRU

1.

Lai būtu patiess, stāstīšu vienkārši un vaļsirdīgi.

Sanatorijas ārsts Pjērs Merklens reiz pēkšņi jautāja, vai es pazīstot ģenerāli Tepferi. Nevarēju teikt, ka pazīstu: ģenerāli biju redzējis tikai vienu reizi — pirms gadiem Latvijā, Iecavā. Doktors bija manījis, ka esmu atturīgs. Viņš iesmējās:

— Varat uzticēties! Negribu jūsu ģenerālim nekā ļauna darīt. Kādēļ es par viņu interesējos? Kaŗa laikā biju medicīnas students un mani iesauca vācu armijā. 1944. gada vasarā biju Jelgavā, Iecavā un Rīgā. Visilgāk biju frontē netālu no Jelgavas, Lielupes krastā pie Aučiem. Dzirdēju, ka Auči esot jūsu prezidenta mājas. Bija liels parks, daudz ēku un pils. Pilī mitinājās mani priekšnieki, man bieži

vajadzēja iet ar ziņojumu. Reiz kādā istabā redzēju lielas grāmatu kastes. Tās bija atlauztas, un daudz grāmatu mētājās uz grīdas. Dažas pašķirstīju, atradu arī tādas, ko pratu lasīt, un redzēju, ka te iet bojā vērtīga bibliotēka. Man kļuva skumji. Atradu vecu, mazu grāmatiņu, ādas vākos, vācu valodā: Merķeļa Vanems Imanta. To paņēmu līdzi par piemiņu. Domāju, ka neesmu noziedzies, neesmu zadzis. Kad gājām projām no Aučiem, redzēju, ka grāmatas bija jau galīgi sabradātas... Vanems Imanta ir pie manis, esmu to vairākas reizes lasījis. Ko nozīmē ieraksts: Ģenerāļa Tepfera grāmata? Vai esat šo grāmatu lasījis? Vai ģenerālis Tepfers bija jūsu prezidents? Ja viņš ir dzīvs, ja zinat adresi, tad viņš savu grāmatu tagad var saņemt. Un kas bija Merķelis? —

— Merķelis nebija latvietis, bet bija pirmais lielākais cīnītājs par latviešu tiesībām, pirmais, kas teica, ka svešu kungu verdzinātie latvieši ir — cilvēki. Šo Vanema Imanta izdevumu neesmu lasījis. Grāmatu reiz lasīju latviešu tulkojumā. Ģenerālis Tepfers nebija mūsu prezidents, bet kāda jau agrāk miruša prezidenta radinieks, un daļa no viņa grāmatām, liekas, bijušas Aučos, šī prezidenta dzimtas mājās. Domāju, ka ģenerālis ir dzīvs. Viņš varētu būt Stokholmā. Ģenerāļa brālis Zviedrijā ir mūsu sūtnis, ar viņu sarakstos un adresi sagādāšu. —

Drīz pienāca divas ģenerāļa vēstules: doktoram un man. Viņš rakstīja, ka savas vērtīgākās grāmatas 1944. gada vasarā no Rīgas aizvedis uz Aučiem, domādams, ka tur viņas būs lielākā drošībā. Bet, kā es jau zinot, boļševiku armija strauji iebrukusi Zemgalē, un viņš grāmatas vairs nepaspējis glābt. Ģenerālis bija priecīgs, ka pavisam necerēti atgūs vienu no savas bibliotēkas retumiem.

Doktors bija atnesis man Vanemu Imantu. Grāmata bija tiešām retums: Hartknocha izdevums, iespiesta Leipcigā, 1802. gadā. Izlasīju, dažas vietas pasvītroju, un uz otrā vāka uzrakstīju arī kādu atzīmi. Ko, to vairs neatceros. Rakstīju ģenerālim, ka būtu vērts, ja kāds apgāds izdotu grāmatu latviešu tulkojumā. Tas tulkojums, ko reiz ganu-

zēna dienās lasīju, jau sen bija aizmirsts. Ieminējos par Reitmani Dānijā, un ģenerālis solījās viņam rakstīt. Pēc gada ģenerālis nomira, bet Vanems Imanta bija nodibinājis manu un doktora Merklena draudzību.

Viņš sāka mani ņemt līdzi pastaigas gājienos un auto izbraucienos. Izkāpļājām Klosteŗkalna klintis un veco cietokšņu drupas. Naktīs kurinājām uguni un stundām ilgi runājāmies par rakstniecību, mūziku, zvaigznēm un cilvēkiem. Dažreiz nāca līdzi arī abats Frānss, kas sāka atspirgt no plaušu operācijas. Viņš spēlēja ģitāri, un bija arī īsts dzejnieks no Dieva žēlastības, bet nebija pierunājams kādu rindu uzrakstīt. Tagad viņš ir mācītājs ogļraču draudzē, bet es abatu Frānsu nespēju iedomāties starp skarbajiem vīriem.

Arī doktors Merklens bija dzejnieks, un par savu labāko dzejoli uzskatīja to, ko bija uzrakstījis Auču mežā. Es nevarēju piekrist, man dzejolis likās par gaŗu, bet negribēju doktoru skumdināt, tādēļ nekā neteicu. Viņš īsā laikā sameklēja visādas grāmatas par Latviju, Strasburgas bibliotēkā bija arī atradis aizmirstu, bet tiešām vērtīgu Dr. Miķeļa Valtera grāmatu franču valodā par mūsu tautas dziesmām. Arī es varēju doktoram šad un tad aiznest pa grāmatai par Latviju vācu, franču un angļu valodā. Tagad tās vairs nebūtu atrodamas, bet tolaik mums bija mazāk auto, namu un bankas kontu.

Auto ripoja arvien tālāk. Doktors mani izvadāja pa savas dzimtenes Elzasas vēsturiskajām vietām, vecajiem, skaistajiem dievnamiem un slavenajiem klosteŗiem. Viņš arī bija pirmais, kas man pastāstīja leģendu par Vējuciema klosteri. Bet toreiz man nebija ne jausmas, cik drīz šī leģenda kļūs par daļu no manas dzīves stāsta . . . Reiz braucām pāri Vogēzu virsotnēm pa mežonīgo, aizmirsto Napoleona kaŗaceļu. Pa to Lielā armija gājusi uz Krieviju, tādēļ bīstamā taka saucas Krievu ceļš. Todien lūdzām Dievu Strasburgas katedrālē, pusdienojām vēsturiskajā Ād-

miņu krodziņā — Taverne des Tanneurs, bet uz vakariņām bijām atkal augstu Vogēzos, Sainte-Odile klosterī.

Dažreiz doktors aizbrauca ilgos ārzemju ceļojumos, tad jutos vientuļš, lai gan nebiju palicis bez tuviem cilvēkiem. Bija Henrijs Rožērs. Viņš studēja starptautiskās tiesības. Kad viņš bija pārguris, klausījāmies lielos komponistus, jo es gandrīz visu naudu izdevu par skaņuplatēm. Bija vijolnieks Pols Armbrusters. Viņam esot bijis viss, kas vajadzīgs, lai kļūtu par slavenu vijolnieku. Arī laimes neesot trūcis, bet tad nācis lūzums un viņš kļuvis par krogus mūzikantu. Kas par lūzumu, to viņš negribēja stāstīt. Bet Pols nebija tikai krogus mūzikants. Sanatorijas direktors doktors Mišelis bija labs pianists, un kad viņi abi spēlēja Mocartu vai Šopēnu, es savas skaņuplates uz dažām dienām aizmirsu. Visvairāk Pols laikam tomēr bija spēlējis krogos, un viņa čigānu melodijas es it kā dzirdu vēl tagad.

Pols nospēlēja neaizmirstamu koncertu un nomira. Henrijs bija nervu klīnikā. Doktors Merklens apprecējās, kļuva nervozs, un es bieži domāju par Zentas Mauriņas vārdiem:

— Kas runā ar sauli, tam pavarda uguns neklausa. —

Es sāku meklēt vientulību. Biju kļuvis pilnīgi nabags, jo slimošanas dēļ biju pensionēts, un pirmā izmaksa bija jāgaida veselu gadu. Pārāk ilgi, jau divus gadus, ik dienu, ik stundu redzēju arī smiltīs izmestos vrakus. Biju taču namā, kur izmisuma cīņā pēc elpas beidzās daudzas dzīves. .

Kādu dienu saņēmu vēsti, ka man jau pāris gadus vairs nav tēva, drīzi nāca arī vēsts, ka lielā postā mirusi māte. Ar visu gribas spēku mēģināju šai vēstij neticēt. Mana māte mirusi? Es viņu redzu Kugrēnu pagalmā, baltos matus jauc vējš, ar galvas lakatiņu viņa man māj ardievas. Tas bija 1944. gada vasarā. Lietuvā, Šauļos, biju sadziedējis ievainojumu, četras nedēļas biju mājās, nu braucu atkal uz fronti, vispirms gan tikai uz Jelgavu. Nezināju, ka jau trešajā dienā Jelgava degs, un es Kugrēnus vairs neredzēšu.

Pagalmā vēlāk esot ierakti bunkuri, tādēļ mājas apšaudītas un nodegušas. Es to neredzēju. Es redzu, ka pagalmā stāv māte, māj man ardievas un sauc:

— Dēls, lai kur tu būtu, atceries mājas! —

Nē, Kugrēni nav nodeguši, un mana māte ir dzīva!

Drīz tomēr apzinājos, ka kļūstu gļūtsirdīgs. Bieži mani apciemoja ielejas protestantu draudzes mācītājs van Gālens, dzimis holandietis, progresa fanātiķis un labs sarunu biedrs. Viņš man kļuva simpatisks tādēļ, ka nekad nerunāja par manas dvēseles pestīšanu. Nezinu, vai viņš bija atzinis, ka ar manu dvēseli viss kārtībā, jeb — ka tā vairs nav glābjama? Man bija aizdomas, ka van Gālens uzskatīja mani par neticīgu. Reiz viņš pusbalsī skaitīja lūgšanu:

... un Tu, kas viņam esi devis lielas garadāvanas, dodi viņam arī ticību! —

Ar protestantu mācītāju sadraudzēties nespēju, jo mums nebija kopējas valodas par mūziku un rakstniecību. Pa retam viņš mani apciemo arī Klosterkalnā, un tagad mēs saprotamies daudz labāk. Bet tolaik sanatorijā man bija vajadzīgs cilvēks, kas mani saprot arī bez vārdiem, cilvēks, kas jūt un dzird, ka manas dvēseles stīgas draud satrūkt. Nezinu, kas ar mani būtu noticis, ja reiz, kad viens klausījos Mocarta Rekviemu, pēkšņi pie manis nebūtu ienācis Karols, ungāru inženieris, Francijā patvēries 1956. gada revolūcionārs, kas visvairāk gan dzīvoja dzejas un mūzikas pasaulē, un ja abats Bartelemejs nebūtu redzējis, ka stāvu krustceļos un nezinu, kurp iet. Stundām ilgi abi ar Karolu kāpļājām pa kalniem, vakaros, kad nebijām abata viesi, manā istabā ilgi klausījāmies mūziku vai runājāmies par ungāru un latviešu rakstniecību. Izmisuma drauds aizdārdēja un apklusa tālumā, bet es vairs nespēju ik dienas ap sevi redzēt bojāgājējus. Pirms diviem gadiem humora dēļ pie savas istabas durvīm biju pielicis uzrakstu: Lāga velns. Tas bija daudzus smīdinājis, arī mani, bet nu es par viņu nespēju pat pasmaidīt.

Biju gana stāvējis krustceļos. Gāju uz austrumiem — uz Eigentāles ciemu. Tur atradu māju, kas bija izīrējama. Iegāju mājā un tūlīt samaksāju īri par trim mēnešiem, jo pa logiem bija redzams Klosteŗkalns. Mājā dzīvoju viens, rakstīju, klausījos mūziku, mani apciemoja arī abats un Karols. Bet māja piederēja tirgotājiem, un viņu jaunais nams bija pārāk tuvu. Eigentāles tirgotāja bija darbīga jaunkundze, pat pārāk darbīga, bet viņai bija kopjama māte un saimniecība ar laukiem un lieliem sakņu dārziem. Un man ir gaužam vājš raksturs: nespēju vienaldzīgi noskatīties, ja redzu darbu, kam nav darītāja, jeb darītājs ir, bet netiek galā. Arī Eigentālē mans raksturs nekļuva stingrāks, un tas bija liktenīgi.

Hmm, jaunkundze . . .
Skaista, darbīga, bet — tirgotāja, praktiķe līdz galam. Tomēr man par viņu bija bieži jādomā. Pārāk bieži. Un jaunkundze pati? Nevaru lepoties, ka pazīstu sievietes, bet viņa sāka greznoties un krāsot lūpas. Kad strādāju dārzā vai pļavā, viņa bieži atskrēja, pateica labu vārdu, pasmaidīja un atkal aizskrēja. Baltā kleitiņa plīvoja vējā, saulē vizuļoja mati un brūnās kājas. Viņai bija skaistas kājas. Ak, manas cilvēcīgās vājības!

Domāju, domāju . . .
Pie jaunās mājas ar kapli uzplēsu mežonīgu pļavu un iekārtoju puķu dārzu. Jaunkundze atskrēja arvien biežāk, palika arvien ilgāk. Kad skanēja tirgotavas zvans, viņa gāja lēnām, it kā negribēdama aiziet. Rokas man bija tulznainas un vakaros neganti sāpēja, bet šo sāpju dēļ būtu varējis aizmigt. Aizmigt man neļāva domas:

— Ja neesmu galīgs muļķis, ja kaut cik pareizi saprotu viņas izturēšanos, tad . . . —

Rotaļa kļuva bīstama, vajadzēja izdomāt. Ak, nebūtu šī tirgotava, nebūtu jāskrien aiz letes, kad ienāk pircējs, nebūtu vajadzīgs lišķīgais smaids:

— Lūdzu, kungs, ko jums? —

— Kastīti sērkociņus! —

Un migla, smagā Eigentāles migla! Man bija jādomā par Sudētijas pilsētiņu, kur kaŗa laikā reiz biju kursos. Pilsētiņa bija aprakta tik briesmīgā miglā, ka vajadzēja kāpt kalnos, lai redzētu sauli vai zvaigžnes. Man arvien sāpēja galva, biju nervozs un nepacietīgi gaidīju kursu beigas. Un vēl kas: nekad neesmu bijis pacietīgs sīknaudas skaitītājs.

— Dievs, lai es neizšķiežu savas dienas! —

Tirgotāju nams bija miglā, gribēju celt skatu pret debesīm, bet nepacēlu augstāk par Klosteŗkalna virsotni. To apspīdēja saule! Kādēļ es nevarētu dzīvot tur augšā, Vējuciemā? Pāris prātīgu eigentāliešu mani brīdināja: Vai es vēl neesot dzirdējis, ka Anna Prūsiete Vējuciemā nodzīvojusi jau piecdesmit gadus, bet vēl arvien tiekot nicināta kā svešniece? Un es? Ārzemnieks, nekad nedzirdētas ziemeļu tautas bēglis! Cilvēks, kas nestrādā katram saprotamu darbu, bet raksta dzejas! Cilvēks, kuŗa logā bieži līdz rītam spīd gaisma! Šeit, palielā ciemā to neviens tā neievērojot, bet tur augšā, Vējuciemā? Tur tikai pāris māju, divi veci, pusmuļķi cilvēki un malu medinieks Ernests ... Vēl citi? Jā, kāds izbijis mūzikants ar savu skopo sievu un paklīdušo meitu. Tā gan, paldies Dievam, vairāk blandoties pa pilsētām. Jā, tad vēl Irēne Lauva ... Bet to labāk nepieminēt. Jau agrāk draudzei ar viņu bijušas tikai nedienas, bet pirms pāris gadiem viņa kritusi ar divriteni, ilgi gulējusi slimnīcā un nepazinusi cilvēkus. Kad atlabusi un laista mājās, ārsts brīdinājis, lai viņa sargoties no dusmu lēkmēm un lai arvien uzmanoties: ja redzot, ka kustas un pārvietojas mēbeles, lai tūlīt braucot uz slimnīcu ... Dusmu lēkmes? Irēnes mājā kliedzot visi, tikai vīrs nedrīkstot kliegt. Bet kad piedzeŗoties, mēģinot pakārties. Irēnes audžumāte — klusa, labsirdīga sieviete — vēl laikā nomirusi, bet audžutēvs vecumā kļuvis savādnieks un beidzot pakāries, jo neesot varējis paciest izlutinātās audžumeitas bardzību un slinkumu.

Tā stāstīja mierīgie. Straujākie teica, ka es esot pazaudējis galvu. Tad atcerējos vārdus, ko Ansis Siliņš, mans

pirmais skolotājs Salgales pamatskolā, reiz bija teicis manam tēvam:

— Šim zēnam pāragri izaugusi pašam sava galva! —

Vēlāk gan cilvēki šad un tad teica, ka es esot pazaudējis galvu, bet tiem nekad nebija taisnība. Un arī tagad eigentāliešiem nebija taisnība. Man vēl joprojām bija pašam sava galva!

Tā es pametu māju, kur būtu varējis kurināt pavardu un rakstīt bankas grāmatiņā skaitļus, līdz, varbūt, arī pats būtu kļuvis par skaitli. Jeb būtu kļuvis tikai par cīparu? Negribēju kļūt ne par skaitli, ne cīparu. Gribēju būt — es pats. Bet es vēl nezināju, kāds ir ceļš uz sevi.

2.

Dienām gaŗām iet man ļaudis,
Naktīm gaŗām iet man zvaigznes,
Dienām, naktīm — manas domas.
Rainis.

Pavasaris Klosteŗkalnā uzkāpa pārāk strauji, tādēļ bija tik sakarsis. Viņš aizgāja tālāk, turp, kur bija redzamas apsnigušās Vogēzu virsotnes. Tas nemaz neapstājās, bet aiz viņa palika cilvēki, kas mirkli apstājās un pasmaidīja. Klosteŗkalnieši smaida reti. Šoreiz viņi smaidīja par kādu pasaku.

Ir aprīļa pēdējās dienas, bet ķirši jau noziedējuši. Sakņu dārzos lieli salāti un sīpolu loki. Eižens Vergs aizvakar pļāva pirmo sienu. Šodien sniga. Pļavās sniegā zied pienenes. Ābeles un ceriņi apsnieguši un — zied. Varbūt, ka rītu līs lietus, tad būs dažas karstas dienas un ziedēs rozes. Tad atkal snigs. Varbūt snigs vēlreiz, pirms Vējuciemā ienāks vasara.

☆

Skaistas pasakas ir īsas. Ābeles un bērzi bija piesniguši tikai vienu dienu, bet šī pasaka bija patiesa. Naktī lija. Kad aiz loga dārzā līst lietus, es nevaru aizmigt. Par šo bezmiegu esmu bijīgi pateicīgs Tam, kas radījis manu dvēseli. Kas naktī nav redzējis un dzirdējis pielijušu dārzu, tam Dievs nav dāvājis savu žēlastību. Tajā naktī sēdēju pie atvērta loga, aizmirsis laiku un rītdienu, kas manā vārdu sarakstā nozīmē to pašu, ko vārds — rūpes. Esmu neizdevies cilvēks, jo nemaz nedomāju, ka dārzā nobriedīs ķiršogas un āboli, kuŗus izdevies un dzīvei derīgs cilvēks rūpīgi svērs kilogramos. Domāju par Lietus sonāti. Izdzēsu spuldzi un klausījos šo Bēthovena brīnumdarbu. Gan tikai skaņuplatē . . .

Kas esmu es, kas manas rūpes? Reiz aizlidošu kā pienenes pūka vējā, bet dārzi ziedēs atkal, un atkal viņos līs lietus. Gan būs arī kāds dīvains cilvēks, kam arvien būs likstas dienišķās maizes dēļ, jo pārāk bieži viņš aizmirsīs to sagādāt. Bet Lietus sonāti klausīties viņš neaizmirsīs.

☆

Pa stāvo, akmeņaino ceļu Klosteŗkalnā uzkāpusi vasara: zibeņainu negaisu pilna kā greizsirdīga mīļākā, svelmaina un kaislīga kā līgava, iedomīga un skarba kā sieva. Ja kāds te būtu šķirstījis kalendāru, gaidīdams vasaras atnākšanu, tas būtu bijis nelga. Sausās un vētrainās dienās nobira ābeļziedi, vējš smējās, svilpa un auroja, ciema ceļā virpuļoja trakā dejā ar smiltīm, tad aizbrāzmoja pār ielejām, bet smiltis izkaisīja un pameta kur pagadījās. Ceļš bija kails un mežonīgs, it kā caur ciemu būtu gājis milzis, kaisīdams akmeņus. Kalnu dedzināja saule. Suņi nolīda ēnā un nerēja. Pie avota, tepat pie manas mājas, tupēja vārnas, elsa un dzēra, elsa un dzēra, un nebēga, kad gāju smelt ūdeni.

Kādā dienā debesis kļuva rūsainas. Saule vairs nedega. Viņa gruzdēja. Satumsa. Kalnu pāršalca smaga, vienmērīga strāva. Likās, ka neredzams gigants gribētu aizpūst klintis,

dārzus un mājas — aizpūst Vējuciemu... Debesis kļuva melnas. Zemi pātagoja zibeņi. Balti, sarkani, violeti. Debesīs dārdēdami gruva kalni. Melnām, milzīgām rokām zemi sagrāba nakts.

Klosteŗkalns drebēja, zibeņu gaismā brīdi pa brīdim no tumsas izlēca Vējuciems, bet nākamā mirklī atkal sabruka naktī. No melnajām debesīm gāzās smagi šalcoša straume. Caur ciemu joņoja melna, mežonīga upe, tajā kā baltas saliņas zibeņu gaismā spīdēja milža izmētātie akmeņi... Kas tās bija par dīvainām balsīm? Klosteŗkalna ciemos dievnamu zvani elsoja negaisā:

— Miserere! Miserere! —

— — —

Dievs bija dzirdējis zvanu elsas. Liela un sarkana rietēja saule, pērkons klusi bubināja tālumā, austrumu pusē aiz pielijušiem mežiem. Tie kūpēja kā milzīgs pateicības ziedoklis un pār viņu bija trīs vaŗavīksnes. Rītā pirms saules mani pamodināja putni. Atvēru logu. Vasara! Dārzā skurbi smaržoja naktī izplaukušas baltas un sarkanas rozes, smaržoja zaļš, rasains dzīvības koks. Biju nogulējis vasaras atnākšanu. Vējuciema akmeņainajā ceļā viņas pēdās ziedēja gundegas.

☆

Aizvakar ar ķerru stumu mājās Eižena Verga sienu, lielas, ar virvi sasietas nastas. Eižens tālu kalnos cirta mežus, kā jau gadiem ilgi. Vakar viņš pārnāca mazliet agrāk, iejūdza govi gaŗos ratos, tad braucām uz pļavām, lai Vasarsvētku sestdienā viss siens būtu zem jumta. Eižens veda govi, es gāju aiz ratiem, nodarbināts ar bremzēm. Tāpat atpakaļ, ar pilnu vezumu. Esmu zemnieka dēls, bet Zemgalē mācījos vadīt zirgus un mašīnas. Neticu, vai kādreiz iemācīšos vadīt iejūgtu govi.

Alberts Vijolnieks, astoņas stundas nostrādājis ielejā koku zāģētavā, līdz vēlam vakaram uz galvas nesa no pļavas brezentā iesietas nastas. Tā klosteŗkalnieši nesuši jau gadu

simtiem. Man likās — šis siena nesējs ir kuprains un ķeburains, kalna vētru izmocīts koks, tik nerunīgs viņš bija. Koks, kas sadumpojies un sācis staigāt, bet kritis siena nastu gūstā. Vēlu vakarā redzēju viņu malkas šķūnītī pie vīna pudeles. Kādēļ viņš nesēdēja istabā? Irēne Lauva zināja atbildi. Alberts neesot klosteŗkalnietis, bet dzimis Strasburgā. Jaunekļa gados gribējis kļūt par mūziķi. Jau pāris gadus mācījies, tad saslimis ar plaušām. Tepat lejā, Moulin de France sanatorijā, kļuvis atkal vesels, atnācis uz Vējuciemu, apprecējies, un — tā arī šeit palicis. Nu jau pagājuši kādi četri gadu desmiti. Sākumā esot spēlējis un stāstījis par lielajiem komponistiem, bet ko viņš spēlējis, to neviens nesapratis, ko stāstījis, to arī nē. Tad Alberts vijoli ieslēdzis un atslēgu iemetis aizā ... Nē, dzērājs viņš neesot. Runāt gan sākot tikai pie vīna pudeles, bet vismīļāk pie vīna pudeles sēdot viens pats, kaut kur vientuļā kaktā. Pats ar sevi nerunājot, tikai sēdot un domājot. Par ko domājis, to nevienam nestāstot.

Kad spēlēju skaņuplates, dažreiz biju redzējis, ka Alberts stāv laukā un klusās. Nu sapratu — kādēļ. Viņš pazina savus lielos kompanistus. Skumu, ka man nav klavieres. Varbūt, ka Alberts atlauztu lādi, kur ieslēgta vijole. Viņa līkajiem, sastrādātajiem pirkstiem vajadzētu vijoli tikai turēt. Spēlētu dvēsele. Jeb viņa dvēsele gan vēl spēj sadzirdēt atbalsis, bet pati vairs nespēj skanēt? Vai arī dvēsele Klosteŗkalnā pamazām kļuvusi par zāģētavas strādnieci un siena nastu nesēju? Jā, tie četri gadu desmiti ...

☆

Šodien līst.

Aiz loga pielijis rudzulauks, istabā skurbi smaržo dzeloņainas kalnu puķes. Tās man atnesa Agnese, Vējuciema meitene, kuŗai iedomīgas spītnieces slava. Cenšos meiteni saprast, bet nespēju. Ar visu viņa nemierā, bet nezin, ko grib, nezin — ar ko būtu mierā. Vai viņa ir histēriķe, jeb tikai izlutināta? Nu, izlutināta katrā ziņā, jo viņa ir Irēnes Lauvas

meita, un par dzīvi zina to, ka darbu padara tēvs, bet ēdienu gatavo māte, jeb negatavo neviens. Par mani viņa zin to, ka nemīlu siltumnīcā audzētas rozes un smejos par princesēm, bet ko es zinu par viņu? Ko zinu par Klosteŗkalnu? Jau pagājis gads, bet vēl arvienu esmu šeit svešinieks.

Un Alberts?

Ieslēgtībā izgruzdējis mākslinieks, zāģētavas strādnieks malkas šķūnītī pie vīna pudeles. Domājot par Albertu, sāku pārdomāt, kādēļ Agnese mani tik bieži apciemo? „... atnācis uz Vējuciemu, apprecējies, un tā arī šeit palicis," to Irēne stāstīja par Albertu Vijolnieku. Vai Agnese...? Ak, muļķības! Esam divi sveši cilvēki, katrs no savas pasaules... Ilgi un tiepīgi viņa lūdzās, lai lasu un pārtulkoju kādu dzejoli. Beidzot nolasīju Dzīres meža būdā:

Vientulība klauvē klusi.
Lietus lēnām lāsēm līst.
Sirds, kas Prieku gaidījusi,
Nesaprot, kur viņš vēl klīst.

Krāsnī sapņu ogļu pāris,
Mūžs ap tām jau plēnēs krīt.
— Ienāc, Vientulība! Bāris
Mācījies tev uzsmaidīt.

Ja es tavai ciltij audzēts,
Vai par to lai rūgts man smīns?
Daudzu sapņotāju raudzēts,
Vecs mans atteikšanās vīns. —

Ai, aiz loga zied jau ķirši!
Lapas lāso, lietus līst.
Smaržo bērzi, smaržo virši.
Kur gan prieks tik ilgi klīst?

— Vientulība, sveicināta!
Paliec vien, vēl ilgi līs.
Nāc pie galda, dzīrēm klāta:
Pārnāks Prieks, mēs būsim trīs. —

Centos pārtulkot, cik vien labi spēju, bet mana klausītāja bija izmigusi. Nu jau ilgi atsakos lasīt, bet ja reiz tomēr lasīšu, tad — kaut ko tādu, ko vējciemieši sauc par ķecerīgu. Lai klausītāja neaizmieg.

Kad Agnese neklauvēdama ieskrien, man ir tā, it kā viņai līdzi būtu ieskrējis kāds svešs gars, kas mani traucē. Meitene ilgi nepaliek, svešais gars paliek vēl pēc viņas. Tad nespēju rakstīt, un man vispirms jāpīpo cigarete, jāklausās mierīga mūzika, brīdi jālasa grāmata. Jā, par princesēm es smejos, bet vai šī Vējuciema meitene klusībā nesmīn par mani?... Ak, lai taču šī iedomīgā stūrgalve liek mani mierā! Esmu sācis par viņu pārāk daudz domāt.

Šķirstu ungāru grāmatu, ko pastnieks atnesa pirms pāris dienām. Tā ir Ungārijas 1956. gada revolūcijas atskaņu grāmata Füveskert, izdota Kanadā. Dzejas, daudzu tautu autori. Vai lai meloju, slēpdams prieku par to, ka atrodu arī savu vārdu? Tibors Tollošs ir lieliski pārtulkojis manu Bezdelīgu.

Līst.

Ai, lai līst, lai līst!

Ja tik stipri līst, neviens cilvēks pie manis nenāks, un tā būs labi. Zinu tikai vienu, kas nāks. Tā ir draudzene, kas man nepieciešama, viņa mani netraucē. Šī draudzene nav histēriķe, nav izlutināta. Dzejas varu rakstīt tikai tad, kad viņa ir pie manis. Uzrakstīto lasu bez skaņām, bez vārdiem, arī jātulko nav, bet mana draudzene neaizmieg.

Vientulība.

Indra Gubiņa nesen man rakstīja, ka no vientulības nekur neizbēgšu. Es nemaz negribu bēgt! Būtu neprāts bēgt no tā, kas nepieciešams. Bet es esmu cilvēks, kas bieži

kļūdās. Baidos, ka kādas kļūdas dēļ vientulība neaizbēg no manis. Lielākā kļūda, lielākais grēks pret vientulību ir neuzticība, tad grūti izlūgties piedošanu. Jo vientulība ir uzticīga, un viņa arī prasa uzticību līdz galam. Kas kļuvis neuzticīgs, to vientulība apciemo tad, kad viņš ir cilvēkos, bet tad viņa nāk kā mocītāja.

— Dievs, pasargā mani no kļūdām! —

Līst . . .

Lai svētīts lietus!

Esmu uzticīgs vientulībai, un viņa man nes karaliskas dāvanas: bagātākās domas, ko esmu domājis. Bijīgi pārsteigts redzu atveŗamies noslēpumainus vārtus, un aiz tiem ir jauns, augstāks pakalns grāmatu, mūzikas, sāpju un prieka pasaulē. Ir grāmatas un mūzika, kas ar dvēseli sāk runāt tikai vientulībā, un dvēsele tad kļūst par dzīvības koku — tā pati dvēsele, kas rūpēs un postā bija izdegusi kā dadžu krūms tuksnesī. Arī mūsu visskaudrākās sāpes pieder vientulībai. Tikai atmiņas par šīm sāpēm drīkstam skopos vārdos atstāstīt citiem, un arī tad vēl būs cilvēki, kas smiesies. Prieks ir saule, un to nedrīkst paturēt sev. Bet priecīgs tu būsi tikai tik ilgi, kamēr būsi grēcinieks, apslēpsi šo sauli un priecāsies vientulībā. Tiklīdz viņu parādīsi cilvēkiem, celsies rokas ar dubļiem un akmeņiem.

Reiz varēju stundām ilgi gulēt uz siena vai āboliņa grēdas un klausīties kā ar šķūņa jumtu sarunājās Zemgales lietus. Tas bija Kugrēnos, un šķūnim bija dēlīšu jumts Tagad klausos, kā Lotringijas lietus sarunājas ar akmens jumtiem Vējuciemā. Šī valoda ir skarbāka nekā Zemgalē, esmu gan pieradis, tomēr viņa man ir sveša. Bet es esmu sadalīts, un mana otrā — laimīgākā — daļa ir citur. Jeb vai Dievs cilvēku svešumā svētī ar pārcilvēcīgu dzirdi? Jo cauri Lotringijas lietum es dzirdu, kā ar bērziem, ābelēm un māju pelēkajiem jumtiem sarunājas mierīgais Latvijas lietus. Šo valodu saprotu vislabāk, to runā arī mana sirds, jo tā ir mātes valoda.

Vējuciema laukos salīkuši stāv pelēki, noraudājušies rudzu statiņi. Domāju: ja kādu dienu uzsmaidīs saule, tie paši saskries šķūņos, tik apnicis viņiem ilgais lietus. Eižens Vergs no meža pārnāk izmircis, virtuvē visu nakti kūp viņa darba drēbes, bet rītos viņš tās uzvelk un atkal aiziet lietū. Pēc viņa salīcis aiziet Alberts Vijolnieks. Pusstundu vēlāk ar motociklu pār slapjajiem akmeņiem aizstreipuļo Annas Prūsietes dēls Rožers. Kad vīri aizgājuši, cauri lietus šalkšanai un palāšu pakšēšanai dzirdu koka tupeļu klaboņu: lietusmēteļos un brezentos satuntuļojušās sievas apskraida vistu, trušu un cūku būdas. Ja kāda apstājas, tad nerunā, bet kliedz, kauču kaimiņiene līkņājas turpat acu priekšā:

— Dieva sods! Tas ir Dieva sods par raķetēm un sputņikiem! Kad nāks atkal Grēku plūdi, redzēsi, ka cilvēks debesīs nepaglābsies, bet tepat vien noslīks ar visiem ātomiem! Dieva sods! —

Aiz logiem spurainas bērnu galvas. Vai viņi reiz brauks pa debesu lielceļiem mūsu taisītos raķešu ratos, jeb ies bojā tādēļ, ka esam šos ratus izgudrojuši?

☆

Atskrēja Agnese, purināja slapjos matus, pīpoja cigareti un niķojās: neiešot projām, kamēr es nebūšot nolasījis kādu dzejoli. Atcerējos nodomu lasīt kaut ko ķecerīgu. Bet ko? Dzejolis par ielasmeitas grēksūdzi bija palicis nepabeigts, tā pati Agnese iztraucēja. Nolasīju Fantastu manifestu:

Nesaki: — Jāklusē sirdij laikā, kad Kainam pauž slavu,
Lieldienas, pāragri plaucis, neatnes pūpolu zars. —
Pūpoli veļas un gaida cilvēka sirsnību tavu,
Stundā, kad sirdis sāks runāt, apklusīs tuksneša gars.

Tici, ka atmodas alkām izmisums spēku nav ņēmis,
Tici, ka kāpēju laikmets grimēju laikmetu mij.
Atmodas stunda nav brīnums, viņa ir likums, ko lēmis
Radītājs — Fantasts, kas pirmais tuksnesī atmodies bij'.

Atsaucies cīruļiem agriem izsmieklu putenī asā:
Viņi jūt brīdi, kad jālauž baiļu un stinguma loks.
— Laimīgs tu bridīsi smiltis, mitras sen gaidītā rasā,
Elposi smaržu, ko dvašos tuksnesī dzīvības koks.

2

Netici, vientuļais cilvēk, domām, ka mūžīgi salsi,
Smaidi par postu, kas tevi bezmiega pātagām peŗ.
Laime ir bezmiega naktī sadzirdēt saucēju balsi —
Vientuli citu, kas savu laikmeta cietumu veŗ.

Remdenos atmet! Par Dievu augstāk virs zemes tie slavā,
Viņi der tādiem, kas ceļu aizvējā prātīgi min.
Dievu ne bīsties, bet mīli. Dārgumu krātuvē savā
Radītājs, vērtēdams mīlu, cilvēka vērtību zin.

Netici naktij un nāvei — Lieldienās beidzas to vara.
Kalni un gājputni zina: neticēt saulei ir grēks.
— Pēdējā stunda būs pirmā. Veidā, kas varenu dara —
Jaunajā veidā tu būsi pārlaicīgs radītājs spēks.

3

Likumi vergiem un kalpiem — ugunī metama lapa,
Likumi, rakstīti garam — pātagu laikmeta lāsts.
Cietumus tautām un garam atveŗ, pat nācis no kapa,
Debess vai elles, lai beidzas cilvēces negoda stāsts!

Uzdrīksties sniegties pēc zvaigznēm: pašas tās nenāks pie tevis.
Nebīsties, nedusmos dievi! Zvaigznes tiem — putekļu spiets.
Radītājs Ēdenes vietā cilvēkiem Pasauli devis.
Cilvēk, šai brīvajā ceļā vēl pat ne mirkli nav iets!

Dievini garu, ne maizi. Brīvību pielūdz, ne varu.
Labāks par skanīgām važām čīkstošs un nabadzīgs galds.
— Radi, gars — laikmetus radi! Laikmeti nerada garu.
Laikmets bez gara ir viltus praviešu sludināts malds.

4

Gājputni lido no trimdas, bērzos most priecīga šalka,
Kalniem kūp galvas un pleci — nokritis ledainais slogs.
Atvērto cietumu stunda! Aizrestots, aizvērts to alka
Dvēseles logs.

Drudžainā sapnī tu sauci, remdenāks nekļuvis salā:
— Vēstī, kaut putenī plaucis, Lieldienas pūpolu zars! —
Lieldienu rītā tu ceļam sākumā esi, ne galā,
Meklētājs gars.

Neskaiti gadus, ne mūžus. Ļauji lai virpulī ašā
Dzīrēs ar tuksneša garu laikmeta putekļi dej.
Fantastu ceļam nav gala. Zīmes ir gājējā pašā.
Uzdrīksties — ej!

Kad biju beidzis, redzēju, ka klausītāja šoreiz nav iemigusi, bet skatās manī lielām acīm. Jautāju, vai viņa ir visu sapratusi?

— Protams! —

Agnese aizskrēja, bet es nespēju ticēt, ka viņa ir Fantastu manifestu sapratusi. Sāku nožēlot, ka lasīju.

☆

No darba nākdams, Eižens Vergs apstājās pie mana loga:

— Augšā kalnos šodien sniga. —

Vējuciems nav augšā kalnos, te visu dienu rūca pērkons un lija, un es nespēju iedomāties, ka šīs lietainās, bet auglīgās vasaras raža varētu palikt zem sniega. Tomēr vienu zinu: Vējuciema vasara ir kā sieviete, kas iedomājas dzimusi karalienes gultā, tādēļ niķojas, pati nezinādama par ko. Nemaz nedomāšu, ka esmu apburts, ja kādu rītu ieraudzīšu apsnigušus rudzu status un piesnigušus dārzus, kur sniegam cauri spīdēs sarkani āboli. Sniegs atkal nokusīs. Es stāvēšu aizgājušās vasaras pēdās un gaidīšu atvasaru.

3.

Mums nepienākas tiesu spriest
par savējiem šādā laikā.
Oskars Kalējs.

Kā milzu putns, lidojumam izplestiem spārniem, kalna malā stāv divžuburaina ābele. Es tai izcirtu nokaltušo galotni, tādēļ viņa izskatās kā fantastisks zelta putns, jo rudens vētras vēl nav noplēsušas tai lapas. Šis putns nekad nelidos. Es atnācu un atkal aiziešu, jo esmu cilvēks ar koka vārdu, bet gājputna dvēseli. Es aizlidošu, bet ābele paliks kalna malā, būs ziema, viņa stāvēs kaila sniegputenī. Vai viņa nenosals?

Ābelei jau sen vairs nav ābolu. Kādu nakti tie bija pazuduši. Nakts bija lietaina un tumša, otrā dienā brīnījos, kā āboli varējuši saredzēt ceļu — aizbēgt, pazust? Nodomāju, ka viņi to izdarījuši pusaudžu pārgalvībā, jo vēl

nebija nobrieduši. Bieži esmu smējies tad, kad cilvēki nevarīgā žēlumā sāk raudāt vai iztrakojas tik pat nevarīgās dusmās. Viņi raud un dusmojas veltīgi. Toreiz pie aplaupītās ābeles smējos par cilvēku rijību. Arī veltīgi. Bet labāk veltīgi smieties nekā raudāt.

☆

Jau ilgi stāvu zem ābeles un vētra mani purina tāpat kā viņu. Domāju par vasaru, kuŗai nebija atvasaras. Ātrs saules smaids, pa retam apžilbinādams Vējuciemu un pelēkos, sakņupušos rudzu statiņus, veltīgi tos aicināja skrējienam uz šķūņiem. Viņi gŗūtsirdīgi nopūtās:

— Nespējam ... Esam pārguruši ... —

Tad zemnieki jūdza govis un veda rudzus mājās. No vezumiem pilēja ūdens, tik slapji bija kūļi. Zemnieki tos žāvēja virtuvēs pie krāsnīm vai ēku augšienēs, izmētātus caurvējā.

Rudens sākumā bieži biju ceļā. Dažreiz vagona logos asi kā pātagas cirtieni triecās rupjas lietus lāses. Citureiz vētra dzina sasmalcināto lietu kā slapjus spokus un tie ik brīdi mainīja veidu. Bija skumji, redzot melnās, zemei pieplakušās siena kaudzītes. Lielāku saimniecību pļavās tās gulēja gaŗās rindās kā aparšanai izvesti, vēl neizārdīti mēsli. Dažuviet zemnieki kādā sausākā dienā bija kaudzītes aizdedzinājuši. Tās kūpēdamas gruzdēja. Tā gruzd trimdinieki.

Vakaros kāpu atkal Klosteŗkalnā, un jo augstāk kāpu, jo vējš kļuva skarbāks. Eigentāles ielejai vējš brāzmoja pāri, tur gulēja migla — balta, dziļa un klusa kā dvēseļu upe. Šīs upes dziļumā blāvoja ciema ugunis. Ak jā, reiz tur blāvoja uguns arī manā logā. Bet par to labāk nedomāt ... Kāpu augstāk, pretim Vējuciemam un cilvēkiem, ar kuŗiem nevarēju saprasties.

Redzēdams viņu primitīvos darba rīkus, vērodams, ka cilvēki kā lapseņu sadzelti skraidā no viena lauciņa uz otru, bet nepadara gandrīz nekā, nespēju nociesties un

pastāstīju par lauku darbiem Latvijā, mana tēva Kugrēnos. Vējciemieši klausījās un smīnēja. Drīzi dzirdēju valodas, ka es esot miljonārs, man Kanadā piederot milzīga ferma, bet es esot izdarījis kādu politisku noziegumu pret valsti, tādēļ atbēdzis uz Franciju, uz kalnos un mežos paslēpto Vējuciemu. Ka es esot kāds tur latvietis, to es stāstot droši vien tādēļ, lai slēptu pēdas. Kādēļ man no Kanadas un Amerikas bieži pienākot vēstules, bet no Latvijas neviena?

Reiz atnāca žandarmi un man bija jāparaksta solījums, ka divas nedēļas neatstāšu Vējuciemu. Tas bija laikā, kad Parīzē gaidīja Chruščovu. Toreiz daudzi politiskie bēgļi bija izsūtīti uz Vidusjūras un Atlantijas okeāna salām — Korsiku un Bellīli. Žandarmi smējās: Klosteŗkalnā šis mājas arests gan esot tikai labs joks. Ja viņi mani ieraudzīšot Svētā Leona ciemā vai pat vēl tālāk, viņi skatīšoties uz citu pusi. Tikai uz Parīzi es nedrīkstot braukt. Apsolījos nebraukt un solījumu pildīju. Tas bija viegli, jo uz Parīzi nemaz nebūtu varējis aizbraukt: nebija naudas. Nabaga Kanadas miljonārs ... Kā es smējos!

Bet pēc pāris dienām Irēne Lauva man atstāstīja draudzes jaunākās tenkas un es vairs nesmējos. Irēne bija uztraukusies un skatījās manī satumsušām acīm. Es esot kādas slepenas organizācijas vadītājs. Agrāk mēs esot uzglūnējuši Staļinam, tagad Chruščovam. Es pats ugunī neskrienot, bet komandējot citus. Kādam klosteŗkalnietim esot radinieks Forbachā, kur es agrāk dzīvojis, tas par šīm lietām dzirdējis un atrakstījis vēstuli. Ja pie manis bijuši žandarmi, tie katrā ziņā meklējuši ieročus un dolārus ... Vēstules rakstītājs gan esot pustraks komūnists, un klosteŗkalnieši viņu padzinuši no draudzes, tomēr ... Labi, ka Agnese pēc tā Trako manifesta lasīšanas pie manis vairs nenākot. Cilvēki gan daudz ko izrunājot, bet ... Ja gluži svešs cilvēks atnācis no tālas pasaules malas, tad ... —

— Ko Agnese toreiz par to manifestu īsti stāstīja? —

Nu, visu viņa neesot sapratusi, bet to gan, ka dzejolis bijis musinājums pret kārtību, ko cilvēki jau gadu tūkstošiem atzinuši par labu un pareizu. Bijis aicinājums —

uzlauzt kādus tur cietumus un iet neprātīgā ceļā, kam neesot gala ... Protams, ka draudzē izcēlās uztraukums, un kāds vēl! Tad nav ko brīnīties, ka cilvēki jūs tura visādās aizdomās. —

Sakodu zobus un klusēju.

☆

Lija.
Lija, lija.
Atvasara nenāca ...

Vīri pļāva auzas un lietus tecēja no viņu platajiem brezenta mēteļiem. Sievas, skarbām sejām un greizām kājām, milzīgām koka tupelēm brida Vējuciema dubļus un saitēs vilka uz ganībām īgnās, sabozušās govis.

Otrā siena pļauja bija reizē ar auzām. Vakaros vīri drūmi sēdēja pie vīna glāzēm, pīpoja un klausījās, kā lietus pātago ielas akmeņus. Sievas meta krustus, piesauca Dievmāti, tad pēkšņi sāka rāt un grūstīt bērnus, visās nelaimēs vainoja vīrus, nometa tiem gaužam nabadzīgu ēdienu, un atkal sāka murmināt lūgšanas.

Reiz lietus pārstāja, bet debess bija apmākusies un pūta smags rietumu vējš. Trīs dienas žāvēju sienu. Zināju, ka Eižens malkas cirtēja darbu nedrīkst kavēt, tādēļ gribēju viņam palīdzēt, protams — bez kāda atalgojuma. Grozīju sienu un purināju vējā, grozīju un purināju vējā, bet tikai ceturtajā dienā, kad pa retam atspīdēja saule, siens bija vedams mājās. Tas gan nebija mans, bet kas par to? Priecājos, ka biju viņu izglābis no sapūšanas, un šis prieks bija mans. Vai šādu prieku nepazīst tikai ziemeļnieki? Strādāju tā, kā biju mācījies no sava tēva, stingrā Zemgales saimnieka. Tikai — man nebija ne zirga, ne ores, tādēļ sēju sienu nastās un ar ķerru stumu mājās. Irēne teicās nākt talkā, vismaz palīdzēt sasiet nastas, bet bija aizgājusi iepirkties, ar Svētā Leona ciema sievām sākusi pārspriest jaunākos draudze notikumus, un tā aizmirsusi nākt mājās. Vakarā

saule iebrida melnos mākoņos, bet siens bija zem jumta. Eižens, no darba pārnācis, kasīja galvu un gandrīz negribēja ticēt, ka pļavā siena vairs nav. Aiziedams dzirdēju, ka viņš virtuvē teica Irēnei:

— Strādājis par trijiem. —

Vienpadsmitos Agneses māsa Frīda man atnesa kūpošu podu.

— Vārīja pārmaiņus abi: tēvs un māte. Abi metuši arī sāli. Mēs nevaram ēst, bet māte domā, ka latvieši ziemeļos, varbūt, pieraduši pie stiprākiem ēdieniem. —

Es nekad nedzeru atšķaidītu vīnu, vislabāk dzeru degvīnu un ēdu pamatīgi piparotu gaļu, bet šis ugunīgi pārsālītais virums man bija par stipru . . . Naktī sāka līt. Lija katru dienu, divas nedēļas. Vēlāk Eižens smējās, kad citi ciema vīri pļavās urdīja melnas, sapuvušas siena kaudzītes.

Rudenī iemācījos strādāt ar nezāļu pļaujamo rīku — īsu, stipru izkapti. Pļāvu un domāju: šāda izkapts ir arī nāvei, tikai viņa bieži nopļauj derīgus stādus, mums neizprotamā iedomībā taupīdama nezāles. Kad biju gana pļāvis un metis kaudzēs Vējuciema nezāles, sāku kaplēt un redzēju, ka zem adatainiem dadžu krūmiem un virzas tepiķa izauguši lieli, balti kartupeļi. Eižena kartupeļi . . .

Skarbām rokām vētra norāva negatavus ābolus. Kas spītīgi pretojās, tie nobrieda, bet viņi bija kā mocekļi: vētras raustīti, viņi lēkāja un purinājās, līdz nāca dārza saimnieks, piemiegtām lietpratēja acīm tos novērtēja un domās jau izsvēra kilogramos.

Lija.
Lija, lija . . .
Dienas aizlidoja kā slapjas vārnas.

☆

Vētra mani purina kā gribēdama pamodināt no domām, bet es vēl arvien stāvu zem ābeles. Nē, tā nemaz nav ābele! Tas ir putns, vientuļš gājputns, kas nav aizlidojis

līdzi citiem, bet palicis Klosteŗkalnā. Es stāvu zem šī putna spārniem un redzu, ka arī viņu purina vētra. Ak jā, arī viņš ir šeit svešinieks, arī viņu vētra grib pamodināt no domām! Par ko? Varbūt, par citu zemi, citu pasauli, kur viņš nebija svešinieks.

Rietumos starp melnu mākoņu krastiem šaurai debess upei pāri brien sarkana saule. Brīdi pa brīdim viņai kā pienenes pūkas ātri pārslīd balti, spuraini mākoņīši. Vēl mirklis, un saule būs upi pārbridusi. Jūtu, nē — zinu, ka viņa neizkāps krastā, bet nogrims zem tā. Vai ir kāds melns krasts, Mūžīgās Nakts kalns, kas spēj aprakt sauli? Jau gadiem gaidu Lieldienas, kad pasaulē kā elku apsēstā dievnamā pārplīsīs viltus praviešu darināts aizkars un tā vietā cilvēce bijīgi noliks Svēto Kausu — sirdi, vienīgo, dzīvo miera un brīvības likumu, ko tik ļoti noliedz un nicina laikmeta gudrie, pārgudrie un — stulbuma apsēstie. Gribu arvien būt stiprs un ticēt, ka nava nakts, kas spētu aprakt sauli, ka nava ziemas, kas spētu nosaldēt dzīvību, bet bieži kļūstu vājš un šaubīgs . . .

Apskauju ābeli un saucu kā izbijies bērns:

— Aizlido! Redzi — nāk nakts! Zinu, ka tu neesi koks. Tu esi Dieva gājputns. Viņš tevi sūtījis brīdi skatīt šo zemi, brīdi dzīvot pie viņas apmātajiem valdniekiem, kas pielūdz rijību, iedomību un varu, tādēļ viņu dzīve no sākuma līdz galam ir pārpratums . . . Aizlido! Vētra salauzīs tev spārnus, un tu nosalsi. Tad nāks šī dārza valdnieks ar cirvi, jo viņa acis spēs saredzēt tikai nokaltušu ābeli, kas sacērtama malkā. Man ciema puikas met logos akmeņus, bet man jāpaliek. Kur gribētu iet, tur nedrīkstu, kur drīkstu, tur nespēju. Bet Dieva gājputns drīkst un spēj visu. Negaidi nakti! Aizlido! —

Vai Dieva gājputns zin, ka viņš nenosals? Jeb es svešuma sāpju valodā runāju ar koku? Neprātīgais! Ir jau nakts. Meži nešalc, nē — viņi dun kā okeāns, kad bangu rūkoņa saplūdusi vienā skaņā. Klinšu alās vētra dārd kā milzīgas bungas. Vējuciems tumsā saritinājies kā ezis un

pieķēries kalnam. Vaļā rautās jumtu lūkas klab kā mistiskā rituālā.

Vētra mani pātago, bet nespēj izpātagot domas. Tās ir asas un stipras. Asākas par vētras pātagām un stiprākas par rudens nakts aukstumu, jo man nesalst. Bet vai domas aug tik lēnām, ka cilvēkam jānoiet gaŗš un grūts ceļš, līdz viņas izaug un nobriest par atziņu?

Kāds bija mans ceļš?

— 1941. gada 15. jūnijā, agrā rītā, man pa Bauskas-Rīgas šoseju gaŗām pabrauca pelēka kravas mašīna. Tajā sēdēja latvietis, mierīgs, klēpī sakrustotām rokām, bet ap viņu bars bruņotu mongoļu, sastingušām sejām. Tajā brīdī manī dzima kāda doma, un viņas pirmais vārds šajā pasaulē bija jautājums, izkliegts bez skaņas:

— Kādēļ? —

Bet es vēl nezināju, ka tajā rītā tūkstošiem latviešu vesti pelēkās kravas mašīnās, nezināju, ka Rīgā viņus jau gaidījuši aizrestoti lopu vagoni — gaŗi vilcieni, lai vestu uz austrumiem un atdotu pātagām, badam, aukstumam un svešuma sāpēm.

Pagāja tikai dažas nedēļas, mongoļi mira badā gūstekņu nometnēs, bet pa Bauskas-Rīgas šoseju uz austrumiem maršēja vācieši, jo lieluma mānijas apsēsts vīrs tos dzina iekaŗot pasauli. Atkal braukāja pelēkas mašīnas ar cilvēku kravu. Runāja, ka apcietinot komūnistus. Bet tie gan varēja būt vismazāk vainīgie, jo lielie vaininieki bija aizbēguši. Kad šie cilvēki bija savākti, pelēkās mašīnas veda uz koncentrācijas nometnēm jūdus — iznīcināšanai nolemto tautu. Vēlāk mežos pirms saules lēkta rībēja šāvieni... Dzīvos aizveda uz kūdras purviem un akmeņu lauztuvēm.

Staļina vīri atnākdami pārpildīja cietumus un ierīkoja spīdzinātavas, aiziedami viņi atstāja masu kapenes. Hitlera vīri atnākdami nepavēlēja pārpildīt Latvijas cietumus, nepavēlēja rakt kapenes. Varbūt, ka vēlāk viņi būtu pavēlējuši, bet nebija vajadzīgs, jo Arāja vīri masu kapus jau

bija aizbēruši. Drausmīga mūsu vēstures lapa, bet izplēst viņu nevaram.

Es nespēju sajūsmināties, ka mūsu zeme kļuvusi par lielceļu svešai armijai, nespēju arī ticēt, ka šī armija iekaros pasauli. Vēlāk, kad šī armija bēga un es bēgu tai līdz, biju tikpat neticīgs: neticēju, ka pasauli iekaros tie, kas nāca no austrumiem un gribēja mūs vai nu nogalināt, vai sagūstīt, bet mēs bēgām uz rietumiem. Bēgļu ceļā redzēju varoņus un glēvuļus — gan vīrus, gan sievas. Es par varoni nevarēju kļūt, jo bija diezgan ko cīnīties ar izmisumu, lai nekļūtu par glēvuli. Biju sīks, pelēks gājējs, un tāds pat sīks un pelēks laikam esmu vēl tagad, jo vētra mani grib aizpūst līdzi ābeles lapām. Arī prātīgāks neesmu kļuvis, jo tikai neprātīgais vētrā stāsta pats sev par pagātni un meditē par tagadni. Bet es vēl neredzu nākotni, neredzu ceļu mājup, klusumā, redzu tikai to, kas atveda šurp.

— Ceļmalā sniegā apgāzušās ragaviņas, izkritusi nekulstītu linu saiva, vāramais katliņš un skrandās ievīstīts zīdainis. Sieva izdilušā vamzī, krampjaini elsodama, kailām, zilām rokām rauš zīdaini laukā no sniega. Brauc kaŗavīru mašīna, aiz tās paliek ragaviņu drumslas un vāramā katliņa lauskas. Ceļos nokritusi sieva, lūdzot paceltām rokām. Ko viņa lūdz — kaŗavīrus vai Dievu? Aizsmacis brēc zīdainis. Griezīgi kauc Krievijas vējš.

— Degošā Jelgavā ilgi stāvēju pie nama, kur sadega manas grāmatas. Lai varētu tās nopirkt, man bieži vajadzēja badoties. Vēl ilgāk stāvēju pie tilta un nelaidu pār Lielupi jelgavnieku barus, kas jau pirmajā krievu uzbrukuma dienā pilsētu bija pametuši. Nē, kūpošajās drupās vairs nebija nekā ko meklēt: ne manta, ne piederīgie. Bet es nebiju tas vīrs, kuŗš būtu spējis atkal un atkal dzīt projām izmisušās mātes, kas lauzās pār tiltu, lai meklētu bēgšanas mudžeklī pazudušos bērnus. Biju gandrīz priecīgs, kad krievu lidotājs, joņodams zemu pār tiltu, iešāva man kājās pāris lodes.

— Štetīnā biju klāt, kad atraka patvertni, kur rietumu lielo kultūras tautu lidotāji bija aprakuši un noslāpējuši

četrus tūkstošus cilvēku. Visvairāk tur gulēja sievietes un bērni, saķērušies nesaraujamos ķekaros, nosmakšanas mokās pārvērstām sejām. Ko viņus redzēdams domāju, par to labāk klusēt.

— 1945. gada 14. februāŗa rītā, no Komotovas iebraucis Drēzdenē, streipuļoju pār karstiem gruvešiem un iegāju dievnamā, lai pārspētu tieksmi kliegt un nolādēt cilvēku dzimumu. Bet dievnama jumts bija iebrucis, un altāru aprijusi gaisa torpēdas bedre. Ejā starp fantastiski kopā savītu solu režģiem gulēja apdegušas bērnu ratiņu atliekas un melns, sagruzdējis bērns. Kaktā gulēja sieviete, eksplozijā noplēstām drēbēm, arī apdegusi melna. Kur es biju iegājis: dievnamā vai ellē?

— Rietumprūsijā un Pomerānijā milzīgas bēgļu karavānes skaudrā salā un sniegputenī brida uz rietumiem. Mātes bija tik pārgurušas, ka tikko spēja šņukstēt, sniegā iekasījušas nosalušos bērnus. Ragaviņās līdzi vilka savas dzīves atliekas un nedēļām ilgi uz rietumiem streipuļoja neapbruņoti, izbadējuies latviešu kaŗavīri, patiesībā grāvju racēji, jo viņi nāca no Tornas. Tomēr viņi vēl spēja pa retam pasmaidīt, jo zināja, ka ar katru soli aiziet tālāk no Vorkutas, Sachalīnas, Novaja Zemļas ... Arī krievu tanki brauca uz rietumiem. Kad viņi panāca bēgļu karavānas, tankisti cilvēku masā izšāva lielgabalus, pacēla tanku lūkas, smiedamies pamāja un aizbrauca. Sniegputenis apraka nošautos un ievainotos. Apraka arī tos, kas pārguruši apsēdās ceļmalā un nosala. Naktīs Lielā Bēgļuceļa kapenēs kaukdami plēsās izbadējušies suņi. Dzīvie rēgi klusēdami streipuļoja tālāk — uz rietumiem. Arī es. Mēs vēl nezinājām, ka streipuļojam pretim aizdomām, nicinājumam, izstumtībai, aukstām barakām un bagātu cilvēku atmestām skrandām.

— Cedelghemā izsalkušo tūkstoši, maisos un skrandainās segās ietinušies, murgoja par maizi. Kā ārpasaules domu pārņemti filozofi, mirēju barakā sēdēja dzīvi skeleti. Noskūtām galvām, caurvējā līdz ārprātam pārsaldēti, karcerī

klepoja ieslodzītie. Dzeloņžogā tēraudaini skanēja skarbs rietumu vējš.

— Karš bija beidzies, bet miers nebija sācies. Posta laikmets turpinājās. Pildījās cietumi, rībēja šāvieni un savilkās karātavu cilpas. Vai cilvēki domāja, ka tiesāšana un atmaksa ir miers, ka postu var ieslodzīt un naidu pakārt?

— Pagājuši gadi, ap mani nav dzeloņžoga, neesmu ģērbies citu cilvēku skrandās. Ja neprotu kļūt bagāts, neprotu nopelnīt naudu un nopirkt auto, tas ir pierādījums, ka esmu neapdāvināts. Atliek iet kājām. Bet es esmu apzīmogots, un zīmogā rakstīts: Svešinieks. Svešinieks nekur nav vajadzīgs, viņš ir izdzīts, un izdzītības lāsts ir negantāks par dzeloņžogu. Mana dvēsele ir izsalkusi pēc cilvēcības un šis izsalkums ir skaudrāks par maizes badu.

— Sāku iet pa Bauskas-Rīgas šoseju, kur mongoļi kravas mašīnā veda latvieti, bet man vajadzēja nākt gaļu, līkumainu ceļu un kāpt Klosteŗkalnā, lai izdomātu tikai vienu domu, varētu atbildēt vienam īsam jautājumam:

— Kādēļ? —

— Kādēļ mongoļi veda latvieti uz austrumiem? Kādēļ latvieši veda latviešus uz kapenēm un kūdras purviem? Kādēļ varas dēmona apsēsts vīrs gribēja iznīcināt jūdu tautu? Kādēļ Krievijas sniegā elsoja izmisusi sieviete? Kādēļ Štetīnā apraka četrus tūkstošus dzīvu cilvēku? Kādēļ Drēzdenē dievnamā gulēja sadedzis bērns? Kādēļ Pomerānijā sniegputenī streipuļoja bēgļu karavānas? Kādēļ Cedelghemā mira badā maisos ietinušies cilvēki? Kādēļ uzvarētāji šāva un kāra uzvarētos? Eiropu par kapenēm viņi bija pārvērtuši kopīgi.

Ja uz Austrumiem aizvestais latvietis vēl ir dzīvs, viņš ir apzīmogots, nolādēts un izsalcis pēc cilvēcības.

— Kādēļ? —

Es uz Rietumiem atnācu pats, bet arī es esmu apzīmogots, nolādēts un izsalcis pēc cilvēcības.

— Kādēļ? —

Mēs esam aizmirsuši, ka uzvara bez cilvēcības nav varonība un masu kapenes nav gods. Mēs cenšamies sev

iestāstīt, ka esam pārspējuši Dievu, bet neapzināmies, ka esam pārspējuši Sātanu. Tādēļ vairs nav jānokāpj apakšzemē, lai nokļūtu ellē. Arī dievnams kļūst par elli, ja tur ielaužas Kains.

☆

Melnais krasts guļ rietumos smags un plakans, viņš nav izaudzis par kalnu. Debesīs tikai dažas zvaigznes. Tās mierīgi mirdz pār spurainiem, vētras pātagotiem mākoņiem. Tie ir melni, balti un dzelteni. Vai tie nav pasaules trimdinieki: aizvestie, izdzītie, apzīmogotie? Arī tie ir melni, balti un dzelteni. Arī viņus pātago vētra un gājputnu gadu debesīs ir tikai dažas zvaigznes, bet ar tām pietiek, lai nakts slogs viņus nenospiestu dubļos.

Pēkšņi saprotu, ka svešinieks esmu tikai Klosteŗkalnā. Pasaulē es neesmu svešinieks. Pasaulē ir daudz apzīmogoto, un šis zīmogs ir mūsu pazīšanās zīme. Vai esam balti, melni vai dzelteni, mums ir arī kopēja valoda — svešuma sāpes. Un kam svešums sāp, tie svešumā nespēj aizmigt. Viņi gruzd. Svešuma sāpes ir zemdega. Miljoniem apzīmogotu svešinieku purvos un tuksnešos ceļ pilsētas, rok ogles, ielu malās ņirdzīgiem gaŗāmgājējiem spodrina apavus, un viņu iekaisušās acis un sirdis sūrst. Bet tagadne ir sekundes daļa. Varbūt, ka tā būs tikko pagājusi, kad zemdega jau atradīs spraugas un uzliesmos... Aizvedēji un apzīmogotāji, vai jūs ziniet, kas izsauks Lieldienu zemestrīci?

Bezmiegs.

4.

Agnus Dei qui tollis peccata mundi,
Miserere nobis.
Agnus Dei qui tollis peccata mundi,
Dona nobis pacem.
Bēthovena Missa Solemnis

1959.

Klosteŗkalnā elsoja vētra. Lija. Kalna seja bija pelēka, mugura kupraina. Vai viņam bija jācieš bēdas, jānes kāda pārsmaga nasta? Vai viņam sala ziemas vētrā un vientulībā? Es kurināju pavardu, bet vētru nespēju sasildīt.

Sāku iemīļot Klosteŗkalnu. Arī es biju izdzītībā pārsalis, lai gan biju pie cilvēkiem, mana dvēsele bija pelēka un izmocīta. Uz galda bija draugu vēstules, bet rakstītāji bija tālu. Kā nātra dzēla doma, ka cilvēkam vajadzīga dzīva, sirsnīgi pasniegta roka, neviltots smaids un tikai daži vienkārši vārdi:

— Redzi, es esmu pie tevis. —

Bija Ziemsvētku nakts, neviens man šos vārdus neteica, man sala un nebija miera. Tādēļ vēl augstāk kalnos vientuļā klosterī pusnakts mesē meklēju mieru. Dzirdēju vēstījumu Pax vobiscum, un mana dvēsele tam atsaucās pazemīga un pateicīga. Bet mani traucēja cilvēks, ko biju paņāmis līdzi. To bija apsēdis kāds pārgudrs smīnētājs: tas viņu tirdīja. Biju sarūgtināts, jo bija jādomā, cik nelaimīgs ir cilvēks, kam zināšanas sakāpušas galvā un kļuvušas par velnu.

Kad aiz mums atkal noslēdzās klosteŗa vārti, dzirdēju, ka šeit augšā kalnos vētra nevis elsoja, bet vaimanāja kā bezcerīgā izmisumā. Strāvoja ass, auksts lietus. Ceļš bija kļuvis par strautu. Auto uguņu gaismā redzēju ātri peldam izbālējušas koku lapas un vecus papīrus, jo ūdens mēza ciema ielas. Auto vadītājs saknieba lūpas un iebrauca mašīnu straumē.

Par pusnakts mesi kalnu klosterī biju ilgi sapņojis, tādēļ priecīgu prātu un vieglu sirdi samaksāju auto īpašniekam par braucienu pēdējo naudu. Vēlāk dzirdēju, ka mans traucētājs par neparasto braucienu bijis sajūsmināts, bet par mani pasmīnējis un atmetis ar roku. Tagad viņam ir auto. Es eju kājām, un man ir skaista nasta: atmiņas par Ziemsvētku nakts mesi La Hūbes klosterī. Ja kāds gribētu, lai izmainu šīs atmiņas pret visdārgāko auto, viņš nāktu pie manis veltīgi.

☆

1960.

Bija klusums, sniegs un skaudrs aukstums. Draugu vēstules nebija pienākušas. Nebija pienākuši latviešu laikraksti, nebija nelasītu grāmatu. Vai izdzītība bija kļuvusi par atstātību? Gāju staigāt pa Velna klinšu ceļu, kur dienvidos redzamas augstākās Vogēzu virsotnes. Redzot šīs virsotnes, jau daudzreiz biju pārspējis rūgtumu un nemieru. Bet šoreiz mani kā lietuvēns vajāja vārds atstātība, un man sala. Kalnu ziemai mana vēja jaka bija par plānu, bet mana

dvēsele bija pilnīgi kaila. Eža kažoks, kas pasargā no visa — arī no atstātības aukstuma, manai dvēselei nekad nav bijis.

Nācu mājās, pie durvīm stāvēja abats Bartelemejs, un man vairs nesala. Abats bija atnesis Ziemassvētku dāvanu — Hendeļa Mesiju. Prieks bija liels, jo šī mūzikas darba man vēl nebija. Bet drīzi sāka uzmākties skumjas, jo man nebija nekā, ko dāvināt abatam. Viņš to laikam manīja un jautāja, vai neesmu kaut ko jaunu uzrakstījis. Esot vēl pāris stundas laika.

Lasīju Pasaku par Cilvēku:

— Viņš nebija tāds kā citi bērni.

Kad māte, zem darba nastas pāragri salīkusi, ceļu īsinādama gāja pāri pļavas stūrim, viņš tipināja līdzi, bet bieži apstājās un skatījās, kur likt kāju. Mātei bija jāsteidzas, jo viņu nepacietīgi gaidīja darbs.

— Nāc taču, te nav ne dadžu, ne akmeņu! —

— Bet te ir puķes, tās es negribu samīt. —

Reiz puisēns pārnesa kaķīšus.

Tie ņaudēja sīkām balstiņām, ieķērās drēbēs un trīcēja. Ļauns cilvēks viņus bija nolicis mežā, lai nomirst badā. Puisēns baroja kaķīšus, līdz tie izauga par kaķiem. Citreiz palaidņi zēni bija atraduši putniņu. Viņi to meta gaisā, bet putniņšs bija izkritis no lizdas un vēl nemācēja lidot. Viņš nokrita cieti nomītajā sētvidū un žēli čiepstēja, acis bija lielas un baiļu pilnas. Puisēns paķēra putniņu un skrēja projām. Kal lielākie zēni viņu panāca, viņš nokrita zemē un slēpa putniņu zem krūtīm. Zēni viņu lamāja un sita, bet putniņu nedabūja.

Bija arī tādi lielie cilvēki, kas darīja ļaunus darbus. Vai puisēns jau zināja, kuŗš darbs labs, kuŗš ļauns? Varbūt viņš tikai nojauta. Bet viņš, mazs kā rūķītis, skatījās acīs vīram kā milzim, kas var kalnus gāzt. Puisēnam bija dīvainas acis: zilas kā akmeņi, ko redz karaļu kroņos, un šajā

zilumā neviens nevarēja ilgi skatīties. Vīri novērsās un staigāja domādami. Ļaunie darbi palika nedarīti.

Reiz mātei atnāca viešņa: sen nesatikta bērnības draudzene, arī bez laika nosirmojusi un salīkusi. Viešņai bija meitene, tāda kā daudzas citas meitenes: tievas, basas kājas, salāpīti svārciņi, stīva bizīte un pirksts mutē. Bet viņa neskrēja un neklaigāja kā citas meitenes. Māte viņu veda pie rokas, un meitene nāca nedroši celdama kājas, kā ceļu meklēdama. Kad puisēns ieraudzīja meitenes acis, viņš skatījās tajās un domāja:

— Tādas acis ir beigtiem putniem. —

Notika brīnums.

Meitene sāka berzēt acis, palīda zem mātes priekšauta un raudāja, bet tā, kā raud cilvēki, kad tos pārsteidz necerēta laime. Māte pacēla priekšautu un purināja meiteni.

— Ko tu raudi? Tas taču puisītis, par ko tev stāstīju. Nebaidies, viņš tev nekā ļauna nedarīs. —

— Es nebaidos puisīša, viņš ir labs. Es viņu nupat ieraudzīju. Varbūt es biju akla tikai tādēļ, ka visi to teica. Viņš neteica nekā. —

☆

Savādais puisēns izauga, bet viņa māti sveši ļaudis aizveda vientuļā kalniņā pie citām piekusušām mātēm. Arī meitene izauga, tikai bērnības draugu vairs nesatika, jo viņš bija aizgājis pasaulē.

Viņu meklēja mātes, tās nesa zīdaiņus, kam acis bija kā beigtiem putniem. Nāca akli jaunieši: kā lai viņi uzvar stipro un viltīgo dzīvi, kā lai panāk steidzīgo un neuzticīgo laimi, ja ceļš jātausta ar spieķi? Taurēdami un ieročus žvadzinādami, sudraba bruņās, baltos zirgos jāja kaŗavīri un galminieki, dzīdami cilvēkus no ceļa: zelta karietēs brauca karaļi, sarkanās mantijās ietinušies, jo viņi bija izlutināti, un tiem arvien sala. Kā lai valda karaļi, ja viņi vairs nesaredz tautas priekus un bēdas, neredz galminieku lišķīgās sejas? Nevaldāmi zirgi rāva tēraudā kaltus ratus:

bargi bruņinieki veda kaŗavadoņus, kam ienaidnieka uguns lāpa vai bulta bija laupījusi acugaismu. Kā lai viņi akli ved kaŗapulkus kaujās?

Lēnām nāca grūtsirdīgi ubagi. Posta pātaga viņu sejas bija sakapājusi rievainas. Karaļi sūdzēja bēdas un raudāja, ubagi klusēja. Kaŗavadoņu sejas bija saviebtas niknumā, viņu dūres draudēja. Ubagu rokas trīcēja: bagāto un svarīgo cilvēku vieglās artavas tās bija nogurdinājušas. Karaļi gribēja valdīt, kaŗavadoņi kaŗot. Ubagi vēl tikai īsu brīdi gribēja redzēt, lai varētu atrast vientuļu kaktu, kur klusi nomirt.

Jauneklis ieskatījās izdzisušajās acīs, un aklie kļuva redzīgi. Tas bija viegli un vienkārši. Viņš nebija ne burvis, ne svētais. Viņš bija *cilvēks*.

Vīri, kas tirgojās ar zīdu, zeltu un pērlēm, klāja Cilvēkam ceļā tepiķus, ko nevarēja nopirkt par karaļa bagātību, tina viņu zīdā, ko bija audušas princeses, bēra pie kājām pērles, kuŗas no jūŗas dziļumiem iznes tikai reizi pa tūkstoš gadiem. Pasakainos tepiķus Cilvēks atdeva slimniecei, jo tā gulēja uz salmu maisa, zīdā ietina ubagus, pērles atdeva bērniem, kas upmalā rotaļājās ar oļiem.

Karaļi dāvināja dimanta kroņus un pus valsti ar pilīm un auglīgiem tīrumiem. Kroņus, pilis un tīrumus Cilvēks atdeva ganuzēnam, kas basām kājām bradāja rudens salnā. Kaŗavadoņi Cilvēkam atstāja savus brūnos arābu zirgus, ātrām kājām, straujām, dižciltīgām asinīm. Zirgus viņš atdeva būdniekam, kas ar lāpstu rakņājās sakņainā līdumā.

Cilvēks gulēja sūnās zem koka vai laipnajām Dieva zvaigznēm, pagalvī palicis akmeni. Skaudrajās ziemas naktīs viņš pārgulēja pie vientuļa pirtnieka uz lāviņas, kas smaržoja pēc vītušām kalmēm un plaucētām bērzu lapām. Viņam piederēja vislielākā un skaistākā pils: pasaule.

Cilvēks nebija vientuļš. Daudzi, kas atkal redzēja, gāja tam līdzi. Tur bija jaunieši, kas vieglu sirdi pameta dzimtās sētas. Bija vīri, kas spēja raut kokus ar saknēm. Bija kaŗavadoņi, kas dūri sita cauri tērauda bruņām. Bija ubagi,

atkal iemācījušies raudāt un smieties. Bija karaļi — pametuši valstis, kļuvuši brīvi un priecīgi. Jaunekļu pulks gribēja savu glābēju uz rokām nest, bet viņš gāja palīgā nabaga sievai, kas vilka kalnā ratiņus ar mežā salasītiem žagariem.

Slaveni dziesminieki laukumos un valdnieku galmos dziedāja himnas Cilvēkam, tautas saviļņojās gavilēs, kad viņš pārnāca zemes robežām, tālu dimdoši zvani vēstīja viņa tuvošanos. Bet Cilvēks izdāvāja savu acu gaismu. Kad kādā karaļa pilsētā atkal dunēja zvani, vēstīdami viņa tuvošanos, karalis un tauta brīnījās, kādēļ Cilvēks nāk galvu noliecis, kā skatīdamies, kur spert soli. Neviens nezināja, ka viņš redz tikai ceļu zem kājām, un neredz pat karali, kas gāja viņam pretī, zeltā un dimantos mirdzēdams.

Pienāca nakts, karalis pirmo reizi mūžā aizmiga troņa zālē pie kamīna: viņš bija noguris un laimīgs.Viņa vecajās un tumšajās acīs šodien bija atgriezusies jaunības dienu gaisma. Vīna kauss bija izkritis karalim no rokas, un sarkanas vīna lāses lēni ritēja no viņa baltās nakts mantijas, klusi nopilēdams uz zeltā austās grīdsegas. Tikai princeses nevarēja iemigt: iegrimušas spilvenos, viņas vaļējām acīm sapņoja par jaunekli, kas bija tik varens, ka pat karalis gāja tam pretī aiz pilsētas vārtiem.

☆

Cilvēks krita pār koku saknēm un akmeņiem. Tie, kas gāja ar viņu, to redzēja, sačukstējās un kļuva domīgi. Pretī vilkās bruņinieks, asiņainām acīm, bez zobena:

— Vai tu esi Cilvēks? Katram es jautāju, un visi teica, ka viņš nākot. Tikai viņš man var palīdzēt . . . Valdnieks mani sūtīja izlūkot ienaidnieka zemi. Redzēju lielus karapulkus, gatavus kaŗam. Steidzos atpakaļ, bet mani panāca ienaidnieka kalpi un izdūra acis . . . Ja es šodien nebūšu atpakaļ pie sava karaļa, viņš domās, ka esmu kļuvis nodevējs. Viņš ir bargs valdnieks, viņš liks mocīt un nokaut manu sievu un bērnus! —

Cilvēks pacēla savus pārgurušos plakstus, bruņinieks

atkal ieraudzīja ceļu, un slavas vārdus saukdams, aizsteidzās pie sava valdnieka. Bet Cilvēks tikko spēja saskatīt sievu, kas basām kājām stāvēja ceļmalā.

Viņa lūdzās:

— Dod, dod man gaismu! Biju tālā zemē pēc stiprām saknītēm, lai dziedinātu savu slimo puisēnu, bet ceļā mani apsēda briesmīga slimība un acis kļuva aklas. Bērns nomirs, jo akla es vairs nespēju atrast ceļu uz mājām. Dod, dod man gaismu! —

— Ej, māte, un audzini c i l v ē k u! —

☆

Ceļmalā sēdēja akls vīrs un skuma, ka vairs nevienam nespēj palīdzēt. Lija auksts lietus. Vai aklais to nejuta? Tikai pret vakaru viņš klusi ierunājās:

— Draugi, nolaužat man ceļa spieķi. —

Bet viņš bija viens.

Cilvēks sataustīja lazdu krūmu un nolauza spieķi, bet neredzēja dubļus un akmeņus, un drīzi viņa kājas bija basas. Neredzēja dzeloņainos krūmus, un viņa drēbes drīzi bija skrandainas. Dzirdēja brēcam kaķi, ko mocīja puikas, bet nespēja kaķi paglābt: puikas apstāja viņu pašu, smējās un meta akmeņus. Kad viņš pakrita, to nikni rēja suņi.

Sargi padzina Cilvēku no pilsētas vārtiem: brauca karaļi un princeses. Karaļiem Cilvēks bija atdevis acu gaismu. Princeses bija miegā sarkušas, sapņodamas par visskaistāko un bagātāko jaunekli. Tagad pat tirgus sievas pagrieza viņam uguras un baidīja bērnus:

— Pag, pag, nebūsi rātns, atdošu tevi tam ubagam! —

Ļaudis aizbultēja durvis, un reti kur kāds vientuļš vecītis iedeva maizes garozu un atļāva pārgulēt būdas kaktā, kur vilka caurvējš.

Kādu nakti Cilvēks iemaldījās ķēniņa pilsētā, kur bija ieklīdis arī Sals, negantais nabago cilvēku vajātājs. Sals nodauzīja kauliņus asiņainus, klauvēdams pie ķēniņa pils

vārtiem, tad noskaities sāka spārdīt būdas pie pilsētas vaļņa.

Cilvēks klīda ielās un laukumos. Viņš bija pārsalis un tik izsalcis, ka izsalkumu vairs nejuta. Sešjūga karietē brauca gaļām vīrs, kas viņa ceļu reiz noklāja ar pasakainiem tepiķiem. Tagad bagātais vīrs savilka pieri grumbās un novērsās, jo nevarēja ciest nabagus. Dimdošiem soļiem nāca kaļavīri ar lāpām. Viņu vidū jāja bruņinieks, kam ienaidnieka kalpi reiz bija izdūruši acis. Slavēdams glābēju, viņš toreiz aiznesa vēsti valdniekam, tas ar vareniem kaļapulkiem izgāja pretim ienaidniekam, uzvarēja to un paņēma viņa valsti. Bruņinieks lika dzīt Cilvēku projām: uzticīgajam izlūkam tagad bija gods un vara, viņam bija jāsargā ķēniņa pilsētas miers.

☆

z Saule pamodās un tūlīt domāja par Dieva uzdevumu — modināt zemi. Bet zeme bija skaista. Varenā ķēniņa pilsēta grezna. Arī modinātāja gribēja būt skaista. Savus dārgakmeņus saule izbēra kalnu virsotnēs, lai izmeklētu visskaistākās rotas. Tās viņai Dievs bija dāvājis bagātīgi. Radītājs zina: zemes bērns, kas saules atmodas brīdī redz kalnu virsotnes, kļūst par dzejnieku.

Izgreznojusies kā svētkiem, saule uzsmaidīja sargam ķēniņa pils tornī. Modrajam kaļavīram skanēdams no rokām izkrita šķēps: abām plaukstām viņš bija aizsedzis apžilbušās acis. Samiegojušies un spuraini cilvēki sāka gausi atvērt logus. Tā nekaunīgā saule! Ko viņa grib? Ne jau viss tik agrā stundā bija tai rādāms. Bet saule jau bija ieskatījusies pievārtē, kur salīcis stāvēja Cilvēks. Viņa pelēkajiem vaigiem bija pieķērušās divas sasalušas asaras. Saule nolika Cilvēka asaras Dievam pie kājām. Bet viņa vairs negribēja redzēt vareno ķēniņu un viņa grezno pilsētu. Saule nometa rotas, paslēpa galvu melnā mākonī un raudāja. Viņas asaras sasala ķēniņa pilsētas aukstajā gaisā par krusu.

Bija atkal nakts.

Cilvēki aizvēra logus, jo viņi mīlēja tumsu. Tad neviens neredzēja Kaina vaibstus viņu sejās. Atkal nāca pilsētas miera sargs ar kaŗavīriem. Viņi atrada Cilvēku, sita pātagām un izdzina aiz vārtiem.

2.

Pūlis izlaupīja pilis, jo tautas gāza karaļus un bendes tiem nocirta galvas. Tautām bija apnikusi paklausība un nabadzība, viņas gribēja brīvību un maizi. Bet Cilvēks tika vēl vairāk izsmiets un grūstīts, viņš bija vēl vairāk izsalcis. Karaļi bija nogalināti, bet brīvības reibumā pūlis kļuva zvērīgs. Nebija arī maizes, visi bija izsalkuši, atņēma to viens otram un steigā aprija.

Varas un asinskāres dēmona apsēsti vīri pūlim sludināja naidu un atriebību. Brīvībā laisti cietumnieki dzina vēl lielākus jaunu cietumnieku barus. Karaļu celtie cietumi bija par maziem, tādēļ neganti vīri steigā cēla dzeloņžogus un aizrestoja pagrabus, kur treknas žurkas reiz grauza kartupeļus. Nu kartupeļu vairs nebija, un izsalkušās žurkas gaidīja cietumniekus. Viņi nāca, pagrabi bija pārpildīti, bet viņi nāca vēl. Tos dzina vīri, kas bija solījuši maizi un brīvību.

Cilvēks taustīja ceļu un klausījās, vai nedzirdēs kādu vārdu, pavisam vienkāršu vārdu. Viņš bija sācis ticēt, ka šis vārds spētu atdot acu gaismu. Kas bija šo ticību radījis? Vai viņa paša posts, jeb tas briesmīgais posts visapkārt? Bet vai viņa posts un citu posts nebija viens un tas pats? Cilvēkam slāpa un sāpēja, viņš juta aukstumu un badu, bet viņš varēja nākt un atkal aiziet: kad spieķis sataustīja cietuma durvis vai dzeloņžoga vārtus, tie atvērās. Bet gaidītais vārds? . . . Draudīgi kurnēja vīri. Murmināja sirmgalvji. Raudāja sievas. Brēca bērni. Kliedza sargi.

Rēja suņi. Gaidītais vārds nekur nebija dzirdāms. Cilvēks gāja tālāk. Viņš dzīvoja un tomēr bija it kā gars.

Viņš bija nemirstīgs.

☆

Ieklīdis Kurzemē, Cilvēks dzirdēja, ka esot Ziemsvētki, bet neviens nebija redzējis atspīdam Kristus dzimšanas zvaigzni. Lielas tautas kaŗavīri sabradāja Kurzemi, lai nolaupītu maizi un brīvību mazai tautai. Cilvēks bija asinīm notriepts, viņš drebēja šausmās un aukstumā. Decembŗa vētrā viņš dzirdēja ievainoto vaidus un mirēju pēdējās nopūtas, bet nedzirdēja vārdu, kas viņam atdotu acu gaismu. Vorkutā un Karagandā Cilvēks saoda sviedru smaku un dzirdēja pātagu cirtienus uz vergu mugurām. Tā pati smaka un skaņa viņu sagaidīja Aušvicā, Buchenvaldē un Stuthofā.

Tad kaut kas notika.

Cilvēks dzirdēja, ka esot beidzies briesmīgs kaŗš, un atnācis jauns laikmets. Jā, dārdoņa gaisā un zemē bija apklususi, bet tālu austrumu pusē bija dzirdama grūtsirdīga nopūta. Vai tas bija stepju vējš? Gaidīto vārdu jaunais laikmets nezināja, bet viņš bija atvedis jaunus valdniekus. Tie nesaucās ne ķēniņi, ne karaļi, bet bija vēl negantāki. Pie dzīru galdiem sēdēdami, viņi pusārprāta reibumā dalīja un atdāvināja valstis un tautas. Kas ar to nespēja samierināties, tie bēga no pašu mājām. Kas nevarēja aizbēgt, tie cieta, līdz rūgtums izauga par izmisuma dusmām. Tad viņi dumpojās.

Pēc ungāru dumpja stepju vējš kļuva stiprāks. Laikmeta varenie gribēja gāzt un nogalināt arī Dievu, bet nevarēja to sagūstīt. Tad viņi izsludināja Dievu ārpus likuma, un viņa vietā iecēla Ātombumbu.

Cilvēks dumpoties nevarēja, jo bija vientuļš un akls. arī no mājām aizbēgt nevarēja, jo viņa mājas bija pasaule. Bet savās mājās Cilvēks bija kļuvis trimdinieks. Viņš taustīja ceļu un klīda skaudrā nepacietībā, ticēdams, ka reiz

tomēr kaut kur dzirdēs gaidīto vārdu. Tādam vārdam vajadzēja būt! Cilvēks juta tuvojamies izmisumu, jo bija sapratis, ka redzīgie ir aklāki par viņu. Kaut atgūtu acugaismu! Tad varētu to atkal izdāvāt — nevis, lai redzīgiaklie celtu sev jaunus karaļus, bet lai viņi kļūtu patiesi redzīgi, celtos visi kā okeāns paisuma stundā un padzītu tos, kas vēl negantāki par ķeizariem un karaļiem.

☆

Saltā ziemas vakarā Cilvēks klaudzināja pie svešām durvīm. Nekāda pils te nevarēja būt, jo visapkārt šalca mežs. Vērās durvis, plūda siltums un smaržoja skujas. Cilvēks dzirdēja mierīgu vīra balsi:

— Nāc, nāc, redzu, ka esi pārsalis un izsalcis! Sēdies te, tuvāk krāsnij. Siltuma pietiks mums abiem, gan pietiks arī maizes. —

— Tu runā kā šī laika zaimotājs. —

— Šis laiks mani iedzina mežā, bet gan jau viņu pašu reiz aizdzīs cits laiks... Dod, es nolikšu tavu spieķi. Kā tas sadilis! Esi daudz gājis. Pasildi vēl rokas, tad ņem maizi. Un nedomā, ka esi svešinieks. Tas tu biji, kamēr vēl nebiji pieklauvējis. —

— Un nedomā, ka esi svešinieks... Vai tā tu teici? —

— Vai es pateicu ko savādu? —

— Jā, kaut ko sen nedzirdētu. Tie laikam ir burvju vārdi, jo man vairs nesalst. Arī tava uguns labi silda, bet tas ir cits siltums... Dvēsele vairs nesalst. —

— Burvju vārdus es nezinu, bet labi, ka tev vairs nesalst. Paliec pie manis, jo laukā, pasaulē, ir maz siltuma. —

— Nezinu, vai palikšu... Man nav miera. Eju un klausos, vai nedzirdēšu kādu vārdu. Domāju: tikko to dzirdēšu, varēšu atkal redzēt. Tas ir pavisam vienkāršs vārds, bet es viņu nespēju atcerēties. Reiz es to zināju, labi zināju. —

— Paliec vien. Arī es gaidu kādu vārdu. Nezinu, vai tas ir burvju vārds, bet zinu, ka tad būšu brīvs, un man

vairs nebūs jādzīvo mežā. Varbūt, mēs abi gaidām vienu un to pašu vārdu ... Ņem nu maizi, tad dedzināsim eglīti. Ir Ziemsvētku vakars. Varbūt, ka laukā, pasaulē vairs nav Ziemsvētku vakars, bet mums ir. —

— Tur laukā Ziemsvētku vakarā citi tirgojas, citi dejo, citi tiek dzīti darbā kā jūgu lopi, citi salst un mirst badu. Virs zemes izauguši savādi radījumi: viņi viens otru moca, lai varētu paši sevi lutināt. Neatceros, pa kuŗu laiku tie izauguši. Kā lai atcerētos? Ir bijuši tādi sajukumi, posts, nemiers un neziņa, ka pat *savu vārdu* esmu aizmirsis ... Sen man nav bijis tik labi kā šovakar. Tavā mājā ir miers, maize un siltums. Bet visapkārt ir mežs, un mēs nedzirdēsim ... —

— Tu domā to vārdu? Gan dzirdēsim! Varbūt, ka vēl ilgi būs jāgaida, bet to vārdu dzirdēs visi, kas viņam tic. —

— Es palikšu pie tevis. —

Abatam pasaka iepatikās. Dažas vietas noklausījies divas reizes, viņš teica:

— Savas acugaismas izdāvātāji bijuši vajadzīgi arvien, bet jo sevišķi tie vajadzīgi tagad, kad cilvēki, materiālā progresa saindēti, saslimuši ar vēl nepiedzīvotu lieluma māniju un jūtas varenāki par Dievu. Par to runāšu pusnakts mesē. Arī vārdiem: „Un nedomā, ka esi svešinieks" ... To nezināmo vārdu jūsu pasakā, to, varbūt, zina daudzi. Arī mēs abi. Bet mēs zinam tik daudz vārdu, ka īsto nespējam apjaust. Sevišķi, ja tas ir vienkāršs. Varbūt, ka mēs šo vārdu izrunājam katru dienu, bet viņš neatklājas, neatbalsojas mūsu dvēselēs, jo mēs viņam neticam ... Ja jūs reiz domāsit, ka esat īsto vārdu atradis vai sadzirdējis, neslēpjat viņu! Sakait arī man, sakait visiem. —

Abats bija nopietns, man likās — pārāk nopietns. Kad gan varētu pienākt tāds laiks, kad pasakas sāktu piepildīties?

— Vai tad es nekļūšu kaut kas līdzīgs burvim, nebūšu bīstams? —

— Nē, jūs nebūsit bīstams! —

— Labi, neslēpšu! Bet ja jūs to vārdu atrodat pirmais, uzticat arī man. —

— Tad es nākšu un traucēšu jūs kaut naktī, kad rakstat dzejoļus. —

— Tas nebūs traucējums. —

Abats aizsteidzās, lai gatavotos pusnakts mesei, un es vairs nejutos atstāts.

☆

Divpadsmit mēnešus biju klaudzinājis pie durvīm, aiz kuŗām dzīvoja cilvēki. Citas neatvērās, citas atvērās, bet, kad atkal aizvērās, bija tikpat svešas kā pieklauvējot. Cilvēki nāca arī pie manis. Nezinu, ko viņi ieguva un paņēma līdzi, bet gandrīz katrs atstāja plēsoņa nagu zīmes vai garīgas nabadzības smaku. Labi, ka dzīvoju kalnā un māju varu izvēdināt ar spēcīgu caurvēju . . .

Bet ir arī saules cilvēki. Bieži vien viņi paši to nemaz nezin, bet kad kāds no tiem veŗ durvis, mūsu mājoklis kļūst gaišs un pleci taisni, kaut būtu sēdējuši tumsā un bēdās. Kad viņš aiziet, paliek skaudras ilgas, lai viņš drīzi atkal atnāktu. Zinu tādus cilvēkus, bet abats Bartelemejs ir no tiem vienīgais, kas līdz šim varējis mani Klosteŗkalnā apciemot.

Uz La Hūbes klosteri aizbraukt nevarēju, jo nebija naudas. Abats lasīja pusnakts mesi tepat Moulin de France ielejā, bet es zināju, ka tur būs daudz cilvēku, un tie mani traucēs. Vislabāk ar savu sirdi un Dievu varu sarunāties bez lieciniekiem un saprasties bez starpniekiem. Pusnaktī iededzu sveces pie Dievmātes attēla, ieslēdzu atskaņotāju un klausījos senās Ziemsvētku himnas Donas kazaku koŗa dziedājumā. Agnus Dei no Bēthovena Missa Solemnis man atļāva dziļā bijībā runāt ar Lēmēju, kuŗš var iznīcināt vai apžēlot Vējuciema svešinieku, un arī tos varenos, kuŗu vainas dēļ ir miljoniem šādu svešinieku. Kad no Hendeļa Mesijas noklausījos Pastorālo simfoniju un koŗa dziesmu Slava tam Kungam, zināju, ka mani sasniegusi Pestītāja

dzimšanas vēsts. Ak, man taču bija arī Latvian Music plates! Klausījos Jāzepa Vītola Dievišķo mirdzumu, un sapratu, ka mūs visus jau būtu aprakusi nakts, ja šī mirdzuma nebūtu.

Svētās Mātes sejā bija miers un gaišums, svecītes eglē bija gandrīz izdegušas, uzliesmoja pa skujai, tās smaržoja, un Vējuciema svešinieka mājā bija svētnīcas miers. Klausījos Torelli Svētās nakts pastorāli. Ja ellē kāds sadzird šīs pastorāles skaņas, tā ir apžēlošanas vēsts.

Vai es biju apžēlots?

Zentas Mauriņas grāmatā Dzelzs aizbīdņi lūst atradu savu šīs nakts evaņģēliju:

— Par spīti dumpībai un kurnēšanai, par spīti zaudējumiem un postīgajam izmisumam, es liecos tā spēka priekšā, kas liek puķei uzziedēt, auglim nobriest, saulei lēkt un norietēt, kas nosaka cilvēku un putnu gaitas. Mūsu ceļš ir iezīmēts, mūsu uzdevums ir to atrast, un ja mēs, par spīti visiem sajukumiem, to ejam līdz galam, mēs esam brīvi.

Kāda neredzama roka mani glābusi no iznīcības vētras, no cilvēku ļaunuma uguns, nevis, lai es dažus gadus ilgāk dzīvotu, bet lai nāvi pārvērstu dzīvībā, proti, lai nesastingtu pelēkajā postā, bet skatu pievērstu zvaigznei, kas uzlēca pusnaktī. —

Es drīkstēju meklēt ceļu uz to un iet līdz galam, lai tiktu apžēlots — kļūtu brīvs.

Svecītes bija izdegušas. Atvēru logu. Ciema ceļa sasalušajā sniegā čirkstēja soļi: kaimiņi nāca no Svētā Leona ciema, no pusnakts mesas. Sāka klaudzēt durvis un logos atspīdēja gaisma. Vai cilvēku prāts bija kļuvis labs?

Nakts bija skaidra un auksta, debess pārpilna zvaigžņu. Zvaigzne, kas uzlēca pusnaktī, nebija vientuļa. Vai es negrēkoju, sūdzēdamies par izdzītības lāstu un atstātību? Es saucu un dzirdēju atbalsi. Ne kalnos, ne tuksnesī, bet cilvēkā. Bartelemejs, abats ar dzejnieka dvēseli, varbūt, bija vientuļāks par mani, bet vai viņš to kādam teica?

Pusnakts mesē viņš ar daudziem lēnprātīgi runāja, lai tie veŗ durvis un ielaiž labo, cilvēcīgo prātu, sacīdami:

— Un nedomā, ka esi svešinieks. —

Tiešām — esmu augstprātīgs.

Pestītājs virs zemes bija visvientuļākais svešinieks, cilvēki viņu pienagloja krustā, tomēr viņš tiem teica, un to pašu saka arī mums:

— Redziet, es esmu pie jums ik dienas līdz pasaules galam. — (Mateja ev. 28,20.)

Pār Klosteŗkalnu staroja mierīga gaisma, ko nezināju saukt vārdā. Vai tas bija zvaigžņu atspīdums sniegā, jeb sniega atspīdums zvaigznēs? Vai tas bija dievišķais mirdzums? Zvaigžņu zīmes rādīja, ka laika ceļš griežas pret rītu.

5.

Ļaužu sirdis šeit ir cietas.
A. Dž. Kronins

Klosteŗkalns bija redzējis visādus notikumus, bet šodien viņš redzēja kaut ko pavisam savādu: pār viņa krūtīm pa akmeņainu taku joņoja pelēka ūdens straume, pret straumi brida gaŗš, lietū izmircis vīrs un stuma ķerru ar mežā salasītiem žagariem.

Kalns vīru pazina maz. Cilvēki stāstīja, ka viņš ciemā uz kalna pleca dzīvojot jau pāris gadus, bet cilvēku laika mēriem bija savādi nosaukumi. Ko viņi sauca par gadiem, tie kalna valodā saucās acumirkļi. Cilvēki arī stāstīja, ka vīrs esot savādnieks. Bet kalns bija redzējis daudz dīvainu vīru. Šis vēl nekādas dīvainības nebija darījis, tikai bija liels klejotājs, sevišķi vējainās dienās, jeb naktīs, kad vēja nebija nemaz.

Bet šodien vīrs rīkojās savādi. Kas rudens lietus laikā nesēd siltā istabā pie vīna glāzes, tas neciena cilvēku senseno kārtību. Ja šis atkritējs iet mežā, brien pa pārplūdušu taku un stumj malkas ķerru pret straumi, stumj augšā kalnā, tad viņš ir trakulis. Varbūt — pilnīgi traks. Esot tādi, kas nekā ļauna nedara, tomēr esot traki. Cilvēki tā stāsta . . . Kalns pasmīnēja:

— Nu, lai viņš trakuļo! Gan jau pagurs. —

☆

Sāka salt, sniga.

Trakulis vēl nebija paguris. No sasalušā sniega viņš izlauza janvāŗa vētras notriektus zarus un nolauztus kokus. Pāri klintīm, augšup pa stāvām un ledainām takām ķerru nebūtu uzstumis pat milzis. Vīrs cēla malkas nastas plecos un rāpās augšup. Kalns domāja:

— Kāds spītnieks! Ir tikai cilvēks, bet cīnas ar mani. Un tieši tagad, ziemā, kad esmu neuzvarams. —

Ilgajā mūžā kalna prāts bija kļuvis skarbs, bet sirds laba, jo viņš runājās ar sauli, un jutās vientuļš, kad to neredzēja. Prāts aizvainotā lepnumā sacēlās pret spītīgo cilvēku, bet sirds sāka to iemīlēt. Kalns nojauta, ka sirds būs gaužam noskumusi, ja vīrs kādu dienu pārguris sabruks. Spēku kalns cilvēkam nevarēja aizdot, jo arī milžiem un kalniem spēku dod Dievs. Bet vai īsts milža spēks nav ik vārdam, ko saka nogurušajam, lai to stiprinātu nākamam solim? Bieži vien tieši šis solis vēl vajadzīgs, lai sasniegtu mērķi, lai uzvarētu.

Kalns domāja lēni.

Viņam vajadzēja daudz laika, lai izdomātu, ko darīt: iepriecināt prātu vai sirdi. Bet viņš kaut ko nesaprata, lai gan par to domāja tā, ka vīrs ar ķerru sāka rādīties pat sapņos. Cilvēki runāja visādi. Ko viens apgalvoja, to otrs apstrīdēja. Pirmo reizi mūžā kalns kļuva nepacietīgs un vienudien teica vīram:

— Apsēdies te piesaulē uz ķerras, atpūties un pastāsti man, kā paliki šoziem bez malkas. Nespēju to saprast. Neatceros, ka tu vasarā būtu kā sicnāzis nebēdīgi lēkājis pa pļavu. Tikai stāsti atklāti un vienkārši. Gudrus vārdus es nesaprotu. —

— Bez malkas paliku tādēļ, ka gribēju pirkt māju, kur dzīvoju. Arī klosteŗa drupas, dārzus, laukus, pļavas un mežu. To visu esmu iemīļojis. Redzi, es esmu no tādas tautas. Ja mums nav māju, zemes un koku, mēs esam nelaimīgi. Domāju: tad man vairs nevajadzēs dzīvot zem sveša jumta, audzināšu kartupeļus, barošu cūkas, un man būs visa kā gana. —

— Jā, tajā mājā tu badu nemirtu. Jēgeru tēvam nebija nekā, kad viņš atnāca, tikai pāris mazu bērnu, un radās vēl citi. Bērni izauga un aizgāja, tie nebija no tavas tautas. Tikai cūkas auga un negāja projām. Tās aizveda miesnieki un atstāja Jēgeru tēvam daudz naudas. Pats redzēju! Bet Jēgeru māte nomira, tēvs staigāja domādams, tad visu pameta un aizgāja lejā pie meitas. Vai zini, kas notika? Ciemā čurkstēja pannas un smaržoja gaļa, līdz Jēgeru tēva cūku kūts bija tukša. Jā, tā tas bija, bet kā ir ar tevi? Vai māki cūkas baŗot? —

— To iemācījos jau zēna gados. Bet ja nebūtu gribējis pats baŗot, būtu gādājis tikai barību. Kaimiņiene Marija par vienu cūku bija ar mieru baŗot citas visu gadu. —

— Tad tu nebūtu izputējis. Marija ir laba saimniece. Bet kādēļ tu māju nenopirki? —

— Nebija naudas. Neesmu iemācījies to krāt. Pie Jēgeru tēva tomēr aizgāju. Man bija tūkstotis franku, bet Jēgeru tēvs gribēja pusotra miljona. Iedeva man atslēgu bunti un teica, lai gādāju naudu. Pārnācu mājās un tūlīt sāku ķiršiem un ābelēm izzāģēt nokaltušos zarus. Tad gāju mežā. Redzēju, ka jāparetina tikai biezokņi un jānocērt nokaltušie koki, tad man būs ziemai malkas diezgan, un arī mežs vairs nebūs kā bēdīga postaža. Naktīs rakstīju vēstules. Zināju, ka citās zemēs dzīvo vīri no manas tautas, kas gudrāki par mani. Tie bija iemācījušies sakrāt naudu. Gribēju atrast

kādu, kas man palīdzētu nopirkt māju. Būtu audzējis un pārdevis cūkas un to naudu viņam atkal atdevis. Vēstules aizsūtīju, jā, vairākas vēstules, bet pienāca tikai viena atbilde:

„Kā lai aizdod naudu svešam cilvēkam, kaut kur Francijā, kalna galā? Ja kas un kā, pat īpašumam netiks klāt."

Kalns nesaprata:

— Ko, vai es esmu tik augsts? Jeb tas gudrais naudas sakrājējs tik vājš kāpējs? —

— Viņš laikam domāja, ka vajadzēs tev kāpt uz galvas, lai paņemtu manu māju, bet nobijās, ka nespēs uzkāpt. —

— Un tā tu paliki bez mājas! —

— O, es vēl mēģināju! Gāju uz banku. —

— Kas tā tāda? —

— Banka ir māja, kur daudz naudas, jo tur dzīvo priecīgi ņēmēji, bet īgni un skopi devēji. Viņi ilgi domāja, tad teica, ka vēl jāpadomā. Beidzot gribēja zināt, vai esot kāds, kas par mani galvo. —

— Kas tas ir — galvot? —

— Ja tu Dievam galvo par otru kalnu, ka tas apaugs ar mežu, bet ja viņš neapaug, tad Dievs paņem tavu mežu. —

— O, Dievam mežu diezgan! —

— Bet cilvēkiem naudas nekad nav gana ... Par mani galvot neviens negribēja. Arī kaimiņš Eižens nē. —

— Ko, arī Eižens nē? Tu taču viņam arvien palīdzi strādāt! —

— Varbūt viņš domāja, ka tad es vairs nepalīdzēšu, ja man būs jāaudzina kartupeļi un jābaro cūkas ... Bēdīgs gāju pie Jēgeru tēva. Tas teica, lai mēģinu vēl. Viņam pie meitas esot maizes gana. Naudu par māju varot gaidīt. Lai tikai dzīvojot tālāk. Viņš esot gandrīz raudājis priekā, kad dzirdējis, ka es jau iztīrījis dārzu un patreiz tīrot mežu. Būšot labs saimnieks. Tā teica Jēgeru tēvs, bet viņa izaugušie un aizgājušie bērni gribēja steidzīgi dalīt mantojumu, un jau pēc nedēļas bija sameklējuši mājas pircēju ar naudu. —

— Un tava malka? —

— To mājas pircējs bija nopircis līdz ar mežu. Liekas gan, ka viņam to malku nevajaga, jo viņa guļ lietū un sniegā vēl tagad. Arī māju viņam nevajag, un tā es tur dzīvoju kā viņa īrnieks. —

— Hmm. —

— Vai esi kautko dzirdējis par advokātiem un notāriem? —

— Jā, jā, par tiem cilvēki tagad runā katru dienu! —

— Nu redzi! Arī man viņi bija vajadzīgi, kad gāju uz banku. Bet viņi par katru uzrakstītu vai tāpat pateiktu vārdu prasīja naudu. Bija pienācis rudens, man nebija ne mājas, ne malkas, ne naudas. Kur lai būtu nopelnījis? Arī Eižena rudens darbi bija padarīti. Domāju un izdomāju ātri. Saki, vai esmu pareizi izdomājis? Kā ir labāk: nosalt vai žagarus lasīt? —

— Žagarus lasīt ir gudrāk. Bet tagad, ziemā, aukstā vētrā, lietū un sniegā? Tagad, kad zinu tavas nedienas ar to māju, man tevis tiešām žēl. Es runāšu ar Dievu un lūgšu, lai viņš dod agru pavasari. —

— Nenožēlo mani un nelūdz par mani Dievu! Vai esi dzirdējis par tālu, skarbu zemi, kas saucas Sibirija? Tur ir daudzi, arī no manas tautas, kas vēlās nakts stundās sēd zemē ieraktās būdās pie pašu mūrētas māla krāsniņas, kur nevis deg malka, bet kūp tundras zāle vai gruzd izkaltēti lopu mēsli. —

— Šeit cilvēki par tādu zemi nekā nezina. Esmu dzirdējis, ka tu viņiem stāsti. Vai zini, ko viņi dara? Kad tu aizej, viņi saskatas un smīn. —

— Jā, es zinu . . . Kad sāku par to domāt, kļūstu grūtsirdīgs. Bet nerunāsim šodien par Sibiriju, arī par šejienes cilvēku smīniem nē. Saki man vienu: vai biju nelga un nejēga, bez naudas gribēdams pirkt māju? Šis jautājums mani vajā, bet es pats nespēju atbildēt. —

Kalns ilgi pārdomāja.

— Vai gribēji kļūt bagāts? —

— Nē, es gribēju pie sevis aicināt kalnos kāpējus, kas iesprostoti pilsētās. —

— Tad tu neesi nelga un nejēga, lai cilvēki domā un saka ko grib. Kalnos kāpēji man patīk! Ja kāds man uzkāpj uz galvas, redzu, ka tam bijusi drosme kāpt. Kas tikai bradā pa ielejām, tie man liekas sīki un bailīgi. —

— Bet vai es negribēju pārāk daudz, vai necentos sevi paaugstināt? Esmu tikai mazas ziemeļu tautas bēglis, svešinieks, bet biju iedomājies te kļūt par zemes un mājas īpašnieku. Vai par to neesmu sodīts ar žagaru lasīšanu? Varbūt, reiz tikšu sodīts arī par to, ka jūtos nelaimīgs, lai gan ar šiem žagariem varu apsildīt māju, man ir grāmatas, laikraksti, skaņuplates un pāris labu draugu. Vai es neesmu neapmierināms cilvēks? ... Laimīgs esmu bijis tikai vienu reizi mūžā. Atceros ik vārdu, ko savās kaŗavīra piezīmēs esmu rakstījis 1945. gada 8. martā, vācu zemē, Greifsvaldes slimnīcā: „Kad cilvēks ir laimīgs? Ja viņš ir ievainots, cieš sāpes, slāpes un izsalkumu, ja viņš vairākas dienas brauc lopu vagonā, saspiests starp citiem ievainotiem, nonīcis un negulējis — ja viņš tad beidzot atrod zem sola vietiņu kur apgulties, tad cilvēks ir laimīgs."

Kalns atkal ilgi domāja.

— Toreiz tu biji pārmocīts un izmisis, tādēļ tā rakstīji. Patiesībā tu tajā lopu vagonā, arī apgūlies, biji nelaimīgs, biji negantā pazemojumā. Pat suns nevar būt laimīgs, ja viņam jāguļ zem sola, kur cilvēki to spārda kājām. Arī viņš gribētu savu būdu ... Laimīgs tu nebūsi nekad, arī tad nē, ja tev reiz būs sava māja. Ir tādi cilvēki, kas arvien deg ... Bet zem sola, zem citu cilvēku kājām laimes nav. Nelien vairs nekad un viņu tur nemeklē! ... Es to nemaz nevarētu, un tas ir labi. —

☆

Lija.

Kusa sniegs, takas atkal kļuva par strautiem. Vīrs ar ķerru slapjām kājām brida pa ledaino ūdeni. Kādu nakti atkal

sala, kalns apledoja, bija kā zem stikla. Nākamā dienā vīrs bieži apstājās un elsa. Ik solis pret kalnu bija grūti jāizcīna, jo slīdēja kājas, un ķerra gribēja pa ledaino taku joņot lejup. Vīram sāpēja galva, sāpēja mugura, kājas un rokas, un skaudri gribējās ēst: jau ilgi viņa dienišķā pārtika bija maize un kafija, dažreiz arī cukurs un naža gals sviesta, dažreiz nebija pat maizes un kafijas. Bet ledainā malka bija smaga, un tā no meža bija jānes katru dienu.

Vīrs izmisis stuma ķerru, bet tikai pāris soļus. Spīts dedzināja prātu, bet spēks bija izsicis. Cilvēka spēks. Uzmācās reibonis. Vīrs pieķērās klintij, lai nesabruktu ceļos. Vai kalns sakustējās, jeb cilvēkam pārgurumā tikai tā likās? Nē, kalns laikam tomēr bija sakustējies, jo no klintīm skanēdamas krita lāstekas, un kalns uztraukts sāka runāt:

— Nekrīti ceļos, tad ķerra joņos atpakaļ ielejā, tu būsi zaudējis, un es tevi nicināšu! Kāp man droši plecos, vēl tikai vienu soli, un tu būsi mani uzvarējis. Tad es tevi nesīšu un nemaz nebūšu pazemots, jo tas ir gods — nest cilvēku, kas uzvarējis kalnu. Es kļūšu atkal jauns kā radīšanas dienās, tik ļoti mana sirds priecāsies! —

Ķerra vairs nelikās pārsmaga, un tikko vīrs to sāka stumt, viņš redzēja, ka tiešām jau sasniedzis kalna virsotni. Tai pāri kā neredzama straume plūda saules elpa. Kad vīrs iestuma ķerru pagalmā, viņam likās: ir noticis kaut kas sevišķs. Marta vējš sauca kokus, putnus, cilvēkus. Smagi, kā pārdomādami, kā vēl neticēdami, iešalcās meži. Pār ciemu spurdza pirmās bezdelīgas.

6.

. . . es esmu saucēja balss tuksnesī . . .
Jāņa ev. 1,23

Sarkanās debesīs gruzdēja brūna saule. Brūnās smiltīs gulēja melni akmeņi. Katram bija plaisa kā atvērta mute: likās — akmeņi brēkuši, tad sastinguši pēkšņā nāvē. Zeme bija izpostīta. Pa tuksnesi brida cilvēks, pelēks kā skranda. Karsts vējš dzina smiltis un aizpūta viņa pēdas.

Virs zemes vairs nebija maizes, bet cilvēks pēc tās nebija izsalcis. Izsalcis bija viņa gars. Varbūt tas bija tādēļ, ka cilvēks tik labprāt bija ēdis un dzēris, bet garu bieži pametis badā un slāpēs. Vai gars bija kļuvis stiprāks par miesu un prasīja savu daļu, arī pagātnē nesaņemto daļu? Cilvēks pirmo reizi atzinās, atzinās pats sev, ka ir garam daudz parādā.

Mežu vairs nebija. Tuksnesī tupēja un pret brūno sauli kauca apsvilis vilks. Kad cilvēks brida tuvāk, vilks bailēs smilkstēdams aizbēga. Cilvēks domāja:

— Vai izskatos tik briesmīgs, ka no manis bēg vilks? —

Noliektu galvu, sakļautiem spārniem uz akmens sēdēja Lucifers. Redzēdams nokautās zemes vaigu, Lucifers bija kļuvis grūtsirdīgs. Kad cilvēks brida tuvāk, viņš bailēs kliegdams aizlidoja. Bet cilvēks domāja:

— Vai esmu tik ļauns, ka no manis bēg pat Sātans? —

Cilvēks brida tālāk, un laiks bija kā smiltis, ko dzen tuksneša vējš. Akmeņu ēnas jau bija garas, kad cilvēks ieraudzīja pretimnācēju. Sirds pazina, gars nojauta, kas ir nācējs, tikai prāts šaubījās, jo vēl nebija atmetis pārgudrību. Dīvains apmulsums cilvēkam bija liedzis pilnīgi aptvert, ko viņš izdarījis, prāts bija sīksti pretojies vainas apziņai, bet pretimnācējs tuvojās un cilvēks redzēja naglu rētas viņa rokās un kājās. Arī prāts nu vairs nešaubījās, viņš redzēja un ticēja. Bet ticība pārvērtās par izbailēm, ka leģenda bijusi patiesība, ka apsmīnētais, apšaubītais un noliegtais vairs nav noliedzams, ka neredzamais kļuvis redzams un nāk kā soģis. Nākamā mirklī izbailes pārvērtās par izmisumu, un cilvēks sabruka ceļos.

— Kungs, esmu pacēlis roku pret Radītāju, jo iznīcināju Viņa darbu. Esmu plēsīgāks par zvēru, jo vilks bēg, bailēs, ka to nesaplosu. Esmu ļaunāks par Sātanu, jo viņš bēg, lai to nesagūstu un neverdzinu. Kungs, es neesmu dzīvības cienīgs! Nolādi mani, sit un sodi ar iznīcību! —

Kristus sniedza cilvēkam abas rokas un viņu piecēla:

— Kādēļ tu mani kārdini? Kādēļ tu gribi, lai tevi iznīcinu? Vai tu neesi Radītāja darbs? Vai velti Viņš mani sūtīja tuksnesī, kur pārgudrība, rijība un varas kāre tevi ievedusi? —

— Bet ko esmu darījis es? Un jau sen, kad vēl nebiju tik briesmīgs, lai domātu par zemes izpostīšanu! Es pazīstu savu roku darbu, šīs rētas tavās rokās un kājās. —

— Cilvēk, es tev saku paldies par šīm rētām, jo tikai pie krusta kļuvu nemirstīgs, lai būtu pie tevis. —

— Vai tu neesi redzējis manu smīnu, neesi dzirdējis manus augstprātīgos vārdus, ka tevi nepazīstu? —

— Postā tu mani pazīsti. —

☆

Bija spirgts vējš.

Viņi vairs nebrida pa tuksnesi, bet kāpa kalnā. Kristus jautāja:

— Vai tu vēl pazīsti šo kalnu? —

— Jā, tas ir Pilnības kalns. To cēlu tajos brīžos, kad nebiju neprāta apsēsts. Tad es nekalpoju nāvei. —

Kristus apstājās, skatījās lejup un raudāja. Viņi bija tik augstu, ka varēja pārredzēt visu zemi. Zeme bija tuksnesis, kur gulēja mežonīgi izsvaidīti klinšu milzeņi, jo drausmīgas eksplozijas bija sašķēlušas kalnus. Izdedzinātu pilsētu drupās virpuļoja smilšu putenis. Cilvēces kapenes vējš bija nolīdzinājis. Ārprātīga rotaļa ar dabas spēkiem bija iznīcinājusi ūdeni. Sausajos okeānos kaucošā viesuļvētrā griezās milzīgas smilšu kolonnas. Nekur neredzams, bet visur jūtams un nežēlīgāks par Sātanu bija zemes jaunais valdnieks — tuksneša gars.

Cilvēks skatījās pār sausajiem okeāniem un pēkšņi atcerējās reiz lasītus vārdus:

„. . . un jūŗa atdos savus mirušos".

Tas bija teikts par Pastaro tiesu, bet ja šīs tiesas lemšana piederēja Dievam, kā to bija uzdrīkstējies cilvēks?

— Kungs, nolādi mani, sit un sodi ar iznīcību! —

— Es neesmu nācis nolādēt un iznīcināt, bet svētīt un radīt. —

— Tad pārkausē mani un liec dzimt no jauna! —

— Tu esi jau pats pārkausējies, un bojāejas uguns bijusi tavas otrās dzimšanas rīta blāzma. —

Viņi kāpa augstāk, izbrida caur sarkanu miglu, zemi vairs neredzēja, bet ieraudzīja skaidras debesis un sauli. Ceļš beidzās, bet kalns bija nepabeigts, viņam nebija virsotnes. Ceļmalā auga liels, tumši zaļš dzīvības koks un brīvs pasaules vējš šalca tā zaros.

Kristus teica:

— Redzi, šim kalnam nav virsotnes, tomēr retajos un īsajos saprāta brīžos esi viņu jau uzcēlis tik augstu, ka šeit mēs redzam sauli, bet virs zemes arī diena bija kā nakts. —

— Jā, Kungs, kā ļauna nakts. —

— Es neesmu tavs kungs, neesmu pavēlnieks, es esmu tavas sirds balss. Es atnācu pie tevis posta naktī, kā arvien esmu nācis. No nakts mēs uzkāpām dienā. Nedomā vairs par vilku un Sātanu, domā par otru cilvēku. Tu neesi vienīgais, kas pārdzīvojis savu pašnāvību. Otrs cilvēks ir paslēpies, jo baidās no tevis vēl vairāk nekā vilks un Lucifers. Bet pasaule nepieder tev vienam. Ko darīsi, lai viņš vairs neslēptos? —

Cilvēks noskuma:

— Es nezinu. —

— Skaties saulē, tā ir Radītāja sirds. Ne pātaga un vergu sviedri, bet saule un vējš audzina dzīvības koku. Lauz viņa zarus, ņem sulu, nes un lej tuksnesī. Tad zeme sāks atkal zaļot, jūŗa dabūs ūdeni, un tavs gars lai rada, ko esi iznīcinājis. Lai rada labāku un pilnīgāku nekā bija. Neverdzini un nekalpini. Vergs dumposies, kalps aizies, tu kritīsi paša radītā jūgā. Kalpo Pilnības kalnam! Tad zeme un zvaigznes palīdzēs, un tava kalpošana būs brīvība. Tikai nedomā, ka ar vienu vārdu uzbursi Pilnības kalna virsotni, nedomā, ka brīvība būs pastaiga pa zvaigžņu ceļiem. Bezmiega naktis un rievains vaigs, tie būs tavi burvju vārdi. Tava brīvība sauksies — vientulība... Es tev nepavēlu, es aicinu. Vai gribi manam aicinājumam sekot? —

— Es gribu! —

— Ej! Griba būs tev dienišķā maize. —

Sarkano miglu vējš sāka izklīdināt, un cilvēks atkal redzēja saules apspīdētu zemi. Viņš piegāja dzīvības kokam un lauza kādu zaru. Atskanēja nevis lūzuma troksnis, bet sen nedzirdēta brīnumdziesma.

Cīruļa diesma Lieldienās.

☆

Pamodos, bija gaišs, bet pār galdu dega spuldze. Ak, es taču tikai brīdi gribēju aizvērt un atpūtināt acis! Atkal velti biju dedzinājis elektrību. Bet kas par to? Zeme nebija izpostīta! Mani pārņēma tāds prieks, ka sāku raudāt. Berzēju acis un nokaunējies pats sev pārmetu:

— Pamostas no sapņa un raud kā bērns! —

Pavasaris bija agrs, Klosteŗkalna virsotnē Lieldienu rīta vējā šalca naktī izplaukušie gaiši zaļie bērzi. Atvēru logu un uzsmaidīju pasaulei.

OTRA DAĻA

MANTOJUMS

1.

Drīkst ieslēgties, un var tikt ieslēgts.
Septītais Klosteŗkalna likums

Selestīnes mājā reiz dzīvojusi klosteŗa priekšniece. Kādēļ viņa dzīvojusi atsevišķā mājā, tuvu biktstēva mītnei? Kad sāku to pārdomāt, atceros leģendas par seno klosteŗu dīvainībām, kuŗas nevar savienot ar svētu dzīvošanu un bijīgu kalpošanu Tam Kungam. Vai Klosteŗkalna mūķeņu priekšniecei biktstēva tuvums bija vajadzīgs tieši bijīgas kalpošanas un sirds miera dēļ?

Kad klosteris nopostīts, biktstēva māja palikusi gandrīz neskarta. Tādēļ, viņā dzīvodams, redzu, kas vēlākos laikos pārveidots. Cilvēki pārveidojuši daudz, bet visvairāk pārveidojušies paši. Grēkus viņi sūdzējuši arvien retāk un skopāk . . . Postīšanas laikā gandrīz neskarta palikusi arī priekš-

nieces māja. Leģenda stāsta, ka tagadējo Vējuciemu dibinājis svešs vīrs Pauls. Nespēju izskaidrot, kādēļ viņš cēlis sev māju klosteŗa drupās, ja turpat bijušas divas gandrīz veselas mājas. Pauls zinājis stāstu par apslēptajām klosteŗa bagātībām, kaislīgi meklējis tās visur, bet neviena teika nestāsta, ka viņš būtu meklējis arī klosteŗa mūŗos un pagrabos.

Priekšnieces mājā dzīvojis Paula brālis. Viņš miris neprecējies. Cik varu izsekot nostāstiem, arī vēlākie mājas iemītnieki miruši neprecējušies. Selestīnes vecāki dzīvojuši biktstēva mājā, un gandrīz viss Klosteŗkalns pamazām kļuvis viņu īpašums. Dēls Viktors no pirmā pasaules kaŗa pārnācis ar ievainojumu galvā un kļuvis dīvains vientuļnieks. Arī otrs dēls Lisjēns bijis nekur nederīgs. Kad vecāki nomiruši, Selestīne visu pārdevusi, paturējusi tikai klosteŗa priekšnieces māju un dārzu. Viktors nomiris neprecējies. Liekas, arī Lisjēns un Selestīne vairs neapprecēsies. Kāda dzimta izmirst. Tas viss. Jeb klosteŗa priekšnieces māja ir sodīta ar neauglību? Par ko?

Ik dienas redzu šo māju. Akmens kāpnes un mūra žogs vēl no klosteŗa laikiem. Vai arī sūnainie cerīņu krūmi un milzīgā, žuburainā ābele? Par pašu māju nekā nevaru pastāstīt. Nav tādu vārdu. Kad viņu pirmo reizi ieraudzīju, man bija jāapstājas. Mājai ir kāda dīvaina vara. To jūt arī gleznotāji. Viņiem jāapstājas un māja jāglezno. Bet Lisjēns un Selestīne gleznotājiem nerādās.

Pirms pāris gadiem biju malkas badā, tad mežā ik dienas sastapu Lisjēnu. Viņš nebija malkas badā, tomēr gāja pat skaudrā sniegputenī un nesa mājās vētras notriektus zarus. Tagad Lisjēns nes zarus tikai vasarā. Tā es viņu redzu vairākas reizes dienā: guļot saburzītās bikses ar dažādas krāsas ielāpiem, biezs kaŗavīru mētelis, ziemas cepure ar „ausīm". Gaŗi, balti bārdas rugāji. Skumjas, asarainas acis. Uz pleca zaru nastiņa. Mēteļa kabatā vīna pudele. Šad tad Lisjēns nāk uz avota pēc ūdens. Svelmaina saule. Ciema ceļā vējš putina smiltis, purina Lisjēna mēteli un

cilā cepures „ausis". Ūdeni Lisjēns smeļ mazā, krāsainā spainītī: ar tādiem bērni bārsta smiltis.

☆

Reiz gribēju, lai Lisjēns kaut ko pastāsta par savu jaunību, bet viņš sabozies atbildēja:

— Nekā vairs neatceros. Muļķis visu aizmirst. Un ko vēl atceros, to gribu aizmirst. Kā lai aizmirstu, ja sākšu stāstīt? —

Runājos ar Selestīni. Viņa par Lisjēnu stāsta, kad ir noskaitusies, un tad nekā laba. Noskaitusies viņa ir bieži, jo Lisjēns to kaitina ar pārmetumiem par sīkstulību. Tad Selestīne uztraucas:

— Kaut reiz gadītos kāds, kas viņu ņemtu projām ar visām pensijām! Bet neviens viņu negrib! Klausies, klausies — neviens! Radinieki, kādi nu vēl palikušies, sāk runāt ko citu, tiklīdz pieminu Lisjēnu. Un tiešām, kuŗš gan varētu izturēt viņa nemitīgo ņurdēšanu un sodīšanos, ka viņam ir piecas pensijas, bet nav ne santīma naudas, nav ko ēst, nav ko mugurā vilkt... Ar drēbēm viņš guļ gultā un vārtās mežā, kamēr noplīst. Kreklu nevelk nost, kamēr tas noplīst un nokrīt. Ko ēst? Cikreiz viņš neaizmet sunim teļa vai trusīša cepeti un kūkas! Nauda? Kā lai es Lisjēnam dodu naudu? Tās piecas pensijas jau pirmajā stundā būtu izmētātas pa ceļmalām, izdalītas pretimnācējiem. Ar ko tad es maksātu briesmīgos rēķinus par vīnu? Pudeļu pudeles Svētā Leona ciemā pie Žermēnas un Alīnes, Vālšeidā pie Kanceļa! Viņš taču nav skaidrā prātā nekad. Tā tas iet jau gadiem. Klausies, klausies — gadiem! Lisjēns tikai liek piekravāt mugursomu un pasaka: „Selestīne samaksās". Kaut viņš vismaz naktīs gulētu un ļautu arī man gulēt. Bet viņš sēd pie krāsns vai vārtās gultā, dzeŗ un runā. Kad nekā neatbildu, runā viens pats. Visu nakti. Vai tad brīnums, ka esmu slima ar visu ko, visvairāk ar sirdi? Lisjēns ir vecāks, bet es miršu pirmā, miršu drīz, un viņš paliks ar savām pensijām. —

— Vai jau sen, kopš Lisjēns tik daudz dzeŗ? —

— Kopš es viņu atceros. Tolaik viņš jau strādāja stikla fabrikā, Valleristālē. Tēvs bija izņēmis no skolas, teica, ka puika esot par daudz samācījies, samaitājis galvu un sācis runāt par lietām, par ko prātīgam cilvēkam neesot ko spriedelēt. Vēlāk sapratu, ka tēvam nebija taisnība, bet ko es varēju darīt? Biju tikai meitene, mans pienākums bija paklausīt un nerunāt pretī. Tēvs pat nebūtu klausījies, ja es būtu teikusi, ka man ir savas domas par viņu, Lisjēnu un arī pašai par sevi ... Man ļāva ilgi mācīties Vālšeidā klosteŗa skolā, tad lika mājās barot cūkas un slaukt govis. Bet es biju iemīlējusi mūziku un grāmatas. No cūkām un govīm man bija bailes. Lisjēns nīda stikla fabriku. Ne darba dēļ, bet tādēļ, ka citi strādnieki viņu zoboja par „jukušo studentu". Jutu, ka viņš klusībā nīda arī tēvu ... Lisjēns pārnāca no diviem kaŗiem, bet kā jau zēna gados pēc darba fabrikā bija iesācis, tā dzeŗ visu mūžu. —

Dusmas bija norimušas, un Selestīne vairāk nekā negribēja stāstīt. Viņa izklāja galdā receptes, lai apskatos, vai parakstītie medikamenti ir labi.

Pie Selestīnes mājas bieži stāvēja lepni auto. Izsauktie ārsti labprāt atbrauca un saņēma honorāru, bet viņi bija apnikuši klausīties Selestīnes stāstus par viņas daudzajām slimībām, tādēļ parakstīja visu, kas ienāca prātā. Katrs ārsts bija parakstījis citādus medikamentus. Lasot receptes, likās: kāds vājprātīgais gatavojis elles kokteili. Tur bija krāsains ūdens, ko dod iedomu slimniekiem, bet bija arī ļoti iedarbīgi medikamenti, sirds un nervu slimniekiem; bija gan stimulanti, gan nomierinātāji līdzekļi; bija caurejas zāles, turpat līdzekļi pret caureju; bija visādi vitamīni un pilieni, kas rada izsalkumu, bet Selestīnei bija atļauts ēst gandrīz vai vienīgi nobriedušu rudzu maizi un vieglus virumus. Selestīni brīdināt man nevajadzēja, jo zināju, ka parakstītos medikamentus viņa gan nopērk, bet nekad nelieto. Vējciemieši smējās, ka Selestīnei esot kaislība uz ārstu vizītēm, bet bailes no viņu parakstītām zālēm. Šī kaislība bija lieka

un dārgi maksāja, bet bailes bija Selestīni līdz šim paglābušas no nāves vai nervu klīnikas.

Nē, elles kokteilis Selestīnei nebija vajadzīgs. Viņas miegu traucēja piedzērušā Lisjēna nemitīgā runāšana, viņas smadzenes indēja domas par sagandēto, nepiepildīto dzīvi. Ja sieviete mūžā nav radījusi ne garīgas vērtības, ne bērnus, tad dzīves beigās bezmiega naktīs viņu moca briesmīgs izmisums. Biju arī šad tad sācis pārdomāt, vai Selestīnei varētu būt kāds noslēpums, kāds traģisks atgadījums pagātnē, par ko viņa nedrīkst vai negrib runāt? Šāds klusēšanas lāsts nožņaudzis jau daudzus cilvēkus. Biju arī apjautājies citiem vējciemiešiem, bet tie tikai nosmējās:

— Kas gan sevišķs viņai būtu atgadījies? Tepat ciemā savu dzīvi mierīgi nodzīvojusi. —

Recepšu lasīšana bieži atkārtojās un sāka mani kaitināt.

— Jums ir tikai viena slimība: grūtsirdība. Zāļu pudeles nav vajadzīgas. Projām no Vējuciema — pasaulē, ceļojumā! Kad būsit nogurusi, paliekat kaut kur pilnīgā mierā, līdz sāksit gaŗlaikoties. Tad atkal ceļā. Kad reiz sāksit ilgoties pēc mājām, tā būs zīme, ka esat vesela. —

Tā nebija nekāda sevišķa gudrība, bet Selestīne klusēja un domāja. Gaidīju ilgi, bet kad viņa nekā neteica, jautāju:

— Vai Radītājs nepriecājas, ja mēs sagandētu mūžu vismaz cenšamies noslēgt ar skaistu saulrietu? —

Selestīne uztraucās:

— Klausies, klausies, tas taču maksā daudz naudas! —

2.

Stāstu par Lisjēna precībām esmu dzirdējis no vairākiem klosteŗkalniešiem, tāpat arī brīdinājumu:

— Tikai Lisjēnam pašam par to nekā nejautājiet! Tad viņš briesmīgi noskaišas un jautātāju sāk ienīst. —

Bet kāda gan vajadzība cilvēkam jautāt:

— Vai vecā skabarga tavā sirdī vēl sāp? —

Lisjēnam viņa katrā ziņā vēl sāp, bet man liekas, ka šīs sāpes nav veltīgas, ka Lisjēns kļuvis par sava veida glābēju. Viņš ir it kā bāka vīna jūras braucējiem. Jo: kad kāds klosterkalniešu puisis taisās precēties, bet par ilgu sēd krogā, vīri to brīdina:

— Uzmanies, ka tev neiziet tāpat kā Lisjēnam! —

Lisjēns gatavojies precēties pēc pirmā pasaules kara, tātad šis stāsts nepiederēt senai pagātnei, tomēr viņa precības jau kļuvušas par leģendu ar vairākiem variantiem. Vislabāk man patīk Irēnes Lauvas variants.

No kara Lisjēns pārnācis ar lielu rētu rokā, bet drīzi viņam pie krūtīm piekārti divi ordeņi un piešķirta pensija. Ar ordeņiem Lisjēns lepojies, bet par pensiju priecājies un teicis, ka tā esot lielāka nekā rēta. Dzēris un stāstījis, kā nopelnījis ordeņus. Vīri šad tad ieminējušies:

— Lisjēn, tos ordeņus nopelnījis esi, kaut arī vīna pagrabā sēdēdams. Arī naudas tev diezgan. Karš izkaŗots un nu tev jāprecas. Pats redzi, ka brālim galva vairs nav kārtībā. Arī Selestīne nav nekāda saimniece, par daudz skolās gājusi. Un vai viņa nodzīvos neprecējusies? Tev vajaga sievu un saimnieci. Vai neredzi, ka Klosterkalns apaug krūmiem? —

Lisjēns klausījies, klausījies, un vienudien triecis dūri galdā:

— Mucu vīna tam, kas man sagādās līgavu! —

Pēc pāris nedēļām vikārs — tai laikā Trakais vikārs — baznīcā nolasījis, ka jautrais varonis Lisjēns no Vējuciema vēlas doties svētā un Tā Kunga iestādītā laulības kārtā ar jautro skaistuli Zuzannu no kaimiņciema. Līgavas sagādātājs bijis viens no Zuzannas izbijušajiem līgavaiņiem. Selestīne no baznīcas pārnākusi noraudājusies:

— Es aiziešu no mājām, pirms tā pagasta palaidniece te ienāks! Nabaga Lisjēns! Ja viņš sēdēs mājās pie bērniem, sieva staigās apkārt ar citiem, ja sēdēs krogā, tad mājās nepietiks vietas sievas ciemiņiem. —

Kāzu dienā Lisjēns saposies kā pienākas, arī ordeņus nav aizmirsis, un jau laikus devies ceļā. Sastapšanās ar līgavu — kā tradicija nosaka — lielajā draudzes dievnamā. Lai tur nokļūtu, jāiet caur Svētā Leona ciemu, un tur krogā Lisjēnu gaidījis līgavas sagādātājs. Drīzi saradušies arī citi draugi un kaimiņi, tie apbrīnojuši Lisjēna ordeņus un slavējuši vīnu. Lisjēns neskopojies ar kaŗa stāstiem, līgavas sagādātājs — ar vīnu.

Baznīcā līgava raudājusi, dusmojusies, tad atkal raudājusi un kritusi nesamaņā. Kad pamodusies, sūtījusi pāris radiniekus līgavaini meklēt. Lisjēns brīnījies:

— Ko ta' jūs tik pāragri ejiet uz baznīcu? Mācītājs man teica desmitos. Vai neredziet, ka pulkstenis tikai deviņi? —

Jā, krogus pulkstenis rādījis devīto stundu... Nu, tad baznīcas pulkstenis gan, laikam, rādot pagājušās nakts vienpadsmito stundu, nospriedušī radinieki un mierīgi apsēdušies pie vīna kausiem. Kad atnākuši otrie līgavaiņa meklētāji, kroga pulkstenis tāpat rādījis devīto stundu. Meklētāji uztraukušies:

— Tas pulkstenis taču stāv! Kad sākām nākt, baznīcas pulkstenis rādīja pus vienu! —

Lisjēns neuztraucies:

— Nu, ja jau reiz jāiet, tad iesim arī! Bet es vēl gribu pastāstīt, kā otro reizi saņēmu gūstekņus. Jūs arī nākdami būsit izslāpuši. Iedzeŗat pa kausiņam, es tūlīt izstāstīšu, tad iesim, lai līgavai un mācītājam nav ilgi jāgaida. —

Kad pulksten divos Lisjēns ar pavadoņiem iegājis baznīcā, tur tikai divas vecenītes murmināšas lūgšanas. Lisjēns gaužam noskaities un turpat baznīcā skaļi saucis:

— Ieva, Ieva, vai redzi, cik ļauns izaudzis tavs dzimums? Tu Ādamu piekrāpi paradīzē, tā sakot — mežā, bet tagad sieviete vīrus krāpj baznīcā! —

Gājis un ilgi klauvējis pie mācītāja durvīm, bet tās neatvērušās... Pievakarē Lisjēns pārnācis mājās un viņam līdzi nācis liels draugu, kaimiņu un svešu cilvēku bars, jo pamestais līgavainis saucis līdzi katru pretimnācēju, lai pie

kāzu mielasta galda nebūtu jāsēd vienam. Selestīne stāvējusi pagalmā, gatava aiziešanai, tiklīdz redzētu nākam Lisjēnu ar jauno sievu. Selestīnes ceļasomu Lisjēns iemetis kaktā, tad visiem dzirdot stingri noteicis:

— To saku un pasaku uz visiem laikiem! Tā pagasta palaidniece nekad šajā mājā kāju nespers! Kur tas dzirdēts, ka līgava aiziet no baznīcas, savu saderināto līgavaini nesagaidījusi? Nekad neprecēšos! Selestīne, tu būsi saimniece! Dari kā gribi! Ja gribi — pārdod visu! Man nevajaga! Atstāj tikai jumtu virs galvas, gādā, lai man būtu vīns galdā un krekls mugurā! —

Skaistā Zuzanna drīzi apprecējusies ar līgavas sagādātāju. Kāzu viesi ilgi smējušies, kad jaunais vīrs pastāstījis, ka viņš Lisjēna kāzu dienā apturējis kroga pulksteni. Kādēļ bagātais Lisjēns neesot nopircis kabatas pulksteni? Viņš Lisjēnam sagādājis līgavu un godīgi nopelnījis mucu vīna. Ja Lisjēns nokavējis laulības, tad tā viņa paša vaina. Viņš, jaunais vīrs, šodien savas laulības neesot nokavējis.

Vīna muca kāzās iztukšota.

☆

Sēdu Selestīnes mājā un skumstu par veco krāsni. Tā pamazām saplaisā, jo tiek pārkurināta. Ornamenti un figūras apdauzītas malkas pagalēm. Iet bojā sens mākslas darbs. Kā varētu krāsni glābt? Kaut mācētu burt, tad es ieburtu krāsni savā mājā... Vecais mākslas darbs vareni silda. Sēdu istabas vidū pie apaļā viesu galda un svīstu. Lisjēnam mugurā „mūžīgais" kaņavīra mētelis, galvā ādas cepure ar nolaistām „ausīm". Viņš sēd pie krāsns atvērtām durvīm, tieši svelmē, dzeļ jau otro pudeli vīna un nesvīst. Selestīne sēd parastajā vietā, kaktā zem krucifiksa. Sēd salīkusi, rokas uz ceļiem saņemtas kā lūgšanā. Pelēko matu mezgls pajucis, lielas šķipsnas krīt pār pieri. Seja sakritusi, acis pārāk lielas un spožas. Šajā pasaulē Selestīne kļuvusi sveša iniece. Vai viņa vēro klosteŗa drupas? Gaišajā vakarā tās

pa logu var redzēt. Jeb Selestīne domā par savas dzīves drupām? Varbūt par to, ka mēs visi daudz graujam, maz ceļam. Ko man stāsta Lisjēns, to viņa, liekas, nemaz nedzird. Varbūt, ka viņa iemācījusies nedzirdēt, jo šos stāstus jau klausījusies tūkstošiem reižu, līdz galīgam apnikumam. Brīdi pa brīdim viņa pusbalsī ierunājas, un šie vārdi Lisjēna stāstījumā ieskan kā disonanse no cita instrumenta. Ir dīvaini reizē klausīties veca, puspiedzēruša kaŗavīra dēku stāstus un grūtsirdīgas sievietes dvēseles pašsarunu.

Kaŗa dēkas Lisjēns stāsta labprāt, bet tikai tad, ja viņam kaktā vairākas pudeles vīna. Vai Lisjēna stāsts ir patiess? Tās traģēdijas ir patiesas, kur lomas tēlo aktieŗi bez drāmatiskās skolas izglītības. Kaŗš ir vispatiesākā traģēdija, jo daudzas lomas tur bez teātrāla patosa tēlo komiķi. Es atzīstu, ka Lisjēns savu lomu tēlojis nepārspējami. Domāju, tas tādēļ, ka viņam bijis personīgs, ģeniāls režisors — vīns. Nav nelaime, ja Lisjēns samaina notikumu vietas un laiku, jo viņš nestāsta vēsturniekiem. Ja viņš pareizi atceras skatuves dekorācijas un savu lomu, ja ir taisnīgs pret pārējiem tēlotājiem, tad viņa stāsts ir patiess. Lisjēnam bija vairākas pudeles vīna, viņš dzēra arvien biežāk, un stāstījums kļuva arvien spraigāks.

— Pirmajā kaŗā biju vācu ķeizara kaŗavīrs. Visa pasaule zina, ka ar mums, lotringiešiem un elzasiešiem, gandrīz ik dienu runā citā valodā: te vācu, te franču. Mēs atbildam abās valodās, ka mums labi garžo vīns. Ķeizars runāja vāciski un pavēlēja kauties ar frančiem. Vai es varēju neklausīt? Atbildēju vāciski un franciski, ka kaušos — ja būs vīns. Būšot! Tā aizgāju kauties, tepat Francijā, bet ķeizars neturēja vārdu un deva dzert rumu. Man rums negaršo, tādēļ domāju: gan vīnu atradīšu, bet par ķeizaru nekaušos. Lai viņš dzeŗ rumu un kaujas pats!... Reiz briesmīgi šāvās ar lielgabaliem. Šāva abi, franči un vācieši. Kad franči vairs nešāva, vajadzēja viņiem uzbrukt. Gājām, bet nebija kam uzbrukt. Bedrēs gulēja tikai beigti franči.

Dzīvie mūs nebija gaidījuši, bet aizgājuši projām. Un tas bija prātīgi darīts! —

Selestīne:

— Ak, cilvēki, cilvēki! Vai Viņš, pie krusta mirdams, jūs pārveidojis, atpestījis no ļauna? —

Lisjēns:

— Neklausies, ko viņa tur muld! Ja sāksi klausīties, kļūsi traks. Jā, tad mēs gājām meklēt dzīvos. Ciemi tukši, mājas deg. Drupās daži beigtie, dzīvo neviena. Pa dūmiem un uguni ložņājot, sāka neganti slāpt. Slāpa arī no ruma: pirms uzbrukuma mums deva daudz ruma, to visu tūlīt izdzēru. Dūša un varoņa gars turējās diezgan ilgi, bet nu gan bija tikai sausa mute un pakrūtē nelabums. Gadījās liels krogs. Tas dega, bet pagrabs nedega. Visi mani grupas biedri bija vācieši. Teicu, lai nāk līdzi pagrabā, tur būs rums un alus. Atradām visu: vīnu, konjaku, rumu, alu. Par saldajiem dāmu dzērieniem nav ko runāt. Nezinu, ko dzēra vācieši, es apsēdos pie vīna kastes. Vācieši dziedāja, aizmiga, pamodās, dzēra, dziedāja un aizmiga atkal. Arī es biju aizmidzis. Pamodos starp vīna kastēm. Vāciešu pagrabā vairs nebija. Laukā dzirdēju franču balsis. Pa lodziņu redzēju, ka virsnieks tirda manus grupas biedrus. Tie vairs nebija karavīri, bet gūstekņi. Toreiz sāku saprast, cik labi būt sīkam vīrelim: franči mani starp vīna kastēm nebija ieraudzījuši.

Iekārtojos kaktā aiz lielas vīna mucas. Franči bieži nāca pagrabā pēc vīna, bet tumsā pie manas mucas neviens nelīda. Naktī ciemā sāka sirdīgi šaudīties. Kad vairs nešāva, pagrabā ar lākturi nokāpa divi vācu zaldātiņi. Man tā gribējās ēst, ka dūša vīnu vairs neņēma pretī. Līdu no kakta laukā, lai dabūtu paēst. Stāstīju tiem diviem, ka te ir dzērieni kā ķeizara pils pagrabā, tikai nav ēdamā. Zaldātiņi kļuva priecīgi.

— Tad sauksim šurp kapteini! Ēdamā mums diezgan, bet kapteinis lika sameklēt ko dzeramu. —

Zaldātiņi atnesa maizi, sviestu un konservus, es izmeklēju vislabāko konjaku. Tūlīt arī pagrabā nokāpa ne tikai viens, bet divi kapteiņi. Sākām ēst un dzert. Vēlāk kapteiņi tos divus zaldātiņus aizsūtīja projām, bet mani viņi neredzēja, jo biju atkal ielīdis savā kaktā, līdzi paņemdams krietnu ēdamo. Kapteiņi dzēra, dziedāja par ķeizaru un aizmiga. Pret rītu dzirdēju tikai pāris šāvienus, tad ciemā sākās traka aurošana un skriešana. Pēc kādas pusstundas pagrabā nokāpa divi franči. Zemē gulēja abi kapteiņi, uz vīna mucas dega lākturis. Pirmais francis nesaprata:

— Beigti? —

Otrais smējās:

— Nē, piedzērušies! —

Es sēdēju savā kaktā aiz mucas.

Pēc divām dienām ciemu atkal ieņēma vācieši un es pagrabā vairs nepaliku: vīns negaršoja, jo biju atkal izsalcis. Ciemā bija ienākusi mana vienība un atlikušie kaŗabiedri kasīja pakaušus:

— Lisjēns? Jā, tas ir viņš! Daudzi jau krituši, daudzi pazuduši, bet Lisjēns sveiks un vesels izlien no vīna pagraba! —

Selestīne:

— Ko līdz ticēt, ja ticība pievilt, ko līdz gaidīt, ja nesagaidi? Velti ticēdams un gaidīdams kļūsti par apsmieklu, vispirms citiem, beidzot pats sev. Ko līdz celt, ja citi gaida, lai nojauktu? Kas paliek? Tava nama drupās aug koki, tavs kaps nav zināms. Kur esi, ko dari tu pats? Tu tici, gaidi un cel atkal, jo nāves stundā neesi miris, bet pārdzimis. Tikai tu to nezini, tu nekā neatceries. Un tā ir labi. Citādi tu vairs neuzdrīkstētos. —

Lisjēns:

— Ar to mana kaŗošana rietumu frontē bija galā. Ķeizars sūtīja kaut krievus. Laikam bija manījis, ka es ar frančiem negribēju kauties. Un kā lai būtu gribējis? Arī

frančiem garšo vīns . . . Tu stāsti par Latviju. Tolaik tāda vārda nedzirdēju. Es pazīstu Kurzemi, jo tur biju. Vai tu esi no Kurzemes? Dīvaina zeme: ne kalnu, ne ceļu, tikai līdzenums, un tur mēs bridām pa dubļiem. Upju krasti klinšaini un apauguši kokiem. Ciemu nav. Tolaik domāju: te ir tik dusmīgi cilvēki, ka katram jādzīvo savā mājā. Tagad zinu, ka cilvēki naidojas tad, ja jādzīvo vienā mājā... Nezinu, kā jūs paši satiekat, bet uz mums jūs tolaik bijāt neganti. Kad karojām pie Rīgas, lielajā purvā, kam malā smilšu pakalniņi, ja nāca uzbrukumā krievi, mēs dzērām kafiju un smējāmies, bet kad nāca latvieši, dzērām rumu un skaitījām lūgšanas . . . Lai nu ko, bet Kurzemi un negantos kaŗotājus neesmu aizmirsis. Nemaz nevaru aizmirst, jo šī rēta sāp visu ziemu, sāp arī vasarā, kad nāk lietus. Un kā lai nesāpētu? Viņas dēļ es gulēju slimnīcā tik ilgi, ka ķeizars zaudēja kaŗu un troni. —

Selestīne:

— Vārdi sadegs, zelts, pilsētas un valstis sadegs, kad nāks šķīstīšanas ugunī. Paliks tikai bezmiega nakšu domas un apslēptās, neizkliegtās sāpes. Vai to nav katram cilvēkam? Ne tam, kas tikai staigā uz divām kājām un izliekas gudrs, bet c i l v ē k a m. Šis cilvēks grib augt, bet tie, kas izliekas gudri, viņu iesloga būrī, lai viņš kļūst kuprains, lai var tikai rāpot. Ieslodzītāji domā, ka arī viņa gars kļūs kuprains. Nē, viņa gars būrī izaug par milzi. Bezmiega nakšu domas un klusējot ciestās sāpes top par dzīvu spēku, par vielu. No tās viņš radīs jaunu cilvēci. —

Vai Seletstīne nav praviete? Beidzot sapratu, kādēļ klosteŗkalnieši viņu sauc par raganu. Pat mācītājs reiz esot Selestīnei aizrādījis:

— Mana meita, ej ar mieru! Tavus grēkus es sapratu un piedevu, bet to citu, ko tu man stāsti, to es nesaprotu. —

Lisjēns:

— Nezinu, ka pēc kaŗa būtu kas sevišķs noticis. Franči mums atkal apgalvoja, ka esam franči. Man bija savas

domas, bet pretim nerunāju, jo franči man iedeva divus ordeņus un trīs pensijas. Negribēju ņemt, teicu, ka te nu gan ir kāds pārpratums, bet tad man pamatīgi ieskaidroja: es esot bijis ienaidnieka kaŗavīrs, bet darbojies franču labā, esot ieviļinājis lamatās vācu kaŗavīrus, reiz pat divus kapteiņus. Bija jātic, ka to tiešām esmu izdarījis. Tikai vēl tagad nesaprotu, kā franči to zināja, jo es taču biju paslēpies aiz vīna mucas. Bet to gan nevienam nejautāju. Varbūt, ka franči paši nezināja, kā viņi to zina. —

Selestīne:

— Viņš saka, lai eju pasaulē, bet neviena slimo kase to nemaksā! Skaists saulriets? . . . Jā, pēc pēdējā saulrieta rīts vairs nenāks. Un tā būs labi, jo tajā naktī bezmiegs mani nomocīs. —

Ieelpoju it kā karstus pelnus, jutu, ka krekls līp pie muguras. Iedomājos savu māti. Viņa būtu teikusi:

— Nesmoc pats, un neļauj arī citiem nosmakt. Kas par to, ka esi svešā mājā? Veŗ vaļā logu! —

Piecēlos un atvēru logu. Gribēju teikt, ka no krāsns versmo īsta šķīstīšanas uguns, ka man sāk sāpēt galva, bet paskatījos uz Lisjēnu un Selestīni, un neteicu nekā, jo viņi mani neredzēja. Lisjēns iemeta vēl krāsnī malku, dzēra skaļiem guldzieniem no pudeles, labsajūtā nosēcās un turpināja stāstu.

— Otrajā kaŗā mani neviens nedzina, bet es gadījos ceļā, pinos pa kājām, un tā mani paņēma līdzi uz Mažino līniju. Lai saprastu, kas tur notika, bija jāizdzeŗ daudz vīna, bet vīna tur bija vairāk nekā dzērāju. Nobijos, ka esmu nepareizā pusē, tad pārdomāju un bailes pārgāja: biju pareizajā pusē, jo arī pirmajā kaŗā biju pie zaudētājiem. Vācieši brauca Mažino līnijai pāri, cauri un apkārt, mēs sēdējām bunkuros un nezinājām, vai esam gūstā, jeb vēl jāpagaida . . . Kādu nakti man lika sargāt bunkuru. Tajā sēdēja bars virsnieku pie kartēm un citiem papīriem, bet tajos viņi nemaz neskatījās, tikai dzēra vīnu un vaimanāja, ka

Francija ir beigta. Neesot prāta kaŗot par to, kas jau beigts, labāk tūlīt gūstā. —

Selestīne:

— Cik labi, ja var pateikt: Es aizeju! Kādēļ gribēju teikt, gadiem ilgi gribēju, bet neteicu? Un viņš? Klausies, klausies, viņš atnāk un pasaka: Es palikšu! Neviens viņu te nesaprot, bet viņš vēl arvien grib palikt. Traks cilvēks! Cik ilgi viņš spītēs pats sev? Vai neredzu, ka rudeņos un pavasaŗos viņš top nemierīgs? Tas ir gājputnu laikā. —

Lisjēns:

— Stāvēju pie bunkura, skatījos zvaigznēs, domāju par debesu valstību un zemes dzīvi, un nevarēju izdomāt, kādēļ viss iekārtots tā un ne citādi? Domāju: Ja debesīs tikai vienu reizi izceltos kaŗš, tad svētie kļūtu citādi. Tad viņi dotu cilvēkiem prātu, lai tie vairs nekaŗo. Bet tagad? Svētie dzīvo mierā un priekā, skatas lejup un, varbūt, domā, ka mums te nav nekāds kaŗš, bet karnevāls . . . Pēkšņi dzirdēju: no vācu puses nāk! Dzirdēju taustīgus soļus un čukstus. Bet nācēju nevarēja būt tikai divi vai trīs, manīju, ka nāk vesels bars. Atslēju šauteni pie bunkura, gāju projām un nedizrdēju ne kliedzam, ne šaujam. Un kas gan lai būtu šāvis? Tie vīri pie papīriem taču gaidīja, lai nāk vācieši un ņem viņus gūstā! Nākamais bunkuris bija kādu kilometru aizmugurē. Kad to jau varēju saredzēt, sāku skriet un saukt, ka vācieši nāk. Tūlīt ierūcās automašīnas, vīri strādāja kā ordeņus pelnīdami, un pēc desmit minūtēm mēs braucām. Bunkurī nepalika nekā. Bet tas jau nebija stāba bunkuris, tā bija vīna un cigarešu noliktava! —

Nenocietos:

— Lisjēn, vai jūs tiešām tikai bēgāt un nemaz nekaŗojāt? —

— Protams, ka kaŗojām! Bet tā, lai vācieši mūs nenošauj. Beigts kaŗavīrs nekur vairs neder . . . Cilvēk, vai tu nezini starpību starp vācu un franču kaŗavīru? Vācietis gatavs par tēvzemi krist, francūzis grib par tēvzemi dzīvot.

Zinu tikai vienu francūzi, kas gatavs par tēvzemi mirt. Tas ir de Golls. Tādēļ franči viņu apbrīno, jā, ir arī tādi, kas ienīst, bet neviens nesaprot. Un vai nav arī labāk, ja de Golls vēl nav par tēvzemi miris, bet dzīvo? —

Selestīne:

— Nē, negaidi lielo nakti, kad bezmiegs un nemiers tevi vairs nemocīs! Vai tajā naktī tev nebūs par daudz miera? Esi priecīgs un pateicīgs, kad atkal redzi uzlēcam sauli. Jo var taču būt, ka tieši tajā dienā nāks kāds prieks, un tu vairs nebūsi ne izmisis, ne sarūgtināts. —

Nē, Selestīne nav izdegusi. Visu mūžu viņā ir gruzdējusi zemdega, tā gruzd vēl tagad. Lisjēna pudele bija apgāzusies un vīns lija uz grīdas. Negāju pudeli pacelt. Lai izlīst. Tā labāk. Lisjēns rakņājās pa kabatām, tad sāka plātīties rokām. Viņš vairs nestāstīja, bet brīžiem murmināja, brīžiem kliedza.

— Abos kaŗos daudzi krita, paši negribēdami... Vai mana vaina, ka nekritu? Vai man vajadzēja nošauties? Selestīne būtu saņēmusi vēstuli: „Kritis varoņa nāvē par brīvību, brālību un vienlīdzību". Mans vārds būtu zelta burtiem rakstīts baznīcā, varoņu piemiņas plāksnē, bet brālības un vienlīdzības tomēr nebūtu nekur... Brīvība? Citur saka, ka cietumā vairāk brīvības nekā mājās, pie mums ir par daudz brīvības, tādēļ tā kļuvusi mums par cietumu... Īsta brīvība ir tikai tur, kur cilvēks priecājas, ka viņam izdevies aizbēgt no citiem cilvēkiem. Daudz ko es nezinu, bet šito patiesību zinu, un pēc tās dzīvoju... Man ir piecas pensijas! Divas ordeņu pensijas, ievainojuma, darba un vecuma pensija... Tomēr esmu nabaga vīrs. Man nav nekā! Pat par manu vīnu maksā Selestīne. Gan ar manu naudu, bet man pašam to nedod. Vai var būt vēl lielāka nabadzība?... Kas reiz bija te — krūtīs, un te — galvā, to ļāvu citiem nomaitāt. Nebija dūšas iet savu ceļu. Tā kļuvu par ciema muļķi... Kas bijis, to gribu aizmirst, bet nespēju. Un tomēr es gribu dzīvot. Vienkārši:

gribu dzīvot! Tad aizbēgu no Selestīnes un esmu brīvs. Klausos vēju . . . Skatos kā nāk pavasaris . . . Kā . . . —

Lisjēns sabruka. Iecēlu viņu gultā un pavēru zilos, aiztūkušos acu plakstus. Lisjēns bija cieši aizmidzis. Selestīne piecēlās:

— Nav pirmā reize, viņš nav miris! Bet šonakt viņš gulēs. Es arī. Man tik viegli elpot, tik mierīgs prāts. Liekas, ka pat asinis būtu kļuvušas spirgtākas. It kā kaut kur mājā būtu atvērts logs. —

2.

. . . es pie jums sūtu praviešus un gudros un rakstu mācītājus; no tiem jūs citus nokausiet un krustā sitīsiet, un citus no tiem jūs šautīsiet savās baznīcās un vajāsiet tos no vienas pilsētas uz otru.

Mateja ev. 23,34

Draudzes archīvā ziņas par Trako vikāru ir skopas. Tās rakstījis vecais mācītājs, bargais draudzes gans, kam manuprāt Mozus tuvāks par Kristu. Izlasījis skopās atzīmes, sāku pārdomāt. Pārdomas kļuva par aizdomām. Gāju pie Irēnes Lauvas un tūlīt redzēju, ka man laimējies izvēlēties īsto ceļu.

Kopš pazīstu Irēni Lauvu, esmu sācis apšaubīt astroloģijas nemaldību. Divas dvēseles esot Dvīņu zīmē dzimušiem, un parasti tie esot mākslinieki vai rakstnieki. Irēne ir dzimusi Lauvas zīmē, bet esmu gana pārliecinājies, ka viņai ir divas dvēseles. Viena ir paštaisna un valdītkāra — tā uzbrūk, lai uzspiestu savu gribu; otra ir kā burvju instru-

ments, it kā dzīva vijole ar sudraba stīgām — tā skan vēl tad, kad spēlētājs jau miris. Irēni sāku saprast, kad biju dzirdējis stāstu par viņas vecākiem. Ticu — arī fanātisks astrologs būtu sācis pārdomāt, kas gan topošo cilvēku ietekmē vairāk: viņa radītāji — vecāki vai zvaigznes? . . . Irēne Lauva būtu arī slavena rakstniece, ja būtu uzrakstījusi tikai daļu no tā, ko stāstījusi man un jau daudziem pirms manis. Galvenais — uzrakstījusi tieši tā, kā viņa stāsta.

Par Trako vikāru man stāstīja ne pati šķautnainā, pretrunīgā Irēne, bet viņas otrā dvēsele. Negribu skurbināt lasītāja fantaziju, negribu apvainot morālisko nevainību, bet vai man, atstāstot dzirdēto, noklusēt, ka Trakais vīkars ir bijis tikai cilvēks? Varbūt, ka mirdams viņš kļuva svētais.

☆

Irēne lēja tasēs stipru kafiju.

— Trakā vikāra laikā biju astoņpadsmitgadīga meitene. un man nebija nekā cita ko darīt, kā tikai šad un tad paganīt audžuvecāku vienīgo govi. Jā, tikai šad tad, jo bieži, sevišķi svētdienās, govi ganīja audžumāte, ko saucu par tanti. Tante baidījās, ka es varētu pārpūlēties. Tik laba viņa bija!

Tolaik Vējuciemā nebija pamestu māju, bērnus, jauniešus un lielos neskaitīja kā tagad — uz pirkstiem, bet apvērtēja baros. Mēs, jaunieši, skrējām pa kalniem un tēlojām mežoņus. Kad nometām drēbes, kāpām kokos un līdām alās, tad daudz vairs nevajadzēja tēlot un fantazēt. Kas tagadējie bērni un jaunieši? Ja viņi lamā cilvēkus, izdauza logus, noplēš kaimiņu dārzos negatavus ābolus un šad tad pakaļ pa kaķim, tad pret mums, kādi bijām tolaik, viņi ir kā dresēti trusīši. Tikai nepacietībā viņi mūs tālu pārspēj, un es neticu, vai ir vēl kāds, kas bijīgi gaida kāzu nakti . . .

Nebiju nekāda lēnā meitene, tomēr jaunieši man pārmeta, ka es viņu barā nederot. Un tiešām — bieži man mežoņu dejas laikā uzmācās vientulības sajūta. Tad ātri

apģērbos un skrēju projām, turp, kur nekad nejutos vientuļa.

Citi kliedza:

— Skrej, skrej pie Trakā vikāra! Viņš jau gaida! —

— Jā! Un jūs variet skriet pakaļ trakiem suņiem! —

Tiešām, vikārs mani gaidīja. Vai nu pie kapellas, kur jau sen bija beidzis bībeles stundu, vai kaut kur Svētā Leona ciemā. Vikārs bija jauns, skaists un priecīgs. Jau pa gabalu dizrdēju viņa smieklus. Viņš arvien bija meiteņu ielenkts, un arī tās smējās, bet šos smieklus es negribēju dzirdēt, tie mani kaitināja. Draudzes zēni nīda vikāru, es nīdu meitenes.

Kad vikārs ieraudzīja mani, viņš pameta meiteņu baru, skrēja man pretī un nevis sauca, bet gavilēdams kliedza:

— Irēne, Irēne! Skrej taču ātrāk! —

Es biju ilgi un ātri skrējusi, bet sāku skriet vēl ātrāk, būtu spējusi skriet vēl kilometriem tālu, un arvien ātrāk. Bet tiklīdz mani apskāva vikāra rokas, man vairs nebija ne spēka, ne elpas. Tad vikārs mani nesa projām no ciema — mežā, kalnos. Viņš spieda vaigu man pie krūtīm un runāja:

— Nē, Irēne, vēl tu nevari nostāvēt! Tu tūlīt atkal pakritīsi, jo tava sirds lēkā, un viņa ir stiprāka par tevi... Nu tu vari jau nostāvēt, bet vai redzi, ka tev vēl trīc kājas? Nāc, piespiedies man, pieķeries labi cieši un sper pirmos sļus, mācies staigāt kā bērns... Tā, nu tava sirds ir atkal mierīga, tu vari iet, pat skriet... Jā?... Pagaidi, neaizskrien viena!... Ne, nekļaujies man vairs klāt!... Ir laiks... es gribu paskaitīt rožu kroni, tad skriesim. —

Vikārs pagrieza man muguru un brīdi skaitīja lūgšanu. Tad viņš atkal kļuva jautrs, un mēs skrējām.

Reiz pēc līkumaina skrējiena bijām apstājušies pie Svētā Leona ciema kapellas. Tolaik vēl bija vecā kapella, aiz ciema, klinšu augstienē. Gadusimteņi bija nākuši un gājuši ar kaŗiem un revolūcijām, nezinu, cik reizes kapella bija nopostīta un atkal atjaunota. Ik reizi bija veidots kas jauns, bet bija palicis arī kas no vecā. Vikārs mani mācīja

pazīt romāņu un gotu stilus, viņš stāstīja, ka kapellai esot liela vēsturiska vērtība, bet vēl vērtīgāka viņa esot kā sens mākslas darbs, draudzes lepnums. Tad viņš pagriezās pret bruņinieku pils drupām, kas bija turpat aiz kapellas, krūmiem un nezālēm apaugušas:

— Redzi, ka gars — gan lēnām, bet tomēr ar laiku uzvar bruņas un pātagas! Reiz, kad gars arī pats būs nometis senu aizspriedumu, netaisnīgu lāstu un untumainas neiecietības nastu, tad uzvaras triumfa stunda tuvosies ātri. Bet tagad vēl ir grūts laiks... Vēl ir daudz smadzeņu, kas apaugušas piepēm. —

Pirmo reizi vikāra lūpās redzēju rūgtuma rievas. Viņš rādīja uz Vālšeidu.

— Arī tur kāds sēd ar svētsvinībā sastingušu seju un gaida mani pārnākam, lai varētu norāt, ka atkal esmu necienīgi skraidījis ar necienīgiem ļaudīm. —

— Tevi grib norāt? Vai tas ir...? —

— To es tev nedrīkstu teikt, tagad vēl nē. —

Pa klinšu kāpnēm vikārs skrēja lejup uz Vālšeidu, un viņa sutāns plīvoja vējā. Pēc brīža viņš apstājās, māja man abām rokām, un vējš atnesa viņa smieklus. Arī es māju un smējos, bet manus smieklus viņš nevarēja dizrdēt, jo es smējos pret vēju. Kad vikāru vairs nevarēju redzēt, man atkal uzmācās vientulības sajūta, bet ne ilgi. Pie pastnieka Holderbaha mājas klaigāja jauniešu bars, es skrēju turp.

Jaunība nemīl vientulību.

☆

Vēlāk vikārs nopirka motociklu.

Šo sprauslātāju es neiemīlēju nekad. Jo: vikārs nu joņoja pa ceļiem kā visu pasaules vēju nests, un viņam aizmugurē sēdēja un spiedza kāda meitene. Jo: ieraudzījis mani, viņš uz motocikla drāzās man pretim, pāri grāvjiem un akmeņiem, kā neprātīgs. Vai spēju saskaitīt un atcerēties, cikreiz viņš krita un apdauzījās, cikreiz saplēsa sutānu? Dzīvoju bailēs, arī naktīs sāku murgot, ka

vikārs krīt, ir nāvīgi ievainots, nespēj vairs piecelties, izstiepj rokas un sauc:

— Irēne, Irēne! —

Reiz braucām uz Skaisto klinšu kalnu. Necik tālu gan nevarējām braukt, jo tolaik vēl nebija jauno ceļu, motociklu vajadzēja atstāt jau pie Divu Upju mežsargmājas un kalnā kāpt pa šauru, aņmeņainu taku. Skaisto klinšu alā todien biju pirmo reizi. Vikārs sakūra uguni un stāstīja, ka šajā alā reiz dzīvojuši cilvēki. Viņiem neesot bijuši ne priesteŗi, ne baznīcas, bet Dievu viņi katrā ziņā pazinuši. Esot taču vienalga, kā viņi to saukuši un kā viņam kalpojuši. Es varot ticēt, ka cilvēki tad bijuši laimīgāki un Dievam tuvāki nekā tagad.

Mani audžuvecāki par vīrieti un sievieti nekad nerunāja. Mēs, meitenes, gan runājām, bet tikai aprautos pusvārdos, arī zēni, ja tiem paspruka kāds pārdrošs vārds, sastostījās un nosarka. Mūsdienu valodā runājot, mēs bijām vecmodīgi. Varbūt, ka tieši šī vecmodīguma dēļ mēs, kā jau stāstīju, puskaili vai pilnīgi kaili barā skraidījām pa mežiem, bet manā laikā nevienai meitenei pirms kāzām negadījās bērns. Protams, biju dzirdējusi, ka šādi gadījumi bijuši, ka vecāki grēcinieces izdzinuši no mājām, un mācītājs izraidījis no draudzes ... Jā, es zināju, ko vīrietis dara ar sievieti, bet baznīcā daudzreiz biju dzirdējusi, ka pirms laulībām tas esot briesmīgs grēks, un arī vēl pēc laulībām — miesas kārība, kas nākot no velna.

Man patika vairāki zēni, bet visvairāk vikārs. Ko īsti pret viņu jutu, par to nebiju domājusi, zināju, ka vikārs nedrīkst precēties, tādēļ man nekad neienāca prātā domāt par viņu kā par vīrieti. Jā, kad biju pārskrējusies un vikārs nesa mani uz rokām, jutu savādu satraukumu, it kā būtu dzērusi vīnu. Dažkārt arī vikārs bija satraukts, sāka trīcēt un nevarēja sakarīgi runāt. Tad viņš skaitīja rožu kroni, kamēr kļuva mierīgs.

Tādēļ Skaisto klinšu alā pirmajā brīdī neaptvēru, kas

vikāram bija noticis. Viņš pēkšņi apskāva manas kājas un sāka skūpstīt ceļus. Bet tie nebija nekādi skūpsti: viņš koda. Man nesāpēja, nē, šie kodieni manī izsauca dziļu, vēl nekad neizjustu noreibumu, un es čukstēju, lai viņš kož stiprāk. Nezinu, vai vikārs manus čukstus dzirdēja, bet viņš strauji piecēlās, apskāva mani un elsodams, pat ievaidēdamies, skūpstīja un koda kur vien varēja.

Tad es dzirdēju apslēptu, izmocītu balsi:

— Es nedrīkstu ... nedrīkstu! —

Vai es tajā brīdī kaut ko domāju? Neatceros, nezinu, neticu. Katrā ziņā tas nebija prāts, kas man lika iesaukties:

—Tu drīksti! —

— Nē, Irēne, es nedrīkstu! —

Vikāra vairs nebija, jutu un redzēju vīrieti.

— Tu drīksti! —

— Irēne, Irēne, es ... —

Trīcēju pamodinātā, nesavaldāmā kaislē un kliedzu:

— Tu drīksti! —

Apskāvu vīrieti rokām un kājām, un mēs kritām. Bargo draudzes mācītāju biju aizmirsusi. Vai viņš tiešām nekad nav kritis, arī domās nē?

... es vairs nebiju, bija tikai uguns viesulis ...

Šad tad biju fantazējusi par savu kāzu nakti.

Nu biju sieviete, bet ne sieva, nebija kāzu nakts, un — nebija vīra. Vīrietis apsēdās uz akmens, un es atkal redzēju, ka viņš ir priesteris. Bet par to nedomāju. Nedomāju nekā. Biju laimīga. Aizvēru acis un klusēju.

Pēkšņi vikārs sāka skaļi smieties.

Viņš mani iztraucēja no laimes, man kļuva baigi, jo smiekliem alā bija daudzkārtīga atbalss, it kā smietos vairāki neredzami vīri. Kļuvu nepacietīga un jautāju:

— Par ko tu smejies? —

— Pats par sevi ... Līdz šai dienai domāju, ka esmu stiprs un spēju pretoties visiem kārdinājumiem. Bet nu

redzu, ka stipra ir bijusi vienīgi mana iedomība... Kas es vairs esmu? Kritis priesteris, kas pavedis meiteni! —

— Nē, es pavedu tevi! Es teicu, ka tu drīksti. —

— Tu pavedi mani? Irēne, vai tu zini, ko runā? —

— Jā, es zinu! —

— Nē, nē, tas nedrīkstēja notikt! Esmu lauzis solījumu, esmu aptraipīts! —

— Vai es esmu tik netīra? —

— Ne jau tu! Esmu aptraipīts ar grēku... Un mācītājs to nekad nepiedos, viņš mani tūlīt padzīs. —

Mani audžu vecāki bija ārkārtīgi stingri katoļi, sevišķi tēvocis, un mani viņi audzināja tā, kā reiz bija paši audzināti. Jau tolaik man dažreiz likās, ka lūgšanām mūsmājās nav gala, un es kļuvu nepacietīga. Postā biju ar grēku sūdzēšanu, jo dažreiz tiešām nevarēju iedomāties, kā būtu apgrēkojusies. Tad, lai būtu ko mācītājam stāstīt, kaut kādus grēkus izdomāju. Dažreiz, lai neaizmirstas, uzrakstīju uz papīrīša un nolasīju. Ka grēkus varētu noklusēt, to nekad nebiju iedomājusies, tādēļ vēl tagad nespēju izskaidrot, kā radās ķecerīgā doma un pārdrošie vārdi, ko toreiz teicu vikāram:

— Mācītājs tev nepiedos? Tad nesaki nekā! Dievs ir augstāks par mācītāju. Ja tu domā, ka esi grēkojis, pastāsti Dievam, Tu pats saki, ka Dievs piedod visus grēkus. Kā tad mācītājs drīkst nepiedot? —

— Esmu mācījies, ka grēku nedrīkst noklusēt. —

— Vai tu visu dari tā, kā esi mācījies? —

— Nē, es bieži daru citādi, vēl biežāk domāju citādi. —

— Tad dari kā domā, kā jūt tava sirds, un tā būs pareizi. —

Vikārs sāka smaidīt, it kā es būtu pateikusi glābējus vārdus.

— Irēne, tu esi tikai Vējuciema meitene, bet tev ir laba galva. Tēvs, īstais tēvs, tev devis bagātīgu mantojumu. Bet tava galva jāpagriež īstajā virzienā. Jau sen esmu gribējis iet pie taviem audžu vecākiem un lūgt, lai laiž tevi uz pilsētu skolā. Nu es to darīšu. —

— Ar tanti vari runāt droši, bet ar tēvoci labāk nē, jo viņš tevi neieredz. —

— Jā, visi svarīgākie draudzes vīri mani neieredz. Zinu jau tagad, ka reiz mani padzīs. Varbūt, jau drīzi. —

— Par ko tevi padzīs? —

— Par to, ka dzīvoju nevis tā kā citi grib, bet kā pats gribu. Par to, ka nedzenu cilvēkus pie Dieva kā peļamus bērnus pie barga tēva, bet mācu, lai viņi ar prieku un uzticību paši iet pie Dieva. —

— Ko darīsi, ja tevi padzīs? —

— Varbūt, nākšu un dzīvošu šai alā. —

— Dari to! Tad arī es nākšu un dzīvošu pie tevis. Ai, tas būs skaisti! Tu vairs neskraidīsi apkārt ar citām meitenēm! —

— Nedrīkstēšu tevi pieņemt. Neaizmirsti, ka esmu priesteris... Vēl esmu. —

— Tad kļūsti vienkāršs cilvēks kā daudzi citi! Vai tie sliktāki par priesteļiem? Domāju, ka vēl labāki, jo viņi drīkst visu. Ej, meklē apslēptās Vējuciema klosteļa bagātības. Es domāju, ka atradīsi. Man ir tāda savāda nojausma, ka Dievs tevi labi ieredz, un parādīs īsto vietu. Tad brauksim tālu projām. Pasaule ir arī vēl aiz Klosteļkalna... Nē, labāk nemeklē! Tu taču pats arvien saki, ka nabagie laimīgāki par bagātajiem. Brauksim projām ar motociklu. Kad tev vairs nebūs naudas bencīnam, iesim kājām. Es gribu, lai mēs būtu laimīgi. —

— Irēne, nekārdini mani! Ak, kāda diena, kāda diena! —

— Es neesmu Ieva! Šodien kaimiņu dārzā arī nevienu ābolu nepaguvu paņemt. —

— Ar ābolu tu mani nespētu kārdināt. Tu kārdini vārdiem: Iesim, pasaule ir arī vēl aiz Klosteļkalna... Irēne, mēs tiešām iesim, tikai... tikai katrs savu ceļu. —

☆

Vikārs tomēr ar tēvoci bija runājis.

Kādudien man sāpēja galva, valstījos gultā un dzirdēju, ka tēvocis virtuvē tantei kaut ko ilgi stāsta. Tēvocis bija neticami mazrunīgs, kaimiņi smējās, ka viņš svētrunu un lūgšanu grāmatas lasīdams esot aizmirsis runāt, nekad vēl nebiju dizrdējusi, ka viņš tantei kaut ko stāsta, tādēļ gribēju noklausīties, bet dzirdēju tikai beigas:

... un tas viņai izvēdinās no galvas arī to trakuli. —

Tante nekā neatbildēja: ko tēvocis teica, tas bija likums. Viņa klusi ienāca guļamistabā, lēni apsēdās uz gultas malas, noglāstīja man pieri, saudzīgi apsedza kājas, tad sāka stāstīt, ka vikārs šodien esot lūdzis tēvoci, lai sūta mani uz pilsētu skolā, jo man esot lielas garadāvanas. Tēvocis nemaz negribējis klausīties. Tad vikārs teicis, ka bagātākais vējciemietis taču spējot savu audžumeitu izskolot. Jā, to viņš spējot gan, tēvocis atbildējis, arī kāda cita cilvēka padoms neesot vajadzīgs... Ja es rīt agri vairs nebūšot slima, tēvocis mani vedīšot uz Strasburgu pie mātes. Ja māte varot atlicināt kaut cik laika, lai viņa man parādot pilsētu, un kā cilvēki tur dzīvo. Lai pastāstot arī par skolām un ko tur māca. Ja es gribēšot, varēšot palikt Strasburgā un iet skolā, arī augstskolā. Es gribēju braukt uz Strasburgu un kļuvu vesela, kamēr tante vēl sēdēja uz gultas malas.

Otrā rītā skrēju no kalna lejā uz staciju, bet bieži man vajadzēja apstāties, jo tēvocis neskrēja. Viņš nāca cienīgi, kā draudzes padomes loceklim un bagātākajam Vējuciema saimniekam pieklājās, lai gan vientuļajā Velna klinšu ceļā mums neviens pretim nenāca. Jaunās kurpēs, melnā svētku uzvalkā, spīdīgu „cilindri" galvā, kreisajā rokā satīts, gaŗkātains lietussargs, labajā ceļasoma ar krāsainiem zvēru un putnu zīmējumiem — tāds bija tēvocis. Somu viņš nesa viegli, un nekā smaga tur arī nebija: man pāris kleitiņas, tēvocim mīkstās, rūtainās mājas tupeles un ceļa maize divām dienām, jo pilsētas ēdienus viņš necieta.

Vilcienā braucu pirmo reizi, arī pilsētā biju pirmo reizi. Pilsēta man nepatika. Šur tur gan redzēju pa kokam, bet

putnus neredzēju un nedzirdēju nekur. Nodomāju, ka viņiem nepatīk apcirptie, apkaunotie koki. Iedomājos, ka pati esmu putns, bet veltīgi pūlējos saskatīt zaru, kur man būtu paticis vīt ligzdu. Ielas bija pilnas visādiem braucējiem, bet gājējiem vajadzēja slapstīties pa ielu malām, gar namu durvīm un logiem.

Pilsētnieki apstājās un apbrīnoja tēvoci, bet viņš neapstājās un neapbrīnoja pilsētniekus. Tēvocis gāja cienīgi, kā pieklājas: galvā „cilindris", kājās rūtainās tupeles, jo kurpes bija sākušas spiest un tēvocis tās noāva, tikko iekāpām vilcienā. Es gāju aiz somas un tā kā kuģis šķīra man ceļu svešajā jūrā — cilvēku jūrā.

Kā mazu meitenīti māte bija mani atvedusi uz Vēju-ciemu un atdevusi svešiem cilvēkiem. Es saku pareizi: *atdevusi*. Man bija četrpadsmit gadi, kad māte atkal atbrauca. Todien pirmo reizi dzirdēju, ka mani vecāki esot tikai audžu vecāki, ka svešā viešņa esot mana īstā māte, ka tēvs esot mūziķis un komponists, ka viņš no mātes aizgājis, jo viņi neesot varējuši saprasties.

Mana māte?

Dīvaini ģērbtā un izkrāsotā dāma tajā pat dienā atkal aizbrauca un es par viņu vairs nedomāju, bet vakarā tētis un māmiņa teica, lai es viņus turpmāk saucot par tēvoci un tanti.

Bija pagājuši četri gadi, nu es biju atbraukusi pie mātes. Kad viņu ieraudzīju, atcerējos visu, ko vikārs man bija stāstījis par lepnām, iedomīgām un untumainām pilsētas dāmām. Man nepatika ne pilsēta, ne māte. Tās abas man gribēja uzspiest savu gribu, bet es biju pieradusi, ka visi izpilda *manu* gribu: nojauž, redz manās acīs un izpilda, pirms esmu sākusi runāt. Kad otrā dienā tēvoča raibā soma nozuda aiz vagona durvīm, mani pārvarēja bailes, un es sāku raudāt: kuģis aizbrauca, vientuļa biju pamesta jūrā, bet nepratu peldēt.

Tēvs bija sanatorijā miris.
Vēlāk dzirdēju, ka māte pāris dienas pirms viņa nāves aizbraukusi uz sanatoriju, bet tēvs atteicies ar viņu runāt. Teicis ārstam, ka šī sieviete ar savām kaprizēm un cietsirdību esot viņu iedzinusi sanatorijā un tagad viņš vēloties tikai vienu: lai viņa to vairs netraucē. Māte bija atkal apprecējusies, bet mans svešais patēvs pie viņas nedzīvoja un māte stāstīja, ka viņi nevarot saprasties. Mātei katru dienu bija viesi. Dāmas un kungi. Citi gāja, citi nāca. Viņi dzēra konjaku un kafiju, runāja vienīgi par naudu un veikaliem. Man šie cilvēki nepatika.

Vakaros māte atvēra milzīgos drēbju skapjus un raudādama staigāja no viena pie otra, jo nevarēja izvēlēties tērpu. Kad beidzot bija izvēlējusies, gājām pāri ielai uz lielu viesnīcu pusdienās. Jā, pusdienās, ne vakariņās... Pirmajā vakaā māte teica, ka es savā kleitiņā izskatoties pēc ganumeitenes, un tāda viesnīcā nevarot rādīties. Viņa man deva violetu, caurspīdīgu krekliņu, ko bija todien nopirkusi. Tas esot moderns jaunas dāmas vakara tērps. Krekliņu iemetu kaktā un pateicu, ka esmu gan kaila skrējusi pa mežu un dejojusi mežoņu dejas, bet pie galda kaila vēl neesmu sēdējusi un arī nesēdēšu. Māte smējās, smējās pirmo reizi, kopš viņu pazinu, un es drīkstēju iet uz viesnīcu kā ganumeitene.

Pusdienas ēdām greznā, atsevišķā istabā, galds bija pārbagāts un mēs nekad nebijām divatā. Viesiem māte teica, ka es esot mežonīga meitene no Vogēziem. Nekad pie galda viņa mani nesauca par savu meitu. Es viņu arī nesaucu par māti. Vīrieši ar mani daudz runāja un dzēra „uz manu mežonību". Es bieži apgāzu glāzes, aizmirsu nazi un dakšiņas, bet viņi skatījās manī savādām, spožām acīm un nekad nesauca par ganumeiteni.

Pēc pusdienām māte krita histērijā:

— Nabaga, nabaga bērns. Tava uzvešanās ir neiespējama, tava valoda nedzirdēti atklāta! Mans Dievs, mans Dievs, kā tas beigsies, kurp tas novedīs? Ak, es jūtu tuvojamies katastrofu un tā mani nobeigs! —

Vairākus vakarus klusēju. Sapratu, ka šajā sabiedrībā tiešām esmu mežone. Vēroju, centos mācīties un man bija panākumi, jo cepeša gabalu rokā vairs neņēmu. Bet kādu vakaru atkal apgāzu kafijas tasi un verdošais šķidrums ielija klēpī manam galda „kavalierim", vairāku namu īpašniekam. Viņš iebrēcās, kļuva sarkans un nosvīda, bet es nespēju savaldīt smieklus:

— Tas taču nav nekas! Cikreiz pie mums tā nenotiek, kad vīrieši piedzeras un pie galda sāk kniebt sānos meitenēm? Ejat mājās, uzvelkat citas bikses un nākat atkal šurp! —

Namu īpašnieks tā arī izdarīja un smiedamies apgalvoja, ka tiešām nekas ļauns neesot noticis. Bet vakarā māte raudādama kliedza, ka manis dēļ drīzi vajadzēšot slēpties no cilvēkiem un dzīvot kā mūķenei.

Arī es vairs nespēju klusēt:

— Es būtu laimīga, ja man šos cilvēkus nekad vairs nevajadzētu redzēt. Tiešām — nekad! Kas tie par cilvēkiem? Vīrieši skatās manī tā, it kā es būtu kaila. Jeb viņi spēj drēbēm cauri redzēt? Un jūs, lepnās dāmas! Jums tikai krekliņi mugurā, bet jūs sēžat ar tādām sejām, it kā gaidītu biktstēvu! Bet tā jūs sēžat tikai tad, kad esat visas kopā un viena otru uzmanat. Šovakar viesnīcas dārzā redzēju tavu draudzeni, kas te nāk katru dienu, un to direktoru, kas arī tev ļoti patīk. Tava draudzene nemaz vairs neizskatījās pēc grēku sūdzētājas... Vai zini, kur jūs visi derat? Cirkū par klauniem! —

Māte paķēra kādu pudelīti un to ostīdama aizskrēja. Istabā palika kodīga zāļu smaka. Atvēru logu un gāju gulēt.

Otrā rītā saņēmu vikāra vēstuli.

Viņš cerot, ka es esot priecīga, jo pilsētā jau esot visādu prieku gana. Bet vai esot jau arī izdomājusi, kuŗā skolā iešot, par ko mācīšoties? Mācību laiks vairs neesot tālu. Viņš gan nezinot, kā bez manis iztikšot. Jau tagad jūtoties tik vientuļš, ka vairs nespējot smieties.

Tās pašas dienas vakarā biju atpakaļ Vējuciemā, tās

pašas dienas vakarā vikārs atkal smējās. Par pilsētas skolu vairs nedomāju, un tiklīdz vikārs par to sāka runāt, es viņam aizspiedu muti abām plaukstām.

☆

Nākamā vasarā vikāru padzina.

Ka tas reiz notiks, par to runāja visa draudze, bet vai kāds domāja, ka tas notiks tik drīzi un — manas vainas dēļ?

Svētā Leona ciema kapellē bija svinīgs pāvesta Leona devītā piemiņas dievkalpojums, bija atbraukuši vairāki sveši mācītāji, un pievakarē viņi bagātā un dievbijīgā Tibolta mājā ēda pusdienas. Vikāru redzēju tikai dievkalpojumā, bet es gribēju ar viņu parunāties. Mācītāju mielasta laikā sāku staigāt gar Tibolta māju. Drīzi aiz loga ieraudzīju vikāru, tad atsprāga durvis un viņš skrēja. Kā varens, svelmains vasaras vējš viņš mani ienesa mājā un nosēdināja pie mācītāju mielasta galda, skaļi saukdams:

— Mūs pagodina Klosterkalna princese! —

Redzēju mācītāju apmulsušās sejas un brīdi bija tāds klusums, ka skaidri dzirdēju kaimiņu mājā raudam zīdaini. Mūsu draudzes mācītājs klusēdams piecēlās un aizgāja, pārējie saskatījās, bet palika. Vikārs atstāstīja manus pagājušās vasaras piedzīvojumus Strasburgā, mācītāji sāka smaidīt un atturīgi, bet labprāt cēla pie lūpām vīna kausus. Pēc kādas pusstundas viņi vairs nebija tik atturīgi.

Esmu aizmirsusi, ko mācītāji man jautāja, bet viņi jautāja daudz un dažreiz par manām atbildēm sirsnīgi smējās, dažreiz brīnījās un teica, ka tās esot ģeniālas. Es ar mācītājiem dzēru daudz vīna, bet visu vakaru nespēju būt īsti priecīga. Draudzes mācītāja aiziešana man likās ļauna zīme.

Kad pārnācu mājās, tēvocis mani pirmo reizi bargi norāja, tante klusi raudāja, bet es iespītējos:

— Es mūsu mācītāju neaizdzinu! Kādēļ tie citi palika un no manis nemaz nekaunējās? Un man? Par ko man jākaunas? Vai mācītāji nav cilvēki? Viņi dzēra vēl vairāk

un smējās vēl skaļāk nekā ciema vīri krogā. Tikai rupjības viņi nerunāja un es arī nē. —

Pēc pāris nedēļām redzēju, ka meitenes staigā noraudājušās. Kad jautāju, par ko, viņas atkliedza:

— Ko prasi kā muļķe? Pati esi vainīga! —

Acumirklī manī uzdīga bailes, nākamajā mirklī tās jau bija izaugušas par nesaudzīgu pārliecību, ka nelaime jau notikusi. Skrēju meklēt vikāru. Nespēju nekā jautāt. Viņš laikam domāja, ka es visu jau zinu. Klusēdami labu brīdi stāvējām pie kapellas, tad vikārs sāka runāt, un viņa balss bija nogurusi:

— Jā, Irēne, tas ir taisnība . . . Šodien mācītājs man teica . . . Atceries, bet nekad nestāsti kādam, kas dzimis šajā draudzē! Mācītājs teica: „Mans dēls, ilgi es biju lēnprātīgs un cietos, tik ilgi, ka esmu kļuvis nerrs savas draudzes, amata brāļu, savas sirdsapziņas un arī Tā Kunga priekšā. Mans dēls, kāda ir bijusi tava kalpošana? Tu, priesteris būdams, esi rīkojies kā netiklis un manu draudzi esi gribējis pārvērst par netiklības namu! . . . Beidzot tu savu palaidnīgo draudzeni uzdrīkstējies ievest namā, kur bija sapulcējušies tikai Dieva kalpi. Kauns priesteŗu kārtai un zaims Dievam! Es būtu kļuvis ķeceris, ja arī tad vēl būtu klusējis. Un te nu ir bīskapa vēstule. Es saņēmu rājienu, ka es, draudzes dvēseļu gans, esmu tik ilgi savā draudzē klusēdams pacietis negantības, par kuŗām cienījami draudzes vīri jau vairākkārt sūdzējušies. Vai tu vari aizstāvēties? Tu klusē. Tu esi . . .“

Es vikāru pārtraucu:

— Vai mācītājs zināja par to . . . nu, par Skaisto klinšu alu? —

— Nē. Viņš būtu mani nolādējis. Savu grēku es izsūdzēju Dievam. Varbūt, ka Dievs man piedeva, jo jutos atvieglināts, un sirds kļuva mierīga . . . Bet klausies tālāk. Mācītājs teica: „Tu esi pārcelts par vikāru uz draudzi, kas ir simtiem kilometru tālu. Un tā ir labi. Tur cilvēki nav

tik lēnprātīgi un pacietīgi kā šeit. Varbūt, ka tieši tādēļ tu vēl kļūsi labs Tā Kunga kalps. Ja nē, tad tu esi pazudis! Ej ar mieru, mans dēls, un ej drīzi. Dievnamā no draudzes atvadīties tev nav atļauts. Vai tu vari attaisnoties, mans dēls? Tu klusē."

Irēne, rīt agri es aizbraukšu. Tu nedrīksti nākt un mani kaut kur ceļā gaidīt. Ja tevi redzēšu, es kritīšu kārdināšanā un neaizbraukšu. Nedzen postā mani un pati sevi!... Aizstāvēties? Attaisnoties? Nē, to es nespēju. Nemaz negribu. Arī Dieva priekšā nē. Viņš zina, vai kļūšu derīgs jeb atmetams. Turpmāk man būs tikai viena lūgšana: ja būšu derīgs, lai Dievs man dod zīmi — mocekļa nāvi. —

Ap vikāra muti bija rūgtuma rievas, bet acīs miers un apskaidrotība. Šādu seju reiz biju redzējusi kaimiņu draudzes vecajā dievnamā. Tā bija altāŗa glezna — Kristus. Visu nākamo dienu nogulēju mežā, lielceļa malā, paslēpusies aiz akmens, lai vikārs mani neredzētu, tikai es viņu, bet viņš uz staciju bija aizgājis pa citu ceļu.

☆

Kādu laiku draudze bija bez vikāra, tad uz Klosteŗkalnu atkal atnāca abats Māriņš. Pirmo reizi viņš te bija vikārs, kad es vēl biju maza meitenīte un gāju Eigentālē skolā. Stāstīja, ka viņš toreiz, no draudzes aiziedams, esot teicis: „Man patīk šejienes skarbie vēji. Kad tie aizpūtīs sastāvējušo gaisu, tad nākšu atkal šurp."

Vai sastāvējušais gaiss bija aizpūsts?

Abats Māriņš cienīja drosmīgas domas un atklātu valodu. Mācītājam tas nepatika. Bet draudze savu vikāru mīlēja, lai gan staltās gaitas un lepnās izturēšanās dēļ slepeni zoboja par dižciltīgo. Viņš izložņāja visu draudzes māju pažobeles, meklēdams vecas gleznas un grāmatas. Dābo ciemā viņš bija atradis mūsu klosteŗa chroniku, un drīzi draudzē sākās jukas, jo vīri pameta darbu un meklēja paslēpto klosteŗa naudas lādi. Abats gan tikai gribēja, lai mēs zinām savas draudzes pagātnes notikumus, bet mācī-

tājs viņu bija nosaucis par cilvēku, kas neapzinās, ko dara. No draudzes otro reizi aiziedams, abats Māriņš teica:

— Es vēl vairāk esmu iemīlējis jūsu skarbos vējus. Kad nākšu trešo reizi, tad Svētā Leona ciemā uz klintīm celsim templi. —

Vecā kapella kādā pērkoņa negaisa dienā bija nodegusi, abats Māriņš aizgāja, bet draudzē sarunas bieži sākās ar vārdiem:

— Kad viņš nāks trešo reizi . . .

Jaunais vikārs saucās Georgs, viņš mīlēja Dievu, skaidras, vienkāršas dvēseles un sauli, bet nīda visus, kas iekaņo, apspiež un met cietumos. Šīs mīlestības un naida dēļ otrā pasaules kaŗa laikā Gestapo vīri viņu aizveda uz koncentrācijas nometni, kaut kur tālu Vācijā. Veltīgi bija draudzes mēģinājumi vikāru atbrīvot, bet šeit pienāca viņa vēstules. Citas bija kontrolētas, citas nē. Mācītājs dievkalpojuma laikā nolasīja visas. Dažas rindas atceros:

— Katru pirmdienu, saullēkta laikā, četri desmiti no mums redz sauli pēdējo reizi. Uz miršanas vietu aiziet viņi nespēj, tik noliesējuši viņi ir, tādēļ tos samet kravas mašīnā un aizved. Viņi mirst ātri, jo tiem uz bluķa nocērt galvas. —

Citā vēstulē:

— Esam iemācījušies noteikt savu Pirmdienu. Ja neesmu kļūdījies, tad nākamā būs mana, un šī tad ir pēdējā vēstule. Tad lai draudze man piedod, ka nepaguvu būt tāds Dieva kalps, kāds vēlējos būt. Kad dekorācijas mainīsies, mainat arī aktieŗus, bet neizlejiet asinis un nevijiet karatavu valgus. Jo ir tikai viens taisnīgs Soģis: tas, kuŗš ir ārpus laba un ļauna, tas, kuŗš stāv pāri naidam un mīlestībai. —

Noteikdams savu Pirmdienu, vikārs Georgs *nebija* kļūdījies.

Abats Māriņš atnāca trešo reizi, bet Svētā Leona ciema klintīs mēs templi neuzcēlām, jo vecais mācītājs lika jauno kapellu celt blakus krogam. Abats Māriņš atkal aizgāja, šoreiz klusēdams un sarūgtināts. Draudzē paklīda valodas, ka mācītājs esot viņu aizraidījis. Pārrunas ilgi nenorima, bet

mēs nespējām izšķirties — vai Māriņa aiziešanu nožēlot jeb nē. Jā, mēs viņu mīlējām, jo viņa svētrunas bija neparastas, tās klausoties cilvēks jutās tuvu Dievam. Bet viņa gars, viņa personība mūsu draudzei bija it kā par lielu. Viņš bija kā milzis, mēs jutāmies sīki, un tas mūs kaitināja. Vēl kas: Māriņa senči atnākuši no citas zemes, kaut kur no ziemeļiem, viņam bija svešas asinis, un tas mums nepatika.

Jūs katrā ziņā esat apkārtnē dzirdējis sakāmvārdu:

— Aiziet kā vikārs no Klosteŗkalna. —

Jā, kopš Trakā vikāra padzīšanas mūsu draudzei ar vikāriem nelaimējās. Pēc abata Māriņa atnāca pāters Bergs. Viņš te bija pilnīgs vientulis, lai gan katru dienu vikāra gaitās staigāja no mājas uz māju. Jūs pāteru Bergu pazināt. Kādēļ viņš bija kļuvis savādnieks? Varbūt tādēļ, ka septiņus gadus, strādādams par misionāru Indoķīnā, gandrīz nekad nebija redzējis maizi, ēdis tikai rīsus, un gana izbaudījis iedzimto sitienus un spļāvienus sejā.

Viņš sāka dzert un pīpoja piecdesmit cigaretes dienā. Kādēļ? Tādēļ, ka pret mūsu paštaisnīgumu auga viņa rūgtums, lai gan viņam bija mūsu asinis. Bet svešniekus, visādus bēgļus un nedienu vajātos viņš saprata un mīlēja. Jūsu kaimiņiene Selestīne man atstāstīja, ka pāters reiz viņai jautājis, ko darot Vējuciema svešnieks. Tā bija jūsu pirmā Vējuciema vasara, un tieši Selestīne jūs tolaik uzskatīja par ļoti aizdomīgu cilvēku, tādēļ atbildējusi:

— Kā lai zinu, ko viņš dara? Svešs atnāca, un svešs ir vēl tagad! —

Pāters teicis:

— Tad pārdomā, vai tu sevi jau labi pazīsti un, kamēr pārdomāsi, liec viņu mierā. —

Kopš tās dienas Selestīne ir jūsu draudzene un aizstāve. Viņa tikai to slēpj no cilvēkiem.

Draudzē runāja, ka mācītājs gatavojoties pāteru padzīt, jo viņš ik mājā atkārtoja, ka mīlot gan savu ticību, ka arī mums to vajagot mīlēt, bet laiks neesot stāvējis uz vietas, daudz kas esot novecojies, kļuvis nederīgs. Gaļas ēšana

piektdienās neesot nekāds grēks, baznīcām vajagot saprasties un apvienoties, citādi kristīgā ticība varot piedzīvot bojāeju. Šādu atziņu viņš esot ieguvis Indoķīnas gados, to esot teicis arī kāds misionārs, kas visu mūžu darbojies Ķīnā. Šī misionāra dzīvi esot aprakstījis liels rakstnieks un grāmatu nosaucis par Debesu valstības atslēgām. Vai jūs zinat, kas tas par rakstnieku? Neatceros, kā viņu sauc, nav palikuši atmiņā arī tā svētā misionāra vārdi, lai gan pāters Bergs tos bieži atkārtoja. —

— Šis rakstnieks saucas Kronins, un Ķīnas misionārs saka: „Es esmu visus doktrinu kompleksus un visas mazās klupšanas cilpas satinis citu pie cita kamolā un glīti nolicis pie malas. Patiešām, es nespēju ticēt, ka kāda Dieva radība mūžu mūžos ceps ellē tikai tāpēc, ka Lielajā piektdienā mielojusies pie jēra cepeša ... Ja vien mūsu dvēseles pamatā ir Dieva un tuvāku mīlestība, vai tad taisnība nebūs mūsu pusē? Un vai pasaulē nav pienācis laiks baznīcām izbeigt savstarpējos ķīviņus un ... apvienoties? Pasaule ir viens pats dzīvs, elpojošs ķermenis, kuŗa veselību noteic mazu šūniņu biljoni ... katra šūniņa ir viena cilvēka sirds."

— Jā, tieši tā pāters Bergs sludināja! Savādi, ka tagad es šos vārdus saprotu labāk. Vai Trakais vikārs toreiz nedomāja to pašu, runādams par smadzenēm, kas apaugušas piepēm? —

— Jā, tieši to pašu! —

— Pagādājat man to grāmatu. Es viņu noteikti gribu izlasīt! ... Kad pārdomāju, iznāk, ka visi mūsu vikāri bijuši lieli brīvdomātāji. —

— Kronina Debesu valstības atslēgās Ķīnas misionārs saka: „... Pestītāju viņa laika biedri uzskatīja par briesmīgu brīvdomātāju, tādēļ viņi to nonāvēja." Kas notiktu ar Kristu, ja viņš nepazīts nāktu un sludinātu Klosteŗkalna draudzē kā vienkāršs vikārs? —

— Dievnams būtu pārpildīts, draudze viņu klausītos kā interesantu savādnieku, lai gan ar apslēptām bailēm, vai tikai viņa mācību klausīties nav grēks. Bet mācītājs viņu drīzi padzītu ... Pāters Bergs tomēr pēdējā laikā bija uz

bīstama ceļa. Vai atceraties viņa pēdējo svētrunu? Viņš runāja kā pravietis! Bet pāters noteikti bija par daudz dzēris, jo aizmirsa Golgātu un vismaz trīs reizes atkārtoja, ka Kristus krustā sists Klosteŗkalnā. Var jau būt, ka viņš sarūgtinājumā bija domās sācis uzskatīt Klosteŗkalnu par Golgātu, bet vai atceraties, kā viņš beidza svētrunu? Viņš neteica vis: Miers ar jums, bet — Uz jūsu veselību, dāmas un kungi! —

— Es negribu būt viņa soģis. —

— Es arī nē, bet viņš otrā dienā bija pieteicies par misionāru Dienvidjūŗas salās. —

— Tas bija labākais, ko viņš varēja darīt. Es domāju — labākais viņam pašam, jo Klosteŗkalna draudze pāteram Bergam nebija īstā vieta. —

— Vai zinat, kas mūsu draudzei šodien par jubileju? Nevarat iedomāties? Pagājuši tieši divi gadi, kopš draudzei nav vikāra ... Bet dzersim vēl pa tasei kafijas, jo mans stāsts par Trako vikāru vēl nav galā. —

☆

— Pagāja gadi un par padzīto biju dzirdējusi tikai to, ka viņš tālu Francijas vidienē esot lielas draudzes vikārs, ka mācītājs un draudze to mīlot, lai gan viņš Dieva vārdu nesludinot tā, kā tas pieņemts un parasts. Dievs vikāru nebija atmetis, tātad viņš bija derīgs, vai tāds pamazām kļuva. Neviens nebija dzirdējis, ka viņš vēl būtu tas pats trakulis un skraidītu ar meitenēm.

Daudzreiz biju veltīgi izdomājusies, vai vikārs Klosteŗkalna laikā bija manī iemīlējies? Priesteris nedrīkst iemīlēeties ... Bet kas ir šie — tu drīksti, tu nedrīksti? Protams, milzīgā pārsvarā — tu nedrīksti! Tie ir likumi, ko rakstījuši cilvēki, aizmirsdami, ka tos raksta arī tikai cilvēkiem ... Vai tev ir karaļa, tiesneša, priesteŗa vai klauna tērps, jeb nav nekāda tērpa, tu esi tikai cilvēks un, kad tevī ieskanās asinsbalss, tad apklust visi — tu nedrīksti. Vai Dievs neat-

met tieši to, kas kļūst liekulis, grēkodams slepeni, kaut vai tikai domās un iekārēs? Un es pati?

Protams, biju vikārā iemīlējusies. Biju? Vai viņu nemīlu vēl tagad? Neesmu bijusi svētule, bet nevienu citu vīrieti vairs neesmu iemīlējusi, arī savu vīru nē. Apprecēju viņu tikai tādēļ, lai saimniecība neaizietu postā, jo audžuvecāki kļuva veci, un es biju vienīgā mantiniece.

Ar tēvoci par to neuzdrīkstējos runāt, bet reiz, kad biju jau pieaugusi, jautāju tantei, kādēļ viņiem nav bērnu? Tante ilgi kautrējās un izvairījās, bet kad neatlaidos, pastāstīja, ka tēvocis kāzu naktī apgūlies, pagriezis viņai muguru un izlicies aizmidzis. Beidzot arī tiešām aizmidzis. Tā tas turpinājies trīs mēnešus. Tante gan bieži visu nakti neesot varējusi aizmigt, mocīdamās ar domām, kādēļ vīrs viņu negrib tīri cilvēcīgā veidā atzīt par sievu? Pie tam viņa jutusi, ka vīrs mokās iekārē, bet savaldās. Pēc trim mēnešiem viņa jautājusi:

— Kā tu domā, vai es esmu tava sieva, jeb neesmu? —

— Protams, ka esi! Kā tu vari tā jautāt? —

— Vai tu nezini, neesi pat dzirdējis, ko jauns vīrs dara? —

— Dzirdējis esmu gan, bet miesas kārība taču ir grēks! —

Tajā naktī tēvocis tomēr grēkojis, tad svinīgi teicis:

— Nu mums būs bērns! —

Bet bērns neradies, un otrreiz tēvocis vairs neesot grēkojis. Teicis, ka grūti gan esot, bet viņš esot apņēmies izturēt, jo pirmo grēku Dievs neesot piedevis, bet atgādinājis un, proti — ar neauglību... Es nespēju saprast, gandrīz nespēju ticēt, bet bija jātic, jo tante nekad nemeloja. Tā šie divi cilvēki, vīrs un sieva, vienā gultā gulēdami bija sākumā katrs atsevišķi deguši, tad gruzdējuši, un pamazām izdzisuši... Es gatavojos precēties, un tantes stāsta dēļ nodomu neatmetu. Kā jau teicu, līgavainī nebiju iemīlējusies, bet zināju, ka apspiestās kaislībās izgruzdēt man nevajadzēs, jo Eižens no grēkā krišanas nebaidījās...

Pirms kāzām man vajadzēja vest līgavaini uz Strasburgu un parādīt mātei. Kopš tā laika, kad izputēja mana skolā iešana, māti nebiju redzējusi. Viņa bija vēl vairāk izkrāsojusies, bet es redzēju, ka viņa ir novecojusi. Māte stāstīja, ka esot šķīrusies, apprecējusies trešo reizi un atkal šķīrusies.

— Kādēļ? Vai nevarējāt saprasties? —

— Vīrs bija sīkstulis. Gribēju jaunu kažoku, bet viņš atvēra manu kažoku skapi, iesvilpās un teica, ka ar vislabāko gribu nevarot atrast vietu vēl vienam kažokam. —

— Cik kažoku tev bija? —

— Tikai deviņi! Jauno toreiz nopirku pati par savu naudu un šķiršanās dienā, kad gāju uz tiesu, pirmo reizi uzvilku. —

Atvēru mātes kažoku skapi. Tur bija vienpadsmit kažoki, viens par otru greznāks.

Māte skaidroja:

— Vienpadsmito, visjaunāko, man nesen uzdāvināja līgavainis, jo es atkal precēšos. Viņš gan ir neizglītots, gandrīz zemnieks, bet ļoti bagāts. —

Eižens sarka un neveikli mīņājās. Viņš zināja, ka man nav neviena kažoka un ka viņš man arī nevienu nespēj uzdāvināt. Vēlāk, kad Eižens nebija klāt, māte jautāja:

— Kur tu to puisi sameklēji? Īsts laucinieks! Bet dari kā gribi. Tu jau arī pati esi izaugusi par zemnieci. Būtu palikusi tolaik pie manis... Ņem šo kažoka jaku. Nav vairs jauna, bet ļoti silta... Es pēdējā laikā jūtos sagurusi... Ja nekļūs labāk, vajadzēs gandrīz vai domāt par testamentu. Kāzas un testaments — komiski, vai nē? Nu, tevi es neaizmirsīšu! Šis dzīvoklis nav tukšs, un tukša nav arī mana bankas grāmatiņa... Ā, ā, jau atkal dūrieni galvā... Labi, ka drīzi pāriet, kad aizveļu acis un brīdi palieku mierā. —

Es apprecēju Eiženu, arī māte atkal apprecējās. Drīzi pēc kāzām viņa bija mirusi ar smadzeņu trieku. Nekāds testaments nebija atrasts, mātes ceturtais vīrs par mani nekā nezināja un arī negribēja zināt. Kažoka jaka man ir vēl

tagad, un es to uzvelku reizi gadā, Ziemsvētku naktī, kad eju uz pusnakts mesi.

Ak, es taču gribēju stāstīt par Trako vikāru, bet aizklīdu pavisam citās atmiņās! . . . Jau pāris gadus man galvā vienā laikā ir dažādas domas, dažreiz tās san kā bišu spiets, tad es aizklīstu. Šis domu juceklis sākās pēc kritiena ar divriteni, kad slimnīcā vairākas dienas nepazinu cilvēkus. Kopš tā laika manas smadzenes esot apdraudētas, un ārsti man ir nolieguši daudz domāt. Bet man visu mūžu jādomā par vikāru, man nav miera, esmu kā apsēsta . . . Kaut zinātu, vai viņa sirds vēlāk arvien bija mierīga un saskaņā ar prātu! Neticu, ka viņš grēksūdzē kādreiz pieminēja Skaisto klinšu alu. Varbūt, viņš vēlāk sāka apšaubīt, vai sirds saruna ar Dievu ir īstā grēksūdze, vienīgā, kas dod patiesu mieru. Es gribēju, lai mēs būtu laimīgi. Kaut zinātu, vai vikārs bija laimīgs dzīvodams, jeb kļuva tikai mirdams . . . Es neesmu bijusi laimīga. Ne vīra strādāšana, ne kaislību apmierināšana naktīs nebija laime. Kādā ceļu krustojumā esmu aizgājusi pa nepareizu ceļu. . . Ka tas būtu sods par uguns viesuli Skaisto klinšu alā, tam es nespēju ticēt. Grēksūdzēs to nekad neesmu pieminējusi,. Varbūt, esmu samaitāta sieviete, bet es nespēju ticēt, ka tas bija grēks. Tas bija cilvēcīgs neprāts. —

Irēne atkal ielēja kafiju, šoreiz sajautktu ar degvīnu.

— Drīz pēc otrā pasaules kara kādā naktī redzēju baigu sapni: vikārs gulēja zem akmeņiem un mira. Izskatījās tā, ka nav vis nobrukusi klints, bet akmeņus viņam uzmetuši cilvēki. Redzēju vikāra seju, tā bija tieši tāda, kā toreiz pie kapellas: ap lūpām rūgtuma rievas, acīs miers un skaidrība. Laikam viņš mani redzēja, jo pacēla roku, pamāja un sauca: „Irēne, Irēne, es biju derīgs!" Tad viņš bija miris, bet bija kā dzīvs un smaidīja. Es pazinu šo smaidu: vikārs bija laimīgs.

Mans vīrs samiegojies murmināja:

— Kas ir, ko tu celies sēdus, kurp gribi skriet? —

— Ak, vikārs! Redzēju sapnī . . . Bija nomētāts akmeņiem. —

— Vikārs, vikārs! Vēl tagad viņš tev jauc galvu! — Vīrs piecēlās un pāragri aizgāja darbā. Tā viņš darīja, kad bija noskaities vai sarūgtināts. Un tāds viņš bija bieži, jo mēs nevarējām saprasties.

Nākamā svētdienā mācītājs nolasīja vēstuli, ka mūsu bijušo vikāru nažiem un dakšām nodūruši karstgalvīgi viņa draudzes patrioti... Tajā laikā franči tiesāja savu maršalu Petēnu, notiesāja uz nāvi, bet atstāja dzīvu un izsūtīja uz Jē salu. Maršals dažus gadus vēlāk nomira, bet tiesāšanas laikā vikārs viņu svētrunās bija aizstāvējis. Ja maršals sadarbojies ar ienaidniekiem, tad nevis kā nodevējs, bet lai pasargātu okupēto valsti un franču tautu no vēl lielāka posta. Cilvēcības un Dieva mīlestības vārdā viņu vajagot saprast un piedot. Vikārs bija noslepkavots tajā naktī, kad sapnī redzēju viņu mirstam. Vai viņš mirdams mani sauca, vai tiešām teica vārdus, ko dzirdēju sapnī? Es ticu... Mācītājs draudzē izsludināja sēras un todien bija pirmais vikāra piemiņas dievkalpojums, bet man bija sajūta, ka mācītājs nevar atrast īstos vārdus. Kā jūs domājat, ko būtu teicis tas svešais rakstnieks? —

— Kronins būtu teicis: „Viņš mira, citiem palīdzēdams, kā Kristus pats... Jordānas, Lurdas vai Marijas avota ūdeņi nenozīmē ne nieka. Viena pati dulķaina peļķe ir viss, ja viņa kļūst Dieva sejas spogulis."

— Dulķaina peļķe? Vai vikārs bija kā dulķaina peļķe? —

— Katrs cilvēks ir dulķaina peļķe, bet ne katrs kļūst par Dieva sejas spoguli. Tikai tas, kas vienkārši un atklāti raugās Dievam acīs un saka: Tava žēlastība ir bijusi liela, jo es spēju būt patiess. —

— Un kāds bija vikārs? —

— Viņš bija patiess. —

— Ai, kaut būtu zinājusi Kronina vārdus par dulķaino peļķi jau toreiz! Es tos būtu pateikusi mācītājam... Pēc dievkalpojuma gāju sūdzēt grēkus, bet nespēju izrunāt ne vārda. Vecais mācītājs ilgi gaidīja, tad paskatījās un teica

pārguruša cilvēka balsī: „Tas, ko gribēji teikt, lai paliek nepateikts. Tu klusē, bet es tevi saprotu. Pirmo reizi saprotu ... Mana meita, ej ar mieru. Arī es iešu sūdzēt grēkus."

3.

Bagātus mūs nedara tas, ko iegūstam,
bet tas, ko atdodam.
Voldemārs Kārkliņš.

Jau kuŗo reizi lasu leģendu par Tā Kunga ļaudīm un ķeceriem. Tā ir Vējuciema klosteŗa chronika, sens, gotu burtiem rakstīts manuskripts, ko pirms gadiem atradis abats Māriņš. Tagad viņš ir sirms priesteris kaimiņu draudzē, kur kalnu pieres maigākas, kur dienvidu nogāzēs aug kvieši un vīnogas.

Kad abatu Māriņu pirmo reizi apciemoju, man bija sajūta, ka viņu jau esmu redzējis un pazinis, tikai it kā citur, citā zemē. Priesteris arī tūlīt sāka stāstīt. Kāds viņa sencis bijis zemgalietis, kas negribējis strādāt par kalpu. Aizgājis uz Rīgu, vēlāk aizkuģojis uz Lībeku, tur kļuvis turīgs tirgotājs — Johann Mahrin. Dēli tirgotāja namu izputinājuši:

abi kļuvuši par mācītājiem, tikai viens palicis nelabojams protestants, otrs pārgājis katoļticībā. Protestants sludinājis Strasburgā, bet apprecējis sievu no katoļu dzimtas. Sieva gan jau iepriekš pārgājusi protestantismā, bet vīrs agri nomiris, viņa atkal kļuvusi par katolieti un likusi pārkristīt arī bērnus. Šī esot abata Māriņa dzimta. Esot jau nākušas un gājušas vairākas paaudzes, bet viens dēls arvien kļūstot par priesteri.

Abats pūlējās tikai pāris minūtes, tad priecīgi iesaucās:

— Dzirdat, nu es savu uzvārdu varu izrunāt tik pat labi kā jūs! Māriņš, tā taču ir pareizi. —

No skapjiem viņš izņēma grāmatas un žurnālus, kur bija kaut kas rakstīts par Latviju.

— Šo to esmu lasījis arī par manu senču tautas tagadējo traģēdiju, bet maz. Vēl nezinu visu. Bet es gribu zināt! Jūs esat pirmais latvietis — šīs traģēdijas liecinieks, ko sastopu. Stāstat, stāstat! Un dodat man grāmatas. Atvedat arī kādu grāmatu latviešu valodā. Nekā gan nesapratīšu, tomēr tā grāmata man būs dārgums. —

Biju paņēmis līdzi profesora Švābes Latvju tautas vēstures franču izdevumu un abats ar kaislīgu kāri jau sāka to lasīt. Man bija arī jāapsola steidzīgi sagādāt Zentas Mauriņas grāmatas vācu valodā.

Tad abats domīgi ierunājās:

— Var jau būt, ka tā ir tikai nejaušība, bet var arī būt, ka Visuvarenajam bijis kāds nodoms... Vai jūs zinat, ka neesmu vienīgais šejienietis, kam dzīslās rit latviešu asinis? Jūs taču zinat, ka Klosteŗkalnam gandrīz kaimiņos ir ciems un upīte, kam kopējs nosaukums — Latviešu strauts. Bet vai jūs zinat, ka upītei nosaukumu devuši un ciemu dibinājuši Napoleona kaŗakalpi, kas atnākuši līdzi Lielās armijas atliekām pēc nelaimīgā kaŗagājiena uz Krieviju? Vai zinat, ka viņi ir savrupnieki un labprāt nebiedrojas ar kaimiņciemu ļaudīm? —

Jā, es pazinu Latviešu strautu.

Abats skatījās man cieši acīs:

— Vai neesat nekad par to domājis, ka jūsu atnākšana uz Klosteŗkalnu varētu būt notikusi pēc kāda augstāka plāna? —

Man izdevās apspiest smieklus, bet neizdevās apslēpt smaidu. Atmiņā drūzmējās un sastrēga gandrīz burtiski tie paši vārdi, tikai teicēji bija citi: abats Bartelemejs un doktors Merklens. Kā lai to izprot un izskaidro? Labi: abatam Māriņam ir latviešu asinis, abatam Bartelemejam dziļa un patiesa interese par mums, doktors Merklens kaŗa laikā Aučos uzrakstījis dzejoli un jūtas tā, it kā daļa no viņa dvēseles būtu palikusi Latvijā, bet kādēļ šis fatālisms? Kādēļ viņi gribēja man gandrīz vai uzspiest ticību, ka mana atnākšana uz šejieni notikusi pēc likteņa lēmuma? Un ja viņiem būtu taisnība, vai tad liktenis nav mani ciniski un cietsirdīgi izjokojis, atvezdams šurp un nometinādams vietā, kur varu būt vismazāk noderīgs?

Abats Māriņš jautāja:

— Kādēļ jūs smaidat? Vai esat tik moderns, ka neticat spēkiem, kas varenāki par mūsu rokām, mūsu prātu un gribu? —

— Es ticu! . . . Pirms kaŗa vairāk šaubījos, nekā ticēju, kaŗa laikā šaubas sāka atkāpties. Reiz neko ne dzirdēju, ne redzēju, bet zibenīgs impulss man lika ātri noliekt galvu. Tajā pat mirklī kokā man virs galvas ietriecās snaipeŗa lode. Pāris dienas vēlāk mums, trijiem vīriem, pie kājām nokrita smaga kalibra mīna, bet neeksplodēja. Viens no mums, kāds latviešu kapteinis, tagad dzīvo Amerikā, un to vēl noteikti atceras. Nespēju sev iestāstīt, ka tās bija nejaušības. Pilnīgi mana ticība nostiprinājās Klosteŗkalnā kādā naktī, kas bija vismelnākā izmisuma nakts manā līdzšinējā dzīvē. Bet tas stāsts lai paliek. Varbūt kādu citu reizi pastāstīšu . . . Kādēļ es smaidīju? Es sāku domāt, kādēļ gan Lielais Lēmējs būtu mani, tieši mani, ar iepriekšēju nodomu vedis uz Klosteŗkalnu? Šeit nevaru pakalpot ne Dievam, ne cilvēkiem. Neesmu tūrists, kas atbraucis ar lepnu auto un kļūst slavens tādēļ, ka viesnīcā var izdot daudz naudas. Jūs zinat, ka klosteŗkalnieši necieš nevienu, kuŗš nedomā un nedarbo-

jas tāpat kā viņi. Un visvairāk viņi neieredz tos, kas dzīvo gara pasaulē: raksta, glezno vai komponē. Tos viņi uzskata par prātā jukušiem. Jūs zinat, ka esmu viens no tiem, tātad Klosteŗkalnā es esmu lieks. —

— Lielais lēmējs neatklāj nodomus, lai mēs tos nesagandētu ar savu stūrgalvību . . . Griežat paštaisnajiem ļaudīm ceļu un rakstat grāmatu par Klosteŗkalnu, par Vējuciema dzīvajiem un mirušajiem cilvēkiem, glābjat no aizmirstības leģendas. Tās nav pasakas, bet stāsti par cilvēkiem, viņu kaislībām, kārdinājumiem, maldiem, postu un . . . skopo prieku. Jūs tagad staigājat pa šo cilvēku pēdām. Vai leģendas neturpinas, nekļūst daļa no jūsu dzīves? Klausaties, ko stāsta alu cilvēku mitekļi, cēzaru cietokšņi, vecie dievnami. Vējuciema klosteris jums ir turpat aiz ļoga. Klausaties pagātnes valodu un jūs sapratīsit arī tagadni un nākotni. Ko esat sadzirdējis un sapratis, to uzrakstat. Vai jums gaŗāmgājējiem jāstāsta, ko rakstat? Ja stāstīsit, viņi sāks jūs atklāti ienīst, jo baidīsies, vai tik jūs nerakstat patiesību par viņu sīkajām dvēselēm. Pasaule ir liela. Gan atradīsit cilvēkus, kuŗiem varēsit stāstīt un viņi jūs sapratīs. Tad redzēsit, ka jūsu Klosteŗkalna gadi nav izšķiesti, neesat bijis lieks . . . Mans jaunais draugs, jūs vēl augat. Klosteŗkalnā jūs izaugsit, jo tur pūš skarbs vējš. Rakstniekam tas vajadzīgs, citādi dvēselē uzkrājas ikdienas putekļi, un tajos sāk augt vienaldzības sūnas. Man šeit nav vēju, tādēļ neesmu nekas vairāk, kā mācītājs, kādu ir tūkstošiem. Pirms gadiem sāku rakstīt grāmatu, bet pārtraucu, tiklīdz ieraudzīju, ka aiz vārdiem skumst apsūnojusi dvēsele . . . Man skaudri žēl, ka pārdevu savu māju Svētā Leona ciemā. Esmu sācis domāt par vecuma pensiju. Varbūt, ka tad kļūšu par jūsu kaimiņu Vējuciemā. —

— Mācītāja kungs, esmu dzirdējis stāstus ar visādiem variantiem, bet ļoti vēlētos dzirdēt tieši jūsu stāstu, kādēļ aizgājāt no Klosteŗkalna? —

— Nav ko slēpt, ka mana aiziešana nebija labprātīga. Vēl tagad nevaru paciest netaisnīgos uzbrukumus, pazemojumus un apvainojumus, varbūt, ka vēl tagad esmu ideālists,

bet tolaik biju ļoti straujš. Domāju: Ja man ir taisnība, tad tā taču ir un paliek taisnība. Nespēju samierināties, ka vikāram jāklusē, kauču viņam ir taisnība. Mācītājam vispirms nepatika jau tas, ka es no Klosteŗkalna chronikas izrakstīju zīmīgāko un šīs burtnīcas izdalīju draudzei. Vai varēju paredzēt, ka visa draudze kļūs kā apsēsta un sāks meklēt paslēptās klosteŗa bagātības? Bet nekā, paldies Dievam, neatrada. Citādi cilvēki būtu nokļuvuši lielu un ļaunu kaislību varā ... Lasat mierīgi, mans jaunais draugs, šo Klosteŗkalna leģendu. Nedomāju, ka jūs sāksit meklēt naudas lādi. —

Priesteris atslēdza atviktni un sniedza man veco rokrakstu. Biju dzirdējis, ka manuskriptā esot nevien Klosteŗkalna leģenda, bet arī dīvainas gudrības, un burvību vārdi. Varbūt, ka tādēļ, to saņemot, manas rokas trīcēja. Abatam rokas netrīcēja. Viņš pacēla glāzi pret saules apspīdēto logu un, nopriecādamies par vīna dzidro sarkanumu, turpināja:

— Manas aiziešanas, patiesībā izraidīšanas iemesls bija strīds par Svētā Leona ciema kapellu. Mācītājs to gribēja celt šosejas malā, pie takas uz Lielo alu, gandrīz blakus krogam. Es — uz klintīm, nodegušās kapellas vietā. Centos pierādīt, ka tā ir īstā vieta: tur ir pāvesta Leona devītā piemineklis un vecais krucifikss, no klinītm varens skats pār kalniem. Teicu, ka lielās baznīcas zvani varēs skaisti sasaukties ar kapellas zvaniem tur augšā. Bet mācītājs sarauca pieri un teica, ka tas būtu apkaunojums lielajam draudzes centra dievnamam, ja kapella stāvētu tik augstu pār viņu. Kad kapellu sāka celt blakus krogam, mācītājs man svinīgi teica:

„Mans dēls, Dievs tev devis lielas dāvanas, bet Ļaunais tās grib samaitāt. Es lūgšu Visuvareno, lai Viņš izstiepj savu roku, ka Ļaunais no tevis atstājas, ka tu topi labs Tā Kunga kalps un kādas Viņa draudzes gans. Bet ne manas draudzes, jo es ceru, ka Tas Kungs man vēl dos laiku Viņam kalpot ... Ej ar mieru, mans dēls! Šeit tu traucē manas sirds mieru un visas draudzes mieru. Tu esi uzvedies kā ķeceris. Var jau būt, ka vainojamas tavas svešās asinis."

Abats apklusa. Arī es klusēju un domāju par veco Klosteŗkalna mācītāju. Viņš vēl dzīvoja un lika draudzes mājās no sienām noņemt gleznas, ja tur nebija gleznoti svētie. Citādas gleznas traucējot viņa sirds mieru, un draudzei tās esot par apkaunojumu.

Par ko šajā klusuma brīdī bija domājis dumpīgā Zemgales kalpa pēctecis? Viņš piecēlās, saņēma rokas kā lūgšanā, piegāja pie loga un runāja tik klusi, ka tikko varēju sadzirdēt:

— Jaunais draugs, savu zemi jūs naizmirsīsit. Kaut jūs svešumā zeltu izraktu un namus uzceltu, jūs būsit vēl vairāk nekā gājputns. Gājputni dimtenē atgriežas reizi gadā, jūsu dvēsele turpu lidos bieži ... Man šeit ir labi, tomēr neesmu laimīgs. Varbūt, ka Klosteŗkalna mācītājam toreiz bija taisnība, kaḍ viņš runāja par tām ... svešajām asinīm. Esmu šajā zemē piedzimis, tomēr visu mūžu bieži esmu jutis savādu nemieru, it kā mana vieta būtu citur, un mans darbs darāms citur. —

Franču priesteŗa vairs nebija.

Es redzēju rietošās saules apspīdētu senās Tērvetes burtnieku.

2.

... un ļaunas vēstis nebeidza pienākt, jo briesmīgs kaŗš jau ilgi plosījās tarp mums — Vienīgās Īstās Baznīcas ticīgiem — un ķeceŗiem, ko Baznīca bija nolādējusi. Un asins izliešana, klosteŗu nopostīšana, svēto brāļu un māsu apkaunošana, roku pacelšana pret Baznīcu, Dieva zaimošana, svēto bilžu dedzināšana un citi Sātana darbi negribēja rimties. Jo Tas Kungs bija Velnam uz laiku vaļu ļāvis, ka tas ieietu ķeceŗu miesās un Tā Kunga ļaudis šaustītu, lai tie taptu pārmācīti un ciešāki turētos pie Vienīgās Īstās Tā Kunga Baznīcas.

Un mūsu ļautiņi, it īpaši svēto klosteŗu brāļi un māsas un zemes kungi, ar lielu sirds drebēšanu nemitīgi lūdza To

Visuvareno, lai Viņš novērš postu un samaitāšanu no mums un mūsu zemītes robežām. Augsti laicīgi un garīgi kungi solīja dot daudz zelta un sudraba, lai celtu jaunus klosteŗus un baznīcas, tāpat, lai darinātu jaunus svēto tēlus un bildes, ja Tas Kungs uzklausītu viņu gaužās lūgšanas. Tāpat mūsu klosteŗa Māte solīja dāvināt klosterim visu savu vēl pataupīto laicīgo mantu. Tāpat visas māsas, kas arī bija augstu laicīgo kungu meitas.

Bet pienāca Ijaba vēsts, jo Tas Kungs bija lēmis mūs pārbaudīt ar samaitāšanu. Melnā nakts stundā, vētrā un lietū, pie klosteŗa vārtiem klaudzināja gaužam noskrējies vīrs, tas paguva tikai pateikt, ka ķeceŗi nākot, tie esot tikai pus dienas gājuma, svētos klosteŗus nopostot, nepaliekot akmens uz akmeņa, māsas gluži izģērbjot un palaižot uz lielceļiem, pašām par apgrēcību, ļaudīm par izsmieklu un Dievam par kaunu. Māsas nedrīkstēja ielaist nevienu, kas dzimis kā vīrs, tādēļ pagalam nogurušais un izsalkušais palika aiz vārtiem.

Bet klosteŗa Māte cēlās un teica: — Manas meitas, ceļaties un ejat uz franku zemi, kur visi ļaudis ir ticīgi un stipri turas pie Vienīgās Īstās Baznīcas. Lai Tā Kunga, visu nabago un vajāto Sargātāja, stiprā roka jūs vada! Es un vēl divas māsas, mēs paļausimies uz Visuvarenā žēlastību un iesim tad, kad briesmas būs jau gaužam tuvu. —

Bet kad nabaga vajātās māsas bija aizgājušas, tad cēlās arī Māte un tās divas māsas līdz ar viņu, lai ietu uz Franku zemi. Viņas ņēma stipru dzelzs lādi ar klosteŗa zeltu, sudrabu un visiem dārgumiem un to paslēpa, jo līdzi uz Franku zemi nejaudāja paņemt. Uz lādes vāka Māte nolika krucifiksu, tā sacīdama: — Kārīgai acij un rokai tevi neredzēt un nesataustīt! Šo vāku lai paceļ tas, kas sēj, bet negaida pļauju, kas ceļ namu, bet tajā nedzīvo. Un viņa prāts lai nekrīt kārdināšanā, jo tad tam nebūs gana, tāpat kā Sātanam nekad nav gana. Un viņa pēdējās dienas paies briesmīgā dvēseles postā un prāta tumsībā. —

Nokāpušas no Velna klintīm, Māte un māsas strautā mazgāja rokas. Pēc tam par viņām nekas nav zināms, tāpat arī par tām citām māsām. Atpakaļ uz mūsu zemi viņas neatnāca, un vēlāk kādi ļaudis paslepus stāstīja, ka Māti un tās divas māsas līdz ar viņu pie strauta nosituši laupītāji. Un pie viņu miesām tie atraduši apslēptu zeltu un dārgus akmeņus. —

Tā rakstīts vecajā chronikā. Lappuse nav pierakstīta, nākamā lapā cits rokraksts, un liekas arī, ka chronikas turpinājums rakstīts vēlāk.

— Lai Visuvarenais Soģis žēlo Māti un to divu māsu dvēseles! Viņas zināja, ka klosteŗa mantu nedrīkst apslēpt. Ka tas ir nāves grēks! Ka par to nāk elles mokās, kamēr kāds apslēpto mantu atrod.

Ķeceŗi klosteri nopostīja, arīdzan daudzus citus, jo kaŗš starp ticīgiem un viltus mācības kalpiem vēl bija ilgs. Kad Tā Kunga dusmība norima, ķeceŗi arī mūsu zemē bija sējuši savu sēklu, un tā dīga kā nezāles starp kviešiem. Vienīgā Īstā Baznīca gan pārvaldīja zemi, bet ķeceŗu nopostītos klosteŗus no jauna necēla, jo šīs vietas bija Baznīcas nolādēto atkritēju apgānītas. Tā arī Klosteŗkalns bija tukšs un Dieva atmests. —

Lasot šo rindu, arvien no jauna skumstu par to, ka chronikas sākuma lapas ir noplēstas, dažas nobružātas un nesalasāms. Varbūt, ka chronists šajās lapās bija ierakstījis, kad Vējuciema klosteris dibināts un kad nopostīts, kas to cēluši un kas nopostījuši. Mierinu gan sevi ar domām: kāda nozīme to zināt? Tomēr es gribētu zināt, arī abats Māriņš gribēja zināt, bet neuzzināja. Pa archīviem velti rakņājies arī doktors Heimes, nu jau sen mirušais mācītājs un zinību vīrs, kas sarakstījis Klosteŗkalna draudzes vēsturi. Nav arī zināms, kur Vējuciema klosteŗa chronika rakstīta. Bet abats Māriņš to atradis Dābo ciemā, senajā Dāgsburgā, tādēļ man ir sajūta, gandrīz jau ticība, ka chronika tur arī rakstīta — visa apgabala īpašnieku grāfu Dirrenšteinu pajumtē. Un tālāk man liekas, ka Vējuciema klosteris ir nopostīts lielajos ticības nemieros (1562.—1598.), ko vēsturnieki

sauc par Trīsdesmit gadu kaŗu. Šeit pat skolnieki mācās, ka „visa zeme ap Vālšeidu un Dāgsburgu tad bija pārvērsta gandrīz par tuksnesi". Bet chronists turpina:

— Tad nāca svešs vīrs ar vārdu Pauls, viņš ņēma ķeceŗu izmētātos akmeņus un uz klosteŗa pamatiem cēla sev māju. Nebija cilvēku, kā vien Majedālē, kur neticīgie bija uzcēluši kādas ēkas un vienā no tām sākuši gatavot māla traukus. (Šeit es gan nekļūstu skumjš, bet man jādomā par to, ka vēl tagad, pēc gadu simtiem, vecie klosteŗkalnieši sauc Eigendāli viņas senajā vārdā par Majedāli.) Vēlāk atnāca arī divi Paula brāļi, bet kad ļaudis šiem trijiem vīriem jautāja, no kurienes viņi nākuši, tie nekā neatbildēja. Tie divi brāļi arīdzan no klosteŗa akmeņiem uzcēla katrs sev pa mājai, cieši pie Paula mājas, bet viens pa kreisi, otrs pa labi. Vēlāk tas brālis pa kreisi aizslēdza savu māju un tur vairs neiegāja. Viņš ņēma savu gultas maisu, gāja uz klosteŗa Mātes naminu, palika tur līdz savu dienu beigām, un nevienu cilvēku neielaida. Kad viņu atrada mirušu, tam rokā bija priesteŗa mājas atslēga. —

Drūms ir Vējuciema dibinātāja Paula un viņa brāļu dzīves apraksts. Šie trīs vīri dzīvojuši noslēgušies kā cietoksnī, briesmīgās aizdomās un greizsirdībā viens pret otru, trakā neuzticībā pret katru ilvēku, kas parādījies Klosteŗkalnā.

Kas par aizdomām, kas par neuzticību?
Brāļi, slapstīdamies viens no otra un citiem cilvēkiem, rijīgi meklējuši klosteŗa bagātības. Ceļā uz Velna klintīm viņi rakušies zem katra koka, katra akmens, pašās klintīs izložņājuši visas alas, arī tās, kuŗu ieejas redzamas augstu — kailajā klinšu sienā. Kā brāļi sākuši domāt par apslēptu mantu, par to chronists nekā neraksta.

— Vēl pēc viņiem klosteŗa bagātības meklējuši daudzi, un daudzi vēl meklēs. Ja kāds reiz tās atradīs, tas būs izredzēts atpestīt no elles mokām Mātes un to divu māsu dvēse-

les. Nelaimīgās dvēseles zina, kur manta apslēpta, tās cieš briesmīgas mokas, bet viņām jāklusē. —

Tā chronikā beidzas leģenda par apslēpto bagātību.

Kad abats Māriņš katrā mājā izdalījis pārrakstītus chronikas fragmentus, Klosteŗkalna vīrus pārņēmis it kā trakums.

— Nokāpušas no Velna klintīm, Māte un māsas strautā mazgāja rokas. — Šie vārdi pavedina domāt, ka lāde apslēpta Velna klintīs. Bet kā chronists zināja, ka klosteŗa priekšniece bagātības apslēpusi? Par to klosteŗkalnieši daudz nedomāja. Atdzīvojās leģenda par Paulu un viņa brāļiem. Ja tie meklēja bagātības ceļā uz Velna klintīm un klinšu alās, tad tolaik, nedaudzus gadus pēc klosteŗa nopostīšanas, viņi būs gan zinājuši, kādēļ tur, nevis citur, tāpat būs arī zinājuši, ka kaut kas tiešām ticis apslēpts!

Sirdīgākie meklētāji bijuši Vējuciema vīri. Viņi meklējuši gan slapstīdamies — pa vienam, gan atklāti — vairāki kopā. Tikai Hābers, Selestīnes tēvs, nemeklējis. Viņš pasmējies un savā skopajā valodā noteicis:

— Meklēt jau var. Bet atrast? —

Reiz vīri izrakuši bedri zem Pēdas akmeņa.

Kāda teika stāsta, ka klosteŗa priekšniece ar vienu kāju uzkāpusi šim akmenim un naudas lāde bijusi tik smaga, ka akmenī palicis kurpes nospiedums. Tāds akmenī tiešām bija redzams. Bet Pēdas akmens ievēlies bedrē un vīri to apraksuši. Tālāk gulējis milzīgs bluķis — Rokas akmens, ar caurumu, kuŗā sieviete varējusi iebāzt roku un sataustīt, ka akmenim tukšs vidus. Kas zina, varbūt, ka mūķenes tur sabērušas zeltu? . . . Vīri akmeni pārskaldījuši, tam vidū tiešām bijis dobums un — putna ligzda. Pārskaldītais akmens bluķis ar tukšo vidu Velna klinšu ceļmalā guļ vēl tagad.

Veselu gadu vīri ložņājuši pa Velna klinšu alām. Velti. Tad viņi atkal sākuši cirst mežus un apstrādāt zemi. Vīri nosprieduši, ka taisnība teikai: Lucifers sēd vecajā ozolā un katru mantas meklētāju aizviļina gaŗām īstajai vietai. Velns

ir apslēptās bagātības sargs, jo klosteŗa priekšniece toreiz piesaukusi Sātanu. Ja kādam ir drosme pusnaktī iet pie ozola, ar to velns gatavs runāt par naudas lādi... Nē, Vējuciema vīri negāja ar velnu runāties.

3.

1961. gada vasarā kļuvu apslēptās mantas meklētājs. Nebiju kritis kārdināšanā, nebiju arī nemaz domājis, ko ar lādi darīt, ja to tiešām atrastu, tomēr kāds skubinātājs manī bija pamodies. Vai to pamodināja Selestīnes balss? To kādu nakti dzirdēju sapnī. Nekāds īsts sapnis gan tas nebija, jo nekā neredzēju, tikai dzirdēju balsi. Jā, tā bija Selestīnes balss, uztraukta, skubinoša, bet arī savādi grūtsirdīga, kā aizlūzusi:

— Meklē, meklē! Tikai ne tur, kur citi jau meklējuši. Tu atradīsi... Meklē, meklē! —

Pamodos, aizmigt vairs nespēju, līdz rītam un arī turpmākās dienās mani vajāja dzirdētās balss atbalss. Saucu talkā prātu, mēģināju šo atbalsi izsmiet, centos dusmoties — veltīgi.

— Tu atradīsi... Meklē, meklē! —

Uz pāris mēnešiem biju kļuvis Velna klinšu meža tīrītājs. Ne lai nopelnītu naudu, bet lai sagādātu sev ziemai malku. Viesuļvētra pavasarī bija šo Klosteŗkalna meža stūri pārvērtusi par postažu. Vētras saplēstie un salauzītie koki piederēja man, izgāztajiem nocirtu zarus un galotnes. Nozāģēju jau pirms gadu gadiem nolūzušo koku stumbeņus. Strādāju viens, pats biju kalps, pats vagars. Kad pagura rokas un mugura, brīdi vēroju gaismas un ēnu flirtu tālajās kalnu virsotnēs. Dažreiz tieši no Velna klintīm neapnicis vēroju Rommelšteinas zāģētavas ezeru — dziļi ielejā, kur mutuļo un šalc Sāras upe. Pāris gandrīz teiksmaini skaistās vietās fantazijā uzcēlu sev vasaras mājas, bet īstenībā

uzcēlu skuju un lapu būdas, kur patvēros, kad uznāca lietus.

Vasara bija niķīga.
Svelmi pēkšņi aizdzina auksta vētra, un no debess, kur pirms stundas nebija neviena mākonīša, joņoja ūdens straumes. Bet turpat bija divas Alu laikmeta cilvēku vasaras un ziemas mājas. Iebēgu tuvākajā, ja redzēju, ka manas būdas debesu plūdus nespēs aizturēt. Pasaules Architekts šīs alas iekārtojis zem kalna, un viņas ir drošākās mājas arī mūsu laikmetā. Modernu pavardu tur gan nav. Bet man nav nekāda pavarda, jo māja Vējuciemā nepieder man. Vai uz šādu alu man nav vairāk tiesību? Kurināju uguni, pīpoju, domāju, fantazēju. Klausījos pagātnes valodu. Centos saprast tagadni un sadzirdēt nākotnes balsi. Gaidīju, kad aprims vētra un izsiks debesu straumes.

Pats kalps, pats vagaris . . .
Varbūt, ka tieši tādēļ kļuvu apslēpto bagātību meklētājs. Šaubījos, ļoti šaubījos, vai mūķenes spēja atnest naudas lādi no klosteŗa līdz Velna klintīm — divus kilometrus, šo grūto, kalnaino ceļu. Viņas taču nebija stipras zemnieku sievas! Lāde nevarēja būt sīks, viegls šķirstiņš. Ticēju teikām, ka klosteŗa bagātības bijušas gandrīz pasakainas, jo klosterī uzņemtas tikai visbagātāko un varenāko Lotringijas bruņinieku meitas. Vai manta nebija apslēpta klosteŗa tuvumā? Ja tā, tad velnam vecajā ozolā gan bija ko smieties.
Bet:
— Nokāpušas no Velna klintīm, Māte un māsas strautā mazgāja rokas. —
Kādu dienu paņēmu līdzi lāpstu. Vajadzēja pielabot bedraino ceļu, lai kaimiņš, malku uz Vējuciemu vezdams, nenolauž traktoram riteņus. Pāris dienu vēlāk uz Velna klintīm aiznesu kapli, citā reizē lauzni. Neslapstījos, vējciemieši arī nebrīnījās, jo ceļš vēl arvien bija labojams: pielīdzināmas grambas, izlaužami veci celmi, saskaldami

akmeņi, kuŗus no ceļa nevarēju novelt. Ceļu es tiešām salaboju, un tagad Velna klinšu virsotnē var uzbraukt auto.

Vējciemieši bija redzējuši, ka es laboju ceļu, bet vai kāds mani redzēja mantas meklētāja gaitās? Nerakos zem kokiem un neskaldīju akmens bluķus. Centos uzminēt mūķeņu toreizējās domas, centos izsekot viņu gaitai no klosteŗa līdz Velna klintīm. Mantu meklēju tikai pāris alās, un atradu — iepriekšējo meklētāju pēdas. Bieži sevi izlamāju, ka esmu pilnīgi nederīgs mantas meklētājs, jo nespēju aizvajāt sajūtu, ka mani kāds novēro un smej nedzirdamus smieklus. Vai tas bija velns, apslēpto bagātību sargs? Bija reizes, kad likās: tikko dzirdēju abata Māriņa balsi:

— Nedomāju, ka jūs sāksit meklēt naudas lādi. —

Kļuvu nervozs. Skubinātāja balss sāka pavēlēt. Mājās nācu vēlu naktīs, jo zināju, ka mani gaida bezmiegs.

Tad kritu kārdināšanā.

Velna ozolam biju izcirtis nokaltušos žuburus, klusībā nosmiedamies, ka šajā kokā varētu nevien sēdēt, bet arī mierīgi gulēt vesela velnu dzimta. Toreiz nedomāju, ka jau drīzi stāvēšu pusnaktī pie šī koka un gaidīšu notiekam kaut ko ārkārtīgu.

Nu es stāvēju. Nekas nenotika, velns mani neuzrunāja. Tad runāju es, nē — čukstēju drebošām lūpām:

— Lucifer, ja tu te esi un sargā klosteŗa mantu, vai tu gribi ar mani runāt? —

Tālumā elpoja milzīgie kalnu meži, dziļi lejā šalca upe, velns neatbildēja. Sakodu zobus.

— Kārīgai acij un rokai tevi neredzēt un nesataustīt. —

Pārnesu mājās lāpstu, kapli un lauzni. Aizmigu un gulēju bez sapņiem. Uz Velna klintīm malku cirst vairs negāju. Pēdējā grēda palika nepabeigta.

4.

Kad sāku dzīvot Vējuciemā, jau pirmajās dienās dzirdēju skopas piezīmes, ka ar manu māju kaut kas neesot kārtībā: naktīs tur esot dzirdami soļi, čuksti, pat balsis. Smējos:

— Kas gan tur varētu staigāt? Priesteŗi, klosteŗa biktstēvi, taču sen miruši. Vai viņi būtu bijuši tādi grēcinieki, ka Dievs to dvēseles sodījis ar staigāšanu pa savu veco mitekli? —

Smējos arī vēlāk, kad jau pats vecajā mājā biju dzirdējis soļus, nopūtas, reiz it kā gurdenas, grūtsirdīgas balss čukstētu pašsarunu. Tas viss bija dzirdams tikai vētrainās naktīs, un es zināju, ka tad soļo, klaudzina, svilpo, raud un smejas katrā Vējuciema mājā.

Kad biju dzirdējis Selestīnes balsi, uzmanīgi apjautājos, vai vēl kādam varētu būt mājas atslēgas? Varētu gan būt. Vai es nezinot, ka māja pirms gadiem piederējusi Selestīnei? Esot reiz dzirdēts, ka viņai esot priekšnama atslēga. Parasti vakaros aizslēdzu priekšnamu, bet virtuves durvis nē. Dubultīgi ieslēgties man likās smieklīgi. Vēlāk, aizrāvies ar mantas meklēšanu, Selestīnes atslēgu aizmirsu.

Bija jau vēls rudens.

Pār Klosteŗkalnu kauca un smilksēja sniegputenis. Kādu nakti ar varu gribēju pilnīgi pamosties un atvērt acis, bet nespēju. Kas tas bija par dīvainu stāvokli? Prāts darbojās, zināju, kur esmu, spēju domāt, pat dusmoties par savu nespēku, tomēr biju kādas stiprākas varas gūstā. Pavisam tuvu, tepat pie gultas, dzirdēju vārdus, teiktus lūztošā, grūtsirdīgā Selestīnes pusbalsī:

— Nelga, ko meklē mantu tur, kur viņas nav? Es zinu, kur naudas lāde apslēpta, bet nedrīkstu ņemt, jo esmu cilvēks, kas viegli krīt kārdināšanā. Esmu veca un slima, varu drīzi mirt. Bet pirms nāves man noslēpums jāatklāj vienam cilvēkam, tikai vienam, tad mana dvēsele būs brīva. Te visi ir rijēji, kam nekad nav gana. Tu esi citāds. Esmu klausījusies, katru nakti spēlē. Viena pati tad esmu smē-

jusies un raudājusi. Kad nekā nedzirdu, zinu, ka tu raksti, kamēr vien tavs logs ir gaišs. Es tevi saprotu, arī man ir dvēsele, un reiz tā gribēja runāt. Bet te neviens viņu nesaprata. Mana dvēsele gribēja dot, bet neviens neņēma... Ļaudis mani sauc par raganu, par skopuli. Jā, mana dvēsele tagad ir skopa un runā pati ar sevi... Divus gadus es tevi vēroju un šaubījos, vai esi tas, ko Dievs man atsūtījis par mantinieku. Tagad vairs nešaubos. Nerauc pieri, nejautā nekā un nespītējies! Kad spīd pilns mēness, ej... Tieši pusnaktī gaisma no spraugas krīt pār akmeni, zem kuŗa guļ klosteŗa bagātības. —

Mani pamodināja saule, sniegputenis bija rimis. Ilgi mērcēju galvu ledainā ūdenī un dusmojos, ka nespēju atbrīvoties no Klosteŗkalna leģendas apsēstības. Bet es burtiski atcerējos katru vārdu, ko biju naktī dizrdējis. Bija augošs mēness, manī augošs nemiers. Skubinātājs kļuva par mocītāju. Man vairs nebija vietas gultā: ik nakti tur gulēja bezmiegs. Izmisis pretojos kārdināšanai, bet zaudēju.

☆

— Kā romānā, nē, tagad saka: kā filmā. Bet labi, ka netieku filmēts: pierādījumi par šo dēku būtu smieklīgi. Jeb liktenīgi. —

Tā domāju tumsā un aukstumā, dažas minūtes pirms pusnakts, vērodams šauru mēnessgaismas svītru, kas stiepās pār lieliem, plakaniem akmeņiem kā precīzs rādītājs.

— Ko es šeit meklēju? Vai tiešām esmu nelga, kas tic leģendām un murgos dzirdētām balsīm? —

Nebija laika sevi izsmiet. Bija pusnakts. To rādīja mans rokas pulkstenis, to vēstīja zvana dimdieni Klosteŗkalna baznīcas tornī. Šeit likās, ka tie dun dziļi kalnā. Iededzu kabatas spuldzi un vēroju akmeni, ko bija norādījusi gaismas svītras smaile. Ja zem šī akmens tiešām apraktas klosteŗa bagātības, tad mūķenes labi pazinušas cilvēku muļ-

ķīgumu, zinājušas, ka viņi kāps šim akmenim pāri, ies kilometriem tālu un rakņāsies tur, kur nekā nav.

Izcēlu akmeni un sāku rakt. Smilts nebija visai blīva. Atradu kaķa kaulus. Nu, tie gan šeit negulēja kopš klosteŗa nopostīšanas! Raku dziļāk. Svīdu. Rokas kļuva nedrošas. Akmeņi, akmeņi — lieli un mazi. Bedre jau bija dziļa, kad spuldze apspīdēja masīvu zelta krucifiksu. Zem tā bija sarūsējis lādes vāks ar apsubējušiem apkalumiem.

— Uz lādes vāka Māte nolika krucifiksu . . .

Kā chronists to zināja? Vai viņš bija šeit klāt, kad mūķenes apraka lādi? Jā, viņš varēja būt klāt un vēlāk visu aprakstīt. Stāsts par roku mazgāšanu strautā aiz Velna klintīm varēja būt rakstīts ar gudru nolūku . . . Rakstītājs paņēmis kapā līdzi tikai vienu noslēpumu: kur pēc klosteŗa nopostīšanas palicis biktstēvs? Varbūt, ka viņš vēl kaut ko gribējis stāstīt, lapa nebija pierakstīta.

Svīdu . . .

Krucifikss — vesela bagātība! Ko slēpa sarūsējušais vāks? Vai mēģināt to pacelt?

— Šo vāku lai paceļ tas, kas sēj, bet negaida pļauju, kas ceļ namu, bet tajā nedzīvo. —

Nē, es neesmu īstais!

Es Vējuciemā dēstu sīpolus un kartupeļus un gaidu rudens ražu. Namu celt? Varētu nopirkt jau uzceltu. Tepat Vējuciemā. Arī klosteŗa drupas varētu nopirkt. Ja tikai mācētu nopelnīt naudu. Bet vai lādes vāks neslēpj bagātību, no kuŗas tikai mazumiņš būtu vajadzīgs, lai nopirktu visu Vējuciemu, nē — visu Klosteŗkalnu? Ak, pietiktu ar klintīm, kur abats Māriņš gribēja celt templi! Tur varētu celt namu ar gaišiem logiem un lielām terasēm pret sauli.

Bet tajā namā es gribētu dzīvot.

— Un viņa prāts lai nekrīt kārdināšanā . . .

Ja man būs klosteŗa zelts, ja man būs nams, gribēšu visu Klosteŗkalnu. Ar to nebūs gana. Gribēšu arī Sauleskalnu. Pavasaŗos, kad Vējuciemu vēl pātago ledains vējš, tur jau

zied ķirši un ābeles, un kaŗa laikā nodegušās mājas drupās plaukst bērzi. Sauleskalnā visu ziemu pār klintīm šalc strauts. Tā krastos jau martā zied pienenes un maijpulkstenīši. Un saulespuķes, manas mīļās puķes! Tās gan laikam vairs nekur citur tā neaug un nezied kā Sauleskalnā. Jauno māju Sauleskalna īpašnieks uzcēlis ielejā, kļuvis vientuļš dzērājs un kalnā vairs nekāpj, jo baidās nokrist. Velti viņš piedāvā Sauleskalnu par lētu naudu. Šejienes ļaudis ir dzimuši kalnos, bet viņi mīl ielejas un kalnus nepērk. Es esmu dzimis līdzenumā, varbūt, ka tādēļ neprātīgi mīlu kalnus. Zinu, ka Sauleskalna dēļ kristu kārdināšanā un nespētu pretoties.

... jo tad tam nebūs gana ...

Vai es ticu visam, ko teikusi klosteŗa priekšniece? Drīkstu ticēt, apšaubīt vai neticēt — tam nav nozīmes, jo es pazīstu savu prātu. Mans prāts ir cilvēka prāts. Bet nabaga mūķeņu dvēseles?

... elles mokās, kamēr kāds apslēpto mantu atrod. —

Vai atradēja ir Selestīne, tas vienalga, bet mūķeņu dvēseles ir jau atpestītas. Nav taču teikts, ka bagātība jāņem un jāizlieto. Tā tikai jāatrod. Arī Selestīnes dvēsele ir brīva, jo... Bet mana? Selestīne bija man mantojumu nodevusi bez noteikumiem. Aizbēru bedri, neaizmirsu arī kaķa kauliņus, noliku vietā akmeni, un rokas man vairs netrīcēja.

Selestīne bija kļuvusi bagāta: viņa atdeva zeltu, lai iegūtu mieru. Labi, ka manas rokas bija sākušas trīcēt, tas bija brīdinājums, lai es nenolādu pats savu dvēseli. Neesmu nekāds baskājības un skrandu reliģijas sludinātājs, zinu, cik briesmīgas ir nabadzības važas, tomēr es sev nesaudzīgi jautāju:

— Ko tu vispirms būtu nopircis, kļuvis Klosteŗkalna miljonārs? Nesaudzīgi un atklāti es arī atbildēju:

— Savam visniknākajam ienaidniekam — nemieram — jaunu pātagu. —

Kopš tās nakts ieslēdzos dubultīgi. Vētrainās naktīs vecajā priesteŗu mājā dzirdu soļus, smieklus, elsas un čukstus, tāpat kā citās Vējuciema mājās, bet Selestīnes balsi vairs neesmu dzirdējis.

4.

Šī ir dvēseļu stunda.
Elīzabete Brauninga

Tikko Vējuciemā apstājas abata Bartelemeja auto, es pametu visu. Ja domāju, lasu vai kaut ko rakstu, mani visnegantāk traucē niķīgu, izlutinātu bērnu brēcieni, mežonīga pusaudžu klaigāšana, skarbi lielo cilvēku strīdi un klauvējieni pie manām durvīm. Šī negantība mani moca ik dienu, un dažreiz pat nakts nespēj pasargāt no traucējumiem.

Gadās, ka jāpaliek pusvārdā, jo pagalmā pie durvīm klauvē kāds kaimiņš: govij radību stunda un steidzīgi vajadzīgs palīgs. Kaimiņi gan zina, ka par šīm lietām man jēgas gaužam maz, intereses nemaz, bet viņi zina arī to, ka man ir stipras rokas un es nekad neuztraucos, tātad esmu derīgs. Galvenais — es ceļos un eju. Labi un kārtīgi

piedzimušais teļš vairo kaimiņa labklājību, bet iztraucētais, sagandētais dzejolis vai novele — manu postu. Dažreiz dārzā rēkdami un ķēdes žvadzinādami kožas vaļā patikuši suņi. Eju tos aizdzīt, bet iesāktais dzejolis par saules puķēm paliek neuzrakstīts, jo tās ir nolauztas. Citreiz vēls gājējs vai nācējs uzmet uz jumta akmeni, droši vien domādams:

— Tas sasodītais ārzemnieks aizgājis gulēt un aizmirsis izdzēst spuldzi. Jāpamodina, lai nabaga vīram nav velti jāmaksā par elektrību. —

Bet abata apciemojums mani netraucē, nē, tad es no prieka kļūstu gandrīz bērnišķīgs. Kāpjam otrā stāvā un vecās kāpnes čīkst. Mēbeles esot cilvēka otra seja, otrs dvēseles spogulis. Ja tā domā arī klosteŗkalnieši, tad viņi dzīvo pārliecībā, ka man dvēseles nemaz nav, jo viņi saka, ka manas mājas otrajā stāvā mēbeļu neesot. Tās vecās lietas jau reiz gribējis aizvākt abats Māriņš, tikai nepaguvis. Kad Selestīne māju pārdevusi Jēgeru tēvam, viņš gatavojies dīvainos priekšmetus sacirst malkā, bet arī nepaguvis, jo nomirusi sieva un viņš māju pametis.

Man šie dīvainie priekšmeti ir mīļi. Arī abats tos ilgi aplūko, un acīs viņam ir mirdzums, ko vārdā nevaru nosaukt. Vispirms ir vaļējā istaba, patiesībā kāpņu telpa un tur abats apstājas pie vecās trauku lādes ar atveŗamiem sāniem. Es šo lādi redzu ik dienas, tādēļ skatos laukā pa logu. Loga augstumā, aiz šauras aizas, ir Klosteŗkalna pirmā terase ar dārzu un veco klosteŗa priekšnieces māju, aiz dārza kā gigantiskas kāpnes ceļas citas terases: kalna virsotne. Es domāju par Romas imperijas vergiem, kas šīs terases kalna sānos ierakuši un nostiprinājuši akmeņiem, lai gaŗajos, šaurajos laukos varētu sēt labību. Domāju arī par pašām imperijām . . . Vienas sabrukušas imperijas piemiņas zīme ir aiz mana loga, kalna virsotnē: akmeņu grēda — romiešu cietokšņa atliekas.

Abats ir apskatījis arī veclotringiešu ornamentiem rotāto drēbju skapi, kas veidots no gandrīz melna koka un ir tik smags, ka to varētu pakustināt tikai vairāki stipri vīri. Tālāk

ir durvis, kas nekad nav aizslēgtas, bet esmu dzirdējis, ka kaimiņi tās iesaukuši par slēgtajām durvīm: aiz tām ir mana istaba un tajā es nevienu vējciemieti nevedu. Tas, kam es savas durvis tiešām gribētu noslēgt, saucas laiks. Bet viņš ir manā istabā arvien un smīn par veco stundeni, kas jau sen apstājies.

Brīdi abats paliek pie nezināma meistara darinātas gleznas — Kristus ērkšķu vainagā, tad iet soli tālāk un apstājas pie baltā akmenī cirstas Dievmātes. No kaļa pārnesu dažas pierakstītas burtnīcas un šo Māti. Nebija nekā cita ko nest, jo atmiņas — rūgtas un skarbas — nāca pašas līdzi un, liekas, paliks pie manis līdz galam. Dievmāti atradu Prūsijā, kādas muižas bibliotēkā starp smagos ādas vākos iesietām Ģētes un Šekspira grāmatām. Tās kā malka bija samestas pie kamīna. Kamīns bija jau pieblīvēts grāmatām un tās lēni gruzdēja. Naktī te bija sildījušies uz rietumiem bēgošie vācu kaļavīri. Baltā Dievmāte bija pie manis gūstā Beļģijā, bēgļu barakās Vācijā, ogļraču barakās Francijā, un tagad ir pie manis vecajā Klosteļkalna mājā. Nezinu, kas abata sirdij tuvāks: pati Dievmāte, jeb stāsts, kā viņa te nokļuvusi. Varbūt tas, ka es viņu šajā skarbajā pasaulē uzskatu par savu sargātāju, par Māti. Arī lielam bērnam vajadzīga māte un, ja paša mātes vairs nav, tad šī Māte ir vienīgā, kam varam izsūdzēt bēdas un sarūgtinājumus. Viņa nav pamāte, viņa zina kā sāp.

Visā mājā šīs istabas logs ir vienīgais, pa kuŗu abats labprāt skatās laukā. Aiz veca, apsūnojuša mūŗa ir terase ar trim mežonīgi žuburainiem rožu krūmiem. Tālāk ķeburainas, vētras audzētas ābeles, ķirši un pāris dzīvības koku. Aiz dārza sākas Klosteļkalna ziemeļu krauja, apaugusi eglēm. Pāri egļu galotnēm, pāri Eigentāles ielejai redzams Saleskalns.

Kad abats apstājas pie mana galda, viņš smaida, un es zinu, par ko. Reiz viņš teica:

— Kad kāds aprakstīs jūsu dzīvi Klosteļkalnā, būtu labi, ja viņš kaut reizi būtu jūs apciemojis. Citādi var gadī-

ties, ka šis cilvēks lietos parasto klišeju: „Viņa galds bija apkrauts grāmatām un manuskriptiem". Bet par jūsu galdu to nevar teikt.

— Kas šeit nāks, ko par mani rakstīs? Negaidīts atnācu, nepavadīts aiziešu. Par šo galdu reiz rakstīšu pats. —

Nē, mans galds nekad nav apkrauts grāmatām un manuskriptiem. Tur ir tikai trīs grāmatas: kāda Zentas Mauriņas grāmata un Jaunā derība, trešā grāmata mainās, jo tā ir kāda, ko patreiz lasu. Visādi papīri, ko esmu aprakstījis, ir zemā ozolkoka skapī. To izvēlējos tādēļ, ka viņam nav stikla durvis. Skapī reiz glabājušās smagās māla krūzes, kuŗu mājā diezgan. No šīm krūzēm cilvēki senos laikos esot dzēruši vīnu, tās celdami abām rokām.

Pārdzimuši grāmatās, uz skapja atraduši mājvietu rakstnieki un domātāji, kas dzīvojuši gan dažādos laikos, gan vienā laikā, tikai katrs citādi domājis un rakstījis. Un tā ir labi... Tur ir franči, vācieši, itāļi, spāņi, angļi, skandinavi, krievi, japāņi, ķīnieši, indieši, grieķi, ungāri, poļi, lietuvieši, somi, igauņi un latvieši, bet kāda gan nozīme viņu ādas krāsai, asinīm un tautībai? Viņi bijuši gara priesteŗi. Un tā kā Dievs ir gars, tad viņi visi kalpojuši Dievam, arī tie, kas Viņu nolieguši.

Ak jā, cigaretes! Domādams daudz pīpoju, tādēļ uz mana galda arvien ir amerikāņu Pall Mall un zaļš pelnu trauks — keramikas skaistums, ko man reiz dzimšanas dienā dāvināja Elmārs Hochfelds, vējaino trimdas gadu mierīgais draugs. Un skaņuplates? Uz galda to nav, arī skapja viņām nav, tādēļ tās istabā guļ grēdās šur, tur.

Kad atskaņotājs ir sabojājies, abats skatās manī skumjām acīm. Viņš zina, ka mūzika man ir dzīvības daļa, tāpat kā grāmatas un rakstīšana, bet viņš nezina, ka bieži esmu naudas badā. Ja atskaņotājs neklusē, vispirms klausāmies itāļu astoņpadsmitā gadsimta komponistus. Abi mīlam Vivaldi un Torelli. Ar Mocartu un Bēthovenu ir tā: es Mocartu mīlu, abats Bartelemejs viņu dievina; es dievinu Bēthovenu, abats viņu mīl. Reiz abats teica:

— Mūsu abu dvēseļu sejām ir daudz radniecīgu vaibstu, tomēr māsas viņas nav. Liekas, nupat izpratu, kā viņas atšķiras. Iedomāsimies, ka mūsu dvēseles ir mūzika. Manu komponējis Mocarts, jūsējo — Bēthovens.

Aizvērtām acīm, nepakustēdamies, abats ir klausījies Latvian Music plates, gan tautas, gan komponistu meistardarbus. Par Vītolu un Jāni Mediņu viņš teica:

— Īsti ziemeļnieki, tikpat lieli kā Grīgs un Sibeliuss. —

Reiz stāstīju par mūsu tautas dziesmu latvisko formu un dvēseli un abats mani saprata, bet kad minēju savākto dainu skaitu, viņš domīgi skatījās man acīs un klusēja. Kad pierādīju, ka nemeloju, abats piecēlās un sāka staigāt. Tā bija satraukuma zīme.

— Redzu, ka jūsu dainas ir gandrīz neiespējami pārtulkot, bet vai latviešiem šis milzu darbs tomēr nebūtu jāveic? Tad arī lielajām tautām tiktu kaut kas no jūsu mazās tautas karaliskās bagātības. —

Vai Dievs cilvēkus par Bābeles torņa celšanu nav pārāk bargi sodījis? Ja cilvēcei būtu viena valoda, abats Bartelemejs izlasītu nevien visus dainu sējumus, bet būtu jau iemīļojis arī vairākus mūsu rakstniekus. Zentas Mauriņas Denn das Wagnis ist schoen viņš lasa jau trešo reizi un ilgojas pēc Die eisernen Riegel zerbrechen.

Ja esmu ko uzrakstījis, ja esmu ar to kaut cik apmierināts, nespēju to abatam slēpt. Cenšos pārtulkot, bet tulkodams kļūstu arvien skumjāks, jo svešās skaņās dvēsele negrib skanēt. Abats negaida, ka lasīšu glīti pārrakstītu manuskriptu. Viņš zina, ka rakstu uz avīžu malām, visādiem papīriem, un arī grāmatās, kur atrodu baltas lapas vai puslapas. Mauriņas Dzelzs aizbīdņus esmu nevien pierakstījis dzejoļiem, bet esmu tur ierakstījis arī iesāktas meditāciju grāmatas fragmentus:

— Ja Dievs cilvēku būtu radījis pilnīgu, Viņš to jau radīšanas brīdī būtu sodījis ar sastingumu, jo kustība

būtu kritiens nepilnībā. Nepilnīgais cilvēks ir svētīts ar pilnības alkām: tās ir radītāja gara dzinējspēks. Un lai pateicība Dievam, ka pasaules telpai nav jumta: radītājs gars sava Pilnības kalna virsotni var celt bezgalībā.
22. 1. 1962.

— Zeme ir pienenes pūka pasaules vējā un viņas mūžs tik īss, ka Mūžība pat nepaspēj pasmaidīt par iedomīgo cilvēci ... Vai esi padomājis, ka tavs mūžs ir prātam neaptveŗami sīka sekundes daļa? Bet vēl sīkāka ir tā sekundes daļa, ar kuŗu mērojama tava mūža vērtība: tā sekundes daļa, kuŗu pavadi harmonijā ar savu sirdi un Radītāju. Viss cits, kaut tu pirmais būtu mēnesi un zvaigznes sasniedzis, nav nekas.
4. 7. 1962.

— Klusē, vientuļais cilvēk, nes savu nastu un negaidi palīdzību. Ja esi lepns, nomet viņu, kad sarūgtinājums kļuvis rūgtāks par žulti, un nejautā nevienam, vai drīksti. Ja esi spītīgs, nes nastu, kamēr sabruksi. Cilvēki teiks:

— Kāds nelga ēzelis pakritis. Metīsim viņu grāvī, lai nenobeidzas uz ceļa, mums pa kājām. —

Klusē. Tu taču pats gribēji būt ēzelis, pats ēzeļa dzinējs.

Ja esi dumpīgs, sadedzini vergiem rakstītos likumus, tad tava nasta kļūs par spārniem un, tu būsi brīvs. Pamet vecākus un ģimeni, pamet pelnus un aizej. Garam nav māju. Nav dienu, nav gadu. Nav gadalaiku. Gars bija pirms laika, ir augstāks par laiku, un būs vēl pēc laika. Brīvība ir tava maize. Ceļš uz sevi — tava augšana. Miers un sirds harmonija ar Dievu — tavs lielums.
4. 7. 1962.

Kad biju šīs skices nolasījis, abats jautāja:

— Vai harmonija ar Dievu nav augstākā virsotne, pilnība? —

— Nē. Ļielums nav tas pats, kas pilnība. Arī Dievs nav pilnība. Ik radītājs aug līdz ar savu darbu. Dievs ir gars, nemirstīgs radītājs un Viņš vēl arvien turpina pasaules radīšanu. Pabeigts, pilnīgs — tas būtu sastinguma moments, pēc kuŗa sāktos sairšana. —

— Kad esmu dzirdējis šīs domas, man kā garīdzniekam vajadzētu sūdzēt grēkus. Bet es nejūtos apgrēcināts, un man jādomā par jums... Kur ir jūsu vieta, kas ir jūsu ceļš? Jūs ejat bez ceļa un esat lielāks brīvdomātājs, nekā visnegantākais protestants. Bet kur jūs esat patreiz apstājies? Šeit nav jūsu vieta, tādēļ esat sarūgtināts... Kaimiņi jūsu dzejoļus nerakstīs, tie jāraksta jums pašam. —

— Kas tad man darāms? —

— Kāda šeit, Vējuciemā, ir jūsu vissirsnīgākā lūgšana? —

— Šeit man ir tikai viena lūgšana: Dievs, lai es neizšķiežu savas dienas! —

— Palīdzat Viņam šo lūgšanu izpildīt. —

2.

Šodien aizgāju pie abata, un viņš mani saņēma ar savu iemīļoto:

— Sveicināts, sveicināts, kalnu cilvēks! —

Nesen bijām apciemojušo draugu Kastolāņiju, kuŗš nu jau kādus trīs, četrus gadus strādāja savu inženieŗa darbu un dzīvoja Šaviņjī, tālu no Klosteŗkalna. Runājāmies par franču, ungāru un latviešu rakstniecību, un abats man apsolīja savus dzejoļus. Nodomāju, ka nevien tos izlasīšu, bet, varbūt, varēšu arī kādu pārtulkot latviski.

Dzejoļus ieraudzīju, tiklīdz iegāju abata istabā. Tolaik, kad šajā istabā ienācu pirmo reizi, domāju, ka abata Bartelemeja rakstāmgalda saimniece ir nikna nekārtība, kas necieš iebildumus, bet nu jau sen zināju, ka šī saimniece ir kārtība, tikai — liela savādniece. Uz vēstuļu kaudzītes redzēju

Faustu: Ģēte abatam ir tas pats, kas Mocarts. Redzēju San Pērsa dzejas un Pjēra de Šardēna Ūniversa himnu, redzēju arī Zentas Mauriņas grāmatu. Tai līdzās bija zaļos vākos iesiets manuskripts. Zināju, ka to jau daudzi lasījuši, arī divi slaveni franču dzejnieki. Par abata dzejoļiem biju dzirdējis gaužam pretrunīgas atsauksmes, tādēļ gribēju dzirdēt un lasīt pats, un tieši šo zaļo manuskriptu.

Kādēļ abats savus dzejoļus nepublicēja? Laimīgais, viņam izdevēji pieteicās paši! Man viņš reiz teica, ka vēl arvien šauboties par savu dzejnieka talantu, šauboties to pašu pretrunīgo atsauksmju dēļ. Nekādu jaunu gudrību es viņam nevarēju pateikt. Teicu veco patiesību, ka vēl neviens nav uzrakstījis dzejoli, kas patiktu visiem. Un ja kāds uzrakstītu, tas būtu pasaules vissliktākais dzejolis. Nu man bija izdevība pavisam dziļi ieskatīties abata Bartelemeja dvēselē. Viņš lasīja dzejoli Uzruna, un es klausījos lielu dzejnieku:

Noreibstu, Tavu vārdu izrunājot,
Notrīcu
Bijīgā aizgrābtībā:
Tēvs,
Pirmais veidotājs un avots!
Tavā priekšā pravietis krīt neziņā,
Viņš burto kā bērns;
Dievnamos mutes teic Tavu pārpilnību
Skaņās bez vārdiem.
Un sieva, kas vīna pagrabā dzēra, vaimanā:
— Es nekā vairs neatceros! —
Man ir jau par vēlu dzēst slāpes
Tavā dzidrajā straumē,
Apskaidrotu pieri, bet kritušam putekļos,
Dziļā klusumā.
Bet ja es mēģinu aizsprostu lauzt
Tiem spēkiem manī, kas izeju meklē,
Ja es sūtu lidojumā savas dvēseles vārdus,
Ja es runāju, Kungs,

Tu, kas mani pēc savas līdzības radījis esi,
Piedod manu neprātu!
Tas bija Tava vārda radošais spēks,
Kas aprakstīja Nebūtības neskarto lapu.
— Ak stunda, kad atspīdēja pirmā gaisma,
Kad uzdrīkstējās
Tapa formas un saturs! —
Tas bija Tavs gars, kas pārvaldīja jūras
— Un ūdeņus darīja dzīvus,
Viņš mudināja Tevi iet darbnīcā
Un mīlestībā veidot Tavus darbus,
Jo Tu esi bagāts un visu spēju kungs,
Kas aizpildīja tukšumu,
Jo Tu esi labs, jo Tu ar prieku
Mūs aicināji
Un teici: — Ejiet, radiet dzīvību! —
Tēvs! . . . Vai vēl drīkst vēlēties to žēlastību
Tavs priesteris, no Vārda kļuvis par miesu,
Ko izsaucis vārds, teikts snaudošai dabai,
Žēlastību—kļūt atjaunotam substances maiņā?

Kad abats bija dzejoli nolasījis, pats sev atzinos, ka pārtulkot nespēšu, varēšu tikai atstāstīt. Klusēju. Abats, varbūt, nodomāja, ka man dzejolis nav paticis, viņš sāka lasīt nākamo, bet ieskanējās tālrunis. Es domāju par Vējuciema brēcējiem, klauvētājiem un akmeņu metējiem. Šeit nebrēca un neklauvēja, te zvanīja tālrunis. Zināju, ka abatu bieži traucē arī sanatorijas mūķenes ar stāstiem par mājas un apkārtnes jaunumiem, lai gan viņš par tiem nekā negribēja zināt.

Beidzis sarunu, abats sāka meklēt kādu ģimenes grāmatiņu un kristību apliecību, kas it kā palikusi pie viņa. Nevarēja atrast.

— Varbūt, ka esmu aizmirsis baznīcā. Gan jau atradīšu. —

Abats smaidīja. Es domāju:

— Labi, ka neesmu mācītājs. Es būtu atmetams kā pilnīgi nederīgs, jo man nav lēnprātības. —

Nē, es nebūtu spējis smaidīt, ja kāds vējciemietis būtu sācis klauvēties, kad abats bija pie manis. Labi, ka viņi pazina auto un mūs netraucēja.

Tālrunis dzejoļu lasīšanu bija sagandējis, nespējām iejusties. Sākām saruņāties par abata priekšlasījumiem. Dažus no tiem biju dzirdējis. Priekšlasījumu cikli Francijā, Šveicē un Beļģijā, tā bija bijusi abata galvenā pēckara gadu nodarbošanās. Temati: Reliģijas mistika. Sakrālā māksla. Francijas vecie dievnami. Dieva meklētāji. Laikmets, Dievs un cilvēks. Quo vadis?

Sāku par kaut ko domāt.

— Vai visi jūsu priekšlasījumi ir uzrakstīti? —

— Ne visi. Sākuma laikā tāpat brīvi stāstīju, vēlāk saradās arvien vairāk materiālu, tad vajadzēja uzrakstīt. Pēdējos gados vairs nav laika visu uzrakstīt, runāju pēc piezīmēm, bet teikto „pieraksta" magnetofons. —

— Jums vajadzētu referātus sakārtot grāmatā. —

— Ak, tā būtu pārāk liela grāmata, vairāki sējumi. Illustrāciju vien būtu ... tikai zīmīgākās un vērtīgākās jau pāris tūkstošu. Vai grāmatai būtu nozīme, to vajadzētu labi pārdomāt ... Varbūt, ka tomēr būtu, jo ne viss, par ko esmu runājis, ne viss, ko esmu fotografējis, jau grāmatās atrodams. Un galvenā vērtība būtu tā, ka grāmata būtu piedzīvota un pārdzīvota. —

Vai tas nebūtu jūsu mūža darbs? —

— Jāatzīstas, jā ... Manam mūža darbam gan vajadzētu būt nevis referātu un fotografiju, bet lūgšanu un izglābto dvēseļu grāmatai. —

— Ja Dievs lasa cilvēku rakstītas grāmatas, tad jūsu referātu krājumu viņš katrā ziņā izlasīs. Bet vai viņš lasa visas lūgšanu grāmatas? Zenta Mauriņa ik vasaru lasa referātus daudzās pilsētās, tāpat kā jūs. Viņas temati ir citi, saturs tas pats — gars. Jūsu un Mauriņas referāti vajadzīgi, lai ... Nē, patreiz es nevaru šo domu izdomāt. Bet vienu

es zinu: šie priekšlasījumi cilvēkiem ļoti vajadzīgi, un ne tikai mūsu laikā, nē, tie būs vajadzīgi arī pēc mums. Tādēļ tie uzrakstāmi grāmatās. Bet kam gan vajadzīga izglābto dvēseļu kartotēka? Domāju, ka tā ir ļoti mainīga, jo vai dažs labs izglābtais atkal steidzīgi nekrīt grēkā? —

— Drīkstēt atklāti runāt ir Dieva žēlastība. —

Sākām pārskatīt dievnamu, mākslas darbu, cilvēku un dabas skatu uzņēmumus, ar kuŗiem abats bija illustrējis priekšlasījumus, bet es drīzi atteicos: šī bagātība bija pārāk liela, nespēju viņu tik ātri pārredzēt, un man sāka mulst prāts.

Abata grāmatu tūkstoši mani nemulsina, tomēr jūtos kā sīks māceklis, ko ielenkuši meistari. Gan labvēlīgi, taču lieli meistari, pat vairāki ģēniji. Bet ar Danti, Šekspiru, Ģēti, Misē, Bodlēru, Verlēnu, Viktoru Igo, Heini, Ibsenu, Šilleru, Tolstoju, Dostojevski, Imri Madāču, Kantu, Šopenhaueru un Nīči vienlaicīgi nevar runāties. Tikai pa vienam, ar katru atsevišķi. Tādēļ es, sīkais māceklis, uzdrīkstējos viņus pamest, lai noglāstītu abata mākslas albumus. Modernā māksla. Van Gogs. El Greko. Mikelandželo. Grieķi. Ēģiptieši. Babilonieši... Būs jāatnes kāds albums, lai šeit būtu arī latvieši.

Pēkšņi manī kā nātra uzdīga ķecerīga doma, kā jau tas bieži noticis. Pārlaidu skatu grāmatām, gleznām un mākslas priekšmetiem, centos sev iestāstīt, ka esmu taču mūsu laika cilvēks un mēģināju visam noteikt kādu kopvērtību naudā. Nespēju. Tātad esmu laikmetam nederīgs! To gan apjēdzu, ka ik viens, kas gudrāks par mani, runātu par miljoniem. Apjēdzu arī to, ka Dievs bijis abatam žēlīgs: viņš nav bēglis, nav šeit svešinieks, bet šajā zemē piedzimis un kopīgi ar brāli no vecākiem mantojis veselu Vogēzu kalnu apgabalu ar milzīgiem mežiem. Un cilvēkiem vēl arvien vajadzīgi materiāli māju celšanai, vajadzīga arī malka šo māju apsildīšanai... Kas sēj un pļauj mana tēva kviešu laukos Zemgalē? Es būtu bijis vienīgais mantinieks.

Mana dvēsele ir diezgan nezāļaina, tomēr skaudības nezāli pret abatu tur neesmu saskatījis. Vai viņš ar savu dzīvi un darbiem nav Dieva žēlastību pelnījis? Un vai viņa divās istabās nav kāda pavisam sevišķa vērtība, vislielākā Dieva žēlastība? Nav čeku grāmatiņas, kur šo vērtību varētu ierakstīt, nav bankas, kas to spētu izmaksāt. Jo gars nepaļaujas ne cīpariem, ne skaitļiem, un jo sevišķi tiem nē, kas rakstīti naudas zīmēs.

Apstājos pie loga. Tepat aiz lielceļa slējās augšup Klosteŗkalna dienvidu krauja, apaugusi eglēm un priedēm. Lai apciemotu abatu, arvien nācu lejup pa šo krauju, pa Velna klinšu ceļu.

Lija.
Lija varenām strāvām, dažreiz kalns bija redzams neskaidri, kā caur zilganu stikla sienu, dažreiz debesu plūdi to aizsedza pavisam. Laukā bija dzirdama vienmērīga šalkšana, kā tāls ūdenskritums.

Tad istabā atskanēja Lietus sonāte: abats klusēdams bija ieslēdzis atskaņotāju. Nekad nebiju stāstījis, ka vakaros, kad līst lietus, dažreiz ilgi klausos šo sonāti. Vai abats Šaviņjī bija dzirdējis manu sarunu ar Kastolāņiju?

— Karol, tev ir ābeles un ķiršu koki tieši aiz loga. Kādā lietainā vakarā atveŗ logu, spēlē Lietus sonāti, un kā pavadījumu Bēthovena mūzikai klausies lietus lāses lapās. —

— Kad tu nākamo reizi atbrauksi, man būs šī sonāte Ja būs vasara un līs lietus, klausīsimies abi. —

Sonāte izskanēja, bet laukā lija. Klosteŗkalns parādījās, nozuda un atkal parādījās, it kā būtu atnācis atvadīties, bet nespētu izšķirties — iet vai palikt. Abats klusi teica:

— Debesīs vēl ir ūdens. —

Pavasaris bija sauss un auksts, vasara sausa un karsta. Laukos un dārzos vējā griezās smilšu virpuļi. Pļavās zemnieki bradāja pa retu, brūnu zāli un nezināja — pļaut vai nē.

Cilvēki kļuva nervozi. Viņi gaidīja Dieva sodu: badu. Par ko? Baznīcās lūdzēji ilgi gulēja ceļos, lauzīja lielās, sasprēgājušās rokas un murmināja. Viņi lūdza ūdeni. Bet kad lūdzēji izgāja no baznīcas, viņi paskatījās skaidrajās debesīs un bezcerīgi noteica:

— Debesīs vairs nav ūdens.

Mans dārziņš bija mazs, bet arī to nespēju glābt. Zirņi un sīpoli sāka nokalst, burkāni bija uzdīguši, un tā arī palikuši. Mēģināju dārzu laistīt, bet pat vēlu vakaros nestais ūdens tūlīt pazuda, it kā būtu izliets pārkarsētā tuksnesī. Kartupeļu laukā neauga pat nezāles. Un vai es varēju domāt tikai par saviem burkāniem, saviem kartupeļiem? Aiz tiem redzēju lielus, izdegušus tīrumus un kaimiņu rievainās sejas.

Nu lija pirmais šīs vasaras lietus! Vai dzēra tikai zeme? Nē, arī sirds. Man bija tā, it kā būtu izzudis lielas nelaimes drauds.

— Jā, debesīs vēl ir ūdens. —

— Vai arī jūsu dzimtenē tā līst? —

— Jā, bet reti. Man kā ziemeļniekam šādas debesu straumes liekas gandrīz fantastiskas. Protams, arī Latvijā lietus nav svešs. Ir pērkoņa lietus, ir vētrains lietus. Bet manā dzimtenē līst arī pilnīgi bez vēja. Šeit nekad. Tas ir vārdos neizsakāms pārdzīvojums — gulēt zem pelēka dēlīšu jumta svaigā sienā vai āboliņā un klausīties mierīgā bezvēja lietus ritmisko mūziku. —

— Nekad vēl neesmu gulējis sienā vai āboliņā . . . Reiz gan vajadzētu. Dažreiz jau arī šeit līst diezgan mierīgs lietus, bet nekur nav koka jumtu. Vai mūsu akmens jumti tādam pārdzīvojumam neder? —

— Nē, tie neder. —

Brīdi klausījāmies debesu ūdenskritumu, tad abats klusi jautāja:

— Vai vēlaties atklāti pastāstīt, tā pavisam intimi, bez smagajiem vārdiem par netaisnību un izpostītu dzīvi — kas jums vissāpīgāk liek izjust svešumu? —

— Dzimtenes dvēseles bads. —

— Kas ir jūsu dzimtenes dvēsele? —

— Lietus sonāte uz pelēka dēlīšu jumta. Balti bērzi vientuļā pakalnā. Zemē iegrimusi rija, sūnām un vējotnēm apaugušu jumtu. Vecs vītols ceļmalā. Marta vējš, kas atnes pirmo pavasaŗa lietu. Ķīvītes klaigas. Gājputni, kas lido mājup. Baltās naktis. Līgo vakara ugunis un mūsu lī — go, lī — go! Klusie, pļaujai nobriedušie tīrumi. Meži, kam tik dzīvas rudens krāsas ir vienīgi ziemeļos. Skarbās ziemas, aizputinātie ceļi. Ziemeļblāzma. Zvaigžņotā debess un klusums, kad cilvēks kļūst redzīgs un atrod pats sevi. —

Abats ilgi klusēja.

— Tad jūs esat gājputns, kas velti meklē mājvietu. Tādu vietu, kur būtu dzimtenes dvēsele, svešumā neatradīsit . . . Meklējiet harmoniju ar Dievu. To meklē visa cilvēce, bet vēl neapzinīgi, kā taustīdamās un, lai slēptu izmisumu, izlikdamās gudra un eksperimentēdama ar Dieva noliegšanu. Cilvēce gaida gara revolūciju. Mēģiniet atrast kaut vai tikai vienu vārdu, kas šo revolūciju tuvinātu. Vārdu, kas saprotams un derīgs cilvēkiem, nevis pārcilvēkiem, jo par pārcilvēku cilvēks nekad nekļūs . . . Šis ir jūsu ceļš. Vai neesat to jau sācis? Daži jūsu vārdi, dažas nolasītas rindas liek domāt, ka jā. Tad ejat tālāk, jo atpakaļceļa jums nav. —

— Ak, par to visu jau sarakstītas grāmatas, rakstīts laikrakstos, ko lasa miljoni! Kādēļ gara revolūcija kavējas? Domāju, ka cilvēce tai vēl nav nobriedusi. Varbūt, ka jānāk nepiedzīvotam postam, briesmīgam pezemojumam, cilvēces krusta nāvei, lai nāktu viņas augšāmcelšanās. Es cīnos pats ar sevi, gribu ticēt, ka cilvēce vēl laikus izies no neziņas krustceļiem, pārvarēs mazvērtības un baiļu kompleksu. Par to esmu domājis daudz naktis, bet šaubas mani izsmej. Vai šaubas nav arī visas cilvēces apsēstība, ļaunais gars? . . . Varbūt es izsakos asi, bet es neesmu lieluma mānijas vai trakas iedomības apsēsts, tādēļ nespēju sev iestāstīt, ka es, pilnīgi anonīms cilvēkbērns, varētu kļūt cilvēcei par ceļa rādītāju. Es stāvu sava laika duļķēs un neesmu vēl ieraudzījis pats sevi. —

Abats citēja teikumu, ko bija iemācījies latviešu valodā:

— Gars cauri laikam ceļu tālāk lauž. —

— Tā esmu rakstījis, bet — līdz šim tikai pats sev un jums. —

— Jūsu anonīmitātes un pamestības sajūta draud kļūt par kompleksu ... „Ja esi dumpinieks, sadedzini vergiem rakstītos likumus, tad tava nasta kļūs par spārniem" ... Vai mēs neesam vergi? Vai kalpošana burtam nav visbriesmīgākā verdzība? Es domāju, ka cilvēce to sapratusi, tikai vēl neuzdrīkstas saskaldīt galdiņus, kur iegravēti likumi, ka mums būs bīties un krist ceļos. Bet no ceļos notriekta cilvēka nevar gaidīt mīlestību. —

— No Klosteŗkalna padzīti jau vairāki, kas cēluši roku pret šiem galdiņiem. Atcerēsimies padzītos vikārus. Protams, viņi bija tikai cilvēki, bet viņu cilvēcīgās vājības nav bijušas padzīšanas īstais iemesls. Es saskatu, ka īstais iemesls bijis viņu atteikšanās kalpot priekšrakstiem. Viņi meklēja Dievu, ko neaizsedz burts. Par to vecais mācītājs viņus padzina, šis cietais dogmatiķis, kam pirmajā vietā ir nevis gars, bet paragrafs. Pāvests tagad cīnās pret to pašu gadusimtiem ilgo sastingumu, bet ja Klosteŗkalna mācītājs varētu, viņš padzītu arī pāvestu ... Un beidzot — jūs taču vēl atceraties, kā man izgāja ar Fantastu manifestu. —

— Jūs kļūdījāties ar klausītāju izvēli. Vajadzēja apzināties, kam lasiet. Vai tolaik jums tiešām nemaz neienāca prātā, ka Vējuciema Agnese jūsu dzejoļus nesapratīs, bet pārpratīs un uzskatīs par briesmīgu ķecerību? Bet galu galā arī tā bija labi, jo manifests tika izdaudzināts, radās cilvēki, kas sāka domāt un domā vēl tagad. Jo viņi redz, ka padzītie nemiera cēlēji nav bijuši pasaulē vienīgie, ka tādi nāk arī no turienes, ko šeit sauc par tālu pasaules malu ... Un vēl kas: padzītie šejienes fantasti nav manifestējuši tikai ar vārdiem, bet visvairāk ar darbiem, ar savu dzīvi. To spēt un uzdrīkstēties — tas ir kluss un grūts, bet labs manifests. Viņus padzina, bet vai arvien padzīs? Vai galu galā viss nekoncentrējas tieši uz to, lai — vairs nepadzītu? Jūs? Jums ir liela priekšrocība: jūs nevar izraut un aizmest, padzīt,

jo neesat šeit izaudzis un iesakņojies. Jūs esat it kā ārpusē, esat brīvs. —

— Drīkst ieslēgties, un var tikt ieslēgts. Tas ir septītais Klosteŗkalna likums, un no tā neesmu brīvs. —

— Pats jūs neieslēgsities, bet ja jūs gribēs ieslēgt, jūs aiziesit. Par to es bieži domāju. Tad nonāku pretrunās: saprotu, ka šeit nav jūsu vieta, tomēr vēlētos, lai jūs paliktu . . . Bet tuvojas gājputnu laiks. —

— Nav ko noliegt, ka mans nemiers aug. Reiz viņš mani uzvarēs, vai nu šogad, jeb citugad. Man liekas, tajā dienā bieži zvanīs jūsu tālrunis, jo daudzi gribēs pateikt, ka Vējuciema svešais vīrs ir projām. —

— Tai dienā es atvienošu tālruni un lūgšu Dievu, lai Viņš jūs pasargā no kļūdām . . . Un — lai kur jūs būtu, meklējiet ceļu uz sevi un ejiet līdz galam. Tas būs labs manifests. —

☆

Vairs nelija.

Klosteŗkalns nebija aizgājis: tepat tas stāvēja, varens, bet kluss, un viņa piere kūpēja. Vai kalns, debess plūdu aizsegts, bija cīnījies ar sevi? Kādēļ? Varbūt, viņš meklēja sevi . . .

Abats mani aizveda līdz Svētā Leona ciemam, bet tālāk nevarēja braukt: no kalna virsotnes pa Vējuciema ceļu joņoja pelēka straume. Sāku lēkt no viena akmens uz otru, cieši satvēris abata veco somu. Tur bija zaļais manuskripts un Universa himna. Sāka atkal līt. Apstājos zem ķeburaina ozola un klausījos lietus sonāti. Nevajadzēja ne skaņuplati, ne atskaņotāju.

Šī diena bija bagāta, pat pārāk bagāta, jo tikai pamazām varēju sakārtot domas . . . Kaut kas palika neizrunāts, nepateikts. Bet kas ir pasaulē pateicis vārdu, pēc kuŗa vairs nebūtu nekā ko teikt? . . . Abats Bartelemejs . . . Vai viņš

nav viens no mūsdienu vislielākajiem gara revolūcionāriem? Varbūt, ka viņš pats to nemaz neapzinas, viņš sevi arvien dēvē par neizdevušos mācītāju. Viņa ceļš ir vientuļš, vienkāršs un skaidrs. Es bieži apstājos krustceļos, un stāvu tur pārāk ilgi. Abats visā pilnībā nepazīst manas šķautnes, manas šaubas, pretrunas un vājības. Tās ir mans lāsts. Es neesmu brīvs ... Jā, mani dzejoļi jāraksta man pašam, un arī jāapzinās, kam tos lasīt. Ko esmu uzrakstījis, tie ir mani ceļavārdi. Jāmeklē ceļš uz sevi un jāiet līdz galam. Nekas cits neatliek. Varbūt, ka tad atradīšu arī mieru un sirds harmoniju ar Dievu. Bet cilvēces gara revolūcija? ... Dievs, lai es neizšķiežu savas dienas! Jo man nav vārdu, kas spētu atsaukt šo revolūciju. Kam tie ir? Kas ir augsti vārdi, karogi un taures? Ar bungu rīboņu un kliedzieniem nāk revolūcija, tikai ne gara revolūcija ... Fantastu vientulība ir tik pat liela, cik lielas ir viņu idejas. Tās pieder nākotnei, tādēļ fantasti savā laikmetā netiek tālāk par bojāeju. Laimīgi tie, kuŗi nākotnes idejas izsaka laikmeta valodā un pacietīgi runā ar cilvēku sirdīm. Lai nāktu cilvēces gara revolūcija, vajadzīgi Zentas Mauriņas un abata Bartelemeja priekšlasījumi. Varbūt, ka vēl daudzi pēc tiem ... Kad pienāks laiks, būs tāpat kā šodien: pie debesīm nebija nekādas zīmes, neskanēja arī eņģeļu bazūnes, bet uznāca lietus un padzina no izdegušās zemes tuksneša garu.

Sāka līt arvien stiprāk. Lietus šalkoņu brīdi pa brīdim pārspēja brāzmains vējš. Patvēros aiz koka stumbra un aizpīpoju cigareti. Gaŗām plūda straume, duļķaina kā laikmets.

5.

... esmu ticējis cilvēku iekšējam spēkam un dzīvē pārliecinājies, ka tas ir visu piepildījumu un veikumu noslēpums. Tagad laiks klātu, kad būs nepieciešams šis iekšējais spēks vairāk nekā maize ...

Konstantīns Raudive

Bērziem Klosteŗkalnā jau zelta lapas.
Rudens?
Bet aizvakar bija pavasaris, vakar vasara!

Daudzreiz esmu stāvējis Klosteŗkalna virsotnē pie trim bērziem, jo no šīs vietas visilgāk var redzēt rietošo sauli. Reiz viņa brida pār šauru debess upi starp melniem mākoņu krastiem. Kad tas bija? Ak, toreiz, kad saucu divžuburainajai ābelei, lai viņa aizlido, lai negaida nakti. Bērnišķīgais cilvēks! Šovakar debess ir sarkana un saule rūsas krāsā. Mākoņu nav. Vai naktī būs salna?

Varbūt vējš.

Kalna malā redzu ābeli, un atkal viņa ir kā zeltains milzu putns, lidojumam izplestiem spārniem. Bet es nesaukšu, lai viņa aizlido. Ābele ir daļa no Klosteŗkalna. Šeit viņa dīga un izauga, un kad reiz nokaltīs, dārza saimnieks to sadedzinās un pelnus izkaisīs Vējuciema laukos. Jā, reiz es ābelei izzāģēju sauso galotni, citādi viņa jau būtu nokaltusi un sadedzināta. Ar cilvēkiem man neveicās. Stāstīju viņiem par pasauli, devu grāmatas. Velti. Cilvēks nav koks. Cilvēks var jau piedzimt ar nokaltušu galotni, bet pats viņš nenokalst. Viņš dzīvos ilgus gadus, lai gan nav derīgs pat malkai. Viņa ēnā nekas neaug, jo tā ir melna un auksta. Kad šāds cilvēks ienāk istabā, kaķi aizbēg vai paslēpjas, mēs kļūstam nervozi, uzmācas it kā tuvas nelaimes sajūta, un pat vasarā liekas, ka puķes novītīs un logi aizsals.

Eigentāles ielejā jau migla. Dvēseļu upe. Aiz tās ir Sauleskalns. Viņa virsotnē spīd saulespuķu lauks. Savā Vējuciema dārzā šovasar saulespuķes nesēju: gana bija sāpējusi sirds, kad suņi tās nolauza vai puikas pār žogu apmētāja akmeņiem. Sēju Sauleskalnā, jo tur nedzīvo cilvēki, nav puiku, kas aug savā vaļā kā baltādaini mežonēni. Sēju vēlu, lai puķes rudenī zied. Pēc tam Sauleskalnā vairs neesmu bijis. Ir sāpīgi tur kāpt. Nedomājiet, ka sāk sāpēt kājas. Tā pati sirds sāk sāpēt. Jo es gribētu Sauleskalnā dzīvot un no tā tāluma, pāri Eigentāles dvēseļu upei, redzēt Vējuciema jumtus. No Sauleskalna pasauli redzu gaišu, arī Vējuciemu. Jo uz brīdi aizmirstu vārdu — svešinieks. Bez šī vārda cilvēku valoda būtu skaista, cilvēki labi. Vai noteikti jābūt svētiem? Ja mēs būtu tikai labi, es ticu — Dievam nebūtu ne jāskumst, ne jādusmojas.

Šovasar tikai vienu reizi esmu bijis Svētā Leona ciema klintīs, kur abats Māriņš gribēja celt templi. Arī tur sāpīgi kāpt, jo tūlīt redzu nomoda sapni: māju ar terasēm un lieliem logiem pret sauli. Tad man jādomā par Selestīnes mantojumu, par akmens plāksni, kuŗu tik viegli būtu atkal pacelt. Bet: „Viņa prāts lai nekrīt kārdināšanā . . .”

☆

Aizvakar bija pavasaris.
Kas ir pavasaris? Pret sauli atvērts logs, brīvo ūdeņu valoda, ziedošs ķiršukoks, un cilvēks, kas uzsmaida pasaulei. Atzīstos, arī es smaidīju, jo nespēju nesmaidīt, bet brīnījos, kādēļ tik daudzu cilvēku sejas bija kā pārakmeņojušās. Vēlāk sapratu: šie cilvēki nezināja, kas ir pavasaris.

Vakar bija vasara.
Vai mums lemta tikai viena vasara, tikai brīdis prieka? Man bija vasara Zemgalē, Kugrēnos. Tā atnāca no Vidzemes, un viņas vārds bija Lidija. Īsa, skaista vasara. Pagājuši gadi, esmu velti gaidījis atvasaru. Un tā ir labi, citādi īsā vasara vairs neliktos tik skaista . . .

Kāda bija nupat aizgājusī Klosteŗkalna vasara? Es viņu neredzēju. Dzirdēju: smējās karstais vējš. Redzēju: virpuļoja smiltis. Tad debesīs pārplīsa ūdensvadi. Kad tie bija vai nu tukši, jeb salaboti, atkal smējās vējš un Klosteŗkalns slāpa smilšu putenī. Pļāvu un vedu mājās Eižena Verga sienu, kūlu viņa labību, raku viņa kartupeļus. Savus vēl neesmu racis. Bet ir laiks rakt. Man liekas, būs pāragra ziema. Jau sen, kopš Irēne Lauva strādā pilsētā, viesnīcā. Viņas meitas bija redzamas tikai tad, kad caur Vējuciemu uz Velna klintīm gāja tūristi. Ja tie nebija amerikāņi, meitas atkal drīzi nozuda. Šovasar pirmo reizi sāku domāt, vai mani nav apsēdis kāds komplekss, jo bieži sevi pieķēru, ka esmu darbā apstājies un pats sev saku:

— Nerrs! Vējuciema muļķis! —

Bet es nespēju pamest postā Eiženu Vergu, šo izdzīto, pārmocīto cilvēku. Klosteŗkalnieši par viņu saka:

— Nav nekāda prāta šim cilvēkam palīdzēt. Tā viņš vergo jau divdesmit piecus gadus, kopš apprecēja Klosteŗkalna princesi. Reiz viņa aizbēga no pilsētas, tagad vairs nekā negrib zināt par savu saimniecību. Ja viņa kļuvusi par krogus meitu, lai miers ar viņu, bet lai Eižens ņem pātagu

un dzen darbā jaunās princeses, ko Irēne izaudzinājusi. Ja viņš to nespēj, lai met arklu un izkapti aizā, turpat, kur Alberts iemeta vijoles atslēgu. Kas Eiženam palīdz, ir muļķis. Bet muļķi jau Vējuciemā bijuši arvien! —

Jā, kad Irēnes grūtsirdīgais tēvocis kļuvis pavisam savāds un beidzot pakāries, brīvo muļķa vietu tūliņ ieņēmis invalīds Pūce. Viņš staigājis apkārt klaigādams kā pūce, par vīnu un degvīnu izdalījis savus zemes gabalus, beidzot parakstījis pilnvaru uz pensiju. Kad Pūce blusu un utu apsēstā migā briesmīgā atstātībā nomiris, pilnvarnieki par to trīs dienas klusējuši, lai vēl pēdējo reizi saņemtu pensiju. Pēc Pūces par ciema muļķi kļuvis Lisjēns, bet viņa šeit vairs nav, un muļķa vieta ir brīva. Lisjēns ir vājprātīgo namā ... Jā, tas pats Lisjēns, kurš man pavasarī stāstīja par kaŗiem, vīna pagrabiem un ordeņiem!

Lisjēns nebija vājprātīgs, pat dusmās viņš nevienam nespēja darīt ļaunu. Arī nokaut viņš nespēja. Kad Selestīne gribēja gatavot cepeti, trusīti nokaut nāca Eižens. Ja Lisjēns ar vīna pudeli rokā staigāja pa dārzu un sauca suni Nēro, kas aprakts zem ābeles, arī tas nebija vājprāts. Kad atnācu uz Vējuciemu, Nēro bija vecs un akls. Bieži redzēju, ka Lisjēns viņam nesa labākos cepeša gabalus, jo bija suni audzinājis un iemīļojis. Kad Nēro nobeidzās, Lisjēns rūgti raudāja.

☆

Lisjēna istabas logs ir aizrestots, durvis aizslēgtas. Viņi ir četri, un neviens netrako. Viens katru dienu lielā nopietnībā gatavojas rakstīt vēstuli, bet nezina — kam, nezina arī — ko rakstīt un vēstule paliek nerakstīta. Otrs stāsta par savu sievu, kas pēc trīsdesmit laulības gadiem kļuvusi neuzticīga, un tas viņam bijis tāds sitiens, ka kļuvis traks. Jā, vīrs pats apgalvo, ka kļuvis traks! Trešais ir jauns polītisko zinātņu students. Bijis ļoti apdāvināts un saņēmis valsts stipendiju. Viņš stundām ilgi izskaidro pasaules polī-

tikas kombinācijas un apgalvo, ka Afrikas karogs esot sarkans. Students nāk pretim un sniedz roku:

— Piere Bayard. —

Tad viņš ļoti nopietni skatas man acīs un jautā:

— Vai jūs dzirdat, kā austrumu vējš top arvien stiprāks?

— Jā, es dzirdu. —

— Tad paliekat pie mums, jo jūs esat normāls cilvēks. Tur laukā viņi apgalvo, ka neredzot un nedzirdot. Patiesībā viņi redz Afrikas karogu, un dzird arī stepju vēju, bet viņi melo citiem un arī paši sev. Melo tik ilgi, līdz paši sāk ticēt. Tas ir jauns, vēl neizpētīts un ļoti bīstams vājprāta veids. —

Vai ar šo jauno vājprātu neslimo studenta ieslodzītāji?

Lisjēns sēd pie galda sīks un salīcis. Viņš skumji pasmaida:

— Man te ir labi. Radinieki jau gribēja tikt no manis vaļā. Arī Seletstīne. Nu viņai ir manas piecas pensijas. Lai, man nevajag! Varbūt, reiz apniks un gribēšu tikt laukā. Ja nelaidīs, tad būs slikti. Bet tagad ir labi. —

Nē, Lisjēns nav ārprātīgs, bet šeit viņš tāds var kļūt.

☆

Selestīne visu vasaru neatveŗ logu, sēd istabā, dzeŗ ūdeni un pa retam grauž sakaltušu, saplaisājušu maizi. Dažreiz viņa vakaros atnāk pie manis, uzsildīt dzeltenīgu ūdeni, ko viņa sauc par kafiju. Manu kafiju Selestīne atsakas dzert: esot par stipru. Bet pēc ilgas pierunāšanas viņa krīt kārdinājumā un ņem cukuru un maizi.

Nupat kādu vakaru Selestīne jautāja, pirmo reizi pēc vesela gada:

— Vai meklēji un atradi? —

Sapratu.

— Jā. —

— Un negribi ņemt? —

— Nē. Neesmu īstais mantinieks. Esmu neapmierināms cilvēks. Akmens plāksne ir savā vietā. —

— Varbūt, ka tā ir labāk. —

— Man tā ir labāk. —

— Bet neaizmirsti kādam atstāt mantojumu, lai tava dvēsele ir brīva. Ak, tev jau vēl laika diezgan, bet domā par to, jo . . . —

— Es domāšu par to, bet kā jūs zinājāt, kur . . .? —

Selestīne vilcinājās.

— Galu galā tev tas jāzina, jo tu esi mans mantinieks. Es pati to vietu neatradu, nemaz nemeklēju. Ko es, sieviete, būtu trakojusi ar meklēšanu, ja jau daudzi vīri bija veltīgi iztrakojušies! Man parādīja tēvs. Drīz pēc tam viņš nomira. Arī viņš nebija pats atradis, bet saņēmis kā mantojumu. No kā, to viņš neteica, es arī nejautāju. Tēvs tikai teica, ka apslēpto bagātību atradis tas, kuŗš nomiris ar šīs mājas atslēgu rokā. —

— Vai tēvs bija lādi atvēris? —

— Jā, viņš atlauzis vāku, bet tūlīt atkal aizvēris. Tēvs teica, ka tādas bagātības neesot nevienam karalim. Viņš paņēmis tikai dažus zelta naudas gabalus, pēc tam bedri vairs nekad neesot atracis. Es neesmu redzējusi ne krucifiksu, ne lādi. Reiz tikai pacēlu akmeni un apraku kaķi. Tas nav sen, pirms dažiem gadiem. Kādēļ tur apraku kaķi, to neteikšu. Vai tu kauliņus atkal noliki atpakaļ? —

— Jā. —

— Tas labi. —

— Vai tēvs tos naudas gabalus pārdevis? —

— Jā. Viņš teicis, ka uzrakdams dārzu, atradis zemē. Vai citādi tēvs būtu varējis nopirkt gandrīz visu Klosteŗkalnu? Bet šī nauda mums nekādu svētību nav nesusi. —

Selestīne steidzīgi aizgāja, un tūlīt atkal atnāca.

— Es tev atnesu to atslēgu, tagad tu esi pilnīgs mantinieks un dari kā gribi. Tikai atslēgu nepazaudē, nodod savam mantiniekam! —

Selestīne nolika uz galda otru šīs mājas atslēgu: tā bija ļoti veca, bet vēl nesen bieži lietota.

— Selestīne, vai jūs vēlāk visu pārdevāt tādēļ, lai būtu brīva no mantas, kas bija pirkta par klosteŗa naudu? —

— Jā, tādēļ. —

Ar vējciemiešiem Selestīne nerunā vairs gandrīz nemaz. Kādas dzīves beigas. Kādēļ tādas? Vēlreiz iešu atvērt klosteŗa priekšnieces mājas logu. Liekas, ir jau par vēlu, tomēr iešu. Kaimiņi smīn un saka, ka Selestīne esot prātā jukusi. Es klausos un domāju: ja reiz kļūšu nerunīgs, viņi par mani teiks to pašu.

☆

Jau mēnešiem gaidu, vai pār okeānu neatlidos pāris vēstules. Rakstīju cilvēkiem, kuŗi pirms gada man sūtīja gaužam atzinīgas, gandrīz svinīgas rakstu rindas. Es, viņiem rakstīdams, laikam neatradu īstos vārdus. Teicu, ka viņi var būt laimīgi. Ne jau auto, namu vai dolāru dēļ, bet tādēļ, ka var klausīties rakstniekus un dziedātājus, kas lasa un dzied latviski. Sen nekā nelūdzos, tikai pavisam skopi ieminējos, ka mani te pasākušas apciemot nedienas. Liekas, nebija labi, ka biju patiess. Rakstīt par nedienām ir neapdomīgi, nē — aizdomīgi.

Nesen mani apciemoja draugs Kostolāņijs. Viņam ir auto, sieva — franču skolotāja un divas meitenītes. Man likās, ka skolotāja paradusi valdīt arī tad, kad mācību laiks klasē jau beidzies, bet draugs apliecināja, ka esot ar dzīvi apmierināts, pat ļoti apmierināts. Tad viņš klusi jautāja:

— Un tu? —

— Esmu neapmierināts pats ar sevi, jo izšķiežu savas dienas. Sakrājis neesmu nekā. Ja kāda visuvarena roka pēkšņi neuzrakstīs beigas manas dzīves humoreskai, tad pēdējo nodaļu rakstīšu nabagmājā. Kā būtu labāk, par to es nedomāju, jo es nekā nenožēloju. —

— Vai tu jūties nelaimīgs? —

— Nē. —

— Tad tu savas dienas neesi izšķiedis, neesi veltīgi dzīvojis. —

— Karol, varbūt, reiz spēšu tev ticēt. —

☆

Aizvakar bija, vakar bija . . .
Kas ir šodien? Ir gājputnu laiks. Man pāri uz rietumiem aizlido dzērves, un viņu grūtsirdīgajai dziesmai cilvēku valodā nav vārdu. Kas būs rīt? Gājputni lidos atpakaļ — uz austrumiem, un viņu dziesma vairs nebūs grūtsirdīga. Vai es to dzirdēšu, nav svarīgi. Starplaikā būs nakts. Tumsā būs cilvēki un putekļi ar cilvēku vārdiem. Debess vairs nav sarkana, debess ir rūsas krāsā. Sarkana saule brien kā pa izdegušu tuksnesi.

Būs vējš.

2.

Abats Māriņš reiz teica:

— Klausaties pagātnes valodu, un jūs sapratīsit arī tagadni un nākotni. —

Klausījos, centos saprast, un trīs gadus man bija sarunas ar prātu. Tas ir bargs kritiķis un dzīvo tepat — manā galvā. Daudzreiz man bija jāapklust. Prāts nesaudzīgi noraidīja visu, ko teicu vai atbildēju šaubīdamies. Visgrūtāk man bija atminēt nākotnes domas, jo viņas nerunā. Šonakt varēju prātam atbildēt nešaubīdamies un nepārdomādams. Šoreiz apklusa prāts, tādēļ gribu sarunu atstāstīt. Sācējs biju es, tāpat domās, bez vārdiem, bet prāts, kā paradis, tūlīt sāka jautāt, ironizēt un apšaubīt.

— Sapņotāju un svēto laikmets pagājis. Prāta vergu, gara noliedzēju un Dieva gāzēju laikmets paies. —

— Kas nāks pēc tam? —

— Cilvēks. —

— Kur viņš ir tagad? —

— Visur, visā pasaulē, mūsos. Daudzi viņu jūt un dzird. bet noliedz, citi neapzinas, citi šaubās. Par daudz mums vēl vergu un kalpu gara, par daudz tukšas iedomības, par maz pašapziņas, drosmes un skarbuma, kad tas vajadzīgs. —

— Kāds būs šis cilvēks, kad viņš nāks? —

— Radītājs gars, dzīva sirds, labs, taisnīgs prāts un stipras rokas — celt un veidot, nevis gāzt un iznīcināt. Viņš būs jūtīgs, mīlēs skaistumu un prieku, bet nebūs bāls sapņotājs. Viņš nevienu nesitīs krustā un nededzinās uz sārta, bet arī pats nekļūs par mocekli. Viņš ies dziļi pats sevī un tālu pasaulē, tādēļ sapratīs, ka nejaušība nav radījusi ne cilvēkus, ne pasauli. To sapratis, viņš nešaubīdamies atzīs visuvereno garu — Dievu. Un to cilvēks mīlēs, nevis bailēs drebēdams bēgs, lai paslēptos kā no barga soģa. —

— Vai tā nav traka ideja no Fantastu manifesta? —

— Nē, jo svešuma bezmiegs, dzimtenes dvēseles bads un laikmeta vēji audzina šo cilvēku. —

— Laikmeta vēji? —

— Jā. Pār zemi pūš četri vēji, bet divi no tiem mūsu laikmetā kļuvuši sevišķi stipri: austrumu un rietumu. Nav vietas, nav robežu, kur tie sadurtos, nē — tie strāvo viens otram pāri un gaŗām: austrumu vējš dziļi rietumos, rietumu vējš austrumos. Mūsu laikmeta cilvēks dzīvo šo vēju krustojumos, virpuļos, strāvās un apakšstrāvās. Viņu rausta, pātago, sijā, saldē un karsē. Tādēļ mūsu laikmeta cilvēks nervozē, steidzas un neuzdrīkstas apstāties, baidas palikt vienatnē, baidas pats no savām domām. Tad pēkšņi apstājas krustceļos un vairs nezin, kurp iet. Apšauba pats sevi. Baidās, ka rītdienai varētu būt nāves seja. Bet mūsos aug *nākotnes* cilvēks. Viņš dzima ugunī, kad Eiropa dega un pasaule gruzdēja. Bērns, kas gulējis uguns šūpulī un nav sadezis, izaugs par milzi. Viņš pārvarēs šaubas un bailes. Tad viņš ņems slotu, un pasaules vējš aizpūtīs cilvēces mēslieni. —

— Pasaules vējš? —

— Jā. Kas reiz stāvējis augsta kalna virsotnē, tas zina,

kas ir pasaules vējš. Viņš šalc pāri šaubu un neziņas krustceļiem, pāri laikmeta vējiem. Tu nemaz nejautā, no kurienes viņš nāk un kurp aizšalc, tu viņu jūti un dzirdi, un kļūsti brīvs. Pasaules vējš ir brīvs gars, kas nepielūdz ne austrumus, ne rietumus, jo viņš ir par lielu, lai kalpotu elkiem. —

— Kas ir cilvēces mēsliene? —

— Tie, kas iedomājas, ka viņi ir pasaules kungi, bet nespēj aptvert, ka krituši cilvēces visbriesmīgākā elka — Atombumbas — verdzībā. —

— Vai nākotnes cilvēks gāzīs šo elku? —

— Jā, viņš to gāzīs! —

— Kad? —

— Pirms akmeņi brēks. —

— Tad uguns bērnam ātri jāaug! —

— Viņam jāpaaugas tikai tikdaudz, lai varaskāres vai lieluma mānijas apsēstie tam nevarētu uzkundzēties par valdniekiem. Un paradīzes sludinātāji arī nē... Kas sludina paradīzi virs zemes, tie man liekas smieklīgi. Nīst es viņus nespēju. Kā lai nīst smieklīgos? Viņus var tikai nožēlot. Brālība, vienlīdzība, katram pēc viņa vajadzībām? Vai tie nav cilvēku valodā vistukšākie vārdi, sastinguši nedzīvā, dekorātīvā cēlumā? Un tur, kur šie vārdi tiek visvairāk izklaigāti, kur ar tiem ik dienas baļo pēc padevības mēra nonivelētu pūli, tur viņi kļuvuši par klaunu saukļiem, kas apnikuši līdz riebjumam... Nākotnes cilvēks aug lēnām, bet kad būs gana paaudzies, viņš sadedzinās cēlo vārdu dekorācijas, ar kuŗām aizsedz vergu vilcienus, sadedzinās pātagas un padevības mēru. Tas viss. Degošās pilsētas, masu kapenes un bēgu karavānas kļūs par mūsu laikmeta leģendu. Tālākai augšanai viņam būs laika gana.—

— Vai tu neesi viens no pēdējiem sapņotājiem, pie tam pilnīgi neprātīgs? Saki, kas gan notiks, ja vairs nebūs valdnieku? —

— Neesmu anarchists. Tauta bez valdnieka ir pūlis, bet pūlis nevar pārvaldīt valsti. Kā valdnieks saucas, tas ir pilnīgi vienalga, bet viņam jābūt savas tautas vislabākajam,

spējīgākajam vīram, un tautai jāapzinās, ka viņa nav valdnieka privātīpašums. —

— Kas dos likumus? —

— Cilvēks pats. Ko mēs esam aizmirsuši, to viņš augdams būs atcerējies. Pretimnācēju viņš sveicinās ar īsā, sirdī rakstītā likuma vārdiem: A r ī t u e s i c i l v ē k s. —

— Tad virs zemes būs paradīze! —

— Nē, tikai elle būs atkal apakšzemē. —

— Kādēļ to visu nevaram padarīt un sasniegt jau mēs? —

— Pārāk ilgi mēs stāvam krustceļos un runājamies ar šaubām, tādēļ mūsu dienas ir par īsām un viņu skaits par mazu. Labākais paliek nepateikts, vērtīgākais nepadarīts. Mūsu parādu dzēsīs tie, kas nāks pēc mums. Un tā būs labi. Jo viņiem būs vairāk drosmes, viņi apzināsies savu dienu vērtību un tās neizšķiedīs. —

— Hmm . . . Tas, ko tu saki, ir tomēr vairāk nekā tikai dzeja. —

— Tas ir mans ticības apliecinājums, un to kā mantojumu esmu saņēmis no skarba patēva — mūsu laikmeta. Mīlēt es šo patēvu nespēju, bet esmu viņam pateicīgs. —

— Es biju pirms mūsu laikmeta, un būšu pēc viņa. Arī es viņu nespēju cienīt, jo viņš ir man pārāk padevīgs. Tādēļ es dažreiz aizbēgu no cilvēkiem, lai viņi iztrakojas. Redzi — mēs abi gaidam citu laikmetu, ko varētu cienīt, abi ticam, ka viņš nāk. Laiks nav apstājies, un arī cilvēks nav apstājies, mēs visi ejam jaunam laikmetam pretim. Kad mēs viņu sastapsim, cilvēks būs nogājis garu un grūtu ceļa gabalu, pārkāpis kādu robežu, iegājis it kā jaunā zemē. Vai cilvēks nav ceļā jau daudzus gadu tūkstošus? Viņš gan bieži nomaldas, bieži kļūst mazdūšīgs, bet vēl biežāk pārgalvīgs, tomēr viņš grūtā darbā cenšas šo jauno zemi nopelnīt. Vai tu zini, kā to zemi sauc? —

— Cilvēku zeme. —

3.

Naktī cēlās vējš.
Tagad, pret rītu, viņš šalc un skan kā milzīga harfa. Austrumos, aiz Svētā Leona ciema, sārta debess maliņa, tā it kā kāpj augšup, top liesmaina, it kā spārnota. Vai tur izlauzusies zemdega?

Gribu redzēt saullēktu, eju pie loga, un pļavā, tepat aiz ceļa, ieraugu dzērvi. Es viņu pazīstu, tā ir mana dzērve! Kreisais spārns viņai ir it kā aizlausts, liekas — reiz bijis sašauts. Pirms trim gadiem, arī rudenī, dzērve aplidoja loku ap Vējuciemu un nometās pļavā, tikai tālāk no ciema. Iedomājos viņu pabaļot ar maizi, gan nemaz nezinādams, vai dzērves maizi ēd. Kad tuvojos, dzērve soļoja projām, bet spārnos necēlās. Tad arī ievēroju viņas savainoto spārnu. Noliku maizi pļavā, dzērve to atrada un kāri knābāja. Baroju viņu trīs dienas, tad dzērve aizlidoja uz rietumiem. Pavasarī viņa atkal nometās pļavā, šoreiz jau tuvāk ciemam. Todien pirmo reizi sanaidojos ar ciema puikām, jo tie sāka noguršo putnu apmētāt akmeņiem. Nesu dzērvei maizi vairākas reizes, un jau otrā dienā viņa aizlidoja uz austrumiem.

Ik rudeni un pavasari gaidīju dzērvi, viņa nāca, un es biju priecīgs. Kad viņa aizlidoja, vairākas dienas biju noskumis. Bet viņa taču ir gājputns. Kur dzērvei dzimtene? Varbūt, viņa lido no Latvijas . . . Bet vēl nekad par dzērves apciemojumu neesmu tā priecājies, kā šorīt. Steidzos laukā, dzērve pacilā spārnus kā sveicienam, nāk pretim, un viņas acīs ir prieks, īsts vienkāršs prieks, ko cilvēku acīs redzam tik reti. Pirmo reizi dzērve ņem maizi man no rokas. Kad viņa gana ēdusi, gribu tai noglāstīt galvu, un dzērve nebēg, nē — viņa cilā spārnus un sniedz galvu man pretī.

— Karol, ū — hū! Es tev ticu! Neesmu veltīgi dzīvojis! —

Jo dzērve ņēma maizi no manas rokas, viņa apliecināja vienkāršo vārdu, īso cilvēcības likumu. Ko man vēl kādam

jautāt? Cilvēki runā ar šaubām, gājputni lido tām pāri. Gājputni runā ar Dievu.

☆

Debesis deg.
Vai degs arī zeme? Nē, jo zeme jau dega, pilsētas dega, un laikmeta mocekļi dega. Pēdējie svētie... Debesu liesmās top jauna diena. Drīzi lēks saule, bet viņa grib zemi apspīdēt, nevis sadedzināt. Un mēs? Mums biežāk jāatveŗ logi pret sauli un vēju, tad mūsu sirdis atdzīvosies, gars nokratīs pelējumu, un smadzenēs neaugs piepes.

Trīs bērzi kalna virsotnē šalc un māj zelta rokām kā pasakā. Akmeņainajā ceļā virpuļo smiltis un papīra skrandas ar vārdu tūkstošiem, bet Klosteŗkalna rievainā piere ir gaiša un mierīga: kalns jau redz sauli.

No savas mājas iznāk Selestīne un kā apmaldījusies apstājas ceļa vidū, smilšu virpulī:

— Klausies, klausies! Te, aiz drupām, nekā nevar saprast... Kas tas šorīt ir par vēju? —

— Ciema vecākais! —

Selestīne savicina rokas kā spārnus un nāk tuvāk:

— Redzu, ka esi paēdinājis dzērvi, bet vai pataupīji maizi arī sev? —

— Šodien atkal atnesīšu maizi pats sev, jums un arī dzērvei. —

Dzērve ir aizgājusi tālāk pļavā, vēro mūs un lēni, it kā ko pārdomādama, groza galvu. Selestīne skatas man cieši acīs:

— Ir gājputnu laiks. —

— Es palikšu. —

— Traks cilvēks! —

6.

Arvien neremdināmāka kļūst vēlēšanās vēl atrast kādas mājas ... Mājas, kuŗu slieksni pārkāpjot, kāda skaidra un vienkārša pazemība viegli un nemanāmi noliektu vislielākā spītnieka galvu.

Valentīns Pelēcis

Ar kartupeļu rakšanu biju palicis pēdējais. Dārza malā arvien stāvēja kāds kaimiņš, dažreiz divi, dažreiz trīs. Tikai Selestīne nenāca. Neciešu, ka mani darbā novēro, bet nevarēju arī nekā izgudrot, kā kaimiņus aizdzīt vai aizviļināt projām. Viņi stāvēja uz ceļa, un kopš cilvēki sākuši iemīt ceļus, tie pieder visiem. Kaimiņi brīnījās: tāda kartupeļu raža Klosteŗkalnā esot pirmo reizi. Jā, jā, es esot vasarā kartupeļus kaplējis kā vergs, nezāļu dārzā neesot nekur, bet tāda raža, tāda raža ... Es mākot burt, citādi nevarot būt.

Nespēju savaldīt skaļus smieklus, bet pēkšņi mani nobiedēja kāda doma, un smiekli izsīka. Ja kaimiņi mani tiešām sāktu uzskatīt par burvi, tad mana dzīve šeit kļūtu

neizturama, jo viņu naids būtu stiprāks par bailēm no burvībām.

Es pats sevi par burvi nespēju uzskatīt, arī tad nē, kad biju kartupeļus izkaplējis un redzēju, ka no trim kurvjiem izauguši desmit pilni maisi. Par šiem maisiem nespēju arī tā īsti priecāties, jo bija jādomā par kaimiņiem. Vai viņi kādreiz sapratīs, cik Klosteŗkalns ir auglīgs, kādas ražas dotu pļavas, lauki un dārzi, ja tie gadu pēc gada, no pavasaŗa līdz rudenim, nebūtu aizauguši briesmīgām nezālēm?

Bija sestdienas vakars, debess melna, sāka līņāt. Nebija laika kartupeļus pārbērt mazākās daļās, bet pilnos maisus tieši no zemes plecos nevarēju uzcelt, tādēļ cēlu tos vispirms uz dārza sētas. Tālu gan nevajadzēja nest, tikai kādus divi simti metrus, bet bija jāsteidzas. Manas kartupeļu ražas apbrīnotāji bija aizgājuši. Gaŗām pabrauca Eižens ar traktoru. Piekabinātajos ratos bija divi kurvji biešu. Annas Prūsietes bietes. Pārsteigts apstājos. Annas Prūsietes dārzs nebija tālu, un pagalmā, rokām bikšu kabatās, stāvēja viņas vīrs un dēls. Eižens izlikās ļoti nodarbināts ar traktora vadīšanu, izlikās, ka mani neredz, bet es viņa lūpās redzēju ironisku smīnu.

Kad nesu pēdējo maisu, bija jau pilnīgi tumšs, un skaudri sāpēja labā roka, biju to pārmocījis. Ar kabatas spuldzi pretim nāca Selestīne:

— Klausies, klausies! Vai gan Eižens nevarēja tavus kartupeļus atvest ar traktoru? Bet nē, viņš braukā kā izsmieklu meklēdams ar diviem biešu kurvīšiem. Un kur viņš ir tagad? —

— Traktora ugunis spīd pie Prūsietes mājas. —

— Tad Eižens sēd istabā un dzeŗ vīnu. —

— Viņa rudens darbi ir padarīti. —

— Bet tavi nē. —

— Man vēl visa ziemas malka guļ grēdās mežā. —

Selestīne smējās:

— Tad domā par ķerru, nedomā par Eiženu un traktoru! —

Es nespēju smieties, jo roka sāpēja arvien skaudrāk un kāda sāpe durstīja arī krūtīs, kreisajā pusē. Šīs sāpes cēlonis bija Eižena smīns.

☆

Manas kartupeļu dienas pagājušas.

Vējciemiešu prātus nodarbina ūdensvads un Selestīne. Kādu rītu viņa aizgāja pa Velna klinšu ceļu, bet vakarā nepārnāca. Otrās dienas vakarā ciemā sākās pārrunas. Selestīne esot teikusi, ka braukšot apciemot Lisjēnu, un ja vēl neesot pārnākusi, tad pēc apciemojuma katrā ziņā palikusi tepat stacijas ciemā pie krustdēla, jaunā Jēgera. To jau viņa savā muļķes prātā gandrīz vai dievinot. Esot ciets vīrs, viltīgs un zvērīgs mantrausis, bet Selestīne to neredzot un nesaprotot. Esot viņam pieķērusies jau tad, kad viņš tepat Vējuciemā priesteŗu mājā gulējis šūpulī un brēcis, brēcis bez iemesla dienām un naktīm, tik niķīgs bērns bijis. Nupat, pirms pāris nedēļām, Selestīne gribējusi iet pie jaunā Jēgera dzīvot. Teikusi, ka vienai esot pārāk vientulīgi. Bet krustdēls atbrēcis, ka viņam neesot neviena brīva kakta, visi jau bērnu pilni. Gan Selestīne pārnākšot, ilgāk par pāris dienām Jēgers viņu savā mājā necietīšot.

Pazinu Selestīnes krustdēlu kopš tā laika, kad no viņa tēva gribēju pirkt māju, to pašu veco priesteŗu māju, un man nebija šaubu, ka Selestīne stacijas ciemā ilgi nepaliks. Bet kad viņa nepārnāca arī trešajā dienā, gāju meklēt.

Jaunais Jēgers smēja uzvarētāja smieklus.

— Tā trakā vecene! Jā, viņa gribēja braukt pie otra trakā, pie brāļa, gāja uz staciju, bet bija nokavējusi vilcienu. Tad viņa atnāca atpakaļ un tepat pie manas mājas sāka rīkoties kā īsts satiksmes policists. Vicināja gaisā spieķi, apturēja katru auto un meklēja kādu, kas viņu aizvestu pie Lisjēna. Tad es iedomājos ciema ārstu. Tas jau sen bija Selestīnei teicis, ka sūtīs viņu uz trako māju, ja viņa nebeigs ākstīties ar savām iedomu slimībām. Aizskrēju pie

ārsta, tas uzrakstīja apliecību, piezvanīja vēl pa tālruni, tad teica, lai es tikai sameklējot auto un vedot Selestīni pie Lisjēna, tur viņu jau gaidot. Auto sameklēt, tas man bija tikai sīkums! Braucot Selestīne bija gaužām priecīga, ka varēs apciemot Lisjēnu. Lai es tikai desmit minūtes uzgaidot. Viņa gribot iedot Lisjēnam jaunu kreklu, tabaku un apelsīnus, tad mēs tūlīt varēšot braukt mājās. Kad bijām galā un divas stipras sievas izrāva Selestīni no auto, viņa saprata un sāka kliegt: „Nē, nē, nē! Es taču neesmu vājprātīga!" Viņa pretojās un kliedza vēl, bet es braucu projām. Lisjēnam vestās mantiņas palika mašīnā. Nezinu, ko lai ar tām daru. —

— Ja jums nav cita nodoma, dodat man. Aizvedīšu Lisjēnam. —

— Bet lūdzu! Paldies Dievam, ka tikšu no tā sainīša vaļā! —

No Selestīnes krustdēla aizgāju neatvadījies.

☆

Gāju pa gaņu koridoru. Tam labajā pusē bija daudz gaišu logu, bet visi tik augstu, ka cilvēks nevarēja aizsniegt, kreisajā pusē dzelzs durvju rinda, un katrās durvīs sīks, apaļš lodziņš kā stikla acs. Mani pavadīja muskuļaina, baltā virsvalkā tērpta sieva ar miesnieka seju. Pie kādām durvīm viņa apstājās:

— Šeit. —

Cita sieva, tāda pati kā mana pavadone, stāvēja cieši pie durvīm un skatījās saikla acī.

Pavadone jautāja:

— Vai kārtībā? —

Otrā vienaldzīgi atbildēja:

— Kā arvien. —

Tad viņa trīs reizes apgrieza atslēgu un pavēra durvis. Pavadone pievērsās man un viņas tērauda krāsas acis bija bez izteiksmes, kā sastingušas:

— Doktors deva rīkojumu jūsu sarunas laiku neierobežot, tas ir, ja slimniece būs mierīga. Kad beigsit runāties, jums nav jāklauvē. Uzraudze izlaidīs. —

Nebiju šeit pirmo reizi, zināju, ka uzraudze stāvēs pie lodziņa, novēros arī mani un gaidīs sarunas beigas.

Durvis aizvērās. Vai šajā pusē durvīm bija viduslaiki, vai šeit bija cietuma celle, kur pirms sadedzināšanas ieslodzīta ragana? No masīva, grīdai pieslēgta sēdekļa lēnām piecēlās Selestīne. Pa spraugu, kas šeit saucās logs, spīdēja rudens saule un restes to bija sadalījušas vairākos kvadrātos. Dzeltenīgajā gaismā redzēju, ka Selestīnes mati pēdējās dienās kļuvuši balti kā svaigs, tikko uzsnidzis sniegs, bet seja pelēka kā nebalināts linu audums. Guļamā lāva un galds pieslēgti grīdai, kaktā sienai pieķēdēts trauks, ko labi pazīst visi ieslēgtie. Uz sienas kustējās kupraina Selestīnes ēna.

Nevajag nemaz pēkšņi saskrieties krūtīs ar nāvi, lai vienā mirklī smadzenēs krustu krustiem uzliesmotu domu un atmiņu zibeņi. Kamēr Selestīne sniedza man roku, atcerējos, ko viņa reiz savā nodabā runāja par ieslodzīšanu. Tas bija toreiz, kad Lisjēns vēl bija mājās un stāstīja man savas kaŗa dēkas. Tagad viņi abi bija vājprātīgo namā, un šodien arī manas domas par Selestīnes toreizējiem vārdiem bija drūmākas.

Toreiz Selestīne teica:

... sagrābj un iesloga būrī, lai viņš top kuprains, lai var tikai rāpot. —

Tagad, pirms trim dienām, kāds rakstīja apliecību, ka Selestīne ir ieslogama būrī.

... domā, ka arī viņa gars taps kuprains. Nē, viņa gars būrī izaugs par milzi. —

Vai arī šajā būrī?

... bezmiega nakšu domas un klusējot ciestās sāpes top par dzīvu spēku, par vielu. No tās viņš radīs jaunu cilvēci. —

— Ej ar mieru, mana meita. Tavus grēkus es sapratu un piedevu, bet to citu, ko tu man stāsti, to es nesaprotu. —

Nē, viņš nesaprata. Selestīnes bezmiega nakšu domas tagad saprot viņas pašas ēna uz kameras sienas vājprātīgo namā.

Selestīne bija uztraukta.

— Kā tu zināji, ka esmu šeit? Vai biji pie tā Dieva atstātā cilvēka, kas mani ar viltu atveda un ieslodzīja? —

Lisjēnam domāto sainīti biju atstājis uzgaidāmā telpā, tādēļ varēju melot, un bija jāmelo, lai Selestīni vēl vairāk neuztrauktu:

— Es zinu, kā šeit atkļuvāt, bet pie jūsu krustdēla nebiju. No šejienes kāds bija zvanījis, lai neuztraucamies par jūsu pazušanu, lai neziņojam policijai. Bet esat mierīga Šeit nav jūsu vieta un ilgi jūs te nepaturēs. —

— Tu domā? . . . Klausies, es taču neesmu vājprātīga?

— Protams, nē! —

— Kur tad ir mana vieta? —

— Brīvībā, mājās, kur vien vēlaties. —

— Šaubos, vai mani tik drīzi laidīs mājās . . . Kad redzēju, ka mani sagrābj un grib ieslodzīt, nespēju savaldīties. Tas gan nebija nekāds trakums, tikai dusmas, bet man uzvilka to briesmīgo kreklu . . . trako kreklu. Un kādēļ mani arvien novēro? —

— Rīt jūs vairs nenovēros. —

— Tas būtu labi. Nevaru ciest, ka novēro katru manu kustību. —

— Atvedu laikrakstus un žurnālus. Lasāt. Gādāšu, lai jums arvien būtu ko lasīt. Vai varat gulēt? —

— Nevarēju. Bet ja man būs ko lasīt, ja tik daudz nedomāšu, tad varēšu aizmigt. —

— Selestīne, kādēļ, kādēļ un vēlreiz kādēļ jūs mājās sēdējāt un domājāt dienām un naktīm? Kādēļ bija tik grūti jūs pierunāt iziet vismaz pastaigāties? Protams, arī es daudz domāju, to prasa mans darbs, bet es rakstu, un tā ir nodar-

bība, sava veida saruna, pat sabiedrība. Sēdēt un tikai domāt, nē, to es neizturētu, nav cilvēka, kas to spētu izturēt. —

— Jā, es domāju pārāk daudz, sevišķi pēdējos mēnešos, kad Lisjēns vairs netraucēja. Domāju par cilvēkiem, par pasauli, par savu dzīvi. Esmu piedzimusi un mūžu nodzīvojusi veltīgi. Esmu izgruzdējusi bez uguns kā purva prauls... Bet visvairāk man bija jādomā par naudu... Par to aprakto nē, par citu... Nāc tuvāk un klausies, negribu skaļi runāt... Es toreiz meloju, kad stāstīju, ka mans tēvs pārdevis visus zelta gabalus, ko bija paņēmis no lādes. Īsi pirms nāves tēvs man iedeva nepārdoto naudu un teica, lai to izlietoju, ja kādreiz nonāku lielā trūkumā. Bet es nekad lielā trūkumā nenonācu. Tu jau zini, ka pārdevu visu, ko tēvs bija pircis par klosteŗa naudu, bet no zelta gabaliem nespēju šķirties. Šovasar man par tiem bija jādomā dienām un naktīm, bet nespēju izšķirties, ko darīt. Varbūt, man vajadzēja nonākt vājprātīgo namā, lai izdomātu... Klausies, klausies! Te ir manas mājas atslēga, uzkāp bēniņos un ej pie dūmvada. Tu redzēsi, ka vienā akmenī ir iekalts vadzis un uzkārts vecs mētelis. Akmeni nebūs grūti izņemt. Es pati to izlauzu un atkal iemūrēju. Necik stipri nebūšu iemūrējusi. Aiz akmens ir nauda. Ņem un dari, ko gribi... Lai tikai tā nauda vairs nav manā mājā, lai man par viņu nav vairs jādomā... Man pietiek, pietiek tā briesmīgā posta! —

— Jau rītdien nauda vairs nebūs jūsu mājā. —

— Tad viss būs atkal labi. —

— Selestīne, tikai vienu jautājumu! Kad jūsu tēvs mira, vai ar viņu viss bija kārtībā? Jūs taču saprotat, ko es domāju. —

— Kādu gadu vai ilgāk tēvs laiku pa laikam kļuva savāds. Pēc tam, kad viņš man bija parādījis, kur aprakta lāde, kad bija iedevis nepārdoto naudu, viņš dažreiz dienām sēdēja un nerunāja ne vārda. Kad tēvs mira, viņš sāka trakot un kliedza, ka nauda esot nolādēta. Es biju viena mājās, gribēju saukt kaimiņus, bet nepaguvu. Tēvs pakrita un bija miris. Pa muti un degunu plūda asinis. Viņa klie-

dzienus par nolādēto naudu kaimiņi nebija dizrdējuši, bet es tos nespēju aizmirst. —

Klusēju.

Man bija jāpārdomā ... Klosteŗa priekšnieces brīdinājums bagātību atradējam. Paula brālis ... Viņš bija naudas lādi atradis, bet mira nabags un vientuļš. Vai viņš kādam bija noslēpumu uzticējis, atstājis mantinieku? Liekas — nē. Selestīnes tēvs ... No kā viņš bija mantojis biktstēva mājas atslēgu? Viņš atvēra lādi, pārdeva sauju zelta, nopirka Klosteŗkalnu, un mira vājprātīgs. Selestīne ... Viņa baidījās no tēva mantojuma, tomēr gadiem cīnījās ar kārdinājumu un nonāca briesmīgā grūtsirdībā. Selestīne uzticēja noslēpumu man, es domāju, ka viņas dvēsele ir pārsmago nastu nometusi, bet nu sapratu, ka dūmvadā paslēptā nauda bijusi vēl smagāka. Nu nasta bija jānes man.

Nolādēta nauda?

Selestīne sakustējās:

— Tagad man jāsaka tev: nedomā! Es zinu bez domāšanas, ko tu ar zeltu darīsi. Arī tu pats to jau zini! ... Pastāsti par Vējuciemu. —

Sāku ganḍrīz skaļi smieties:

— Tur vairs nav ne muļķa, ne burves! —

Selestīne smaidīja:

— Gan jau viņi atkal kādu sameklēs. Bet tu tas nebūsi, nē. Lisjēnu viņi uzskatīja par prātā vieglu cilvēciņu jau ilgus gadus, mani sāka saukt par burvi tādēļ, ka pastāstīju šo to, ko biju lasījusi vai pati izdomājusi. Vējciemieši to nesaprata. Un ko viņi nesaprot, to sauc par burvībām. Jeb par meliem. Kad uzdrīkstējos pateikt vienu otru patiesību, kas viņiem gaužām nepatika, tie sāka mani saukt par ļaunu raganu. Bet tu? Vējciemieši par tevi smīn, viņi smīn par katru, kas nav tāds kā viņi, bet par muļķi viņi tevi neuzskata. To es zinu. Vari izaudzināt vēl lielāku kartupeļu ražu, viņi teiks, ka esi burvis, bet paši tam neticēs, jo redzēs, ka

kartupeļi izauguši zemē, ka neesi tos izbūris, un arī ūdensvadu neesi izbūris. —

— Ūdensvadu? Man taču tur nav nekādu nopelnu! —

— Klausies, klausies! Kad atnāci uz Vējuciemu, tu teici, ka centīsies kaut ko darīt, lai Klosteŗkalnā rastos kustība, dzīvība. Vai tā neteici? Šovasar Šleiss, draudzes vecākais, esot stāstījis, ka tu bijis pirmais, kas gājis pie viņa un runājis par ūdensvadu Eigentālē, Svētā Leona ciemā un Vējuciemā. Jā, arī par Vējuciema ceļa asfaltēšanu. Protams, protams, nu jau ir pagājuši trīs gadi, bet tā taču bija tava ideja. Vai kaut ko jau dara? —

— Nupat visos trīs ciemos saveda materiālus un teica, ka drīzi sākšot ierakt caurules. —

— Nu redzi! Varbūt jau nākamā vasarā asfaltēs ceļu, tad Vējuciems vairs nebūs ieslēgts, viņš piederēs pasaulei. —

Bija laiks iet.

Man kļuva neērti, bija gandrīz vai kauns. Nācu no ārpuses, no pasaules, bet ko labu biju Selestīnei pateicis, kā biju viņu iepriecinājis? Iedevu pāris atnestos žurnālus un pateicu to, kam pats neticēju: ka viņu te ilgi nepaturēs. Tas bija viss. Vājprātīgo namā ieslodzītā Selestīne mani iepriecināja. Ka biju pāris reizes runājis ar draudzes vecāko un šad tad kūdījis kaimiņus, lai prasa ciemam ūdensvadu un ceļu, par to man nekāda atzinība nepienācās. Galvenais bija Selestīnes ticība:

— Vējuciems vairs nebūs ieslēgts, viņš piederēs pasaulei. —

Šī ticība iepriecināja.

Saule bija zemāk, un pēc brīža pa logu vairs neiespīdēs. Selestīne nāca mani pavadīt līdz durvīm.

— Toreiz vedu Lisjēnam sainīti, bet tas laikam palicis mašīnā. Te neviens nekā nezina. —

— Sainīti šorīt atnesa jūsu krustdēla meitene. Tas ir tepat lejā, uzgaidāmā telpā, un es to tūlīt aiznesīšu Lisjēnam. —

— Nesaki viņam, ka esmu šeit. —

— Nē. —

— Tā ir labi. —

Aiz durvīm pagriezos un gribēju vēlreiz redzēt Selestīni, bet durvis strauji vērās cieti, un es redzēju tikai viņas ēnu: tā māja man ardievas. Ēna bija it kā paaugusies un nebija vairs kupraina.

☆

Lisjēna istabā mani jau pie durvīm sagaidīja pieviltais:

— Vai redzējāt? Mana sieva katru dienu stāv aiz durvīm un mūs novēro. Bet baidas vai kaunas ienākt. Sirdsapziņa! —

Šis cilvēks drīzi sāks trakot.

Vēstuļu rakstītājs kā sastindzis sēdēja pie galda, turēja izģindušā rokā greznu pildāmspalvu un dziļdomīgi raudzījās atvērtā vēstuļu blokā, kur nebija ierakstīts neviens vārds. Viņš neatņēma sveicienu, nepacēla pat skatu.

Arī šis cilvēks nebija glābjams.

Lisjēns nemierīgi staigāja pa krātiņu: šajā namā tā bija ļauna zīme.

— Katru dienu prasu doktoram, kādēļ mani nelaiž mājās. Viņš izvairas atbildēt. Atkārto, ka es nekad neesot bijis traks, tikai alkoholiķis, bet nu pilnīgi izdziedināts. Ka biju dzērājs, to jau zināju pats, ka vairs neesmu, arī to zinu. Kā lai būtu? Šeit nedod ne piliena vīna. Un es arī vairs negribu. Kad iedomājos vien, jau top nelabi. —

Lisjēns priecājās par kožļājamo tabaku, un kad viņš apklusa un sāka atvērt Selestīnes sainīti, es netraucēts varēju dzirdēt ik vārdu, ko teica polītisko zinātņu students. Jau ienākot redzēju, ka polītiķis stāv pie galda it kā kongresa runātājs, un ka tikai viņa ķermenis ir šeit. Students runāja krieviski, un es acumirklī sapratu, ka šajā brīdī viņš ir Chruščovs. Un ja viņam bija vēl neizpētītas spējas — vienalga, ārprāts vai pārprāts — uz laiku kļūt par citu cilvēku, tad viņa runa liecināja, ka Chruščovs ir vīrs ar milzīgu

slavas kāri, kas jau kļuvusi par apsēstību, vīrs, kas gribētu būt pasaules varenākās imperijas valdnieks, vēl vairāk — visas pasaules valdnieks, bet dzīvo paniskās bailēs no savu ideju un illūziju sabrukuma. Un šajos pānikas brīžos kļūst tāds pat histēriķis, kāds bija Hitlers.

Lisjēns bija uzvilcis jauno kreklu.

— Viņš runā krieviski, vai nē? Šo valodu varu atšķirt no citām, jo diezgan bieži dzirdēju tolaik, kad Kurzemē karoju ar krieviem. No gūstekņiem gan iemācījos tikai dažus lamu vārdus. Diezgan bieži viņš runā angliski, reiz runāja vāciski, un tad viņš noteikti tēloja Adenaueru. Bet vislielākais joks bija nupat, pirms pāris dienām. Viņš tēloja de Gollu, pat balss bija apbrīnojami līdzīga. Biju iesnaudies, modos un nevarēju saprast, kas gan noticis, ja prezidents mūs pagodina ar apciemojumu. Šis students ir lielisks aktieris! Labi, ka viņš politiķus un valstsvīrus netēlo katru dienu, tad tās gudrās runas klausoties varētu kļūt traks. Pārējā laikā ar viņu var pavisam cilvēcīgi sarunāties. Ar tiem diviem vairs nav iespējams runāt. Viens no rīta līdz vakaram stāv pie durvīm un klāsta savas ģimenes lietas. Iedomājies, ka aiz durvīm stāv viņa sieva. Otrs jau sen vairs nerunā ne vārda, nu arī vairs neēd. Žēl cilvēka. Liekas, ka viņš vairs ilgi . . . —

Politiķis pēkšņi apklusa un apsēdās. Lisjēns kaidroja:

— Pēc savām runām viņš arvien kādu pusstundu sēd, nekā nerunā un nedzird. Tad pamostas kā no miega, pasmaida, un viss ir kārtībā. —

— Vai viņš kaut ko atceras? —

— Viņš saka, ka nekā neatceroties, bet tam es neticu. —

Man ļoti gribējās ar studentu parunāties, bet pusstundu gaidīt nevarēju.

— Lisjēn, es runāšu par tevi ar doktoru, un drīzi atkal atbraukšu. Ir auksts un lietains, saule atspīd reti, tu zini, ka Selestīne tādā laikā sēd tikai istabā. —

— Jā, jā, es zinu. Bet runā gan ar doktoru un atbrauc. Sveicini Selestīni! Kas jauns Vējuciemā?

— Drīzi sāks ierakt ūdensvadu. —
— O, tas ir labi! —

☆

Mani gaidīja kāds biroja ierēdnis. Vai man būtu brīdis laika sarunai ar doktoru?
Kopš neilga laika šeit bija ārsts, kuŗu vēl nepazinu. Doktors Miņjo bija jauns, pārāk jauns šim namam, es tūlīt ievēroju viņa nervozās pirkstu kustības un pārpildīto pelnu trauku. Vai doktors vēl nezināja, ka viņam vajadzīgs miers, nevis darbs ar nervu slimniekiem un vājprātīgiem?

— No biroja man telefonēja par jūsu apmeklējumu šeit, slimnīcā, un es vēlējos parunāties par jūsu kaimiņiem, tiem diviem no Vējuciema. Pazīstu doktoru Merklenu, abatu Bartelemeju un mācītāju van Gālenu un — būšu atklāts — viņi man par jums ir stāstījuši. Izrādas, ka mums ir kopējas paziņas arī Parīzē. Ko jūs sakat par Lisjēnu? —

— Ka viņš bija alkoholiķis, to lieki atkārtot. Kopš Lisjēnu pazīstu, viņš ik dienas izdzēra vairākus litrus vīna. Tas iedarbojās uz viņa jau tā aktīvajām smadzenēm un jūtīgo dvēseli, un lika viņam runāt un rīkoties tā, ka cilvēki viņu uzskatīja par prātā jukušu. Lai atzinība jūsu metodei! Esmu pārliecināts, ka Lisjēns nekad vairs nekļūs par dzērāju. Laižat viņu brīvībā, jūs zināt, kādā sabiedrībā viņš patreiz ir. —

— Lisjēna māsa ir šeit, tādēļ man vajadzīgs cilvēks, kas uzņemas par viņu rūpēties. Jūs saprotat: vecuma dēļ. —

— Mēģināšu tādu cilvēku sagādāt. —

— Tajā pat dienā Lisjēns varēs šo māju atstāt. —

— Un viņa māsa, Selestīne? Vai jūs zinat visu, kā viņa šeit iekļuva? —

— Zinu tikai gadījuma oficiālo daļu un to, kā viņa sākusi trakot. Todien biju Parīzē. —

Kamēr dažos vārdos raksturoju Selestīnes gŗūtsirdību,

kamēr izstāstīju īso stāstu par viņas atvešanu, doktors bija izpīpojis jau divas cigaretes.

— Lūk, cik neatbildīgi, nē, barbariski vēl tagad rīkojas ar cilvēkiem ... veciem cilvēkiem! Un ārsti raksta apliecības! Kopš esmu šeit, tādi gadījumi bijuši jau vairāki. Nervu slimnieki un alkoholiķi ir dziedināmi, vājprātīgie mani neuztrauc, bet šie gadījumi mani padara nervozu. Tie, par kuŗiem kāds rūpējas, tie vēl ir laimīgi, bet ir arī cilvēki, ko šeit atved un aizmirst. Esmu tikai ārsts, arī sava veida ieslēgtais, un nevaru būt pacientiem ne tēvs, ne dēls, ne brālis ... Selestīni esmu tikai trīs reizes redzējis, jūs viņu pazīstat trīs gadus. Grūtsirdība nav ārprāts, bet ja jūsu kaimiņiene reiz ir šeit, esmu spiests viņu paturēt vismaz trīs mēnešus. Saprotat mani, esmu spiests! —

— Saprotu, bet man ir kāds lūgums: pārvietojiet Selestīni uz citu nodaļu. Viņu uztrauc aizrestotais logs un novērošana, viņai vajadzīgas pastaigas un grāmatas. —

Atbildes vietā doktors telefonēja uz personāla nodaļu un lika Selestīni pārvietot, tūlīt, šajā pat stundā.

Es priekā spiedu viņam abas rokas:

— Paldies, doktor! —

Viņš smaidīja:

— Jūsu kaimiņiene taču nebēgs? Tagad viņai būs liels, atveŗams logs pret sauli, durvīs lodziņa nav, viņa varēs staigāt pa dārzu kaut vai visu dienu, un grāmatas ... visa bibliotēka. —

— Jūs tomēr esat vairāk nekā tikai ārsts. Ļoti vēlējos ar jums parunāties par politisko zinātņu studentu Lisjēna istabā, bet esmu spiests atvadīties, lai nenokavētu vilcienu.—

— Ko, vai jums nav auto? —

— Nē. —

— Mon Dieu, cik zinu, Vējuciems taču ir tālu no stacijas! Kā jūs dzīvojat, kā iztiekat? —

— Dzīvoju īrētā mājā, audzinu zirņus, sīpolus un kartupeļus, lasu sēnes. Cērtu mežā malku, gan tikai savām vajadzībām. Rakstu, lasu. Būtu melis, ja teiktu, ka esmu ar savu

ikdienu apmierināts, bet — esmu tikai pensionēts raktuvju strādnieks. —

— Jūs rakstat. Vai ar to nenopelnat nekā? —

— Nē, ir tikai izdevumi. —

— Vai reiz nekļūsat mans kollēga? —

— Nē. Neaizmirstat, ka esmu ārzemnieks. Nav vairs Akseļa Muntes laiki. Ko esmu mācījies un vēl mācos, tas tikai paša intereses dēļ. —

— Žēl. Esmu dzirdējis, ka jums esot sevišķas spējas. Kad jūs ieejot pie trakojoša vājprātīgā, tas sākot smaidīt. —

— Es smaidu pirmais. —

Doktors skatījās pulkstenī:

— Uz staciju jums tagad būtu burtiski jāskrien. Līdz vakara vizītei esmu brīvs, parunāsimies, un es jūs aizvedīšu mājās. Students . . . Par viņu interesējas universitāte, bet — neērti atzīties — neesmu vēl skaidrībā, ar ko viņš slimo. —

— Tā ir šizofrēnija, dvēseles sadalīšanās, cita vārda es nezinu. Domāju, jūs būsit pārsteigts, bet es apšaubu, vai šizofrēnija vispār ir garīga slimība. Katrā ziņā viņa nav tas pats, kas lieluma vai vajāšanas mānija. Jūsu studentam baiļu lēkmes neuzbrūk, viņš arī nekad nav teicis, ka ir Jūlijs Cēzars, Napoleons, de Golls vai Kenedijs. Vai šizofrēnija nav ārkārtīga, pārdabīga spēja iejusties citas personas domās, dvēseles pārdzīvojumos, nodomos, rūpēs, pat zināmās ķermeņa funkcijās, piemēram — runāt šīs personas balsī? Students nupat bija Chruščovs. Lisjēns stāstīja, ka nesen viņš bijis de Golls, runājis arī ģenerāļa balsī. Protams, Lisjēns viņu uzskata par lielisku aktieri . . . Ļoti interesanti ir tas, ka, atgriezies atkal pats sevī, savu „ceļojumu" viņš neatceras. Šodien redzēju viena „ceļojuma" beigas, bet būtu gaužam vērtīgi redzēt sākumu: vai tas ir automātisks, neapzināts, jeb students kaut kā sagatavojas, apzināti pats sevi iedvesmo? Zīmīgi ir tas, ka viņš top tikai par personu, kas nodarbojas ar politiku. Tātad „profesionāla šizofrēnija" . . . Doktor, jums vajadzētu ar studentu daudz nodarboties, arī es viņu gribētu bieži redzēt. Reģistrējat visu

dzirdēto un novēroto, visus sīkumus. Kas zina, varbūt jūs atklāsit kaut ko pavisam jaunu. Varbūt, ka students ir fainomens ar spējām, kuŗas mēs patreiz nevarētu citādi nosaukt kā par pārcilvēciskām. —

— Tas, ko jūs teicāt, mani tiešām pārsteidz. Ļaujat man pārdomāt. Kad atkal tiksimies, varbūt zināšu jau ko vairāk. Jā, es sākšu mūsu studentu nopietni pētīt, un arī jūs, protams, varat nākt, cik vien bieži iespējams. Varbūt, atradīsim atrisinājumu. Par šizofrēniju līdz šim parastā nozīmē nevaram runāt, tādēļ es arī vilcinājos ar diagnozi. Šis ir ārkārtīgs gadījums, un ja mūsu spējas būs par mazām, sūtīšu studentu uz Parīzi. —

— Būtu labāk, ja jūs viņu kādā dienā varētu kā brīvu cilvēku izlaist pa vārtiem. —

— Nē, es neceru, ka viņš šo posta māju reiz atstās kā . . . kā vesels un normāls cilvēks. Un Parīzes kliniku arī nē. Arī tad nē, ja izrādītos, ka viņš ir ģenijs ar pārcilvēciskām spējām. Piederīgo viņam nav, tikai Sārburgā kaut kas līdzīgs ļoti tāliem radiniekiem. Tie viņu atveda. Likās bagāti un iedomīgi cilvēki, neticu, ka tie jebkad būtu pierunājami uzņemt viņu savā mājā un parakstīt galvojumu. —

— Doktor, ja reiz būtu vajadzīgs aprūpes un uzraudzības galvojums, atceraties mani. —

Doktors pasmaidīja un pamāja ar galvu, tad sāka sirsnīgi smieties:

— Jūs esat . . . Nē, jūs neesat! Jūs neesat mūsdienu cilvēks! —

— Tomēr! Es taču dzīvoju mūsu laikā. Tieši tādēļ šāds galvojums būtu tikai niecīga daļa no mana parāda. Ir bijuši cilvēki, kas man palīdzējuši daudz vairāk. Reiz kāds galvojums izglāba mani no nāves. —

— O! Šādi gadījumi mani ļoti interesē. Vai nevēlaties pastāstīt? —

— Šis atgadījums ir tikai sīkums stāstā par lieliem un drūmiem notikumiem. Protams, manā dzīvē tas nebija sīkums . . . Es gan labāk par to klusēju, nekā stāstu . . . Šoreiz varētu pastāstīt, tad jūs labāk saprastu, kādēļ esmu

tāds, nevis citāds. Bet stāsts būs gaŗš. Faktu atstāstījums pāris teikumos jums nekā nedotu. —

— Stāstat. Vakara vizīti var izdarīt mans palīgs. —

— Kad vācieši 1941. gada vasarā no manas dzimtenes padzina boļševikus un devās tālāk, fanātiskajā triecienā uz austrumiem, es neapdomīgi nosmējos: „Varena armija! Bet kāda viņa būs, kad nāks atpakaļ?" Par to es jau pēc pāris dienām sēdēju pelēkā kravas mašīnā. Pirms dažām nedēļām krievi šādās mašīnās bija veduši deportācijai lemto latviešu tūkstošus, un vienu no šiem posta cilvēkiem man gadījās redzēt. Braucot man par viņu bija jādomā. Šis latvietis sēdēja tāpat, kā tagad es: mašīnas vidū, klēpī sakrustotām rokām, tikai ap viņu bija bruņoti mongoļi, ap mani — latvieši. Vai tie bija uzvarētāji? Nē, mēs visi bijām uzvarētie, tikai mūsu kaklakungi bija izmainījušies. Bet saviem sargiem es to nedrīkstēju teikt. Es klusēju, un mani pārņēma kaut kas vārdos nepasakāms, lielāks un smeldzīgāks par vientulību. Lēca saule un domās es viņai sūtīju ardievas: „Saule, paliec sveicināta!" Ardievas bija pāragras, bet kopš tā rīta esmu saules pielūdzējs, un saules lēktu pārdzīvoju dziļāk un bijīgāk nekā dievkalpojumu.

Liekas, ka mani gribēja aizvest pie karstgalvīgiem vīriem, jo mašīna apstājās tālā pilsētā Jelgavā. Biju dzirdējis, ka tur gandrīz katru apcietināto nošaujot. Bet es tur nebiju piederīgs, un kaut kāda likumība arī tajās chaosa dienās tika ievērota, tādēļ vēlu naktī biju atkal atpakaļ mana apgabala pilsētā Bauskā. Cietums bija pārpildīts, mani iedzina pagrabā. Nebiju pirmais, bet jau piecdesmit septītais. Bija visādi cilvēki — varas maiņas un sajukuma laika nelaimes putni. Tā saukto komūnistu līdzskrējēju bija visvairāk. Es vēroju šos cilvēkus, dzirdēju viņu sarunas, un manī radās pārliecība, ka neviens no viņiem nepazina boļševisma īsto seju, tādēļ gudri propagandisti tos bija samulsinājuši ar skaistiem solījumiem. Bija daži karsti un skaļi nacionālisti,

bet pagrabā tie drīzi kļuva vēsi un nerunīgi. Netrūka arī tādu, kas bija ieslodzīti personīgu norēķinu dēļ.

Gar vienu pagraba sienu bija sanaglota zema dēļu lāva. Uz tās gulējām, bet tikai uz sāniem, cieši viens otram piespiedušies. Protams, nebija ne gultas maisu, ne segu. Pēc trim dienām pagrabs bija pilns. Uz lāvas vēl ciešāk saspiesties nebija iespējams, cilvēki sēdēja un gulēja uz ledaini aukstā akmens klona. Ceturtajā dienā pagrabā sadzina pilsētas un apriņķa ēbrējus — vīrus, sievas un bērnus. Mūsu akmens krātiņā bija drausmīgs cilvēku kamols. Divas ēbrējietes kļuva vājprātīgas. Lēkmes sākās naktīs. Dažreiz vēl tagad mani sapņos vajā šo vājprātīgo sieviešu aurošana un izbiedēto bērnu kdiedzieni. Bet mums bija aizliegts pat sveces galiņu iedegt. Naktī klauvēt pie durvīm arī bija noliegts, bija piedraudēts, ka tad sargi caur durvīm šaus. Mucas vai cita trauka pagrabā nebija. Kur lai tas būtu novietots? Smirdoņa aizrāva elpu, nosmakšanas sajūta radīja bailes. Naktīs nespēju aizmigt, nespēju arī līdz rītam gulēt uz vieniem sāniem, izstiepies, bez kustībām. Sēdēju uz lāvas malas, ceļgalus pievilcis pie krūtīm un nomodā sapņoju par . . . elli. Tur iekļūt, tā man likās atpestīšana.

Pēc pāris nedēļām uz pagraba kāpnēm pēkšņi nostājās uniformēts vācietis, aiz viņa divi uniformēti latvieši. Vācieti nepazinu, par latviešiem zināju, ka viens ir apcietināšanas pavēļu devējs, otrs — viņa palīgs. Vācietis brīdi stāvēja, tad kļuva bāls, apcirtās pret pavadoņiem un sāka kliegt:

— Kas šeit notiek? Es jums neesmu licis apcietināt nevienu no šiem cilvēkiem. Mani kungi, pilsētas komandants esmu e s, un man ir tiesības zināt, ko jūs darat! Pie manis nāk pilsētas iedzīvotāji ar sūdzībām, ka jūs masveidīgi apcietinot cilvēkus, ka šeit naktīs kliedz sievietes un bērni. Tādsstāvoklis ir absurds! Ja šis pagrabs būtu piedzīts pilns ar cūkām, tās jau būtu nosmakušas. Kā šie cilvēki vēl ir dzīvi? Mani kungi, es jums pavēlu stundas laikā samek-

lēt piemērotas telpas, un divu stundu laikā lai šis ... lai šī bedre ir tukša! Durvis atstāt vaļā un laist cilvēkus pagalmā!

Vācietis aizskrēja, abi latvieši ļoti nopietni saskatījās un klusēdami aizgāja. Durvis palika vaļā un sargi mūs aicināja pagalmā — ieelpot gaisu. Streipuļodams augšup pa kāpnēm, kāds skaļi teica:

— Tas bija vīrs ar sirdi, prātu un izrīcību! —

Divas stundas vēl nebija pagājušas, kad jau bijām ceļā uz kādu tukšu māju. Pirms kaŗa tur bija mitinājušies sarkanarmieši. Pretimnācēji apstājās. Tik drūmu un netīru karavāni tie droši vien redzēja pirmo reizi. Vājprātīgās ēbrējietes baidījās nākt laukā no pagraba, viņas sasēja, iznesa un aizveda uz slimnīcu. Tagad, pārgājiena laikā, šņukstēja viņu vīri un skaļi raudāja bērni. Ieejot pa Ekerta mājas vārtiem, priecājos par milzīgo pagalmu un ūdenssūkni. Ai, gaiss un ūdens! Ēbrējus sadzina pagrabā, bet tas bija gaišs un sauss, logus atstāja atvērtus arī naktīs, durvis neaizslēdza. Latvieši izklīda pa ēkas abiem stāviem.

Jau nākamā dienā mūs, latviešus, sāka sadalīt grupās un vest dažādos darbos — gan pilsētā, gan apkārtnē. Teica: tas esot komandanta rīkojums. Tad mēs redzēšot, ka dzīve rit tālāk un nekļūšot grūtsirdīgi. Jā, komandantam bija taisnība.

Reiz, kad nācām no darba pie Bauskas jaunā tilta būves, mūs apturēja vācietis ar pulkveža zīmotnēm un veselu pavadītāju baru. Pēc frontes cīnītājiem viņi neizskatījās.

— Kas tie par ļaudīm? — pulkvedis jautāja sargam.

— Komūnisti. —

— Vai partijas biedri? —

— Nē. —

— Partizāņi? —

— Nē. —

— Par ko tad viņi apcietināti? —

To sargs vācu valodā nespēja paskaidrot, viņš izsauca no grupas Zeidaku, Latvijas vācieti, kas nebija sekojis

Hitlera aicinājumam repatriēties. Zeidaks skaidroja, pulkvedis uzmanīgi klausījās, adjutants steidzīgi rakstīja. Noklausījies diezgan garo klāstījumu, pulkvedis teica:

— Neredzu nekāda pamata, kādēļ šie cilvēki ir apcietināti. Kas viņi par komūnistiem, ja neviens nav bijis partijā? Mums bija seši miljoni komūnistu. Kur viņi tagad? Vai apcietināti? Nē, milzīgs skaits no tiem armijā cīnās pret citiem komūnistiem — boļševikiem. Un lieliski cīnās! Arī šie vīri cīnītos, citādi viņi būtu aizbēguši līdzi boļševikiem... Es tūlīt runāšu ar pilsētas komandantu, bet jūs — viņš pagriezās pret sargu — ziņojiet savai latviešu priekšniecībai, ka mēs pret šiem cilvēkiem nevēršamies, jo viņi mums nav bīstami. Komūnisti bija katrā zemē, ko esam okupējuši, bet viņi mums neizrāda pretestību. Ik vienā okupētajā zemē mūsu ienaidnieki ir nacionālisti. —

Zeidaks to visu skaļā balsī pārtulkoja, pulkvedis mums pamāja, pasmaidīja un aizbrauca. Ievēroju sarga naidīgo skatu.

— Jums to nevajadzēja tulkot, — viņš teica Zeidakam.

— Bet jūs taču mani saucāt par tulku, un vācietis lika pareizi pārtulkot katru vārdu! —

— Vienalga. —

Kopš šī gadījuma visi sargi sāka Zeidakam atklāti izrādīt naidu. Nezinu, vai viņš vēl kaut kā bija apgrēkojies, jeb liktenīgs bija tulkojums, bet Zeidaku nošāva.

Pie tilta būves nostrādāju tikai kādas trīs dienas, tad saslimu ar masalām. Mani aizveda uz slimnīcu, bet tur nevarēja uzņemt, jo tad pie manas gultas dienu un nakti būtu vajadzējis stāvēt sargam. Lai būtu izolēts, man Ekerta mājā ierādīja atsevišķu istabu. Tai bija divas durvis: uz ielu un pagalmu. Ielas durvis jau bija aizslēgtas, arī otrās man lika arvien turēt aizslēgtas, lai kāds neienāktu un nesaslimtu. Ēdienu saņēmu pa logu. Arī vēlāk, kad masalas biju izslimojis, mani atstāja šajā istabā.

Reiz ienāca kāds sargs un iedeva ielas durvju atslēgu.

— Ja kas atgadas, Dieva dēļ nenododiet mani. —

— Man šo atslēgu neviens nav devis. Es viņu atradu galda atvilktnē. —

— Jūs esat apsūdzēts par naidīgu musināšanu pret vācu armiju. Ir kaŗš, un tā ir smaga apsūdzība. Ja naktī klauvē un saka, ka jāiet uz nopratināšanu, slēdzat vaļā ielas durvis un — lai Dievs jums palīdz! Domāju, ka uz ielas sargu nebūs . . . Bauskā gaida zilo autobusu. —

— Mēs personīgi esam sveši. Kādēļ jūs . . .? —

— Jūs neesat aizmirsts. Ardievu! —

Zilais autobuss . . .

Šiem vārdiem bija baiga skaņa — šāvienu skaņa. Viņiem bija arī smaka — asiņu smaka. Zilā Rīgas satiksmes autobusā Latviju apbraukāja soda ekspedīcija — Arāja vīri.

Dažas dienas vēlāk, no rīta izgājis pagalmā mazgāties, biju pārsteigts par neparastu klusumu. Pie sūkņa jau mazgājās kāds ieslodzītais. Kad piegāju klāt, viņš čukstēja:

— Vakar iebraucis zilais autobuss . . . Šonakt aizveda visus no pagraba. Vai nekā nedzirdēji? —

— Nē. —

— Nekāda trokšņa jau arī nebija. Tikai bērni šņukstēja. Sievas un vīri bija pilnīgi klusi. Mēs no otrā stāva logiem redzējām, kā viņi aizgāja. Mašīnas bija tālāk, šķērsielā. Aizmigt nevarējām, paslepus atvērām vienu logu, un īsi pirms saules lēkta silā sāka skanēt šāvieni. —

Pie pagraba kāpnēm smiltīs gulēja pūkains rotaļu lācītis.

Pusdienas laikā mūs, pāris vīrus un dažas sievietes, aizveda uz kādu māju uzpost telpas. Pagalmā stāvēja zilais autobuss, istabas bija tik drausmīgā nekārtībā, it kā tur būtu trakojuši vājprātīgie. Māja bija pilna uniformētu, bruņotu vīru. Citi gulēja, gan ar drēbēm un apaviem iekrituši gultās, gan pakrituši uz grīdas, starp tukšām pudelēm un ēdienu atliekām. Citi sēdēja un snauzdami klanījās. Citi sēdēja kā

sastinguši un truli skatījās tējas glāzēs, kur bija nevis tēja, bet degvīns. Daži dzēra un auroja necilvēcīgās balsīs. Kāds no tiem, kas vēl dzēra, uzbļāva, lai uzceļam divus apgāztus skapjus, sievietes lai izmazgā mazmājiņu, tajā vairs nevarot iebrist, tad lai tūlīt pazūdam.

Arāja vīri . . .

Naktī neizģērbos un neaizmigu. Nākamā dienā Ekerta mājā visos kaktos bija dzirdami čuksti, ka zilais autobuss vēl esot pilsētā, ka soģu komisija patreiz lemjot par mums. Uz nopratināšanu nevienu nesaucot. Kas esot mūsu tiesātāji, to arī sargi nezinot. Pēcpusdienā atbrauca kāds zemnieks un mūs, palielu grupu, aizveda kult rudzus. Zemnieks parakstīja galvojumu, ka neviens nebēgs, un mēs braucām bez sarga. Vēlu vakarā atbrauca četri sargi un vienu no mums aizveda atpakaļ uz Bausku. Teica:

— Uz nopratināšanu. —

Otrā rītā agri vajadzēja turpināt kulšanu, bet es grozījos siena grēdā un nevarēju aizmigt. Arī pārējie visu nakti čabinājās un sačukstējās. Tajā naktī Bauskas silā Arāja vīri bija šāvuši latviešus. Ekerta mājas atslēga mani nebūtu spējusi glābt, tomēr esmu viņu iznēsājis līdzi un glabāju vēl tagad kā brīvības amuletu, ko man cietumā iedeva c i l v ē k s.

Pēc gada runājos ar vienu no mana likteņa lēmējiem. Kaŗa laika likumos man bijis rakstīts tikai viens sods — nošaušana, bet no nāves mani esot izglābusi dzejniece, kas tajos gados pie mums bija slavena un ļoti iecienīta. Jums viņas vārds ir svešs, tas ir — Straumēnu Elza, un šo vārdu es saku jums tādēļ, ka man viņš ir svēts. Dzejniece esot atbraukusi no galvaspilsētas Rīgas, nolikusi galdā manu dzejoļu grāmatu un saukusi: „Es pazīstu šīs grāmatas autoru un viņa liktenis man nav vienaldzīgs. Ja dzejoļi vēl nav pietiekami labs galvojums, tad es to dodu. Ja viņš nevietā un nelaikā pārsteidzīgi izrunājies pret vācu armiju, tad skataties uz šo lietu ar l a t v i e š u acīm." Vēlāk, kad

Bauskā iebraukusi soda ekspedīcija, par mani esot ilgi lemts, bet dzejnieces galvojumu neviens negribējis noraidīt, vācieši komisijā neesot bijuši, un tā viņi beidzot esot skatījušies ar latviešu acīm. Bet dzejniece bija spējusi glābt tikai vienu. Iznāca tā, ka Straumēnu Elza bija bijusi Bauskā tajā laikā. kad slimoju ar masalām. Kādēļ mani atstāja atsevišķā istabā, kādēļ sargs atnesa atslēgu? Vai tam bija kāda sakarība ar dzejnieci, to man neizdevās uzzināt.

Kad zilais autobuss bija aizbraucis, pateica, ka nevienu vairs nešaus, bet būs jāpaliek ieslodzījumā līdz kaŗa beigām. Mūs sasēdināja kravas mašīnās un aizveda uz kūdras purvu pie Lietuvas robežas. Tur bija koncentrācijas nometne. Pienāca ziema, mans vasaras apģērbs bija noskrandis, arī kurpes bija noplīsušas. Citi nebija bagātāki, nē, dažiem vairs nebija nekādu apavu, tiem iedeva koka tupeles. Sedzāmies ar vecām sarkanarmiešu segām, tās bija atvestas no kādas pamestas noliktavas. Gultas maisu nebija. Man laimējās dabūt vietu guļamās lāvas trešajā stāvā. Tur, tieši zem griestiem, sēdēt nebija iespējams, vakaros dzejoļus rakstīju gulēdams, bet bija silti. Pirmā stāva gulētāji briesmīgi sala. Kūdras bija diezgan, dienu un nakti kurējās divas krāsnis, bet milzīgā koka baraka nebija piesildāma.

Rudenī kūdras rakšana bija pārtraukta, ziemu mašīnas stāvēja purvā pamestas un ieputinātas. Vasarā izkaltētā kūdra gulēja gaŗās grēdās, to vajadzēja kraut vagonetēs un izstumt uz galvenā sliež uceļa. Tur vagonetes sakabināja un ar mazu lokomotīvi veda uz nometni. Nometnē krāva divas grēdas, augstas kā divstāvu mājas. Bija divas grupas: grēdu krāvēji nometnē un vagonešu lādētāji purvā. Es biju purva grupā. Uz darbu gājām pāris kilometrus, gaŗā rindā pa sliežu ceļu. Līdzi nāca divi bruņoti sargi, rindas sākumā un beigās. Drūms gājiens, it kā pa tuksnesi: pa labi un kreisi piesnigušais purvs, priekšā pelēka, salīkusi mugura, aizmugurē sniegā čirkstoši soļi . . . Tāpat vakarā mājās, tikai abi sargi tad nāca rindas beigās.

Kad sargi bija piedzērušies, viņi naktīs iebruka barakās un izdzina mūs darbā, sevišķi, kad pār purvu kauca sniegputenis. Un piedzērušies viņi bija bieži. Dažreiz viņi mežonīgi šaudījās, tad aurodami aizgāja uz sieviešu baraku.

Februārī atveda pelēkus krievu mēteļus un sameta pagalmā kaudzē. Kas gribēja, varēja ņemt, un ņēma visi. Bija viens otrs puslīdz labs mētelis, bet daudzi bija saplēsti, citi apdedzināti, citi sašauti un apkaltuši asinīm. Mēteļi bija atņemti gūstekņiem un novilkti kritušajiem.

Bijām pakļauti vācu koncentrācijas nometņu režīmam, tas nozīmēja — nebija gandrīz nekāda uztura. Piederīgie gan netika dzīti projām, ja viņi svētdienās atveda kaut ko ēdamu un nodeva sardznīcā, sevišķi, ja pacienāja arī sargus. Bet ne visiem bija piederīgie.

Pirmajā maijā mums dažiem pateica, lai ejam mājās. Ka mēs vēl esam šeit, tas esot pārpratums. Mēs kā speciālisti esot vajadzīgi frontē. Nezinu, kas par speciālistiem bija citi, es biju kara radiotelegrafists. Pārgāju mājās, diezgan ilgi mani atstāja mierā, sāku jau klusībā priecāties, ka esmu aizmirsts, bet pienāca katēgorisks uzaicinājums — brīvprātīgi pieteikties uz fronti. —

Doktors aizdedzināja cigareti.

— Vai nevarējāt atteikties? —

— Varēju, bet tad man būtu bijis jābrauc uz Buchenvaldi vai Saksenhauzenu. —

— Tad jums toreiz bijusi laime izvēlēties pareizo ceļu, jo esat palicis dzīvs . . . Jā, tagad es jūs tiešām saprotu labāk. Jūsu stāsts apstiprināja pētījumus, ka ikviens, kas bijis koncentrācijas nometnē, ir ieguvis kādu kompleksu. —

— Doktor, esmu pārsteigts par jūsu veiklību. Nemaz neiedomājos, ka izmantosit manu stāstu psiholoģiskām studijām. Bet vai drīkstu jautāt, kāds ir mans komplekss? —

Doktors smaidīja:

— Tas ir labs komplekss un saucas: fanātiska brīvības mīlestība.

Tikko valdīju smieklus:

— Abi esam mācījušies, ka cilvēks, kas slimo ar kādu kompleksu, ir nenormāls. Vai jums nevajadzētu mani ieslēgt šajā namā? —

Doktors kļuva nopietns, gandrīz bargs:

— Jūs nē, bet tos, kuŗi slimo ar kompleksu — ieslodzīt brīvības mīļotājus. —

Svētā Leona ciemā bija no doktora jāatvadas. Viņa platajai un zemajai mašīnai Vējuciema ceļš bija par šauru un akmeņainu, un to vēl šaurāku bija padarījušas ceļmalās nokrautās ūdensvada caurules. Soļoju mājās un priecājos, ka atkal jūtu zem kājām zemi un akmeņus. Mīlu spēcīgas mašīnas un ātrus braucējus, bet vājprātīgo nama doktors brauca neprātīgi.

☆

Otrā rītā gāju uz Selestīnes māju.

Nemaz neslapstījos, jo biju drošs, ka neviens mani neredzēs: strādātāji bija darbā, skolnieki Eigentālē skolā, un Irēnes meitas līdz pusdienai gulēja. Marija ārpus ciema nestrādāja, tomēr cēlās ļoti agri, bet es viņu redzēju aizejam uz Svētā Leona ciemu. Pirms divām stundām viņa nepārnāks. Malu medniekam Ernestam bija dzeršanas nedēļa, vēlu naktī viņš no sava namiņa loga šāva gaisā, tātad modīsies tikai pret vakaru. Galu galā es Selestīnes mājā varēju iet pilnīgi atklāti, man bija atslēga, nebūtu arī grūti izdomāt kādu izskaidrojumu. Bet man būs jāizlauž akmenis, dažās minūtēs to nevarēšu, tātad slepenība bija vietā.

Uzkāpu bēniņos, gāju pie dūmvada, un tūlīt ieraudzīju akmeni ar vadzi un veco mēteli. Satvēru vadzi, dažas reizes pakustināju un, akmenis bija izlauzts, jo Selestīne, to iemūrēdama, bija lietojusi tikai slapjas smiltis un pelnus. Dobumā bija senlaicīgs metalla šķirstiņš, mazs, bet smags,

neaizslēgts. Ieliku akmeni atpakaļ dobumā, aizbakstīju spraugas, mēteli atkal uzkabināju vadzī, paņēmu šķirstiņu un gāju mājās.

Tikko biju istabā, kad gar māju pagāja Ernests, nesdams lielu mugursomu, pārpildītu vīna pudelēm. Nē, viņš negulēja vis, bet nāca jau atpakaļ no Svētā Leona ciema. Es brīdi vēlāk vai viņš brīdi agrāk, tad mēs būtu sastapušies un manā rokā būtu bijis šķirstiņš. Manī sabangoja dusmas pret visu Selestīnes mantojumu, strauji atvēru šķirstiņu, gribēju savaldīties un palikt mierīgs, bet nespēju, un salauzu četrus sērkociņus, pirms aizpīpoju cigareti.

Selestīne runāja par naudu.
Vai viņa šķirstiņu nekad nebija atvērusi? Tur bija tikai pieci zelta naudas gabali, paslēpušies starp smagām bruņinieku laiku kaklarotām, rokas sprādzēm un gredzeniem. Kā sugestējošas acis šķirstiņā gailēja milzīgi dārgakmeņi, zili, sarkani, zaļi, violeti.

Selestīnes tēvs . . .
Vai pasaulē bija nolādēta nauda? Manī raudzījās dārgakmeņu acis, un pēkšņi es sapratu tos, kas trīcēdami visu mūžu sēd aiz dubultām atslēgām, šo acu sugestēti. Sapratu tos, kas laupa un slepkavo, šo acu hipnotizēti. Sapratu tos, kas kļūst vājprātīgi. Un tos, kas nāves stundā briesmīgā izmisumā nolād paši sevi, jo visu mūžu skrējuši kā caur melnu nakti, nekā cita nespēdami un negribēdami redzēt, bet veltīgi cerēdami reiz ieraudzīt šo acu mirdzumu. Šīs acis nav nolādētas, bet viņām ir vara nolādēt un pazudināt cilvēkus.

Dārgakmeņi zaigoja.
Domāju par saviem manuskriptiem. Te, šajā šķirstiņā, bija manu grāmatu izdevēji. Te bija arī daudz citu grāmatu, tik daudz, cik vien es spētu izlasīt. Gleznas. Mūzika. Ceļojumi, piedzīvojumi, pieredze, fondi, stipendijas, no nabadzības

ķetnām izrauti rakstnieki un mākslinieki... Vai pietiktu? Ak, zem akmens taču guļ lielā lāde!

... tāpat kā Sātanam nav gana. —

— Nē! Nē! —

Kas kliedza? Pirmo reizi mūžā nometu cigareti uz grīdas, atrāvu durvis un apskrēju mājai. Neviena cilvēka, kauca tikai aukstais novembŗa vējš. Vai tiešām es pats biju kliedzis? Nācu atpakaļ istabā, metu krāsnī malku un ilgi raudzījos tieši svelmē, bet man klabēja zobi. Vai tādēļ, ka bija tik auksts vējš? Un kādēļ es kliedzu?

Krāsnī sprakšķēja malka.

Stundām varu sēdēt, klausīties šo sprakšķoņu, raudzīties liesmās un domāt. Šīs stundas ir daļa no tā, ko saucu par savas dzīves skaistumu. Bet šoreiz man likās, ka liesmās nemierīgi spīd zaļas, zilas, violetas un sarkanas acis. Šāds nemierīgs spīdums acīs arī tiem cilvēkiem, kas kliedz vājprātīgo namos.

Pēc pusstundas biju atracis lielo lādi, bet pēkšņi vairs nezināju, ko darīt ar šķirstiņu: nolikt uz vāka, līdzās krucifiksam, jeb pacelt vāku un ielikt šķirstiņu lādē? ... Ak, vai man šī aizliegumiem pārslogotā bagātība jāredz? Bet kādēļ nē? Esmu taču viņas mantinieks. Redzēt nenozīmē iekārot. Un ja iekārošu? Iekārot nav tas pats, kas ņemt. Vai spēšu neņemt?

Vai spēšu...

Nīstu cilvēkus, kas rīkojas, pirms izlēmuši, ko darīt, un tādēļ ne vienu vien reizi esmu nīdis arī pats sevi. Bet šoreiz nejutu pret sevi ne naidu, ne mīlestību, nejutu nekā, tikai apzinājos, ka rīkojos kā apsēsts. Vāks cēlās viegli, jo Selestīnes tēvs bija salauzis atslēgu. Sausajā telpā, apbērts sausu smilti un akmeņiem, vāks nebija arī gandrīz nemaz ierūsējis. Bet pēkšņi iekaucās viras. Iekaucās tik griezīgi, ka es uztraukumā nosvīdu un šodien jau otru reizi lecu augšā skatīties, vai tuvumā nav kāds cilvēks. Nē, nebija. Ielēcu atkal bedrē un ar strauju rāvienu atvēru vāku.

Kā bija teicis Selestīnes tēvs? Tādu bagātību neesot nevienam karalim. Neviena karaļa mantu kambaŗos neesmu bijis, bet tagad, stāvēdams pie atvērtās klosteŗa naudas lādes, ticēju, ka Selestīnes tēvs nav melojis. Te bija mans mantojums visā daimoniskajā mirdzumā. Vai lai aprakstu, ko lādē redzēju? Es to spēju, bet baidos no jauna kārdinājuma.

No manas pieres dārgakmeņos pilēja sviedri. Murmināju:

— Pasaules atslēga. —

Bet ko bija teikusi klosteŗa priekšniece, šīs atslēgas apracēja? —

— Un viņa pēdējās dienas paies briesmīgā dvēseles postā un prāta tumsībā. —

Vai par šādu maksu man jāpērk pasaules atslēga? Un vai tā ir īstā?

Nē!

— Dievs, pasargā mani no tumsas! Dāvini man savu vislielāko žēlastību: dzīves pēdējos mirkļos redzēt sauli. —

Iemetu šķirstiņu lādē un aizcirtu vāku. Kad biju bedri aizbēris, skaļi un dusmīgi noteicu:

— Nelga! —

Šis vārds nāca pilnīgi neapzinīgi, un par ko es sevi izlamāju, to nezinu vēl šodien. Vai par to, ka biju apracis mantojumu, jeb tādēļ, ka biju atkal kritis kārdinājumā? Šoreiz cīņa bija gŗūtāka nekā pirmo reizi.

Ieslēdzos, bet nespēju rakstīt, nespēju lasīt, baidījos no domām. Briesmīgs nemiers kā lāsts bija palicis pie manis, to nebiju apracis. Gāju pie Ernesta un aizņēmos pudeli vīna. Izdzēris pirmo glāzi, mēģināju sevi tiesāt. Vai esmu cilvēks ar raksturu, jeb vējgrābslis? Vai darīju pareizi, jeb . . . jeb Vējuciemam ir atkal muļķis? Vispirms iekļuvu pretrunās, tad sāku sevi aizstāvēt. Nespēju būt prokurors, advokāts un soģis. Biju tikai advokāts. Lieta palika neizšķirta. Izdzēru otru glāzi un noskumu. Kādēļ biju tik neva-

rīgs? Nedrebēju toreiz pelēkajā kravas mašīnā, kad sūtīju ardievas saulei, arī vēlāk kaŗalaukā nedrebēju, bet tagad drebēju un svīdu, ieraudzījis mirdzošus akmeņus un spīdīgu metallu. Tie nebija baiļu drebuļi, nē... Vai slimoju, kā miljoniem cilvēku, ar zelta rijību? Izdzēru pudeli un gāju gulēt. Kad vakarā pamodos, malka krāsnī bija izdegusi. Iekurināju no jauna un uzsmaidīju liesmām, jo nemierīgās acis tajās vairs neredzēju.

Kāds lāsts bija sadedzis.

2.

Selestīne nebija maldījusies.

Eižens atveda man tikai vienu vezumu malkas, tuvāko grēdu. Pārējās palika mežā un mirka rudens lietū. Kas bija vezums malkas? Lai veco māju šeit, vējainā kalna virsotnē, tikai kaut cik piesildītu, man pastāvīgi bija jākurina divas rijīgas krāsnis. Gāju mežā, un mans rūgtums pret Eiženu auga. Kādēļ viņš solīja malku atvest, bet vilcinājās no dienas uz dienu? Grēdas biju sakrāvis braucāmo ceļu malās, bet šie ceļi bija tālu no Vējuciema, aiz stāvām kalna nogāzēm un klintīm. Ceļi bija kilometriem gaŗi, jo kā spirāles vijās ap kalnu, līdz uzvijās virsotnē. Kājām gājēji kāpa kalnā pa šaurām un stāvām zvēru takām. Kāpt pa šīm takām ar smagu malkas nastu plecos, tas bija verga darbs. Bet man tas bija jādara, jo pēc ilga lietus pēkšņi uznāca sals, kauca ass austrumu vējš, ceļi bija apledojuši, un manu malku vairs nevarēja pārvest neviens traktorists, neviens govju pajūga braucējs. Sakostiem zobiem, līdz sabrukumam paguris, sviedros izmircis, rāpos augšup pa zvēru takām, cīnījos pret ledaino vēju un nesu malku mājās.

Uzbruka pāragra ziema ar skaudru aukstumu un gaudojošām sniega vētrām. Radio ziņoja par nosalušiem cilvēkiem. Malkas nešanā pat vergi vairs nebūtu dzīti, bet man bija

jāiet... Kad iznācu no meža, mani sagrāba vētra, un jau pēc dažiem soļiem likās, ka sviedros izmirkušais krekls piesalst mugurai.

Dažas dienas pirms Ziemsvētkiem saslimu.
Bija drudzis, nežēlīgi sāpēja galva un locītavas, it kā es būtu staipīts uz moku rata. Šī slimība man nebija sveša, biju paradis to pārslimot strādādams, bet šoreiz nespēju piecelties: tiklīdz mēģināju, uznāca reibonis. Krāsnis bija nekurinātas, istabas logs aizsalis ar biezu, bārkstainu ledu, sienas apsarmojušas. Naktī biju gan salis, gan svīdis, piesviedrējis visu palagu. Zem ķermeņa tas bija slapjš un karsts, bet viena mala bija noslīdējusi līdz grīdai un sasalusi cieta kā dēlis.

Ugunīgi slāpa.
Vēlreiz mēģināju piecelties, bet iekritu tumsā un murgos.
...kā dzīvas ēnas, sastingušām sejām, bet nemierīgi spīdošām, zaļām, zilām, sarkanām un violetām acīm, manī skatīdamies, bet ne vārda nerunādami, nāca Pauls un viņa brāļi, nāca daudzi citi apslēpto bagātību meklētāji, un katram plecos bija klosteŗa naudas lāde. Likās, viņi gribēja, lai es šīs lādes ņemu.
— Nē! —
Naudas nesēji aizgāja gaŗām.

...milzīgās vēstules, tās nesa cilvēki, kas man bija rakstījuši augstus, gandrīz patētiskus slavinājuma vārdus, bet nu jau pus gadu neatbildēja uz manām vēstulēm. Viņu sejas nebija sastingušas, tajās redzēju it kā pārsteigumu, acīs it kā vainas apziņu. Kādēļ viņi nāca tagad, tik vēlu, kādēļ bija tik ilgi klusējuši? Tagad arī es klusēju un nestiepu roku pēc vēstulēm.
Vēstuļu nesēji aizgāja gaŗām.

... atkal dzīvas ēnas, tosejās bija sastinguši sīkstuļu vaibsti, acis bez izteiksmes. Divi stacijas ciema malkas liel-

tirgotāji, un gaŗa rinda klosteŗkalniešu, tie, kam pagalmos gadu gadiem stāvēja un pamazām sapuva milzīgas malkas grēdas. Dīvainā procesija stuma ķerrās, vilka ratiņos un nesa uz pleciem malku. Es gulēju karstos, slapjos palagos un svīdu. Vai man viņu malka bija vajadzīga?

Malkas nesēji aizgāja gaŗām.

... čīkstēja kāpnes. Visi bija nākuši un aizgājuši bez skaņas. Vai nāca kāds, kas bija vairāk nekā ēna? Nāca abats Bartelemejs, bez procesijas, es viņu redzēju, bet tikai mirkli, tad neredzēju nekā, tikai domāju:

— Viņš nāk viens tādēļ, ka nav divu abatu Bartelemeju... Tie citi ir daudzi... kā fabrikāti, ražoti sērijās, pēc viena mēra. —

Tie citi klusēja, bet abats runāja:

... slims, varbūt — pat plaušu karsonis. Jums steidzīgi jābrauc uz slimnīcu! —

— Nē! —

— Izklauvējos un nodomāju, ka neesat mājās, bet es gribēju ienākt un jums kaut ko atstāt. Labi, ka toreiz iedevāt man to otro atslēgu... Jūs nosalsat! Visā mājā nav malkas. Vai lejā, šķūnītī ir?

Atkal čīkstēja kāpnes, tad lejā, šķūnītī kāds zāģēja un skaldīja malku. Vai es murgoju, jeb tiešām dzirdēju?

— — —

Istaba bija silta, loga baltais ledus kļuvis laukumains. Vai pavasaris? Ak, tad jau viss labi!

Labi...

— — —

— Jūs nedrīkstat tā dzīvot!... atnesu... tas jūs spēcinās. —

Atvēru acis, pie gultas stāvēja abats ar tējas glāzi rokā. Satvēru to abām rokām un dzēru, dzēru lieliem malkiem. Konjaks.

— Jūsu atskaņotājs nav salabots gandrīz jau veselu gadu, un es tikai tagad tā īsti sāku aptvert — kādēļ. Jūs esat pārāk sevī ieslēdzies. Ir taču cilvēki, ar kuŗiem var runāt arī par nedienām, un ir jārunā, citādi mēs vai nu sabrūkam, jeb kļūstam par akmeņiem. —

Manī salūza kāds aizsprosts. Vai to salauza drudzis un konjaks? Nē, es apzinājos katru vārdu, ko teicu, un nevarēju neteikt, nespēju vairs iesprostot un savaldīt rūgtu patiesības vilni, ko ilgi biju apspiedis un slodzījis zem klusēšanas mierīgā līmeņa. Ir brīži, par kuŗiem varam teikt tikai trīs vārdus: mērs ir pilns.

— Mans atskaņotājs nav salabots tādēļ, ka esmu strādājis citu cilvēku darbu, bet ēdis savu maizi. Nespēju vēl vairāk badoties, lai salabotu atskaņotāju. Tiešām nespēju! Jūs taču zinat, ka man nav nekādas izvēles. Atliek tikai maksāt īri, maksāt par elektrību un dzīvot pusbadā. Ja gribētu kaut cik cilvēcīgi paēst, tad man būtu jādzīvo zem debess, bet mūsu zemē tad soda par klaidonību. Par savu pensiju es nesūdzos. To saņemu pēc likuma, viņa ir nosvērta precīzi kā uz aptiekas svariņiem, nav bijis gadījums, kad saņemtu mazāk, protams — vairāk arī nē. Bet kādēļ likuma vērīgā acs nepavēro, vai pensionētais cilvēks spēj dzīvot? Vai viņš nav izkāmējies un noplīsis, vai nav spiests dzīvot būdā, no kuŗas pat suns aizbēdzis? Mums ir visādas mērauklas, kādēļ nav cilvēcīgas dzīves un cilvēka cieņas mērauklas?

Protams, ir taisnība tiem, kas par mani saka:

„Ko viņš pēc darba, naktis negulēdams, bendējas nost ar visādām biedrībām, runām un rakstiem? Būtu dzīvojis kā kārtīgs cilvēks, nebūtu sabeidzies, nebūtu tik jauns pensionēts, strādātu raktuvēs vēl tagad un pelnītu algu, nebūtu jādzīvo no grašiem."

Jā, es varēju dzīvot un strādāt kā kārtīgs pilsonis, bet negribēju. Vai esmu labojies?

Caurām kurpēm, tukšu vēderu paeju gaŗām apavu un pārtikas veikaliem, ieeju pastā, lai nosūtītu samaksu par laikrakstu, parasti gan ar novēlošanos. Jeb lai nosūtītu

manuskriptus, kuŗus vai nu saņemu atpakaļ, vai arī par tiem vairs nekā nedzirdu. Un lai vispār kādu laikrakstu vai grāmatu pasūtinātu, manuskriptu nosūtītu, esmu spiests strādāt vēl smagāk un ilgāk nekā toreiz, raktuvēs. Siena, labības vai kartupeļu laikā vēlu vakarā man ir tiesības uzlasīt druskas, kas krīt no manu saimnieku galdiem. Tiešām, — citādi nespēju saukt tos santimus, ko viņi pēc ilgām pārdomām ar trīcošu roku pasniedz strādniekam. Ir arī izņēmumi, to negribu noklusēt. Selestīnei reiz sagatavoju malku, un viņa mani atalgoja tā, ka biju pārliecināts — viņa ir pārskatījusies. Nē, viņa nebija pārskatījusies, un beidzot mani pierunāja atalgojumu pieņemt, jo es vienā dienā esot padarījis tik, cik dienas strādnieks šeit padarot trijās dienās. Vijolnieka sieva Marija mani vairākas reizes atalgojusi vēl devīgāk, un es jau ilgu laiku apzināti izvairos viņai darbā palīdzēt, lai man nebūtu jādzīvo ar sajūtu, ka esmu viņas parādnieks... Vai jūs zinat, ka Selestīne un Marija visā draudzē izdaudzinātas par briesmīgām sīkstulēm? Un kas ir izdaudzinātāji? Tie, kas pēkšņi jūtas bankrota priekšvakarā, tiklīdz viņiem jāizmaksā strādniekiem alga, tie ir tie paši, kas arī baznīcā ziedojumu traukā met vienīgi santīmus... Bet šiem santīmu metējiem ir mājas, traktori, auto un bankas konti... Viņiem ir vārds un svars! —

Biju izkliedzis rūgtumu un arī spēku. Konjaks sāka iedarboties, bet piedzēries nebiju. Kritu tumsā. It kā lielā augstumā dzirdēju abata balsi. Viņš cieti noskandēja Dāvida 62. dziesmas desmito pantu:

— Uz svariem likti, tie kopā būtu vieglāki nekā vējš. —

Nezinu, vai no tumsas izkāpu pēc mirkļa vai stundas. Abats stāvēja pie gultas un rokā viņam bija maza aploksnīte.

— Salabojiet atskaņotāju. Ziemsvētku naktī klausaties savu iemīļoto mūziku, tā jums vajadzīga. Viņā ar jums runās Tas, kuŗš mūs nepamet vienus arī postā. Tas, kuŗš bija tik pazemīgs, ka īsajā zemes mūžā saucās par cilvēka

dēlu... Nedrīkstat noraidīt, jūs taču gribat mani iepriecināt! —

— Jā. —

Pamodos vēlu vakarā un biju izsalcis. Uz galda bija pudele konjaka un mazā aploksnīte. Iekurināju krāsni tā, lai uguns neizdzistu līdz pat rītam, paēdu vakariņas, izdzēru krietnu glāzi konjaka, gāju gulēt un aizmigu acumirklī. Otrā dienā atkal gāju uz mežu. Gāju? Streipuļoju nespēkā, bet Ziemsvētkos es gribēju siltu māju un arī mazu eglīti. Jā, arī atskaņotāju vēl vajadzēja salabot. Un pagādāt mazu iepriecinājumu Selestīnei.

Ziemsvētku sestdienā Vējuciems bija ieputināts, un pastnieks atbrida gaļos zābakos. Kad viņš sniedza man sūtījumus, gandrīz nespēju savaldīt smieklus, jo atcerējos drudža murgos redzētās milzu vēstules. Pastnieka atnestās vēstules nebija milzīgas, bet gaidītas un mīļas. Zenta Mauriņa, Pēteris Ērmanis, Indra Gubiņa, Tichovskis, Hochfelds, Karols, vecais draugs Aleksis, kas reiz bija ogļracis, tagad ir mācītājs. Pusnaktī manā mājā skanēja Svētās nakts pastorāle un Dievišķais mirdzums.

Abats Bartelemejs nebija ēna.

☆

Jaungadā braucu apciemot ieslēgtos. Lisjēnu nē, jo viņš jau kopš dažām nedēļām dzīvoja netālu no Vējuciema pie kādas atraitnes. Viņa, nemaz ilgi nedomādama, apņēmās Lisjēnu aprūpēt un uzraudzīt. Nu, uzraudzība bija vairāk vajadzīga pašai atraitnei, jo viņa bija ļoti tuvredzīga. Lisjēns skaldīja malku, kurināja krāsnis un gāja iepirkties. Tikai vīnu viņš nepirka un sadusmojās, ja kāds zobgalis aicināja krogā un solījās izmaksāt.

Doktors bija Parīzē atvaļinājumā, man viņš bija atstājis vēstuli. Pēdējā laikā esot ar studentu daudz nodarbojies, bet vēl nevarot izšķirties par diagnozi. Ja students vispār sli-

mojot ar šizofrēniju, tad visi līdzšinējie uzskati par šo slimību esot pamatīgi jārevidē. Pacients esot stāstījis, ka pirms „sadalīšanās" viņš intensīvi domājot par kādu politiķi, cenšoties pilnīgi iedzīvoties sajūtā, it kā viņš būtu šis politiķis, un tas esot viss, ko atceroties. Doktors esot noklausījies un kollekcionējis jau vairākas studenta runas. Vienu skaņu lentu esot atstājis man, otru paņēmis līdzi un gribot atskaņot Parīzes vislabākās psīchiatriskās klīnikas profesoriem.

Asistents atskaņoja lentu. Vai to tiešām ierunājis kāds vājprātīgo namā ieslodzītais? Viens pats cilvēks? Dzirdēju mūsdienu lielāko politiķu dažādās balsis, kombinācijas un nodomi bija izklāstīti pilnīgi vaļsirdīgi. Kad atskaņojums beidzās, brīdi runājos ar asistentu, un mūsu saruna bija nopietna. Skaņu lenta bija rūpīgi jāglabā, viņa varēja radīt politisku katastrofu.

Vēstuļu rakstītājs bija pārvietots un tika ēdināts ar varu. Pieviltais vīrs bija sācis trakot un tagad vienīnieka krātiņā gaidīja sievu, lai atriebtos. Studentu doktors esot gribējis pārvietot labākā istabā, bet viņš lūdzis, lai atstāj pierastajā telpā. Viņa biedrs tagad esot jauns ģimnazists, saslimis ar niecīgiem nervu sistēmas traucējumiem. Tie abi dažreiz runājoties par ļoti nopietnām lietām, dažreiz stāstot gaužam pikantas anekdotes un smejoties kā puikas. Students bija aizmidzis, negribēju viņu modināt, bet nevarēju arī gaidīt, jo baidījos nokavēt vilcienu.

Selestīne sēdēja savā gaišajā istabā aiz galda, un ieejot es pāri grāmatu kaudzei redzēju tikai viņas pieri un matus. Radio klusi dudināja Ziemsvētku laika melodijas.

— Ā, beidzot nāc arī tu pats! Paldies par radio. To lielā steigā atveda tieši Ziemsvētku vakarā. Tūlīt domāju, ka sūtītājs esi tu. Kā es priecājos! Nu man ir labi, tik labi, kā vēl nekad. Lasu, un kad pagurst acis, klausos radio. Manā istabā tagad ir pasaule. Naktīs guļu bez sapņiem. —

— Lai nu paliek radio. Tur man gaužam maz nopelnu. Grūtā brīdī pie manis kāds atnāca. Cilvēks... Ja viņš

nebūtu atnācis, jums radio nebūtu. Šodien atbraucu novēlēt, lai jaunajā gadā drīzi nākat mājās. —

Selestīne smējās:

— Tad tu vēli man ļaunu! . . . Klausies, klausies, šajā istabā gribu palikt, kamēr vien dzīvošu, ja mani nedzīs projām. Ko lai Vējuciemā daru? Tu biji vienīgais cilvēks, ar ko varēju brīdi parunāties, kad atnesi maizi. Labi, tu nāktu arī tagad, bet kad viena sēdēšu un kurināšu krāsni, baidos, ka vecā māja nesāk runāt, ka nepamostas pagātne, ka nesāku atkal domāt . . . Kad atkal atbrauksi, runā ar doktoru, lai nedzen mani projām. —

— Runāšu. —

Tā nav bijusi tikai vientulība, tikai ieslēgtība, ja cilvēks, no tās izkļuvis, vairs negrib dzīvot pats savā mājā. Cilvēks ir bijis jau pāri vientulības robežai, ir bijis izmisuma tuksnesī. To pat grūti aptvert: cilvēks brīvprātīgi vēlas palikt vājprātīgo namā, lai tur — klusā, saulainā istabā — noslēgtu savu sagandēto mūžu. Skaists saulriets? Kāda tad bijusi diena?

Selestīne iztraucēja mani no pārdomām:

— Klausies, manus sveicienus vējciemiešiem vairs nenodod. Man reiz pietiek! Diezgan viņi smīnējuši un saukuši mani par prātā jukušu raganu. Mani te atveda ar viltu, bet varbūt, ka tas bija pelnīts sods par to, ka visu mūžu neuzdrīkstējos pateikt: Es aizeju. Nu reiz esmu projām! Doktors man atļauj iet arī uz pilsētiņu pastaigāties un iepirkties. Bija tikai jāapsolās nebēgt. Man nāca smiekli. Kādēļ lai bēgtu un uz kurieni? Klausies, klausies: es labprāt dzīvotu otru mūžu, šeit, trako namā! Šeit esmu cilvēks, esmu brīva.

Biju pārsteigts un iepriecināts. Selestīne vairs negruzdēja. Zemdega bija izlauzusies un uzliesmojusi. Nevis tur — kalnā, Vējuciemā, bet šeit — vājprātīgo namā Selestīni bija skārusi pasaules vēja pūsma.

Laiks negribēja ne parunāties, ne paklausīties Ziemsvētku melodijas, viņš steidzās, un arī man bija jāsteidzas. Selestīne piecēlās un sniedza roku. Redzēju, ka viņa vairs nemaz nav salīkusi. Viņa vairs nebija būrī. Būrī nevien cilvēka ķermenis, arī viņa gars ar laiku top kuprains un sāk rāpot.

— Klausies, novēlu tev, lai drīzi nāk pavasaris un saule! —

— Ai, paldies, es tiešām gaidu sauli! —

3.

Vējuciema ceļmalā stāv iesalis, ieputināts zemes racējs — bagarmašīna. Kad jau sāka salt un putināt, cauruļu licēji ciemā steidzīgi ieraka ūdensvadu, lai varētu kaut cik nolīdzināt ielu, kas bija pārvērsta par dziļu grāvi. Tālākam darbam bija par vēlu, vīri sakāpa mašīnās un aizbrauca.

Līdz pavasarim.

1963. gads sākās ar bargu ziemu. Pār Klosteķalnu griezīgi svilpa austrumu vējš un virpuļoja sauss sniegs. Vējuciemu mazliet sargāja mežs, bet kalna austrumu nogāzē, Svētā Leona ciemā, reti bija redzams kāds cilvēks: vēja pātagas tur bija plēsīgas kā dzeloņstiepules. Tukšajās ielās ledaini sanēja tikai sniega virpuļi.

Pāris dienas pūta rietumu vējš, tas bija siltāks, bet atnesa vēl sniegu. Vai sniga? Tas nav īstais vārds. Krita lieli, pūkaini sniega pārslu ķekari. Pirmajā dienā pastnieks atbrida galīgi pārguris, un pēdas aiz viņa tūlīt aizsniga, otrā dienā Klosteķalns bija ieputināts. Trešajā dienā vairs nesniga, un vīri bradāja pa kupenām, atrakdami ceļus un ieputinātās automašīnas. Bet pievakarē atkal cēlās sniegputenis, sauss un ass. Atkal mežonīgi smējās austrumu vējš. Vai tas bija Sibirijas stepju vējš?

Pagāja nedēļas, radio atkal un atkal ziņoja par nosalušiem cilvēkiem, satiksmes nelaimēm, malkas un ūdens badu. Cilvēki stāstīja leģendas, ka tik barga ziema esot bijusi kaut kad sen, sen — pirms kādiem simts piecdesmit gadiem. Vogēzu mežos bija uzklīduši vilki un iebrukuši pat kādā ciemā. Vai stepju vējš vilkus bija izdzinis no taigām, vai viņi bija skrējuši pāri visam kontinentam uz rietumiem, tikai tālāk uz rietumiem?

Beidzot vētras norima, bija skaudrs sals, un naktīs spokains klusums. Kad nebija mākoņu, mirdzēja gandrīz pasakaini daudz zvaigžņu, bet viņu mirdzums bija ledaini auksts. Arī sasalušais sniegs vizēja. Pasaule bija skarba un auksta kā tērauda cietoksnis. Rītos saule bija liela un sarkana, pusdienas laikā nespodra, it kā apkaisīta pelniem, pret vakaru kļuva atkal liela un sarkana. Ledainie kalni, sarmā sastingušie meži un apsnigušie ciemu jumti blāvoja sarkanīgā gaismā. Vai vilki nebija veltīgi bēguši? Rietumos bija iebrukusi ziemeļu ziema.

Ejot malkas nesēja gaitās, ik dienas redzēju vietas, kur bija rakņājušies mežacūku bari, bet kādu dienu sniegā ieraudzīju pēdas, it kā pa mežu būtu skrējis milzīgs suns. Nākamā naktī mani iztraucēja ilgs, piesmacis kauciens. Likās — mežmalā, kalnu virsotnē. Kaucienam atbildēja Eižena suņa Cēzara rējieni, kas pārgāja baiļu smilkstos. Gribēju iet pie Ernesta un aicināt viņu medībās, bet tikko izgāju laukā, pārsteigts apstājos: tepat aiz Selestīnes sakņu dārza, kalnam uz kupra mēness apmirdzētajā sniegā tupēja vilks, tik pat melns kā viņa ēna. Nenobijos, tomēr pret vientuļo, izsalkušo vilku jutu tīri cilvēcīgu bijību, gandrīz cieņu, tādēļ pie Ernesta negāju. Iededzu kabatas spuldzi un apgaismoju savu nakts viesi. Par to vilks laikam bija pārsteigts, jo brīdi nekustējās, un es redzēju viņa sarkanīgi spīdošās acis. Tad viņš ieņurdējās, piecēlās un aizskrēja. Es klusēju, bet Eižena zēns otrā dienā bija redzējis vilka pēdas un satrauca visu ciemu. Satrauca veltīgi. Arī Ernests

velti gaidīja vairākas naktis. Vilki vairs nenāca. Bet tepat mežos viņi vēl ir.

Līdz pavasarim.

Dažas dienas bija tik bargs sniegputenis, ka vējciemieši teica — pat traks tādā laikā neskrietu uz mežu. Eižena malkas šķūnis bija pilns, nekārtīgās kaudzēs samestas pagales gulēja arī pagalmā. Gāju pie Eižena un gribēju nopirkt stēru malkas, lai viņš prasa cik grib, bet Eižens skatījās manī izbiedēta cilvēka acīm:

— Tu esi traks! Es pats jau sāku skopoties ar kurināšanu, sak', vai tik' līdz pavasarim pietiks malkas? Bet ja paliks pāri, derēs nākamā ziemā. Ej un patīri manu mežu! Cērt žuburainos kokus, kas aug kā krūmi. —

Nē, Eižena krūmus cirst es negāju.

Manas malkas grēdas ieputinātas. Kādu dienu raku un mīdīju sniegu, kamēr izraku šauru stigu līdz augstienei aiz Annas Prūsietes mājas. Pār šo augstieni vētras joņo ar mežonīgu sparu, tur ir visvairāk izgāztu koku un nolauztu zaru, vismazāk sniega. Liekas, ka sniegs tur nepagūst aizķerties. Stiga ir tik plata, lai es varētu braukt ar ķerru un stumt mājās malku, ko bez cirvja sacirtusi vētra. Esmu atkal vīrs ar ķerru.

Līdz pavasarim.

4.

Uz mana galda vecs, gotu burtiem rakstīts manuskripts. Klosteŗkalna leģenda. Tagad man viņa ir vienkārša un saprotama kā tikko pagājušu dienu stāsts. Tādēļ man šī leģenda ir mīļa. Arī mana dzīve ir atkal vienkārša kā tolaik — pirms kārdināšanas. Esmu kļuvis — es pats. Ceļš uz sevi ir vienkāršs. Vai tas ir ceļš uz paradīzi? Man jā. Viss ir vienkāršs, mums tikai jāuzdrīkstas atteikties.

Naktīs manā logā ilgi spīd gaisma, jo kaimiņi manā vietā nekā neraksta. Kad viņi jautā, kādēļ veltīgi šķiežu elektrību, es nekā neatbildu. Neesmu iedomīgs, jo nav iemesla, esmu tikai nerunīgs. Rītos gaidu sauli. Viņa nāk, un ikdienas pakāpjas augstāk. Gaŗu zābaku saulei nav, jo debesu kalns nav apsnidzis. Pusdienas laikā mājai saules pusē no jumta pil lāstekas. Stumdams ķerru, apstājos un klausos:

— Pil! Pil! Pil! —

Akmens notekā piet mājas pamatiem jau sakrājies ūdens. Ik piliens uzsit burbuli, tajā paspīd vaŗavīksne.

— Pil! Pil! Pil! —

Tā ir brīnišķīga mūzika. Saules sonāte.

Kas ir tā klusā, domīgā šalka pār Klosteŗkalnu? Liekas, viņa plūst lejup no saules, bet pēc mirkļa man liekas, ka viņa ceļas augšup no zemes, cauri sasalušajai garozai, ledum un sniegam.

— Pil! Pil! Pil! —

Vai būs agrs pavasaris? Jā, pavasaris var būt tikai agrs, pāragra var būt vienīgi ziema . . . Cik vairs ilgi — būs atkal Lieldienas. Varbūt, ka Vējuciemā jau ziedēs ķirši, varbūt, arī bērzi kalna virsotnē būs izplaukuši. Stāstīšu viņiem, ka arī manas dzimtenes bērzi un cilvēki gaida Lieldienas, tās Lieldienas, kas nekur kalendāros nav atzīmētas. Klosteŗkalna bērzi nesmīnēs par mani kā par neprāti, kas stāsta dīvainas lietas. Viņi sapratīs.

Šalc . . .

Vai tas ir vējš, kas nenāk ne no austrumiem, ne rietumiem? Varbūt, viņš šalc no cilvēku sirdīm, to cilvēku, kas mūsu laikmetā nemāk dzīvot . . . Pēkšņi man gribas noglāstīt kādu, kas līdz ar mani zina, cik šī ziema bija barga. Noglāstu ķerru. Viņa zina . . . Ak jā, varbūt, ka pavasarī mani atkal apciemos dzērve! Tad būšu priecīgs un uzsmaidīšu pasaulei. Protams, arī Klosteŗkalnam.

Varbūt tas ir bērnišķīgi, bet man liekas, ka tajā brīdī, kad cilvēks spēj atkal smaidīt, viņš kļūst brīvs. Ja gribēšu, uzrakšu atkal dārzu un dēstīšu kartupeļus. Bet pāri lidos gājputni... Vai nepametīšu veco māju un neaiziešu? Nav tālu, tikai divi kilometri, tad Vējuciema ceļš beidzas, un sākas pasaules ceļš. Selestīnes mantojums man nav vajadzīgs, to atstāšu apraktu. Ņemšu līdzi to mantojumu, ko Klosteŗkalnā saņēmu no skarbā patēva — laikmeta, un jo tālāk iešu, jo vairāk pasaule atvērsies. Kas ir pasaules atslēga? Cilvēks.

Meklēšu savu vietu. Kaut kur taču tā ir! Kaut kur vēl ir lauku ceļš un vecs vītols Ir balts bērzs, pelēks dēlīšu jumts, pret sauli atvērts logs un — miers. Šī miera dēļ es priecīgu prātu būšu atkal — vīrs ar ķerru. Un kaut kur taču ir kāds, kas reiz nāks pretim, nesmīnēs par manu nabadzību, bet teiks:

— Dievs palīdz! —

— — —

— Pil! Pil! Pil! —

No jumtiem brūk sniega lavīnes. Vējš top stiprāks.

Pasaules vējš.

22.-

LATVIJAS NACIONALA BIBLIOTEKA
0306119802